

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

V PRAZE 24. ČERVNA 1939.

ČÍSLO 1.—2.

K šedesátinám dr. Zdeňka Wirtha.

Dr. Zd. Wirth

Foto Štenc Praha

V srpnu loňského roku dožil se šedesátí let čestný člen Klubu za Starou Prahu, člen jeho domácí rady a býv. redaktor klubovního Věstníku, odborový přednosta ministerstva školství a národní osvěty dr. Zdeněk Wirth.

Životní jubileum vůdčího klubovního pracovníka, jehož velká kulturní práce byla nedávno všestranně oceněna všemi denními listy i v řadě časopisů odborných, jest i nám příležitostí, abychom vzpomenu-li oslavence ve svém časopise a připomenuli zejména jeho nesmírné zásluhy o obor, který jest programem Klubu, ochrany památek.

Jako u všech historiků umění, je i u Wirtha láska k památkám a smysl pro nutnost jejich ochrany důsledkem jeho odborného zájmu a vědecké činnosti v oboru dějin umění.

Kdežto však u většiny našich umělecko-historických odborníků zůstává citový poměr k památkám a vědomí potřeby jejich ochrany záležitostí soukromou, namnoze jen teoreticky chápánou a více méně obmezenou na speciální památky vlastního oboru badání, nabyly ochranářské zájmy u Wirtha velmi záhy povahy veřejného projevu a dosáhly posléze všeobecné platnosti.

Příčiny, které postavily Wirtha na samém prahu jeho veřejného působení v čelo našeho moderního památkářského hnutí, byly několikoliteré. Spolupůsobilo tu jeho mimořádné nadání, vroucí zanícení k materiálu jeho odborného studia stejně jako význačný rys

povahové, pevná vůle, pokrokovost, živelnost a pracovitost. To vše pudilo jej na pole cílevědomé práce a zápasů o prosazení moderní teorie i praxe ochrany památek na nejširším podkladě a nedovolovalo mu ustrnouti v planých sentimentalitách a horování pro určitý druh památek, které nečinně přihlížely vandalskému postupu veřejných činitelů i konservativních kruhů uměleckých, památky buď bezohledně a neuvážlivě bořících, nebo je poničujících fanatickým purismem. Wirth, proniklý názory t. zv. vídeňské školy, kde moderní zásady památkové péče vykrystalisovaly právě tehdy, v r. 1903, v proslulé Rieglově studii »Das moderne Denkmalkultus«, postavil se cele do služeb Rieglových ideí, se vši rozhodností a nesmlouvavostí mládí. Prvý projev jeho názorů památkových, vydaný v r. 1904 pod názvem »Restaurování?« v I. ročníku »Nové české revue«, byl opravdovým překvapením. Mladý suplent kladenské reálky se tu bezohledně postavil proti puristickým názorům soudobé restaurátorské praxe, padělající šablonovitými dodatky domnělý původní vzhled památek a prohlásil za oprávněný a jedině přípustný způsob

konservační, který objektivně a pečlivě chrání dochovaný stav památek se všemi dodatečnými, domněle neslohovými změnami a úpravami. Ještě revolučněji proti soudobým poměrům zní v této studii další Wirthův názor, hájící proti přemrštěnému památkářství, lpícím na podřadných jednotlivostech, potřeby novodobého života. Zde projevuje se nesmlouvavě Wirthův sympatický vztah k umění soudobému. Svému zaujetí pro modernu dal téhož roku další výraz v článku nadepsaném »Architektura a užité umění«, který byl uveřejněn ve 4. výroční zprávě kladenských realky. Snaží se tu vzbudit zájem o moderní umění a hlásá proti vyžitému historismu a přemíře dekorativismu nutnost účelnosti a pravdivosti uměleckého díla, oproštěného od falešných přízdob. Oběma články formuloval Wirth v základě hlavní zásady své památkářské ideologie. Jímí postavil se nezávisle po bok mladé generaci architektů a historiků, jež se tehdy seskupovala v Klubu za Starou Prahu, aby vyúčtovala s přežívajícími se názory starších klubovních pracovníků, chránících památky a určité úseky staré Prahy podle subjektivní klasifikace a jejich historického významu bez ohledu na udržení charakteru celku. Cílem nové generace jest harmonická spolupráce výtvarníků a památkářů na řešení potřeb moderního rozvoje města se vším ohledem k zachování jeho památkových hodnot a především k udržení všech podmínek, které určily jeho individuální povahu.

Příchod Wirthův do Prahy r. 1905, kdy dostalo se mu zde místa asistenta Uměl. prům. musea, rozhojnil podstatně možnosti jeho práce na prohlubování a uplatňování moderních památkářských zásad. Především připojil se k těm, s nimiž ho pojil společný památkářský názor. Ještě téhož roku vstoupil do Klubu za Starou Prahu, kde se dostává, díky své autoritě, vrstevníky všeobecně uznávané, a své energii brzo do popředí. Vbrzku jest duší všech klubovních podniků a jeho podněty, názory a rady usměrňují klubovní činnost a jednání zejména v postupu proti velkým projektům regulačním, jež se chystají zničit vnitřní panoramata města, a hluboce porušit, ne-li zničit jeho historický organismus. Ochrana památkových celků jest Wirthovi prvním zákonem památkové péče. Tu věnuje stejně bedlivou pozornost Praze jako městům venkovským. Stejně nesmlouvavě bojuje proti poničování jejich historického charakteru zbytečným bořením význačných čtvrtí a stavebních útvarů, jako proti jejich namnoze překotné a neuvážené regulaci a doplňování projekty umělecky zaostalými či podřadnými, nebo v hmotě, půdorysu a výzdobě neukázněnými. Orgánem této péče je tehdy »Styl«, který za redigování Wirthova v r. 1908 až 1910 přináší z jeho pera řadu pozoruhodných souborných studií a statí památkářských, jímž jsou věnována i celá čísla. »Styl malého města« a »Stavební rytmus malého města« a ostré projevy proti slohu výstavby Mikulášské třídy a Riegrova nábreží zůstanou historickými doklady této horlivé péče o městské celky. Jeho činnost ve prospěch našich památek jest v této době všestranná a neobmezuje se jen na členství v Klubu. S živelností a pilí jen jemu vlastní, zpracovává ve čtyřletí 1906—1910 šest svazků soupisů památek, rediguje zároveň Laichtrova »Umění a řemesla«, Časopis společnosti přátel starožitností českých a »Styl« a při tom pracuje na své disertaci o barokní gotice v Čechách a připravuje se k doktorátu. Mezitím nachází ještě dosti času, aby vypracoval a otiskl podrobnou a obsáhlou studii o vývoji a povaze snah a opatření na ochranu památek v Evropě v 19. stol., jež vyšla hned dvakrát, v Nové České revui a v ČČH. Jeho úsilí památkářské i jeho pile jsou všeobecně oceňovány. R. 1907 dostává se jako jeden z nejmladších členů vůbec do Archeologické komise České akademie a zároveň jest zvolen dopisujícím členem Ústřední komise pro péči o památky ve Vídni.

Rok na to, 1908, jest jmenován konservátorem pro okresy choletbofský, německobrodský a ledečský. Tu vypracovává z vlastní pile úřední seznam památek, v němž, podobně jako v Soupisech, dává průchod svým osobním názorům na všeobecně užitečnou inventarisaci uměleckého materiálu.

Wirthovo působení v oboru ochrany památek v době předválečné se neprojevovalo jen teoreticky. Wirth byl u nás prvním, jenž přihlížel i k technickému postupu při ochraně památek a v odborných článcích v klubovním Věstníku, který redigoval r. 1911—1914, upozorňoval, jak nutno jednati při konservaci štitů, sgrafit, zřícenin atd.

Pronikavá a všestranná činnost památkářská, kterou rozvíjel Wirth v době na přelomu prvního a druhého desetiletí našeho století, došla uznání i na místech nejvyšších. R. 1912, v době nového organizování Ústřední komise pro péči o památky ve Vídni na Státní památkový úřad, bylo jednáno o to, aby přestoupil do služeb komise. Wirth však odmítl, vědom si svých úkolů a závazků v Praze a větších možností, které mu pobyt v Praze poskytoval právě ve věcech památkové péče. Osudu, býti vytržen z pražského prostředí,

třebas na nedlouhou dobu čtyř let, však Wirth neunikl. Bylo to za světové války, již prožil z větší části jako důstojník v poli či v etapě. Než ani tehdy neupustil od své práce, posílaje do Prahy příspěvky do časopisů a napomáhaje ve všem svou radou a pokyny, zejména svým přátelům, pověřeným smutným úkolem rekvirování památek pro účely válečné. Těsně před skončením války, vyreklamován zásluhou svého dávného přítele Maxe Dvořáka, vrátil se Wirth do Prahy, aby byl k dispozici úřední službě památkové. Tuše vývoj událostí, připravoval již tehdy se svými přáteli budoucí organizaci památkové péče u nás. Tato pohotovost byla k užítu hned druhý den po státním převratu, kdy z podnětu a podle pokynů Wirthových a v úpravě Rašínové byl vydán první zákon nové republiky, zamezující vývoz mobilních památek. Tímto zákonem zahajuje se druhé období Wirthovy činnosti památkářské, v němž vedle pokračující práce teoretické má možnost realizovati a organisovati podle svých názorů různá zařízení pro evidenci, studium i ochranu památek a uváděti v život své památkářské zásady. Tyto možnosti dalo mu ministerstvo školství a nář. osvěty, které povolalo Wirtha krátce po převratu k řízení svého památkářského oddělení. Bylo to nepochybně jedno z nejšťastnějších rozhodnutí v personálním vybavení nového ministerstva. Nebylo u nás odborníka, který by měl tak jasnou představu o tom, co vše má zapotřebí naše úřední památková péče, jak to zařídit, a který by měl k tomu tolik zkušeností, pracovitosti a nezlomné energie. Prvým úkolem Wirthovým bylo zřízení památkových úřadů. Zavrhl instituci ústředního památkového úřadu po vzoru vídeňském a prosadil ustavení tří úřadů pro každou zemi republiky, správně podřízených přímo ministerstvu, vybavených však rozsáhlou pravomocí ve věcech praktické ochrany památek. K speciálním úkolům památkové péče byl z jeho podnětu zřízen Státní archeologický ústav a státní ústav pro měření, fotografování a odlévání památek v Praze, mající napomáhati úřadům památkovým. Památkové oddělení ministerstva ujal se i organizace péče o památky přírodní a o muzejnictví, v kterémžto oboru k usnadnění agendy vyvolalo seskupení muzeí ve Svaz čl. muzeí a Verband d. deutschen Museen in der ČSR. Zřízením památkových úřadů vytvořil Wirth základnu pro další velkou soustavnou úřední práci na ochranu památek republiky, již poměry v novém státě připravily četné obtížné úkoly. Bylo nutno upravit inventarisaci a správu uměleckého materiálu ve státním majetku, likvidovati rakouské památkové fondy, brániti soukromníkům ve vývozu uměleckých děl do ciziny, chrániti sbírky při bytových rekvizicích, zamezovati ničivému záboru památných a umělecky cenných budov pro veřejné účely a zejména bojovati proti ničení historických a uměleckých budov a komplexů ve zvýšeném stavebním ruchu v našich městech a při provádění pozemkové reformy. Tu všude bylo třeba, zejména v prvních dobách republiky, velké energie v boji s nevědomostí a sobectvím jednotlivců i celých politických organizací, zneužívajících demokratického zřízení státu často i zákonnými cestami ve svůj prospěch, na újmou kulturních hodnot národa. Toto prospěchářství a netečnost politických stran ke kulturním povinnostem státu zabránily, že přes opětovné úsilí Wirthovo nedošlo k prosazení památkového zákona, do jehož osnovy vtělil Wirth svou neobyčejnou erudici památkářskou a své bohaté zkušenosti z teorie i praxe ochrany. Stejně přičiny zabránily, že nebylo Wirthovi dáno, aby mohl býti přítomen jako aktivní úředník otevření novostavby státní galerie, jejíž inventář přejímal již r. 1932 z rukou Společnosti vlasteneckých přátel umění do majetku státního.

R. 1922 odešel Wirth z vedení odboru památkového jako odborový přednost do čela celého osvětového odboru min. školství. Rozšíření pracovních povinností a zájmů neztenčilo však nijak jeho vztah k věcem památkovým. Tyto stojí i nadále v popředí jeho úřední agendy a péče, ba naopak, jeho vynikající postavení umožňuje mu zasahovati ještě účinněji ve prospěch záležitostí památkářských, zejména napomáhati svým vlivem organizacím a institucím pečujícím o ochranu našich památek, jejichž schůzí a jednání se i nadále pilně účastní. Na jeho radu odevzdává byv. min. předseda Antonín Švehla několikamilionovou dotaci na dokončení chrámu sv. Víta a umožňuje tak jeho včasné dokončení k Svatováclavskému milénium 1929. Z Wirthova podnětu přikláni se min. zahraničí dr. E. Beneš k myšlence restaurace Černínského paláce pro účely ústředního sídla ministerstva a uskutečňuje tak v díle prof. Janáka záchranu a obnovu jedné z nejkrásnějších barokních staveb českých. Pod Wirthovým úředním vedením restauruje a adaptuje arch. Machoň rozlehlý komplex Klementina pro Národní a univerzitní knihovnu a provádějí se práce na probádání a restaurování Karolina. Jeho vysoká úřední funkce, obsáhlé vědomosti i osobní vlastnosti postavily ho do popředí dalších stavebních nebo správních výborů, ustavených k obnově nebo opatrování význačných památek národních, nebo mu přidělily význačnou

úlohu v institucích, směřujících k poznání a prohloubení studia našich starožitností. Vedle členství ve stavebních výborech Klementina, Černínského paláce a Karolina jest členem správního výboru Pražského hradu, hradu Karlštejna, Svatovítské jednoty, Národního parku tatranského, kuratoria Státní galerie, městského a Uměl. prům. musea v Praze, předsedou Archeologické komise České akademie a předsedou Společnosti přátel starožitností českých a j. Tu všude se uplatňuje stejně vlivným nebo rozhodujícím způsobem.

V době této obsáhle a vyčerpávající aktivity památkářské nezapomíná na úkoly publikování našeho památkového bohatství. Vedle vlastní pilné činnosti vědecké, která vrcholí r. 1932 vydáním jeho nejdokonalejšího spisu »Praha v obraze pěti století« dává popud k práci na »Uměleckém průvodci«, stručném přehledu uměleckých památek Čech, zpracovaném podle Dehiova Handbuchu. Sám pak se ujmá roku 1930 redigování Soupisu památek a dočasně i Památek archeologických spolu s dr. A. Matějkem. Při tom dále drobnější spisovatelem a přednáškovou činností zajímavě a poutavě poučuje o problémech památkářských i o historii našich i cizích památek. V živé paměti jsou zejména jeho přednášky v cyklech o stavebním a uměleckém vývoji Prahy a o stavbě měst, pronesené nedávno v Klubu za Starou Prahu. Přednáška »Stará Praha«, zakončující prvý z těchto cyklů, v níž autor po názorné úvodní analýze pojmu starobylosti v poměru k městskému organismu podal výstižnou definici, co je to stará Praha a vysvětlil účel a program boje o ni, byla vydána předloni tiskem jako členská premie Klubu.

Jak žádala zákonná ustanovení, odešel Wirth, dosáhnuv věkové hranice šedesáti let, počátkem tohoto roku do výslužby. Neodešel však z osvětové služby nadobro. Veřejný zájem přiměl řídící úřady k tomu, aby mu bylo na jeho přání ponecháno bezplatné řízení úkolů, pro něž zde není mimo něho náhrady. Zůstal i nadále přednostou Státního fotoměřického ústavu, který založil a bohatě nadal četným materiálem z vlastního majetku a nově mu byl přidělen úkol státního konservátora pro Velkou Prahu. Podržel i členství v jmenovaných institucích a organizacích památkových, z nichž některé teprve nyní mohou plně využívat jeho schopností a rozhledu. Jeho uvolnění z činné služby v ministerstvu, které jej zbavilo dosavadní úřední vázanosti, dává mu možnost volnějšího rozhodování a nesmílovaného projevu veřejného, zejména ve věcech památkových. Klub za Starou Prahu, vědom si tohoto svobodnějšího postavení svého ideového vůdce, rozhodl se jednomyslně navrhnouti jej v příští valné hromadě za svého předsedu. Tím dostane se Wirthovi i formální úlohy, kterou má ve spolku téměř již po 35 let a které Klub především vděčí za svůj vyhraněný ideový program a za vážnost a význam, který má v našem kulturním dění.

E. Poche.

Zdeněk Wirth a Stará Praha.

Je to teď právě pětatřicet let. Bylo to z jara 1904, kdy Klub „Za starou Prahu“ v cyklu svých tehdy soustavně a pravidelně pořádaných přednášek, určených spolehlivě, vědeckým výkladem podepřené informací svého členstva i veřejnosti o památkách pražských, zařadil návštěvu letohrádku Hvězdy. Jel jsem tam z nádraží v Hybernské ulici. Hned jak jsme přešli do Vltavu, vyšel z vedlejšího vagonu — ačkoli vlak byl tu nedělní poloprázdný — na plošinu mladý muž velmi elegantně a podle módy oblečený, ve tmavomodrém krátkém kabátě a šedých kalhotách, se šedohnědým měkkým kloboukem a fešácky zastřiženým knírem a velmi živě, neopouštěje svého zvoleného, železničnickými předpisy zakázaného místa, se rozhlížel po obou stranách okolí trati, tehdy arci již v Bubenči skoro volném. Mladý pán, který na svém pozorovatelském místě mezi jízdou čile obhlížel jako by něco v terénu zjišťoval nebo projektoval — vystoupil také v Liboci. Rychle šel také k letohrádku. A za chvíli nám několika nejbližším ze skupiny tam shromážděné se představil: profesor Wirth. A začal příjemným zvucným hlasem nám přednášet o letohrádku. Osobně jsme mnozí do té doby kladenského profesora Zdeňka Wirtha ještě neznali. Ale domácí rada Klubu si svým pozváním vyžádala jeho výkladu, protože se ve schůzích již často ozývalo jeho jméno jako zvláště slibného vědeckého pracovníka v oboru umělecké historie, především pražské, jejíž soustavné studium s moderních badatelských a kritických hledisek bylo tehdy látkou velmi málo pěstovanou. Pamatuji se posud docela dobře, jak nás tehdy obsahově i formou zaujal plastický výklad Wirthův, zhuštěná přednáška o dějinných peripetiích oblastí i místa, o kulturním stavu i atmosféře doby vzniku letohrádku a jeho původního určení, o jeho stavebních dějinách a uměleckém významu i o díle a tvůrčím profile jeho budovatelů.

To byl první, již tehdy bohatě výsledný, osobní kontakt dra Zdeňka Wirtha s Klubem „Za starou Prahu“ a s ideou, pro niž byl spolek asi tři léta před tím založen. Asi za půl roku uznávané již široké umělecko-historické znalosti Wirthovy zjednávají si — na trvalé štěstí věčného střediska naší národní historie — uplatnění v Praze jako definitivním působišti Wirthově. A od těch dob se ani na chvíli nepřerušuje těsná souvislost Wirthovy nikdy neselhávající aktivity se Starou Prahou, s tím, co je pod tímto jménem především drahocenným uměleckým pojmem, v jeho ztělesnění nenahraditelným národním a světovým majetkem — ale i náplní mohutného myšlenkového programového hnutí.

Foto Štenc Praha

Dr. Zd. Wirth, Dr. A. Zákavec a akad. malíř K. Vik na hradě Kostí

A v tom souvisí, nabitým vždy sensitivním zájmem a často i dynamickým vzruchem, setrvává s pojmem i obsahem Staré Prahy i s organisovaným hnutím za ni i pak, když životní dráha jej staví na místa, kterýmž nové dějiny národa ukládají netušená břemena rychle vydobývaných atributů jeho samostatnosti a závazků z ní. Wirthova všecka sama činnost je ovšem tak nepostihnutelně obsáhlá a tak rozvětvena všemi navzájem do sebe zasahujícími směry oborů jeho práce, že v tomto krátkém přehledu jen výběrem mohou býti připomenuty nejvýznamnější skutečnosti, aby poskytl obrys, proč ti, jimž je Stará Praha čelným kulturním problémem a závazkem našeho velkoměsta, Wirthovo jméno s ním spojují s obdivem.

Wirthovo badání a zkoumání, založené na nejširších studiích a světovém přehledu, zjednálo mu tak bezvýhradnou autoritativnost, že kladný vztah jeho k otázkám Staré Prahy nejen zvyšoval jím samotným význam k úrovni naprosté závažnosti, ale také v bez-

početných případech byl přímo šťastným osudem nejedné ohrožené památky. Bylo to výsledkem faktu, že Wirthovi je do poslední podrobnosti známa historie každé budovy a každého jejího článku konstruktivního i výzdobného, jemu je každá památka plodem vyrůstajícím z ovzduší doby a vytvářejícím nebo měnícím z ní svůj zevní útvar. Wirth, historik umění i znatel historie kulturní, veliký znalec všeho uměleckého dění světového v jeho projevech tvůrčích, přesně diferencuje každý z té doby snad nepostřehnutý závan cizího vlivu na situaci, zjev nebo formu stavebního útvaru. Jedině při Wirthově všestranné a nesrovnatelné hbitosti a soustavnosti duševní práce a při rozsáhlosti jeho až ohromující erudice se dá vysvětliti, že muž tolik zaměstnaný namáhavým a odpovědným úřadem desateronásobil ještě svůj tvůrčí profil jako vždy pohotový a vyhledávaný autor — ať jde o zoufalý manifest na záchranu nebo obšírnou odbornou publikaci — skvělých prací zcela nového pojetí předmětu i argumentace. Jsou směrodatné svým výsledným názorem, protože se opírají o Wirthovy bedlivé dlouholeté srovnávací studie nebo o nezvratné na nich opřené konjekтуры. Proto se také Wirth tak často dopracovává v památkové praxi staropražské nových objevů. Nejpoučenější historik genese stavební krásy Prahy i jejích tragedií — to by mohlo být nejpřílehlavější charakteristikou Wirthovy posavadní činnosti v jejím vztahu ke staré Praze. Wirth, jako mimořádný znalec všeho, co nějak má vztah k památkářství a k výtvarnictví vůbec, ve své příslušné oblasti pili vytváří již při své úřední funkci v Umělecko-průmyslovém muzeu a jeho knihovně, která mu tolik děkuje za svou látkovou úpinost a moderní orientaci, ústavu tomuto specializovanou knižní kolekci, poskytující vývojovou kontinuitu vědeckých teorií oboru památkového i veškerou jeho literaturu technické praxe s ním souvisící.

Proto ovšem i obsáhlé a do základů jdoucí Wirthovy znalosti technické, opřené o vyčerpávající znalost literatury i o nesčetné zkušenosti, získané stálým stykem s přímým ohledáváním a prozkumem stavebních památek, činí jeho názory o zásadě ochranného postupu u té které památky zcela nepochybnými. Při tom Wirth nikdy neustrnul na strohých suchých axiomatech a autoritativních diktátech — ač jeho universální vědomosti, daleko přesahující obor jeho činnosti (to je plurál), by mu byly k tomu dávaly nárok. Vynikající výsledky práce dra Wirtha pro stavební historii Prahy a její památky jsou dány také tím, že po svých přesných, úzkostlivě podrobných a úsudkem střízlivých šetřeních stanoví posici význačných slohových památek pražských v jimi dokumentovaném vývoji, pronikaje úplně ducha, v němž tvořilo stavební umění určité doby a jímž se konstruktivně projevovalo. (Z bezpočtu takových výsledků v jeho pracích bych uvedl na př. Valdštejnský palác, při němž na řadě jeho tvůrčích složek tak skvěle ukázal základní iniciální jeho posici pro pražský barok, ale i zhodnotil, přímo zvážil a rozpitval všechny znaky pro toto nové pochopení vzájemných poměrů živlu plochy, hmoty a výzdoby.) Z těchto nejširších a v obsáhlosti pro jednotlivý případ vyažovaných poznatků vždy znova užívá Wirth svých zkušeností, překvapuje správnou aplikací analogií nebo nalézáje konservační řešení, jež nejvíce se přibližuje duchu domácí tvorby a jejímu celkovému zjevovému účinku. To je směr, jímž Wirth se stal tak nedocenitelným poradcem také ve případech, kde staré nemá zaniknouti v sousedství nového, jež se vynucuje a kde tedy toto nové se má přizpůsobiti cennému nebo tvarově, obrysově významnému starému. Tato universalita Wirthova má proto v přemnohých střežných komplexech úprav městských v Praze i jinde uznaný podíl i při rozhodování o konfiguraci nových útvarů regulačních. Přesto jen namátkou uvádím pro tuto kategorií činnosti Wirthovy, jak na př. z jara 1928 věnuje členům státní regulační komise pro hlavní město Prahu, jejíhož stavebního ducha tak skvěle pronikl a doložil ve své světově cenné »Praze v obraze pěti století«, svou úsečně pronikavou studii »Regulace starých měst« ve Věstníku Klubu »Za starou Prahu«. V ní, vycházejí ze svého mezinárodního přehledu, ukazuje, jak od 2. polovice XIX. století vniká současně se zájmem o stavbu měst jako umění i paralelní proud o záchranu památek stavitelských, ale že skutečnosti prostého zachování a regulování starých měst souvisí těsně s uznáním starého města jako celku za hotový stavební útvar, zbudovaný postupně dlouhým vývojem a vypilovaný v podrobnostech jako kterákoliv umělecká individualita, a s uznáním jeho individuality hmotné i umělecké a nedotknutelnou. Je při tom nutno se zříci hrubých metod a pouhých mechanických operací pro větší rozměry ulic a náměstí, ale tím i pro umožnění vyšších stavebních jednotek. Wirth užívá pro činnost jinou, než takto velkorysou, názvu příštípování a naprosto ji odpirá povahy tvoření nových hodnot, protože staré, duchem důsledné tvorby cenné, se nezachová, ale ani moderní nové město se netvoří.

Wirth v onom apelu ke členům regulační komise zdůrazňuje nesrovnatelnost případné nové „romantiky“ za zničenou původní malebnost, ale i d e o v š závěrem jako základ jim určuje účinnou činnost preventivní, oddalující rušivé zásahy moderního života do chráněné oblasti. Takto projevený názor Wirthův byl jen logickou výslednicí jeho stanoviska, jak je již dříve zaujímal, ke staropražským a regulačním otázkám. Stejně jako na př. — uvádíme zase jen namátkou z množství — neváhal se kriticky vysloviti (1911) o umístění Husova pomníku na Staroměstském náměstí, hledě ke stavebně estetickému celku jeho prostoru, tak také literárně hájil — asi v téže době — zachování domu U Štupartů i s okolím, především s templářskými domy V templu i U tří králů, nejen jako památky slohové, ale i jako důležité články celkového obrazu městské čtvrti z nejstarších i města celého; tušil dobře, že jejich zbořením docela padne tehdejší nádherný, uměleckou cenou jejich fasád ve významu ještě zvýšený, středověký pohled ulicí Jakubskou k Týnu a že bude zcela zbaňalován výřečnou architekturou tehdejšího bezvýznamného formového rážení. Wirth stejně ví, že je charakteristikou nejvýznamnějších stavebních památek, jak se v nich zrcadlí sled mnoha kultur, mnoha staletí jako, že každému Čechu, který přijímá svoje češství v souvislosti s národní tradicí vytvořenou minulostí, je hrad pražský a chrám svatovítský posvátným symbolem. (Velmi krásně to vykreslil znovu ve své přednášce — tuším z konce 1935 — zdůrazniv — s kritickým proniknutím všech stavebních etap — široký význam a symbolický dosah zjevu svatovítského dómu především před jeho dostavbou.) Proto již v roce 1927, v anketě pořádané Klubem „Za starou Prahu“ (podobně jako odhodlaně a důvody jasně průkaznými hájil roku 1924 důsledné stanovisko Klubu našeho v otázce spojení staré a nové části chrámu svatovítského) o otázce oproštění chrámu svatovítského zbořením románské části hradu, dr. Wirth energicky a zcela nekompromisně s uměleckého hlediska označil projekt takový za nemožný, za zásadně nesprávný, kterým by bylo ještě zvětšení zmlichotnění, jež katedrála utrpěla již přístavbou obou západních věží, která Wirthovi je uměleckým omylem. Plán zbourání křídla osvětlil tak jasně a s uměleckou logikou, že zřídka byly rozhodující důvody zhuštěny s větší průkazností. Na obdobné základně se staví za několik let potom proti Plečnickovým programům úprav hradu pražského, tvrdě, že nevyhovují ani jeho dějinám ani jeho povaze. V mínění Wirthově je zřejma jeho veliká láska k harmonické tvorbě těch minulých století, jež dbala stejně účelu budov hradu jako jejich vzájemné proporce. Wirth, přes delikátnost svého postavení mezi svým umělecko-historickým i památkářským názorem a čelnou úřední funkcí svou té doby, uhájil nadále hrad jako majetek národa, jako neměnnou a hotovou hodnotu architektonickou, jako fenomén, kterého nelze měniti, ani v částech ani v celku. V téže oblasti v jednotlivém případě podepírá na př. svou autoritou důvody, jimiž se Klub „Za starou Prahu“ roku 1929 stavěl proti zřízení pomníku Přemysla Otáče na Hradčanském náměstí, kdežto naopak třeba jeho pietní a usměrňující činnost při pracích o důstojné a trvalé uložení ostatků králů našich ve chrámě svatovítském je na výstost záslužná samostatná kapitola jeho aktivity.

Kde však Wirth v oboru stavební politiky pražské přes své ochranné stanovisko je nucen se srovnati s neodvratnými již nebo kompromisními organickými důsledky stavebního stavu budov nebo nevyhnutelnými obětmi starých regulačních hříchů, hájí aspoň možnost dokumentárního přínosu těchto změn. Hledě k bezohledné nevěstivosti vůči uměleckému majetku, ztělesněnému v pražských stavebních památkách, staví již r. 1910 požadavek, aby při boření starých pražských a to i občanských budov se postupovalo systematicky se zřetelem k případným objevům a aby byl po ohlédnutí bourání přesně zachován celý ad hoc stanovený postup v souhlase s konservačními kruhy i zájmy. Požaduje, aby všechno boření, je-li již nutné, bylo tím současně využitkováno pro obhaceni znalosti o stavební a kulturní historii Prahy. Na téže myšlenkové a účelové basi vzniklo a vedlo k velmi úspěšnému a úrodnému, dnes ještě nedocenitelnému výsledku Wirthovo úsilí, vyvinuté hlavně od údobí jeho činnosti v ministerstvu školství, o zřízení Státního ústavu fotografického. Programová jeho práce, z impulsu Wirthova vzniklá, ve svých posavadních plodech zachovala Praze — a to svými soupisnými pracně soustavnými výsledky nejen v obrazovém materiálu památkového, dnes už jinde nedostížitného archivu — důrazem svých dokladů cenné základní podmínky pro systematickou činnost ochrannou, nábadavou, registrační i varovnou, tak důležitou při rychlém vzrůstu velkoměsta a často střemhlavě bezohledných proměnách našeho venkova.

Je jasno, že bdělý zájem Wirthův o uchování starobylého dědictví památek našeho jimi oslaveného a nesmrtelného města měl v jedné řadě se svým úsilím a jeho prostředky

odhodlanou slídovou pozorností a vznícenou organisovanou spoluprací — a bylo-li třeba, bojovou i bojovnou pohotovostí — Klubu „Za starou Prahu“, jehož prací dr. Wirth záhy se účastní jako nejpoučenější dlouholetý, s nemnohými přerušeními trvalý člen spolkové správy, jež se již ve svých počátcích (příštího jara bude to 40. výročí) často opírá o jeho odborné votum. S Klubem jde v celé řadě případů, zásobuje jej z bohatého fondu svých znalostí a informací a podepíráje autoritou své účasti, do bojové kampaně. Není tu dosti místa na výčet jich všech — zase jen z paměti, kde jich řada utkvěla, připomínám na př. zápas za Braunův dům. Pamatuji se velmi dobře, jak dr. Wirth (asi roku 1910) houževnatě pomáhal Klubu (který si opatřil a publikoval adaptační projekty) i mně, který jsem věc tvrdě hájil jako tehdejší člen sboru obecních starších města Prahy, bránil dům slavného pražského sochaře ve Vodičkově ulici — bohužel marně. Z oné doby před čtvrt stoletím cítím se ještě sám Wirthovi za jinou pomoc zavázán: Když jsem jako člen patronátní komise dal roku 1912 z důvodů památkových a konservačních opětovně návrh na provedení revidované inventáři pražských záduší, uvolil se k mé prosbě dr. Wirth vlastně znova inventáři vybudovati na základě formulářů vlastní koncepcí, předtím jinde při jeho soupisech osvědčené a opřené o nejmodernější tehdy všestranné požadavky. Veliká ta práce je jedním z nekonečného množství důkazů o obrovské pili Wirthově. S Klubem hájil velmi záhy, dávaje na váhu i argumenty svých článků, zachování památkových objektů podskalských, celnice, plaveckého práva a několika jiných, s námi se staví za návrhy na jejich uchování a zjevně uplatnění podle Klubem předložených projektů na změnu zastavovacího plánu. Ani v době své válečné služby, jak se pamatuji, nespouštěl Wirth docela s pozor obsah klubovní činnosti, k níž po návratu zase s obvyklou pružnou hbitostí se přihlásil.

Z řetězu věcí, s nimiž od té doby v klubovní obranné agendě souvisel, zmínil bych se jen ještě o Dinzenhofferově pavilonu na Smíchově. V klubovní anketě o jeho přemístění — nepodařilo se, bohužel, vzácný objekt zachrániti — Wirth s obvyklým širokým obzorem po všech souvisejících otázkách a s podrobnými znalostmi historické topografie pražských zahrad a aristokratických parků také obrazovým materiálem snesl všechny důvody, jimiž se s hlediska absolutního umění, dějin architektury i estetického citu pádně opíral projektu na zboření tohoto zdobného kusu pražského baroka, na jehož odstranění pro trasu Jiráskova mostu houževnatě setrval hospodářský úřad obce pražské přes to že Wirth jeho zachování hájil také rozhlasovou přednáškou.

Přednáškami svými byl Klubu dr. Wirth nápomocen i po všeobecné myšlenkové stránce velmi často. Jsou to nejen cykly extensivních přednášek o staré Praze jako organismu i v jednotlivostech — jsou tu velmi cenná pojednání při valných hromadách o nejzávažnějších problémech Staré i Velké Prahy. Programově byl mezi nimi na předním místě relief, který dr. Wirth podal v krásném projevu k 25. výročí Klubu (v březnu roku 1925) o činnosti jeho, o ideovém vývoji jejích předpokladů a směrnic. Ukázal tehdy ve velmi duchaplném přehledu ke všem fázím, na nichž aktivita Klubu skutečně nabývala významu a minění jím projevováno váhy, hlavně od okamžiku, kdy se Klub po prvním romantickém tápání a horlení regeneroval vstupem mladé generace historiků a techniků a kdy nadále všechna práce Klubu vycházela z nového pojetí památky, přistupující k ní také s novou metodou zachování. Tehdejší přehled dr. Wirtha, který byl činnosti klubovní tak blízko jako její účastník, častý iniciátor ale i varovný kritik, je podnes zvláště cenným obrysem historie prvního čtvrtstoletí našeho spolku. Wirthova tehdejší slova, že »nemůžeme připustiti při vši účtě k myšlenkovému vývoji, že by všechny problémy, které jsme řešili, byly již vyřešeny uspokojivě a že by již nic nezbyvalo v této oblasti, o co by nemělo býti usilováno houževnatě; neobáváme se, že jsme zbyteční« — ta slova, zdá se mi, platí dnes, po patnácti letech, ještě více. Roku 1929 zahajuje dr. Wirth v Klubu „Za starou Prahu“ svými přesnými výklady důležité členské debatní schůze o konservačních a restauračních metodách objasněním zásad konserve a doklady, nakolik se kryje teorie ochrany pomátek s dnešní praxí.

Svou osobností, jak je všestranně po stránce vědní formována, zjednával si Zdeněk Wirth hned s počátku jeho vycházení (1910) směrnatý vliv na program a metodu časopisu „Za starou Prahu“, věstníku Klubu našeho, a na vývoj názorů jím uplatňovaných, hájených a prosazovaných na vlastní pojem památky a zásadné přípustného rozsahu její ochrany, druhým ročníkem věstníku (1911) stává se po arch. Janákově dr. Wirth vedoucím jeho redaktorem a dává mu vyhraněně obranný ráz, individualizovaný na aktuality boje o ráz i objekty, který se tehdy vynucoval ve všech skoro částech starých čtvrtí. Wirth sám zasahuje do něho svými články s dokladnými ilustracemi, jak zápas je

veden činností Klubu. Klub se tehdy na př. Wirthovým článkem brání porušení pohledu na kostel sv. Trojice ve Spálené ulici (1912), Wirth mu svou statí motivuje snahu o další zachování renesanční věže při ústí Jindřišské ulice do Václavského náměstí, věda, že jde o poslední renesanční památku na něm, velmi rázně se zastává dobrého Chocholova návrhu na památkově přijatelnou úpravu románských zbytků domu čp. 16-I. a mn. j. Zavádí ve věstníku rubriku »Mizici Stará Praha«, aby bylo zřejmo, jak Klub, věren svým zásadám, hájí objektivně, bez favorisování určitých slohů nebo směrů a kastovního třídění památek, Starou Prahu jako celek až do podrobnosti, aby se tím — byly zobrazovány vedle popisu i neuhájené objekty — uchoval materiál pro historika Prahy. Články o těchto často cenných objektech píše Wirth sám. Současně (1912), opřen o své rozsáhlé znalosti obrazového dokladného materiálu Prahy, začíná ve věstníku publikovati pod titulem »Bývalá Stará Praha« starší, často už i milovníkům Prahy tehdy neznámé obrazy (podle fotografií i grafik) pražských vedut. Pro ideové usilování Wirthovo je příznačná jedna z jeho motivací zařazení »galerie« Prahy zeměle — aby ze ztrát, jež tak budou doloženy, se smutek, který vane z těchto obrazů, stal účinným propagačním prostředkem a proměnil se v činorodou horlivost na ochranu krásných, ale již skrovných zbytků Staré Prahy. Tyto rubriky věstníku připadají mi ve vzpomínce jako stráž, jež volá do pozorů a k obraně, vidí-li přicházející nepřítel. V té době není takřka zjevu ve změnách Prahy staré, aby Wirth k němu nezaujal stanoviska s hlediska obrany. Ve čtvrtém roce redakce své je Wirth — který v časopise přináší také hojně referáty o literatuře o Praze i o všem, co vychází o otázkách památkových a ochrannářských, pokud to může vývoje přispěti — odvolán ke službě válečné. Vrací se však po ní aspoň zase do redakční rady věstníku.

Připomínám znova, že při všeobslhlé, pilné a oddechu neznající aktivitě Wirthově bylo možno jen naznačovat, protože výčet jeho prací, výkonů, námětů a organizačních impulsů — a by jen ve sféře Staré Prahy — vyžádal by si celé knihy. Vrátil se plnou silou i do ostatní, tehdy na čas vynuceně opuštěné tvůrčí činnosti na trvalo — a zase pracuje, on, hlavní velkorysý tvůrce směrnic pro slavná vzkříšení našich vedle hradu nejčelnějších památek Klementina, Karolina, paláce Černínského a Michnovského, o jejichž také užitočném znovuzrození i cestách k tomu informuje též odbornou cizinu. Pracuje skromně, neúnavně a odhodlaně mezi námi a s námi pravidelně v Klubu a je touhou nás všech, aby Wirthově pilné, vynalézavé soustavnosti a mimořádně plodné geniální energii bylo přáno mnoho příštích zdravých let a s nimi i ukončení všech připravených již děl památkářských, mezi nimiž staré Praze je věnována drahocenná řada hlubokých a výsledky svými nezvratných studií, podle metodicky vypracovaného, věci českého umění posvěceného vlastního programu.

Jan Emler.

Zdeněk Wirth jako učitel.

Lidský a vědecký portret dra Zdenka Wirtha, našeho dnešního jubilanta, nebyl by úplný, kdyby nebyl dokreslen i jeho působností učitelskou, která, ač v jeho bohatém a pilném životě nebyla dostatečně využita, tvoří psychologicky jeden z nejvýraznějších tahů jeho životní podobizny.

Přistupuji dnes k tomuto úkolu, který mně byl svěřen jako někdejší žačce Wirthově na pražské technice, s pocitem tichého dojetí. Příčinou toho je jednak to, že dnes, v tak těžké a žalostné době, je to vzácný a neobyklý luksus, oddati se vzpomínkám na doby dávno minulé, kdy náš stát a s ním i my jsme stáli v zenithu slávy a klidné bezpečnosti, a jednak proto, že je to dnes dvojnásob krásné vzpomínati v kalném soumraku dne na dny mládí, provoněné ve vzpomínkách jarem a sluneční září.

Nebyl to mnohdy lehký úkol udržeti v zaprášených škamnách při pozornosti mladé a rozštěkané auditorium, jehož pozornost klouzala po paprscích slunečního světla, které pronikalo do místnosti, ven, do ulic, na nábřeží, které dole šumělo životem, k panoramatu Hradčan, k němuž jako k vzdálené fata morgane se upínaly kradmé pohledy, a k rozkvetlým zahradám malostranským na jejich úpatí, k jejichž intimním zákoutím a měkkému, lahodnému stínu se nesla naše touha. A přece stačil po krátkém seznámení zvuk úspěchaných kročejů na schodišti, aby se něco v tomto ovzduší nedobrovolného zajetí uvolnilo, a když se hlučně otevřely dveře a v nich se objevila Wirthova zavalitá postava, dýchající svěžestí, s výrazem bezprostřední laskavosti a bodrosti v hnědých očích, sedali jsme již ochotně ke svým poznámkám, do nichž jsme po chvíli sotva stačili zapisovat, co temperamentní a zaujatý řečník přednášel.

Nebyla jsem s počátku nadšenou stoupenkyní historie umění, jejíž byl Wirth na technice učitelem, naopak, sdílela jsem dosti dlouho odmítavý postoj mladé generace moderních architektů vůči historické architektuře a zejména vůči ochraně památek, pěstovaný a hlásaný v dobách popřevratových moderními časopisy. Byl to názor tehdy na technice běžný a nebylo proto divu, že se tento zdrženlivý postoj projevoval s počátku i vůči Wirthovi, oddanému tlumočnickovi ochrany památek a zasvěcenému znalci dějin umění. Byly to však především jeho osobní kouzlo a jeho osobní vlastnosti lidské, které mu jako učiteli pomohly prolomit tuto nedůvěru a přemoci počáteční odpor. To, co Wirth ve svých přednáškách podával, to nebyla suchá doktrína a ona mrazivá nauka o tvarech, s níž jsme zápasili v rýsovnách, zpřijemňující si hvězdáním pečlivě »pojednáni« korintské hlavice v životní velikosti anebo zápas s problémy perspektivního znázornění zákludně složitých kle-

Z dómu svatovítského: Prof. Fr. Kysela — Dr. Zd. Wirth Akad. sochař Vojt. Sucharda

nebních obrazců. Wirth dovedl totiž svým hlubokým pochopením a neobyčejnými vědomostmi nejen odbornými, ale i všeobecnými naplnit tyto suché a pro nás nezázlivné formy novým životem a vdechnouti jim duši, která v nich byla zakleta a o níž jsme namnoze neměli dosud ani tušení, neboť jsme ji nechápali. Wirth se nezabýval téměř vůbec stránkou ryze formální, podával v zhuštěném přehledu dějiny české architektury a snažil se v několika málo týdenních hodinách, jež mu k tomu byly vyhrazeny, podati syntézu a smysl české historické architektury vůbec.

Jako dobrý psycholog a především jako dobrý a laskavý člověk přistupoval k tomuto úkolu s celým svým srdcem a s celou duší a už tím nás pomalu získával. S počátku to byly jeho vlastnosti ryze lidské, jež nám přibližovaly jeho předmět, jeho přirozená a živelná výmluvnost a naprostá svrchanost, s níž o předmětu mluvil, mimoděk upoutávala naši pozornost. Nikdy přednášek nečetl, mluvil většinou s patra, k obrazkům, a jeho láska k starému umění způsobovala, že se svému předmětu plně oddával, že přednášel s chutí a vervou, s upřímným záplem, který strhával mimoděk i nás. Jeho přednes neměl tudíž nikdy ani stín afektovanosti nebo pathosu, byl přímý a tryskal ze srdce, což na nás, polou ještě děti, nemohlo zůstat bez účinku. Dovedl mimo to dáti svým přednáškám díky svému temperamentu a své nepřekonatelně dobré náladě, kterou si vždycky s sebou do školy přinášel (dodnes je mně záhadou, kde onen nevyčerpatelný zdroj dobré vůle čerpal), dramatický spád, vzruch a jistou napínavost, což bylo pro nás při povaze technického studia, jež počítá s rozumem a nikoli citem, něčím naprosto novým. Jeho hluboká duševní kultura propůjčovala jeho řeči, byť i nepřipravené, formální ušlechtilost, jež každý nápad dovedla s bystrou pohotovostí přiodtí rouchem elegantního a přiléhavého výrazu. Jeho lidská добрta a laskavost prozařovaly jeho přednesem v měkkých a citových odstínech, jimiž se dostalo jeho řeči zvukové barvitosti, a jeho nevyčerpatelně dobrá vůle probleskovala v kadencích jeho vět veselými extempore, jimiž dovedl občas s citem skutečného zasvěcence a takřka milence poodhrnouti cípek oné clony důstojnosti, do níž se háli ofi-

ciální věda a prozraditi mimochodem něco z oněch věčně milých a drahých lidských slabostí, jež nejsou cizí ani velkému umění, právě proto, že toto je a má býtí syntesou skutečného života. Wirth dával — přednášeje — kus sebe, svého srdce a své duše, a to byla, myslím, jeho nejkouzelnější osobní vlastnost, která nám přiblížila jeho chápání a jeho názor na umění.

A tak těmito ryze lidskými a osobními vlastnostmi přiblížil nám svůj předmět a vzbudil v nás poněkud pro něj i hlubší zájem. Skutečnost, že se nedíval na předměty umění očima technika, který ohmatává a měří, ale očima člověka, který cítí a chápe, byla pro nás nová a neobyčejná a nemohla zůstat bez ohlasu u většiny z nás, v nichž dřímalo kus uměleckého citění, nezbytného konečně u dobrého architekta vůbec. Myslím, že nebudu příliš nepřesná, nazvu-li jeho pojetí umění pojetím ryze a hluboce lidským. Od dob Mockerových ušel názor na dějiny umění dalekou cestu, od pouhého formalismu k Dvořákovu chápání umění jako projevu ducha. Není mým úkolem posuzovat, jak dalece to bylo z teoretického přesvědčení a jak dalece to bylo zásluhou Wirthova teplého a lidského názoru na události a zjevy světa vůbec, že dovedl do svého pojetí umění vtěsnati tolik lidského porozumění. Snad to byl jeho intimní vztah k starým věcem, snad jeho hluboká a lidská shovívavost a tolerance ke všemu živoucímu, které způsobily, že dovedl s takovou přesvědčivostí evokovati prostřednictvím starých stavebních památek kus dávné lidské minulosti. Gotická hlavice, která dovedla být v prostředí rýsovný předmětem tak odstrašujícím, stala se v jeho podání logickým projevem středověku, v němž je na věky zakletou kus věčné lidské duše. A tuto duši objevovati v každém dávnou minulost projev — to bylo Wirthovo pojetí umění, pro něž nás dovedl strhnouti a jemuž se nás snažil naučit.

Tak se stalo, že jeho přednášky, které nás měly v zhuštěném přehledu seznámit s nejdůležitějšími projevy historické architektury české, se staly zajímavými, docela novými a neznámými výlety do umění minulosti, která se nám začala objevovati v plné své barvitosti a duchovní složitosti. Snažil se nám přiblížiti především duchovní obsah umění, jeho kulturní hodnoty a rozezvucheti onen hluboký, spodní lidský tón, z jehož kořenů umění roste. Že se mu to podařilo, bylo zásluhou jeho hluboké duševní kultury a jeho dobrého lidského srdce, neboť konečně vědec stejně jako umělec musí být především hluboce citlivým člověkem. A za tyto první průhledy do hlubin lidského ducha, jejichž je umění syntetickým a intuitivním projevem, jsme mu vděční především my, kterým dovedl citově přiblížit historii umění do té míry, že jsme si z ní udělali životní povolání a co víc — životní zálibu.

Dobroslava Menclová.

Wirth — profesor.

Bude tomu právě čtyřicet let, kdy jsem se na své životní pouti po prvé setkal s dr. Wirthem. Byl jsem tehdy žákem IIIb. třídy malostranské reálky. Pamatuji se jasně — jako bych viděl teprve nedávno — na mladého, tenkrát 22letého suplenta češtiny Zdeňka Wirtha. Usměvavý výraz oživeného obličejce, čilý — jakoby stále spěchající pohyby, zkrátka celý jeho zjev tak příznačný pro jeho osobnost — byl právě takový, jak jej známe dnes. V duchu vidím, jak se objevil ve dveřích třídy a rychle zaměřil ke katedře s obvyklým pozdravem: Nazdar, kluci! Bylo téměř cosi kamarádského v jeho — pro nás naprosto nezvyklém chování, jímž se tolik lišil od ostatních a po většině až příliš vážných našich pp. profesorů. Svým nenuceným vystupováním, svou otevřeností, svou dobrotou srdce mluvil i k našim srdcím. Viděli jsme v něm nejen svého učitele, ale i přítele, jemuž jsme důvěřovali a měli ho rádi. Není účelem tohoto článku,

Dr. Zdeněk Wirth

Kresba Dr. Desiderius

aby přinesl pojednání o pedagogické činnosti Wirthově. Musím se však zmínit o tom, že Wirth jako zástupce moderního směru filologického, byl přesvědčivým a oduševnělým vykladačem české literatury speciálně vlasteneckého obsahu (Jirásek, Rukopisy, Staročeská literatura) a měl tak pronikavý vliv na naše správné chápání vztahu nejen k literatuře, ale i k umění vůbec.

Šťastnou shodou okolností bylo nám realistům dopřáno těšit se z neméně blahodárného vlivu takových učitelů, jako byl historik prof. Lacina (Kolda, Malinský), dr. Podlaha (potomní biskup) a prof. Havlík (němčina, francouzština). Všem těmto našim vzácným učitelům a vychovatelům náleží náš vřelý dík za to, že s otcovskou přímo láskou a trpělivostí vytvářeli náš charakter a dali nám pevný morální základ pro celý další život.

Pedagogické metody Wirthovy byly svérázné; patřilo k typickým projevům jeho veselého letory občasné udlílení pohlavků u tabule (podle matematika prof. Pánka, »fosforů« zvaných) za více či méně »zdařilé« výkony linguistické. Nevím, zda jsem i já byl takto vyznamenán, ale vzpomínám, jak rád jsem Wirthovi nosil kompoziční sešity do kabinetu a jak mně těšilo jeho obvyklé: Tak hošíčku, pones lejstra.

Srdečný poměr mezi učitelem a žáky se ještě více prohloubil na školních vycházkách a výletech. Wirthova vrozená láska ke krásám a památkám naší vlasti projevila se již tehdy, neboť bylo jisté jeho zásluhou, že poznali jsme tak záhy některá památná místa.

Nejvíce mi v mysli utkvěla výprava celé třídy na horu Říp.

Tu se Wirth ujal vedení a prokázal své znamenité schopnosti turistické; neboť urazili jsme tehdy skoro 30 km: Z Roudnice (prohlídka zámku) na Říp do rotundy sv. Jiří s obsáhlým výkladem Wirthovým, zpět do Krabčic na oběd — pokažený zcela vinou spálené kaprové omáčky, již »libe« voněla již zdaleka celá náves. Odpoledne se šlo do Hor. Beřkovic (zámek) a odtud do Mělníka na vlak.

Ještě nyní Wirth příležitostně rád na tento výlet vzpomíná — jak tenkrát ty kluky důkladně prohnal.

Z některých vycházek do pražského okolí — tehdy ještě idyllicky půvabného — vzpomínám zejména putování na Levý Hradec a do údolí sv. Prokopa, kdež jsme se z návodu Wirthova pokoušeli o kresbu kostelíka nad vápencovým lomem, v té době ještě daleko méně proti dnešku vyrubaným.

Netušili jsme tenkrát zřejmě — ani dr. Wirth, ani moje maličkost, že nás zájem o poklady naší vlasti přivede po mnoha letech do úzkého styku v úředních funkcích státem organizované ochrany památek, v níž jsme bojovali pod láskyplným a neúnavným vedením Wirthovým k dosažení vytyčeného cíle: skutečné hodnoty památkové i přes nepřázeň doby — zachovati nám i budoucím.

Ing. K. P e c á n e k.

Wirth — voják.

Bude to jednou postava pro kulturní historiky sebrat Wirthovu korespondenci! Bude to úkol těžký, protože je nad jiné rozsáhlá, ale i vděčný, protože to bude všestranný obraz doby nad jiné jasný a nekompromisní. S Wirthem jsem si tedy také dopisoval, ale ovšem jenom za světové války. Kdy nás osud roztrhl. Jemu přidělil pláň Ruska a mně hory Tyrol. Tady píše »Poručík Dr. Zd. Wirth. Poľní pošta 203«. K. K. Landsturmbataillon Nr. 214. 4. Kompanie ».

Koszele v Rusku 17./11. 1915. Na zdar, milý příteli! Konečně jsme navázali styky! Myslíím na Tebe často, čtu-li něco o staveb. úřadě nebo regulaci. (Ostatně mám tu kolegu poručíka, vrch. inž. Proška z geom. odd. magistrátu.) Na vojně měl jsem celkem štěstí. Narukoval jsem do Przemyslu, pak ztrávil měsíc v Uhrách, pak prošel celou Halič tam i nazad, zimu ztrávil v Karpatech u Bardějova 22./3.—4./4. 1915 doma na dovolené, nato jsem prožil ofensivu od Gorlice až po Brest Litowsk, v září jsem se vrátil k haličským hranicím a od října hlídám železnici. Na štěstí jsem u etapního praporu. Od počátku do konce října jsem byl velitelem IV. setniny, od 1./11. 1914 až 20./6. 1915 jsem byl proviantním důstojníkem praporu, od té doby zase mám IV. setninu. Náš prapor byl jen jednou v boji, od 2. do 6. prosince 1914. Nejsou-li pochody, mám dosti času na práci. Vydávám Umělecké Poklady (již máme 2. sešit III. roč.), piši články a hlavně pilně čtu. Polsky jsem se naučil dobře,

již plyně překládám. Teď se znovu těším na dovolenou, asi v prosinci, 14denní. Věstník K. S. P. dostávám, jde to pomalu, ale přece. Patera mi posílá i sem české časopisy měsíčně, abych nic neztratil a přátelé mne zásobují knihami. Nemysli, že to jen Ty s trainem umíš. Když jsem byl Prov. Off., měl jsem 35 vozů a s jízdeckými 80 koní! Na zdar! Tvůj Wirth. — To byl prvý Wirthův růžový lístek poštovní, potom byly již častější, až už ze zákopů anebo z Varšavy, kde zase bezstarostně studuje stavby posledního krále polského.

A. Kubiček.

K nové soutěži na druhou budovu Národního musea.

Po bezúspěšné první soutěži na druhou budovu Národního musea na Hradčanech připravuje Zemský úřad druhou soutěž.

Nová budova má být umístěna na pozemcích dnešního výstaviště v Královské oboře, v místech dnešní budovy Moderní galerie a výstavního pavilonu hlav. města Prahy lapidariumu.

Ač již předem při vypisování první soutěže byly patrné obtíže, s kterými se setkají soutěžní návrhy, řešené v moderních zásadách, ale výtvarně nezvládnutých do tak jemného prostředí staropražského, jako jsou Loreta a Černínský palác, má i druhá soutěž prokázat i nesprávné umístění na nově zvoleném staveništi?

Soutěžící požadovaný výstavní prostor je tak obsáhlý na určené staveništi, že bude vyžadovati zastavení nejméně ve čtyřech etážích, včetně zčásti zapuštěného souterrainu. Dnešní volný prostor před Průmyslovým palácem, upravený trávníkovou plochou a oboustrannou komunikací, proporcionálně a průhledově dořešený na dominující horizontálu Průmyslového paláce, má být zlikvidován novou musejní budovou, která svojí paralelní hmotou úplně poruší výstavní disposici, ale i svojí blízkostí znehodnotí architektonickou účinnost tohoto paláce.

Pro Moderní galerii a lapidarium, prozatímne umístěné v paláci hlav. města Prahy, má být za tím účelem postaveno provisorium, které v dnešních hospodářských poměrech bude vyžadovati nejen neužitečného nákladu, ale vynutí si další nešetrný zásah do těla Královské obory, aby se získala náhradní výstavní plocha a pro obě provisoria stavební pozemek.

Ústav, postavený do tohoto prostředí výstav a veletrhů, se naprosto nehodí do reklamního koloritu, ani do bouřlivě kvasícího zájmu obchodního a restauračního, nehledě na možné nebezpečí ohně, které může vzniknouti z blízkého sousedství vystavovaných předmětů.

Příchod k musejní budově od nového veletržního paláce, související s průhlednou kulisou železničního viaduktu, i s ohledem na kouřové plyny a jiné splodiny, není zvlášť ani z těchto důvodů pro navrhovanou budovu žádoucí. Ústav tak velkého kulturního významu celonárodního, zvláště pak pro naši vědu a širší veřejnost, by zasluhoval takového umístění, které by odpovídalo jeho poslání.

Dnešní území na Letné, které jako poslední nezastavěný rozměrný prostor ve vnitřní Praze, s podélným zeleným pásem, jest předurčeno pro volné zastavení veřejnými budovami ve vegetujícím prostředí trávníkových ploch a stromoví, s úpravou vodních basénů, s architektonickými průhledy, které by šetřily pohledu na útvar hradní a vyhlídkového panoramatu směrem na celé území pražské, které by převládající vegetační úpravou bylo vzdáleno rušného života a bylo věnováno vědě a umění.

Území toto vyžaduje regulačního plánu, získaného veřejnou soutěží, s ohledem na započaté stavby, jako jsou Státní galerie a museum zemědělské a technické.

Do programu této soutěže měla by být pojata i druhá budova Národního musea a ústavů příbuzných, které by svojí architektonickou koncepcí a obsahovou náplní byly představiteli naší kultury a osvěty.

Získání širšího zájmu veřejného pro životní potřebu těchto ústavů by bylo otázkou výchovy a propagace.

Pro cizinecký ruch by se tímto soustředěním usnadnila a zjednodušila orientace pro cizince a panoramatické průhledy by upozorňovaly na další zájmové okruhy.

V. Pavelka.

Ochrana dřevěných památek v kostelích.

Foto J. Sebek

Soška z farního kostela v Borovanech

Památková péče již dlouho bojuje proti vnějším vlivům, které znehodnocují dobré vlastnosti dřeva v kostelích. Vlhkost, mráz, přímé sluneční paprsky, hniloba, houba a zvláště červotoč jsou nebezpeční škůdci, kteří zničili již mnoho vzácných památek.

Škodlivé účinky těchto nepříznivých vlivů bylo možno téměř vždy vhodným technickým opatřením odstranit, nebo aspoň částečně omezit. Pouze ničivou a velmi nebezpečnou činností červotoče nebylo dosud možno spolehlivě zastavit.

Červotoč se usazuje v části dřeva bohaté na šfávy, t. j. v běli, avšak rozšíří se zhusta i mimo tuto část. Rozšíření červotoče v dřevě se velmi těžko kontroluje, neboť často jest předmět na povrchu téměř neporušen, kdežto uvnitř provrtán spleť chodbiček. Někdy jest předmět zničen červotočem do té míry, že jeho formu udržuje jen vrstva jeho nátěru nebo povrchová slupka prosycená impregnačním roztokem. Úplné zničení červotoče, t. j. vajíček, larev a brouků, jest velmi obtížné, nákladné a při běžných metodách mělo dosud zřídka dobrý a trvalý výsledek. Předměty kostelního zařízení jsou často tak hmotné a rozsáhlé, že jest nemožno, aby impregnace pronikla celou zachvácenou hmotou.

Poměrně nejspolehlivější impregnací jest opěťovaný nátěr karbolinem, kreosotem nebo jinými dehtovými oleji. Tyto impregnace však mají nepříznivý důsledek, že povrch předmětu temně zabarvují a jsou tudíž zřídka použitelné při kostelních památkách. Roztok fenolu jest rovněž působivý, avšak nemá se ho používat při opravě cenných předmětů, neboť leptá povrch dřeva.

Často se používá nátěrů čistým benzelem, benzinem nebo petrolejem, do kterého se přidává trichlorethan nebo tetrachlorethan.

Do čistého se někdy přidává petroleje i malé množství naftalinu nebo terpentínového oleje. Užívá se i směsí terpentínu a vosku s chloridem zinečnatým nebo kyselinou borovou. Zkušenost však ukázala, že tyto nátěry zničí spolehlivě živého červotoče pouze pod povrchem předmětu, který se impregnační látkou dobře prosytí. Avšak ani při opěťování nátěrů nevniknou tyto roztoky do velké hloubky, takže téměř nikdy se nezničí larvy, zakuklené hluboko pod povrchem.

Metody muzejních laboratoří mají pro širší ochranu památek malý význam; jsou však u malých předmětů velmi účinné.

Nejspolehlivějším prostředkem k úplnému zničení červotoče je desinfekce plynem. Pro praxi péče o památky přichází v úvahu hlavně chlorky a kyanovodík. Chlorky jsou méně jedovaté než kyanovodík. Jeho užívání je však ztíženo tím, že je těžší než vzduch a proto by jej bylo možno z většího prostoru těžko odstranit normálním provětráváním. Tato záhada odpadá u kyanovodíku, který je lehčí než vzduch. Zkušenost několika let ukázala, že desinfekce kyanovodíkem je v normálních poměrech snadno proveditelná, bezpečná a spolehlivá. Tato desinfekce byla po prvé provedena v r. 1929 v Kefermarktu v býv. Rakousích. V Čechách byla vyzkoušena v r. 1936 v děkanském kostele v Lounech v měřítku značně větším než v Kefermarktu.

Pro desinfekci se užívá kyanovodíku, vázaného na diatomovou hlinku. Do obchodu přichází pod jménem »Žyklon« a »Ventox«. Desinfekci je možno prováděti různým způsobem:

1. Celý prostor kostela se vyplní plynem. Toto opatření je nejdokonalější a velmi spolehlivé. Plyn po delší době prostoupí všechny dřevěné části vnitřního kostelního zařízení, prosytí i konstruktivní části oltářů a usmrtí i larvy červotoče hluboko pod povrchem. Tento způsob desinfekce byl vykonán v měsíci květnu 1939 v kapli při farním kostele v Borovanech. U velkých kostelních prostorů je však velmi nákladný.

2. Část kostelního vnitřku se vyplní plynem. Prostor kostela, v kterém jsou umístěny oltáře určené k desinfekci, se oddělí od ostatního prostoru dřevěnou stěnou, upravenou a utěsněnou tak, aby jí plyn neprostupoval. Kubatura plynu je tak mnohem menší, ovšem, desinfikuje se jen část kostela. Je však vždy třeba kalkulací zjistiti, vyváží-li náklad na stavbu přčky úsporu získanou menší kubaturou plynu. V děkanském kostele v Lounech byl tento způsob proveden tím způsobem, že se celá východní část kostela oddělila od zbývajících částí dřevěnou stěnou o ploše asi 400 m².

3. Desinfekce se provede v dobře izolované místnosti, kam se ohrožené předměty přenesou. V tomto případě je desinfekce velmi levná, neboť se plynem zaplní malý prostor, který je možno velmi dobře izolovati. Desinfekce je velmi účinná, ztráty vzniklé vnikáním plynu jsou nepatrné. Značnou nevýhodou je však nutnost rozebrání všech předmětů. V děkanském kostele v Bavorově byly takto v r. 1938 desinfikovány všechny oltáře a ostatní zařízení, ježto z důvodů konstruktivních bylo nutno tyto předměty zcela rozebrati.

4. Desinfekce se provede v speciálních plynových komorách. Tyto komory, zřízené odbornými firmami v jejich vlastních laboratořích, jsou hermeticky utěsněné; desinfekce je velmi rychlá, dokonalá a poměrně levná. Tato metody lze ovšem použiti jen tehdy, je-li možno červotoč zamořený předmět převézt, jak tomu bylo v roce 1938 u oltáře z kostela sv. Barbory v Kutné Hoře.

Pro praxi památkové péče je desinfekce kyanovodíkem metodou novou a velmi vítanou. Její největší výhoda záleží v tom, že je možno provésti desinfekci předmětu bez jeho rozbírání, což bylo při dosavadních metodách impregnačních zcela vyloučeno. Desinfekce kyanovodíkem nepůsobí škodlivě na tkáň dřeva, zachovává jeho přirozenou barvu a strukturu, což je velmi žádoucí při předmětech, které zůstanou bez náteru. Plyn nepoškozuje ani nátery, ani zlacení. Je možno dokonale desinfikovati předmět bez odstraňování staré polychromie, kdežto i částečný úspěch metod impregnačních byl odvislý od úplného odstranění polychromie i s podkladem, aby se dřevo dobře prosytilo.

Je však nutno výslovně upozorniti, že desinfekce dřeva kyanovodíkem zničí sice červotoč a jeho zárodky, že však toto opatření není současně i konservací, chránící dřevo před další infekcí. Po provedení desinfekce vyprchají po určité době i poslední stopy kyanovodíku; červotoče zbavené dřevo je tím vystaveno asi téměř stejné možnosti další infekce, jako zcela nové, dobře vyschlé dřevo. Proto je velmi důležité, aby vnitřní zařízení kostela bylo po provedení desinfekce chráněno před novou nákazou.

Spolehlivé provedení dobré konzervace kostelního zařízení je zpravidla nemožné, poněvadž konzervační roztok nemůže v daných poměrech prosytiti velké a hmotné předměty. Při zachování staré polychromie není vůbec možno provésti vyhovující konservaci. Je nutno se obmeziti aspoň na zpomalení postupu nové infekce. Proto je nejlépe desinfikovati kyanovodíkem celý prostor kostela, aby byl červotoč zničen ve všech předmětech současně.

Je známo, že kyanovodík je plyn prudce jedovatý. Provádě-li však desinfekci odborná a spolehlivá firma, která vykoná poctivě všechny práce nutné pro ochranu veřejné bezpečnosti a která svůj úkol neopustí před úplným skončením práce, není třeba se obávati škodlivých účinků plynu.

Vědecké základy této metody a její dobré výsledky dávají památkové péči nové možnosti ochranné praxe, která přispěje k záchraně mnoha vzácných památek.

Josef Šebek.

Různé zprávy.

Francie.

V majetku města Rouenu je klášter l'Aître Saint-Maclan, stavební památka 16. stol. Nyní byla, až značně porušena, adaptována, aby sloužila jako národní umělecké museum, v němž již dnes jsou uloženy nejstarší dokumenty od příchodu Vikingů.

*

Minulého roku dokončena byla v Paříži oprava paláce starého šlechtického rodu Rohanů. Palác začat r. 1712 podle návrhu Pierre Alex. Delamoire, je ozdobnou rokokovou soukromou architekturou městskou z doby Ludvíka XV. a jedním z četných známých pařížských hotelů. Roku 1927 byl připojen k budovám Národního archivu a ve smyslu nového úkolu adaptován.

*

Strasburk prosazuje památkářské zřetele ve velkém měřítku. Adaptace biskupského paláce Rohanů (zač. 1928 Robertem Danisem) respektovala vnějšek, ale dotkla se více vnitřků. Zde některá moderní zařízení, nutná pro dnešní úřední úkoly budovy, vynutila ústupky na účet památkového objektu. Ale město má v plánu jednak další adaptace středověkých a renesančních stavebních památek, jednak přenosení všech, která překážejí komunikaci a rozvoji nových čtvrtí. Rozebrané mají být rekonstruovány a postaveny na Place du Château a u L'Oeuvre de Notre Dame. L'Oeuvre de Notre Dame je stavební komplex gotický a renesanční (od 1347 do 1580) s barokními přístavky. Když r. 1931 byly spojeny středověká a renesanční památky z majetku města, katedrála a Společnost pro památky historické, nebylo pro ně vhodného umístění. Letos zakoupilo město budovu L'Oeuvre de Notre Dame a instalovalo v jejích historických interiérech spojené sbírky.

*

K letopočtům na katedrále remešské (1226, 1429) přibýlo datum 1938, kdy byla dokončena restaurace katedrály, poškozené světovou válkou. Práce děly se pod dozorem přednosty Společnosti pro památky historické, arch. Henri Deneux, a pod dozorem komise pro památky historické, jejímž předsedou je v Remeši Pierre Paquet. Nákladná práce, při níž zničené části byly nahrazeny armovaným betonem, vyžádala si kolem 38 mil. franků, z nichž 872.756 franků poskytli stát, 15.245.920 bylo uhrzeno z daru J. D. Rockefellerova.

Německo.

Ve Vídni připravuje se letos velmi obsáhlá výstava Gotika v Podunají. Výstava shromáždí velké množství malířských a sochařských památek a bude instalována v Neuer Hofburg. Všechna známá díla a hlavně dosud neznámý materiál budou při této příležitosti odborně restaurovány.

Babylonie.

Francozská akademie nápisů a umění spolu s univerzitou v Yale podnikly pod vedením Fr. Comonta výkopy v opuštěném a zasypaném městě v poušti, Dura. V synagoze, vystavěné r. 1245, nalezeny byly fresky z doby 1245—1256, které byly sňaty a přeneseny do musea v Damašku.

Egypt.

Nové výkopy v Karnaku objevily v základech pylonu Amonova chrámu 951 kamenů a architektonických detailů z bílého vápence, jehož užívala k stavbám hlavně 12. dynastie egyptská. Zbytky nesly zed 20 m vysokou a 8 m širokou a byly ji pro svou povahu (vápenec) značně rozrušeny, ale ornametální výzdobu zachránily silné vrstvy bahna. Ze zbytků byl rekonstruován chrámek. Dr. E. S.

Zprávy z Klubu.

Za členy Klubu za starou Prahu byli přijati pp.: Ing. Václav Vít, Praha II. — Ing. Jan Matoušek, Praha II., generální konsul. — Civ. arch. Karol Rošník, Praha I. — Ing. Robert Štěpán, vrch techn. rada, Smíchov. — Dr. Frant. Sprinzels, Praha II. — St. Marie Seckertová, učitelka, Praha XVI. — Josef Novák, prokurista, Praha XII. — Dipl. sc. pol. E. J. Poppr, feditel Representative pro ČSR. Unites States Lines Op. Inc., Praha II. — Václav Mikšíček, Vokovice. — Otakar Květon, polic. úředník, Praha II. — Josef Hampl, továrník, Hrdlořezy. — Josef Vaníček, kom. rada, Praha I. — Ing. arch. Ferdinand Fencel, Praha II. — Ing. Ervin Cvach, Praha XII. — Antonín Páv, továrník, Praha VII. — Ing. Jarosl. Podhajský, továrník, Hostivař. — Jan Mašek, továrník, Karlín. — Ing. Václav Mrha, Praha II. — JUDr. Josef Mrha, Praha II. — Ant. Knotek, kom. rada, továrník, Strašnice. — Dr. Bedř. Bartoušek, odbor. přednost, Praha III. — Emil Kočí, zubní technik, Praha III.

*

V neděli dne 25. t. m. o 10. hodině dopolední koná Klub za Starou Prahu svou výroční valnou schůzi na Staroměstské radnici v sálkové síni č. 1. Po programu přednáška Dr. Ing.-arch. Em. Hrušky: »O projektu podzemní dráhy v Praze«. O hnoju účast členstva na přednášku žádá Domácí rada.

OBSAH ČÍSLA 1.: E. Poche: K šedesátinám dr. Zdeňka Wirtha. — Jan Emmler: Zdeněk Wirth a Stará Praha. — Dobroslava Mendlová: Zdeněk Wirth jako učitel. — Ing. K. Pecánek: Wirth — profesor. — A. Kubiček: Wirth — voják. — V. Pavelka: K nové soutěži na druhou budovu Národního musea. — Josef Šebek: Ochrana dřevěných památek v kostelích. — Různé zprávy. — Zprávy z Klubu.

Odpovědný redaktor Ing. Otakar Vondráček, Smíchov, Na Šumavě 1444. — Redakční rada: A. Čarek, J. Čarek, R. Hlubinka, Z. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otiskování článků dovoleno s udáním pramene. Vydává Klub za starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova. — Vychází 25. každého měsíce, kromě prázdnin. — Uzávěrka čísla do 15. dne běžného měsíce. — Dohledací poštovní úřad Praha 25.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

V PRAZE 15. ČERVENCE 1940.

ČÍSLO 3.

Šedesát let architekta dra Antonína Engla.

Dr. Ant. Engel Foto Štenc Praha

Rada článků, kterými v posledních dvou letech vzpomněla redakce tohoto časopisu životních jubileí zasloužilých členů Klubu za Starou Prahu, ukazuje, jak hlubokou stopu zanechala u nás generace dnešních šedesátníků. Je to generace, která svého času formovala obsah i směr všeho snažení Klubu, položila základ k teorii i k praksi péče o památky a určila také vztah ochránců památek k tak řečenému modernímu umění. Mezi jubilanty, jichž časopis vzpomínal, byli teoretikové i praktikové-architekti, realizující základní zásady generačního společenství, s nímž vstoupili do životní práce.

Architekt Antonín Engel, jenž rovněž oslavil před nedávnem šedesátku, patří generačně i celou povahou svých počátků k tomu ovzduší, v němž se Klub za Starou Prahu formoval, i když se svým dalším osobitým vývojem od něho v lecčems odloučil. Klub má k němu vztah tedy netoliko jako k dlouholetému členu své domácí rady a technické komise, nýbrž i jako k význačnému architektu, jenž svými návrhy i provedenými stavbami zvlášť mocně zasáhl do stavebních i urbanistických otázek pražských.

Rys, který spojuje Englovy začátky s ostatními příslušníky jeho generace v Klubu za Starou Prahu, je dán příznačným Englovým odporem k tehdejší domácí tradici architektonické, v níž byl ukryt leckterý přežitek a velmi mnoho provinciálnosti. Praha tehdy dává málo. U Engla se tento názor projevil odchodem z české techniky k profesorovi Zítkovci a později — po 1½roční úřednické činnosti u obce Pražské — k profesorovi O. Wagnerovi. Na jeho škole při vídeňské Akademii umění setrval tři roky.

Nebyl sám, koho zvábila mocná osobnost tohoto průbojného učitele nové architektury, od základu jinak zaměřeného než byli učitelé pražští. Vídeňské studium, k němuž si přinesl mnoho povahových předpokladů a dostatek pevné vůle a důslednosti, ukončil Engel studijní cestou do Itálie, když se mu bylo dostalo cestovního stipendia (t. zv. římské ceny) za ideální návrh úpravy Letné. (V pozdějších letech vracel se Engel vždy znovu k úloze svých architektonických počátků.) Po návratu z Itálie byl nějaký čas činný jako soukromý architekt. Roku 1912 se stal profesorem státní průmyslové školy v Praze a byl jím prakticky až do r. 1920, kdy byl jmenován členem bývalé Státní regulační komise.

Pozorujeme-li dnes již s dostačujícím odstupem Englovu práci a porovnáme-li ji s architekturou osobního ražení Wagnerova (a také ovšem s architekturou žáků Wagnerovy školy), poznáme dvě určující složky pro Engla příznačné.

Je to podklad, daný školením u Žitka, a pak vrozený, ba převažující intelektualismus Englova založení. To jsou faktory důležité pro celou Englovu životní tvorbu. V nich také nalezneme výklad, proč se Engel v dalším svém vývoji odchýlil od svých kolegů, kteří současně s ním, nebo téměř současně, studovali ve Wagnerově škole.

V boji o architektonickou formu, který u Englovy generace byl problémem fundamentálním, nabývala u A. Engla stále více a více převahy složka tvarové organisující. Ne však citově nebo artistně podložená. V Englově tvorbě není nic romantického, nic, co by se mohlo nazvat subjektivismem formy, k němuž měla doba vyslovený sklon. Nalezneme u něho naopak vyslovené tlhnutí k objektivismu, jehož cílem je tvarová ukázněnost, založená na pravidelném rytmu tvarů a rozměrů. Tedy zaměření typu akademisujícího, vyznačující se silně rozumovým vztahem k formě. Rozumějme k formě jako k útvaru umělecky autonomnímu.

Velmi jasně je tento příznačný rys Englova výtvarného rodu patrný ve vztahu jeho půdorysů k hmotě a k jejímu architektonickému protváření. Je to vztah velmi těsný, založený na společné a jednotné skladbě myšlenky, logicky rozváděné v systému po způsobu, na nějž kladla důraz neorenesance. Není nesnadno odhalit tu souvislost s architektonickou metodou J. Žitka, od něhož se Englovi dostalo základní výuky v navrhování. (Za nejlepší příklad toho druhu považují návrh na budovu Živnostenské banky z r. 1929.) Téhož rodu je Englov sklon k uplatnění symetrie, k pravidelnosti ve tvaru i v tvarovém systému, v rytmu i v proporcionalitě — sklon, jímž se Engel odlišuje od svých současníků tím zřetelněji, čím důsledněji jej sleduje.

Architektura mužného věku Englova je prolnta tvarovou vázaností a je svébytně koncipovaná nad účelovou podstatou staveb. To ovšem Engla staví i mimo veškeru snahu poválečné nové architektury, jejímž základním a převažujícím smyslem je vyjádření účelovosti a užitkové funkčnosti stavby. Mezi zásadami funkcionalismu a uměleckým významem Englovým nemůže být smíru. Jde tu o dva v zásadě úplně rozdílné názory na architekturu a na její úkol. V tomto sporu je Engel tvrdým a neúchylným zastáncem tvarového pořádku, pro nějž funkcionalismus, jednostranně exponovanému v převratném dění současnosti, se nedostává dosti síly a soustředěnosti. Lze říci, že Engel, vyznávající s plným povědomím ideu nadčasovosti architektury jakožto výtvarného projevu, staví se na samý protipól proti typicky dobovému usilování, jehož reformní smysl je zaměřen k jiným otázkám, než jaké poskytuje oblast problematiky tvarové.

Tento ráz činnosti, k němuž Antonín Engel dospěl — a jenž ho také plně charakterisuje — je podmíněn, jak řečeno, jeho osobními dispozicemi a zejména jeho skloností k rozumovému a soustavovému koncipování. Nebylo tomu v této míře vždy! Mladý Engel na počátku své dráhy neměl ještě tohoto důsledného a uzářlého poměru k architektuře. Zato se dila jeho prvního období (skupina úřednických domů v Břehové ulici a jednopatrový dům obytný v Praze V.) vyznačovala svěžesí, charakterisující počáteční tvorbu Wagnerových žáků.

Tato bezstarostnost prvních výbojů má u Ant. Engla mezník v projektu zdymadla a hydrocentrály v Poděbradech (1914—19). V něm se Engel po prvé podjal úkolu provázati stavbu formou vlastního způsobu, a to ve své době s velikým zdarem.

Po válce, když se Antonín Engel stal profesorem architektury na Českém vysokém učení technickém a nástupcem Antonína Bašánka, projevil se již docela zřetelně jeho osobitý základ a zejména jeho sklon k monumentálnímu chápání úloh. Je známo, že cest, vedoucích k monumentalitě, je v architektuře několik, že však ne každý architekt projeví k ní schopnost. Englovi by nebylo možno tuto schopnost upřít. Snahu po ní vkládá do všech děl svého zralého věku, a byla provedena či zůstala jen v projektech. Jeho monumentalita je monumentalitou vnitřního členění a pádneho rytmu, nikoli monumentalitou rozměrů nebo rozměrových kontrastů, jak lze spatřovat u jeho současníků. Není náhodou, že Englovi-učitelé odpovídaly při přednáškách tak živě všechny monumentální stavby italské renesance a velkorysé koncepce západoevropského baroka.

Architekt tohoto druhu, myslící ve velkých dimensích a důsledně hájící svou koncepční zásadu v úzké výměře domácího prostředí, narazí ovšem velmi často na překážky nejruznějšího druhu. Tak tomu bylo často i u Antonína Engla. Již poměr k Praze, jako k stavebnímu organismu nehotovému a nedofašenému, staví Engla před rozhodování mezi ideou ochrannou a možností velkorysých úprav, jež ho jako architekta lákají. Z tohoto konfliktu vychází jako výsledek Englova přesvědčení, že je výhodnější, sáhne-li se včas k řezu třeba radikálnímu, avšak takovému, který spolehlivě (tím, že beze zbytku vyhoví

základní potřebě města) zachrání hodnoty okolní od malorysého a opěťovaného boje a smlouvání o jejich budoucnost. Toho druhu byl vždy jeho názor na problém Letné, přičemž se s názorem Klubu za Starou Prahu rozcházel: snažil se na planině letenské vybudovati v přímém spojení s centrem kus moderního města s budovami monumentálního určení, s dostatečně velikým prostranstvím, komposičně jednotně sklobené. Pokoušel se tím propůjčiti alespoň části Prahy, dosud volné, ráz velkých evropských měst, to jest ono příznačné velkoměstské měřítko, jehož historická Praha i Praha XIX. století postrádá.

Projekt letenský, pro nějž Engel shrnul obsažné teoretické odůvodnění, našel mnoho překážek. Došly však uplatnění jiné jeho návrhy, jejichž základní smysl byl podobný: generální projekt budov vys. učení technického (1923—24) a projekt náměstí Vítězství (1925), oba na dejvickém území, zastavovaném teprve v popřevratových letech. Ani tyto projekty se však nerealizují bez překážek a průtahů. Na účet tohoto i jiných rozporů mezi ideální představou a tvrdou skutečností (jež nepostrádá rysů typicky pražských) šlo vždy mnoho energie Englovy, jakožto autora, jenž mnohdy bojoval za lepší pochopení a uznání svých myšlenek i literárně, studii opatřenými solidním dokladovým materiálem a svědčícími o důkladné přípravě.

Také s veřejnými přednáškami vystupoval Engel mnohdy na technickém i jiném fóru, kdykoli šlo o vážné otázky pražské. Jeho vlastní dílo bylo oceňováno na různých místech; nejsouborněji roku 1927 v italském architektonickém časopisu »Architettura ed arti decorative«, jenž věnoval Englově práci obsáhlou stať s množstvím ilustrací.

Neúchylné zásady a výrazný způsob práce určily Ant. Englovi zcela zvláštní postavení v obraze naší poválečné architektury. Zásadám odpovídala vždy i jeho učitelská činnost, směřující přede vším ostatním k tomu, aby se posluchači naučili logickému způsobu práce jako základu pro jakoukoli pozdější architektonickou úlohu.

Obraz dosavadní odborné činnosti Englovy je naprosto jasný: bez úchylek a bez kolísání. Jeho osobní profil rovněž. A tak prof. Engel, zvolený na počátku své sedmé životní desítky rektorem pražského vysokého učení technického, zůstává na svém místě jako jedna z předních osobností našeho současného kulturního života.

Oldřich Štefan.

K urbanistické činnosti prof. dra A. Engla.

Jsou-li šedesátiny architekta profesora dra A. Engla zvláštní příležitostí ku přehledce jeho umělecké činnosti, týká se to nesporně nejen vlastního oboru architektury, nýbrž stejnou měrou i stavby měst. Ba, možno říci, že v první řadě stavby měst jakožto základního úseku, na který se celé jeho dílo a vývoj váže a z něho pramení. Kterákoliv Englova práce nese pečet tohoto vyhraněného spojení; nelze si odmysliti architekta od urbanisty a naopak vždy vidíme, že urbanista, cítí a mluví řečí architekta.

Máje milý úkol vzpomenouti blíže urbanistické činnosti prof. Engla, nemohu nezdůrazniti, že v celé své šíři, podrobnostech, v chápání a prostředcích nese tato urbanistická práce již od počátku znaky osobnosti ostře vyhraněné, idoucí za nejvážnějšími stavebními problémy doby s cílevědomou důkladností a charakteristickou důsledností. Šťastná volba učitelů Zítka a O. Wagnera a posléze delší pobyt v Římě jsou v našich poměrech neobvyklou uměleckou přípravou, jejíž vliv je patrný na všech úkolech, jichž se prof. Engel postupně chápá, na jejich výběru i zvládnutí.

Jde tu především o Prahu, o nejtěžší výtvarnou úlohu všech generací, jež se stává ústředním zájmem Englovy urbanistické činnosti v projekční, praktické i literární. Je jisté příznačné, že na př. s problémem Letné odjíždí v mladých letech k Wagnerovi a tak je činně vázán již od prvních dob na nejvážnější a nejožehavější výtvarné otázky Prahy. Lze říci, že od té doby není významnějšího pražského problému, k němuž by byl prof. Engel nezaujal pevné stanovisko, vyhraněné vždy citem výkonného výtvarníka, stanovisko, jež, bylo-li nutno, dovedl také bystře, důsledně a celou svojí osobností hájit třeba proti všem. Dobře známá historie letenského problému je toho dobrým dokladem a nejdůležitější také demonstruje důkladnost Englovy práce, které nemůže konečný neúspěch nikterak ubrati na ceně. Dnes je zejména patrné, že zde zasáhl prof. Engel velmi hluboko do řešení dopravního problému nové Prahy v době, jež nebyla schopna vyčerpání z jeho studií všechny závěry a hlavně v takto započaté práci pokračovati. Připomenouti je nutno, že v analýze pražských dopravních poměrů použil nové gravitační metody, která teprve později se stává v urbanismu v různých formách běžnou.

Englova účast na řešení Prahy, nacházející od počátku pozoruhodné prostředí v Klubu za Starou Prahu, je záhy rozšířena a posílána jeho povoláním do býv. Státní reg. komise. Zde se prof. Engel během osmileté působnosti pronikavě a osobitě uplatňuje v řadě dílčích regulačních úprav i v otázkách celkových. Z této doby je nejznámější jeho řešení severozápadního sektoru V. Prahy a konečný návrh této oblasti, podle něhož se zde vybudovalo nové město. V této jedinečné úloze projevuje se prof. Engel v celé šíři svých názorů a představ. Dejvický plán, pracovaný v době obecného přelomu a pochybností, jeví se nám dnes jako přesvědčivý důkaz jasného a cílevědomého myšlení, opřeného o bezpečné zásady monumentální architektury a stavby měst. Toto dílo, vlastně jediné velkorysé řešení v Praze, mělo a má mnoho nepřítelů a nepřátel — tak jako téměř každý výrazný urbanistický čin. V plném rozsahu se tu projevil problematika a obtíže plánování, odkázaného na řadu neznámých. Při realizaci plánu se střetly, uplatnily a vybyly všechny složky v míře u nás nevidané: čas, politika, osobní zájmy, tendence doby, tak nepřítelivé monumentálnímu čtení a představám o velkoměstě. Plán Dejvic byl předmětem mnoha kritik. Lze si však dosti snadno opatřit představu o tom, zda ke stavbě této části města bylo po ruce plánu pronikavě lepšího, jenž by lépe překonal a bez úhony vyhověl všem měnícím se ideovým i praktickým požadavkům a názorům doby.

Dejvickým plánem a architektonickým řešením náměstí Vítězství projevuje se prof. Engel v definitivní formě, kterou můžeme dobře sledovati v řadě jeho dalších urbanistických projektů, ať je to již úprava Klárůva, Petřská čtvrt, či návrh na úpravu severní části Hradu. Charakteristickou je v této souvislosti i jedna z jeho prvních urbanistických prací, návrh na regulaci Lázní Poděbrad. Cílem a základem všech těchto děl je snaha po jednoznačném a velkorysém výtvarném zvládnutí úkolu bezpečnými architektonickými prostředky. Prostor a forma jsou tu vždy v tuhé architektonické spojitosti a navazují na jednoduché základní řešení terénu. Je příznačné pro Englovy plány, že řeší každou urbanistickou úlohu architektonicky bez zbytku a záměrně neponechávají vývoji možností dalších zásahů. V tomto pojetí, které zajisté může být měřítkem osobnosti, je však současně zárodek konfliktu, který se projevil při realizaci Dejvic.

Mimo vlastní projektční činnost a působnost ve St. R. K. a v komisi pro řešení železniční otázky Velké Prahy nutno zaznamenat účast prof. Engla v Ústavu pro stavbu měst při MAP, kde zejména pronikavě zasáhl do otázky peřínské komunikace, přispěl k řešení t. zv. levobřežní komunikace a jako místopředseda ÚSM projevuje iniciativu a zájem v řadě zásadních otázek našeho urbanismu. Literární činnost prof. Engla se týká téměř výhradně Prahy a jejích problémů výtvarných i komunikačních, takže je přímým doplňkem urbanistických návrhů Letné, Dejvic atd. K nim se řadí obsahově i hutná stať »Praha v půdorysu a obraze«, vydané svého času Klubem za Starou Prahu.

Urbanistický profil prof. Engla nebyl by úplný, kdybychom nevpomněli i druhého pólu jeho činnosti, jakožto profesora architektury na čes. vys. učení technickém v Praze, kde od svého nastoupení zahájil současně pravidelné přednášky a seminář z urbanismu. Tím dal základ k vývoji této nauky u nás a jeho přičiněním byl také před několika lety zřízen samostatný ústav stavby měst na vys. škole architektury.

Práce prof. Engla na poli urbanismu, rozsáhlá a mnohostranná, podepřená pronikavými zkušenostmi a vřelým poměrem zejména ku Praze a jejím hodnotám, je tak výrazná, že její místo a význam jsou nesporné. Přejí-li prof. dru A. Englovi k další činnosti plné síly a zdaru, činím tak jistě v zájmu našeho urbanismu.

A. Mikuškovice

Prof. dr. Antonín Engel — učitel.

Začátek Englova působení na vysoké škole architektury se udál v době výjimečné, popřevratové, která znamenala v našem veřejném životě dobu určitého zmatku. Jeho učitelské poslání, samo o sobě odpovědné, probíhalo pak za podmínek nejpříznivějších, které kladly zvýšený požadavek vlastní velké disciplinovanosti, zralého názoru a tvrdé vůle. Tyto vlastnosti profesor Engel potřeboval, a měl je, když roku 1923 začal učit. Velké výkyvy názorové, nedosti uvažované podniky, úkoly, jichž jsme tenkrát nedorostli, rozpaky v orientaci, to všechno vřhalo doba na lidi středního věku, kteří pro svůj hotový názor a jeho kvalitu se stali vlnolamem tohoto příboje. Někteří z nich byli připraveni a byli na svých místech. K nim patřil prof. Engel v hodnosti profesora architektury vysoké školy architektury a pozemního stavitelství. Neboť vývojový kvas a snadný zrod nových hesel

uměleckých, která často nežila déle než několik měsíců, a touha po vzletu, tenkrát silnější než křídla, — nepřády klidnému, normálnímu postupu vysokoškolského studia, kde mladý talent se ještě neuplatňuje, ale teprve učí a vychovává. Doba poválečná naprosto však vyměnila i lidský materiál, s nímž pracoval vysokoškolský profesor před válkou, vrátili se do občanského života (tedy i na vysokou školu), lidi věkem mladé, zkušenostmi však mnohdy staré, lidi zatrpklé, mnoho zameškaných, nebo přeskočivších ve válečném víru etapu normálního dospívání, lidi nejružnějšího provenience, jimž návrat do učebny byl buď velkým ústupkem dosavadní svobodě, nebo cestou k opožděnému dosažení existence. Při tom duchový pohyb mládež, myslícího vždy rychleji, bezprostředněji ale i primitivněji, tenkrát se podobal spíše do široka rozlitému toku neregulované řeky, napájené mocnými proudy, jakými byly přesuny v životě duchovém, politickém i sociálním. I na poli výtvarném vynesla doba své vlastní, většinou mladistvé, ale autoritativní předáky, kázala jiti jen kvapně vpřed i za cenu nedomyšlení, a nedovolila se zastavit, tím méně pak ohlédnouti. Syrovost názoru, tékání v orientaci, honba za domnělým pokrokem zavrhovaly vše staré, aniž se pokusily navázat vlastní silou na vývoj předchozí, a byly proto stavbou na písku. Svoboda slova, vykipivší z denního tisku do všech projevů literárních, určitá neomalenost slovesného výrazu, to vše zvětšovalo distanci věkovou, jaká je vždy mezi učitelem a žákem...

S takovými překážkami setkal se prof. Engel ve svém posláním vysokoškolského učitele. Zvládl je postupně, netají se však tím, že usměrňování posluchačů a boj o vlastní autoritu, byl tehdy nesnadný. Upřímný je i v přiznání, že svůj úkol nezmohl naráz, nemaje snahy, vyměnit svůj nepopulární, ba striktní postup vůči posluchačům, za cenu jejich přichylnosti, nebo dokonce slepé odvislosti. Na své místo vstoupil však s pevným přesvědčením, na němž založil svůj pedagogický plán.

Prof. Engel vychází z úkolů vys. školy architektury a podle nich zaměřuje výchovu. Vysoká škola neprodukuje pouze architekta umělce; studuje tu i budoucí technik — úředník — podnikatel — obchodník. Vysoká škola působí naukou estetickou, historickou, výtvarnou i matematickou, budí a rozvíjí stejnoměrně různé schopnosti jednotlivců, a dává tak všem později velmi rozdílným kategoriím rozsáhlý obzor, nikoli pouze jednostranné vzdělání, které je vyhrazeno akademikům se speciální uměleckou výchovou. Tomuto rámci podřídil prof. Engel svou vyučovací metodu rázu tak obecného, že připravuje posluchače k řešení i takových úkolů, které se vymykají běžným tématům školským, a je proto rozhodující pro postoj, jaký posluchač bude nucen zaujmouti k jakýmkoli úkolům v příštích své samostatné praxi. Prof. Engel vede v řešení cestou především rozumovou, od účelu k formě. Dané téma musí žák detailně prostudovat, dospět v něm k patřičným formám disposičním, a přes materiál konstrukcí se dostat teprve k formě vnější s jejím psychologickým účinkem. To se děje přísnou prací, logickým domýšlením úkolu do důsledků, ale i skromností a velkou osobní kázní, která je hlavní podmínkou kvality práce nejen architektovy, ale každé práce, jejíž hodnota nechce trvati jen do zítřka.

Z vlastního fondu stavebního praktika a výtvarníka sděluje prof. Engel žákovi co nejvíce osobního, radí a vede, nechce však omezovat vnučováním osobního slohu, neboť napodobení učitele pokládá za škodlivou a naprosto jistou cestu k nežádoucím a nepodnadě samostatnostmi. Nemá nic proti tomu, když žák je k němu i v určitém odporu názorovém i formálním, protože dva různé póly jsou předpokladem myšlenkového napětí. V povolání učitele nebyl ovšem ušetřen známého pedagogického problému, že něco jiného je umět, něco jiného sdělit, a něco jiného to naučit. Nezájem prof. Engla o přízeň či počet žáků není však lhostejnou nevšímavostí člověka, který se ve skutečnosti dívá na posluchače jako na vítané reagens, které mnohdy ho nutí zamýšleti se nad novými problémy, které potřebuje, — a po němž se mu stýská, nemá-li ho.

Na první školská léta se dívá prof. Engel jako na dobu přípravnou, na dobu usilovného učení, práce, a získávání metody k zvládnutí každého úkolu. Doba tato je však příliš krátká na obsáhnutí stále rostoucího obzoru, a škola nemůže říci vše posluchači, ostatně až příliš zaměstnanému studiem na jiných ústavech a přípravou ke zkouškám. Proto je třeba sdělit jen to nejvzácnější a nejpotřebnější, ne kvantitu, ale kvalitu vědění, opakujeme tedy znovu: metodu myšlení i práce, která je klíčem ke všem úkolům výtvarným, technickým i vědeckým. Těžiště výchovné činnosti prof. Engla spatřujeme proto v tomto přesvědčení, i ve snaze, vstřípní posluchačům smysl pro výtvarné hodnoty také jiného druhu a stáří, než jsou cizí a dnešní, — a uměleckou kázeň i skromnost. Některé vedlejší cesty poválečného vývoje naší architektury, na nichž se ztratilo mnoho času i energie, vykládá prof. Engel přílišnou ochotou se přizpůsobiti cizině, známou českou pokrokovostí, velikou receptiv-

ností, ale poměrně malou silou odporu domácího prostředí. Bylo by hrubým omylem nazývat zpátečnickým odpor, jímž se usilovně brání povrchnosti a vrtkavosti názoru. Za největší svou zásluhu považuje, že se mu konečně podařilo vypěstovati u svých žáků zájem o hlubší vědění, o práci na základě širších znalostí minulého vývoje a slohovou ukázněnost názorovou i formální. Čechy, již geograficky určené k tomu, aby se v nich prolínaly nej-různější vlivy, se musí především učit, aby byly schopny se zmocnití výběrem skutečné kvality z bohatství, jež se tu hromadí, nikoli ji pouze však přejímat, ale vlastní silou ji přetavit, a sdělit vlastní výtvarnou formou, danou duchovým obsahem prostředí a uplynulými osudy, které toto prostředí formovaly. Doufáme, že generace odchované profesorem Englem budou mít příležitost splnit očekávání svého učitele, a ocenit jeho zásluhy v praxi.

— památkář.

Absolutní zachovávání porušených památek (rozumí se architektonických) ve stavu v jakém jsou podle názoru profesora, vede k absurdnosti. Prof. Engel považuje památkářství za lékařství architektury; budova sešlá věkem musí být léčena a není možno báti se chirurgického zákroku. Novou funkci adaptované památky, nadřazuje prof. Engel jejímu stáří, v čemž patrně je cítění architekta, který neuznává stavbu bez účelu, a chce, aby i památkový objekt byl živým a nikoli museálním kusem. Tento názor stotožňuje se s některými výsledky naší památkové praxe v posledních dvaceti letech (Klementinum, Černínský palác). Historická stavba není mu však tak intaktní, jakmile se jedná o její novou funkci, a jakmile jsou na ní architektonické detaily naprosto porušené. Tehdy nabývá v něm vrchu výtvarník, jemuž jde o estetický zjev stavby, a který chce restaurovat nejen materiál pro historii umění, ale vytvořit i nové optické hodnoty pro veřejnost. Prof. Engel je si ovšem vědom pohyblivé hranice mezi oběma názory, a v ochraně památek (v níž vzorem je mu praxe francouzská), vítá spolupráci historika umění s architektem, zásadně však hájí výhradní a přednostní právo výtvarníka, který má být autorem návrhu adaptačního, pro nové účely, ale který má i rozhodovati o zachování či nezachování starých vadných částí, aby tyto neškodily vzhledu adaptované budovy, určené k dalšímu životu.

Ema Sedláčková.

Působení a význam prof. dra A. Engla na vysoké škole architektury.

Činnost prof. dra Engla na vysoké škole architektury a pozemního stavitelství vyvíjela se ve dvou směrech: vědeckém, jako profesora historie novověké architektury, a pedagogickém, jako učitele toho, v čem vrcholí celé studium a výchova budoucích architektů, t. j. komposice a návrhu. Do roku 1938 k tomu přistupovala ještě celá další obrovská vědní oblast, stavby měst, kterou pak přednášel dr. Mikuškovice.

V návržních komposičních cvičeních (projekt II. a III.), v nejvlastnějším oboru vysokoškolské činnosti prof. Engla, charakterisuje jeho školu neobyčejně svědomitý způsob vedení posluchačů. Námet prací byl valen vždy konkrétně a vyplýval ze soudobých potřeb stavebních, nebo ze soudobých aktuálních úkolů a otázek velkého i malého města, které zaměstnávají odbornou veřejnost. Postup řešení daného úkolu byl založen na nejsolidnější basi, počínající od důkladné analýsy tématu po stránce situační i obsahové. Procházal pak všemi stadii úsporného a dobrého dispozičního řešení, bral ohled na komposici výrazovou a funkční. Úkol byl vždy volen tak, aby posluchač nepřehlížel formální stránku, ale naopak, aby mu byla podnětem k tvarovému význační a k pravdivému výrazu vnitřní funkce.

Jedním z hlavních požadavků a vlastně ze základních učených principů prof. Engla bylo naučení žáka domýšlet si logicky technicky i výtvarně danou úlohu a nezastavit se v půli cesty; přesvědčení jej, že architekt-projektant nesmí sám sobě nikdy nalhávat, nebo povrchním zakrýváním a chvilkovými módními manýrami zastíratí nedostatky řešení práce. Prof. Engel vedl své žáky cestou nejpoctivější práce a nejsolidnější úvahy, k důslednému a detailnímu domýšlení daných témat a k vystižení podstaty úlohy. Vnější pojetí práce se stalo pak prostým zaznamenáním výsledků řešení, bez hledání vnějších efektů, takže pro povrchního pozorovatele neměly mnohdy práce dostatečné líbivosti.

Hlavní cena těchto prací jest uvnitř. Největším užitekem pro posluchače byla však pracovní metoda, které se průběhem korekcí a celé vlastní práce naučil, ne tak vlastní výsledek při řešení jednotlivé konkrétní úlohy.

Posluchačům ponechával profesor značnou volnost v pojetí i rozvinutí úlohy a v jejím grafickém zpracování. Podle jeho názoru posluchači mají být především vedeni tak, aby se na vysoké škole důkladně naučili vědeckým metodám práce, které je připraví k řešení jakékoliv, třeba dotud neznámé projekční úlohy, a necvičili se pouze v schemech nebo šablonách na řešení jednotlivých úloh.

Musíme zdůraznit, že hlavně v posledních letech věnoval prof. Engel zvýšený zájem stavebnictví a tématům z menších měst, správně rozpoznávaje, že zde nutno začít s prací na zvýšení úrovně našeho stavebního průměru. Byla to zároveň i výzva absolventům našich vysokých škol, aby nezůstávali všichni jen ve velkoměstě, nepodceňovali úkoly provinciální, a ochotným zájmem přispěli k zušlechťení stavební a umělecké úrovně, která v menších městech zhusta bývá svěřena rukám nekvalifikovaným.

V přednáškách o historii novověké architektury snažil se prof. Engel, aby co nejvíce přiblížil minulost názoru dnešního posluchače, aby mu osvětlil souvislost mezi uměleckým děním minulým a dnešním, aby vyloučil organický růst a upozornil, jak problémy, s nimiž zápasí architekt dneška, vyřešil umělec novorenesanční. Přednášky byly důsledně prováděny projekcí z bohatého ústavního archivu diapositivů, stále pečlivě doplňovaného a obohacovaného.

Zvláštní kapitolou v učebním plánu profesorovy byly historické grafické studie, t. j. cvičení z architektury novověku. Tento pracovní úsek studijního programu postavil prof. Engel v posledních deseti letech na úplně nový základ. Začal totiž se systematickým vyměřováním a archivováním našich stavebních památek architektonických z renesance a baroku. Tak do dnešního dne byly vyměřeny všechny barokní kostely ve Velké Praze, a velká řada profánních staveb pražských, vedle velikého množství objektů venkovských, z celých Čech, Moravy a Slovenska. Odborná veřejnost zajisté má v dobré paměti, že velká většina grafických exponátů krásné výstavy »Pražské baroko 1938«, pořádané Uměleckou besedou, byla pořízena z materiálu, který dal nezištně k dispozici ústav prof. Engla. Bylo to vlastně tehdy po prvé, kdy odborná i široká veřejnost měla příležitost seznámit se se skutečným pokladem, který je skryt v archívních skříních I. ústavu architektury. Od té doby byl materiál také již často vyžádán, a to nejen soukromíky, ale i úřady, poněvadž leckdy je vyměření provedené ústavem nejen spolehlivým, ale často i jediným plánovým materiálem o hledaném objektu.

Provádění vyměřování bylo pro výchovu posluchačů-architektů velmi cenné. Bezprostřední styk s památkou, s jejími konstruktivními i tektonickými detaily, s celým dochovaným stavebním stavem (případně i poznání eventuelních pozdějších zkomolení původního stavu, zvláště u staveb profánních), to vše poučovalo posluchače o tom, že památka je živý organismus, s vlastním životem spjatý s osudy svého prostředí, a že není jen museálním dokladem určitého stavebního stupně a vývoje. Musíme podotknouti, zejména pro kruhy památkářské, že tato nová metoda pracovní, zavedená a široce uplatněná prof. Englem na jeho ústavu, našla v mladé generaci posluchačů většinou plné pochopení a soukromý zájem. Tento zájem šel tak daleko, že posluchači se neomezovali jen na zdolání přiděleného úkolu, ale sami se snažili jít dále a hlouběji, daleko za normální rámec povinných školních prací.

U profesora Engla je neustálý hluboký a opravdový zájem o všechny aktuální otázky a problémy technické i umělecké našeho domácího prostředí, hlavně Prahy. Prof. Engel používal každé příležitosti, aby své posluchače na tyto problémy upozornil, s nimi je seznámil a o nich podebatoval, ať již se týkaly nových stavebních a výtvarných otázek, nebo osudu památek starých. Tyto rozhovory, v nichž prof. Engel svým souhlasem, pronikavou analýsou nebo i břitkou kritikou sděloval posluchačům něco z bohatého fondu svého umění i odborných zkušeností, i ze své nadčasové filosofické vyrovnanosti, bylo to nejcennější, co mohl svým posluchačům dát. Jsou to nejhvězdičtější chvíle souzvuku mezi učitelem a jeho žáky, chvíle, na které žáci budou vždy vděčně vzpomínati.

Ing. arch. F. Čermák — Ing. arch. V. Lorenec.

Topoly v Praze.

Topoly sloupovité, nazývané též pyramidní, jsou svéráznými, imponantními příslušníky říše rostlinné. V zahradní architektuře jsou to zřejmě vyslovené vertikály. Ale tato jejich vlastnost, neocenitelná v zahradní úpravě, přijde k platnosti jen tehdy, je-li jich použito na pravém místě, ve vhodném uspořádání.

Z duše mi promluvil p. ing. Mannsbarth ve svém článku, týkajícím se topolů před vojenskou nemocnicí na Karlově náměstí.

Foto Miniberger

Nevhodně vysázená řada topolů sloupovitých před průčelím býv. voj. nemocnice na Karlově náměstí.

Vylíčil váhu i hodnotu uvažované budovy, jejíž estetické působení jest nevhodnou řadou topolů ubito.

Ale nesouhlasím s ústupkem pana ing. Mannsbartha, že na místě topolů mohla by snad být řada stromů nevysokých s košatými korunami. Podle mého názoru nejlépe působí zde mohutná budova s volným prostorem vzduchu před frontou a v přiměřeném odstupu od ní mohutná hmota rostlinstva parku.

Ale na Karlově náměstí jsou ještě jiné topoly sloupovité, a to za pomníkem Roeslovým jako pozadí pomníku.

Pomník tento ve svém výrazu působí dojmem vertikálním. K tomu patří pozadí homogenní. Ale zde jest pravý opak: pozadí jest sestrojeno z vertikál topolů, dnes ještě nevysokých, v němž, až topoly dorostou, vertikála pomníku bude se ztrácet.

Sledujeme pražské topoly ještě jinde, na příklad u Vltavského nádraží.

Střední část průčelí nádražní budovy s mohutnými sloupy je ozdobou prostranství. Aby působila

vost této části zvýšil, projektant budovy obě křídla budovy zasunul. Doprovodíme-li vhodně tento krásný útvar z kamene svěžím hávem rostlin, může vše velmi získat. Kulisa ke krásnému útvaru střední části, která se představuje především vysokými sloupy, musí být prostá všeho nadměrného opakování svislic, čili musí to být stromy s nepravdělným ověšením, s korunami, které jsou s to vytvořit celkem homogenní plochy jako protiklad k vertikálám sloupů.

To by mohly být javory, kaštiny, lípy, akáty, platany nebo pod. — ale ne samé sloupovité topoly!

Dnes, bohužel, jsou tam sloupovité topoly.

Topol sloupovitý je útvar, který vyjadřuje akcent, a jen tam, kde ho použijí jako akcentu, uplatní jeho vzácnou vlastnost.

Mohu s úspěchem svislici stavební neživé hmoty sloupovitým stromem zdůraznit, ale nesmím ji přemírným opakováním tohoto elementu umoit. V našem případě mohl bych zdůraznit svislice sloupů v bezprostřední jich blízkosti jen ojedinělými sloupovitými stromy, ale nesmím těchto použít jako špalíru podél celé budovy.

Něco jiného jest, potřebují-li k nějakému účelu vysokou zelenou stěnu. Tu arcí pořídím z topolů hustě vedle sebe vysázených — ale mohu ji použít jen tam, kde její vertikální článkování ničemu nevadí.

Vcelku vzato, upořebení topolů ve městě, kde všude je mnoho různých vertikál, musí být voleno s velkým rozmyslem.

Ale, bohužel, máme v Praze ještě mnoho jiných těchto topolů, nevhodně vysázených.

Velmi nepřijemným nahromaděním vertikál jsou sloupovité topoly před Státním výzkumným ústavem zemědělským v Dejvicích: průčelí ústavu jest článkováno kolmými pásy, hlavní střední cesta k ústavu je vroubena sloupovitými duby a celé prostranství před ústavem je olemováno svislicemi topolů! Kde je kontrast v harmonii, hlavní to zásadě estetické? Přirovnám-li štíhlé zjevy sloupovitých stromů k vysokému tónu v hudbě nebo k primu, mohu přirovnat stromy se širokými korunami malebného rozvětvení k hlubokým tónům, harmonickým k prvním, anebo k doprovodu primu. Nikdy nemohu dát znít vysokému tónu současně s jiným vysokým tónem, jehož počet kmitů málo se liší od počtu kmitů prvého. Tím vznikají dissonance.

V architektuře je totéž.

Ale vhodné upořebení topolů může pozdvihnout estetický význam a náplň prostorů.

Příklad takový byl v Křižovnické ulici při bloku školních budov, kde stěsnané skupiny sloupovitých topolů, vždy po čtyřech v jedné skupině, dobře ukončovaly dlouhý zelený pás, na obou koncích, akcentovaly blok školních budov jako jediný celek.

Minulého jara však topoly ty zmizely. Škoda jich!

Zahradní architekt Miniberger.

OBSAH ČÍSLA 3.: Oldřich Stefan: Sedesát let architektů dra Antonína Engla. — A. Mikuškovice: K urbanistické činnosti prof. dra A. Engla. — Ema Sedláčková: Prof. dr. Antonín Engl — učitel — památkář. — Ing. arch. F. Čermák - Ing. arch. V. Lorenc: Působení a význam prof. dra A. Engla na vysoké škole architektury. — Zahradní architekt Miniberger: Topoly v Praze.

Odpovědný redaktor Ing. Otakar Vondráček, Smíchov, Na Šumavě 1444. — Redakční rada: A. Čarek, J. Čarek, R. Hlubinka, Z. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otiskování článků dovoleno s uddním pramene. Vydává Klub za starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova. — Vychází 25. každého měsíce, kromě prázdnin. — Uzávěrka čísla do 15. dne běžného měsíce. — Dohlédací poštovní úřad Praha 25.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

V PRAZE 1. SRPNA 1940.

ČÍSLO 4.

Arne Novák a hnutí »Za starou Prahu«.

Zesnulý prof. Dr. Arne Novák hned od prvopočátku organisovaného boje za ideu uchování uměleckého rázu Prahy, pokud v něm jsou hodnoty zjevné a obrysové, stál odhodlaně mezi jejími obránci. Mezi těmi, kdo dobře a uvědoměle cítili, že k němu nemůže postačit zachování jednotlivých objektů, které patří jako dokumenty do katechismu vývoje stavebních dějin našeho města nebo do střídavých úředních soupisů jeho památek či do skrbých plánů regulačně šetřených budov. Díval se na Prahu, kterou měl tak obdivně rád, v historickém útvaru, do něhož narostla, jako na celek, ve který se vtělila ve svých skvělých a imponantních koncepcích také však i v nejdrobnějších nenáročných složkách tvůrčí obraznosti ale i jednoduchá nemonumentální důvěrná stavební prostota poctivé sousedské občanské potřeby.

Vím z několika nezapomenutelných rozhovorů s Arne Novákem, jak duchaplně a při tom vzníceně shrnoval již od svých let akademických všechny své argumenty, vědecké i citové, ve všech fázích boje za starou Prahu, hlavně v jeho prvním dvacetiletí, pro nutnost její obrany a jak opovrhoval vším, co ji znehodnocovalo, a všemi, kteří ji bezohledně ničili. Stál proto vždy s námi, obránci jejími, až do svého odchodu do Brna, pohotov i potom kdekoli literárně ji hájit, posvětit své skvělé pero i své plastické, ciselované slovo zdůrnění a hlásání významu této důležité otázky národní prestiže a předního úkolu povzbudivé piety soudobé generace. Jeho citlivý a cituplný, až něžný zájem o každý ozvuk problému a závan atmosféry pojmu Praha, tak jak Arne Novák ji zbožňoval a uctíval, se projevuje i v bohatém pokladu jeho vlastní činnosti literární. Je vskutku zážitkem, při každé opětné četbě třeba jeho »Prahy barokní« vždy novým — už tehdy, když před čtvrtstoletím vyšla, dovedla strhnouti stejně, — dávat se skoro extaticky s sebou unášet Novákovým pročitáním myšlenek velkorysých architektů, dekorančních umělců i tektonických tvůrců Prahy. Milovali svoje dílo, zhmotňující v něm svoje zbožnění pro naše Město, inspirující se jeho záračným mnohostranným geniem loci. I Arne Novák sám se »samotářským hovorem s ním odevzdával v kultu soustředěném a pokorném«. Není možno nepodlehnutí láskyplnému vyznání komponisty slova, jakým byl Arne Novák, zpovídá-li se z prudkého dojmu, kterým budovatelé Křížovnického náměstí nutí i moderního skeptika pokleknouti v údivném vytržení před jejich tvůrčí fantasil v městě nad Vltavou, budovatelé, jimž tam »pod rukama při řece vyrostl kamenný labyrint světa, v němž všechny dary země, všechny iluze zraku, všechny možnosti hmoty jsou zužitkovány a znásobeny«. Tak rozuměl Praze sám a jak jemně naslouchal tepu každého projevu o ní, je jasno i v reliefu, jímž ve svých »Přehledných dějinách literatury české«, dokončených ve 4. vydání těsně na samém prahu smrti, výstižně skizzuje ráz, ovzduší i náladu prací, jak v nich romanopisci i novelisté naši zachycují duši Prahy. Arne Novák byl jejím milovníkem i vyznavačem a již tím, že tento geniální tvůrce a myslitel ji adoroval, bylo by pro všechny časy zdůvodněno úsilí bojovníků za starou Prahu a obránců neporušenosti aspoň jejích zbytků. Ale Klub za Starou Prahu sám měl štěstí, že již mladého PhC. Arne Nováka i bezprostřední osobní vztahy poutaly k prvním taktickým zbrojním ideovým přípravám a tažením, jimiž spolek, v lednu 1900 nově zrozený, burcoval Prahu k boji za její starobylou krásu. PhC. Arne Novák byl hned při ustavující valné hromadě zvolen náhradníkem ve výboru (řadomáči radě) a protokoly z jeho prvních asi deseti schůzí, jichž byl — naposled v říjnu 1900 — zapisovatelem, svědčí o soustředěném pozoru, s nímž temperamentní student pronikal k jádru rostoucího zápasu a předmětům obrany, tehdy často vášnivé. Pro to vše náleží prof. Dru Arne Novákovi na stránkách věstníku Klubu za Starou Prahu tato, byť krátká, slova nezapomenatelné ryzí vědeckosti.

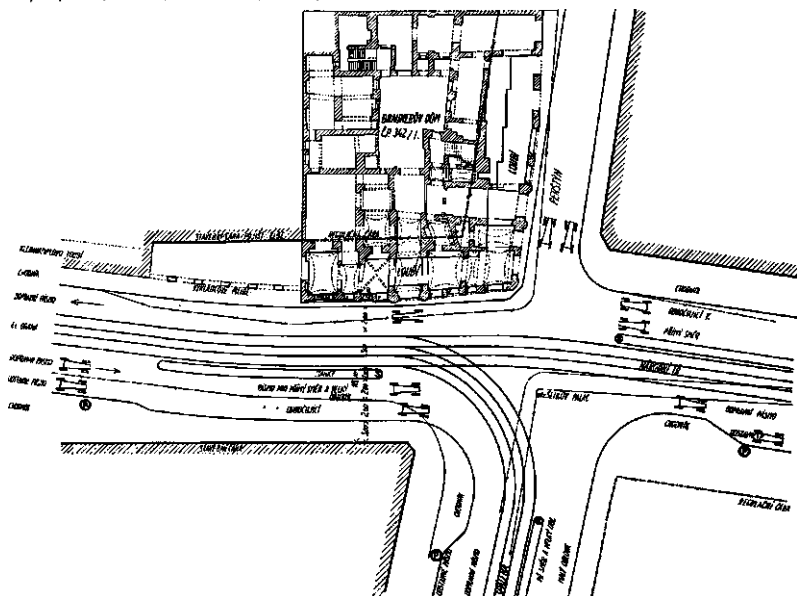
Jan Emleer.

Za Braunerův dům.

I.

Dne 4. října r. 1939 zaslala domáčí rada Klubu za Starou Prahu Technickému presidiu hlav. města Prahy toto podání:

Braunerův dům je vyňat z památkové ochrany, přes to že jsou obecně uznávány jeho tradiční a estetické hodnoty. Vzrůstající doprava vyvolala přesvědčení, že je zde nutné uvolnit křižovatku Perštýna s Národní třídou. Toto přesvědčení na rozdíl od jiných podobných předsudků bylo podloženo i teoreticky správně. Národní třída, jako hlavní tepna, musí mít takové rozměry, aby v ní mohla doprava probíhat aspoň v 6 nerušených proudech. Dva pro dopravu veřejnou, vedle nich po jednom pro průběžnou dopravu soukromou, a na okraji po jednom pro zastávající a parkující vozidla. Protože ulic může projeti pouze tolik vozidel, kolik jich projede křižovatkou, kde jsou zdržovány příčným proudem, musí se proto zaústění jízdní dráhy před křižovatkou rozšířit, aby odbočující vozidla se mohla stavět do samostatného proudu, a tím, aby se výkon zhustil. Toto se jednoduše dosáhne, když se pro dopravu zabere i pruh pro parkující vozidla, která by zde před křižovatkou stejně překážela rozhledu a přechodu pěších. Dokud byla doprava levostranná, potřebovala Národní třída také rozšíření ústí právě v místech Braunerova domu a Šlikova paláce, který byl také již zbourán. Za křižovatkou však není třeba volného pruhu pro parkování, které by zde působilo stejně nesnáze, jako před ní. Vozidla z příčných směrů čekají před ústím svých ulic, aby se zde zařadila do projíždějícího dopravního proudu, který je ochuzen o vozidla odbočivší: stačí proto zde jeden volný pruh, vedle pruhu pro veřejnou dopravu, takže celá jízdní dráha za křižovatkou se může skládat z 5 dopravních pruhů. Šestý by byl zbytečný a tím i škodlivý. Sváděl by pouze, aby v něm předjížděli a zastavovali neukáznění jezdci, a zvětšoval by délku přechodu pěších. Kdyby se naopak zrušil a zabral chodník, přechod by se zkrátil co do délky a času, a křižovatka by byla výkonnější. Proto nyní, kdy byla změněna doprava na pravosměrnou, změnil se

nouti, že posunutí kolejí do výhodnější polohy bude umožněno jedině po odbourání tohoto domu. Za nynějšího stavu zbývá mezi osou pravé koleje a průčelím Braunerova domu v nejužším místě šířka 3,86 m. Z této šířky zabírají vlaky elektr. dráhy 1,10 m a navrhovaný odrazný chodníček nejméně 0,5 m, zbyla by tedy pro soukromou vozbu jen šířka 2,26, což je pro rychlé odbavování vozidel zcela nepostačující, nehledě k tomu, že tato vozidla by jezdila v nebezpečné blízkosti průčelí domu. Při sesmeknutí kol k obrubě ochranného chodníku a natočení vozů nebyl by vyloučen náraz vozů o průčelí domů.

V připojených situačních plánech je červenými čarami naznačen stav jízdní dráhy po odbourání Braunerova domu, z čehož je patrné, že jen odbouráním tohoto domu může se docílití nejvýše žádoucí zlepšení dopravních poměrů na této velmi frekventované křižovatce a zvýšit bezpečnost vozby i pěšího obecnstva.

Doufáme, že z této důvodové zprávy sami uznáte, že zřízením loubí by se bohužel nedosáhlo rozšíření jízdní dráhy na potřebnou míru a že tedy zbourání Braunerova domu je s našeho hlediska nezbytné.

S projevem úcty

Ředitelství elektrických drah hlavního města Prahy.

Ing. Píbl v. r., ústřední ředitel.

III.

Odmítnutí návrhu Klubu za Starou Prahu na záchranu domu Braunerova vyvolalo repliku domácí rady dne 29. prosince 1939 ředitelství elektrických drah hl. města Prahy:

Vaše odpověď ze dne 7. prosince t. r., č. j. 75.759/39-D 10, na naše podání ve věci Braunerova domu ze dne 4. října t. r., přes to, že si vyžádala více než dva měsíce času, nezabývá se jím v ničem konkrétně a odbývá je paušálním odmítnutím. Popis a vyčištění nynějšího stavu, kterým toto odmítnutí doprovází, zabývá se pouze závadami, které byly obecně známy již před naším podáním, a jejichž odstranění jsme právě v něm navrhli. Na podkladě Vašich dat a plánů můžeme doplnit přesně svůj návrh v tom směru, že by bylo třeba zvětšiti nynější vzdálenost osy pravé koleje od námi navrhovaného odrazného chodníku, nepřístupného chodcům ze 3,36 m na 4,20 m. Při té příležitosti Vás upozorňujeme, že podle Vašeho plánu jest obdobná vzdálenost osy pravé koleje od živě frekventovaného chodníku ve Spálené ulici 3,40 m. Navržený nepřístupný chodníček jakožto bezpečnostní reserva celou svou šíří zlepšuje průjezdový profil, takže již v dnešním stavu by mohl sloužit pro soukromou vozbu průjezdný profil 2,76 m. Při uhnutí kolejové osy by byl pak 3,60 m, takže by poskytoval dostatečnou rezervu i pro nejšířší vozidla přípustná ve vnitřní městské dopravě.

Jestliže jste nám však nepodali doklady pro své odmítavé stanovisko k našemu návrhu, nepodali jste nám je ani pro svá tvrzení, že nynější trasu kolejí není možné změnití při ponechání Braunerova domu a že jen jeho odbouráním může se docílití nejvýše žádoucí zlepšení dopravních poměrů na této křižovatce.

Pouhý pohled na skutečný stav ukazuje zřetelně, že trasa kolejí se vychyluje, počínajíc u Braunerova domu, od možného nejpřímějšího směru ke straně staroměstské více než o 1 m, aby se za křižovatkou opět do tohoto směru vrátila, jak dokládáme graficky na kopii plánů přiložených k Vašemu dopisu. Touto odchylkou od přímého směru, která byla původně nutná, dokud stál v cestě Šlikův palác, vkládáte do trasy dva zbytečné oblouky a rušíte tím její přímé ekonomické vedení. Nadto ještě vytváříte stísněný průjezd před křižovatkou u nároží firmy Papež, že zde projede právě jen jeden proud vozidel. Naproti tomu necháváte zbytečně zahálet drahocenný pozemek vozovky u zbožíště Šlikova paláce, která zde ani nyní ani v budoucnosti nemůže býti dopravně využita v šíři, jakou Vy navrhuje. Vaše řešení jest zde zcela protikladné základním technickým zásadám, že komunikace má probíhat co nejkratší a nejpřímější trasou, že její šíře má býti omezena na hospodárné minimum a že jízdní dráha se má rozšiřovati před křižovatkou. Uhnutí trasy, které zde navrhuje, není odůvodněno ani technickou potřebou většího poloměru zatáčky do Spálené ulice, kterou v návrhu překládáte sami na stranu zbožíště Šlikova paláce, kde je dostatek místa.

Nehledě k tomu, že nynější navrhovaná trasa je doložitelně chybná tím, že nezachovává zmíněné základní technické zásady, a ze setrvačnosti se vyhýbá překážce, která již byla odstraněna, t. j. Šlikovu paláci, jest chybné i Vaše stanovisko zásadní, které v roz-

poru s technickým vývojem domácím i cizím spatřuje ve vedení koleji elektrické dráhy tak trvalé zařízení, že by mu měly i ustoupiti trvalé umělecké a historické hodnoty Braunerova domu. Ten ani technicky ani hygienicky není takovým přežitkem, jako je kolejová doprava v nejživějším jádře města, které dovedlo vybudovati dokonce i ke svým hřbitovům pohodlnou, nehluknou, rychlou dopravu trolejbusovou, bez kolejí.

Váš dopis neměl proto nechat nepovšimnutou skutečnost, že vlastní dopravní překážkou na Národní třídě je kolejová elektr. dráha, a že náš návrh původní, i jeho doplňky, které přikládáme k této odpovědi, jsou míněny jak ve vlastním zájmu elektr. drah pro přechodnou dobu, než budou koleje s Národní třídy jako přežití vůbec vyloučeny, tak v zájmu obecných kulturních hodnot, které představuje Braunerův dům. Elektrické dráhy jsou povinny respektovati tyto hodnoty jako kdokoli jiný a naprosto nejsou oprávněny rozhodovati o jejich ničení, tím méně na podkladě technických předpokladů, jejichž neudržitelnost prokazujeme. Nejen proto, ale i s ohledem na zbytečný výkup drahého pozemku podle regulačního řešení, které bralo ohled na zcela opačné potřeby dopravy levostranné žádáme zdvořile, aby nejen elektr. dráhy, ale i odpovědné vedení hlavního města Prahy zaujaly věcné stanovisko k zásadám našeho původního podání i této naší odpovědi, jakož i aby bylo změněno případné rozhodnutí o zbourání Braunerova domu, jehož správnost nelze prokázati.

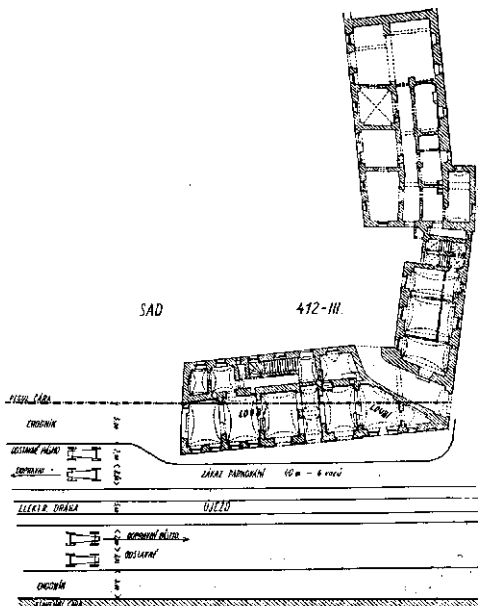
Jan Mannsbarth.

Chráníme dům čp. 412 na Menším Městě Pražském.

Domácí rada Klubu za Starou Prahu zaslala dne 4. října 1939 Technickému presidiu hlav. města Prahy podání tohoto znění:

Domácí rada Klubu za Starou Prahu dovoluje si zaslati tento přepis v záležitosti domu čp. 412-III v Praze III., na Újezdě:

Podle regulačního plánu byl na Újezdě původně navržen monumentální vstup na budoucí Petřínskou komunikaci, která stále je v něm zakreslena ve své nejzřetelnější

formě se serpentínami, jakoby z dob dostavníků. Výstup na ni by začínal rampou přibližně od kavárny Opera a přemostil by Újezd. Zde by byl zarámován dvěma hmotnými veřejnými budovami o výšce 21 m, zakrývajících zkušku, kterou by způsobila silnice na svahu Petřina; s tím by zakrývaly i Petřín celý, stejně jako hradčanské panorama. Tento návrh byl sice úředně opuštěn, podařilo se však mezitím postavit na místo jedné z oněch veřejných budov čistě výdělečný činžák, pro jehož vyhlídku z kuchyňských oken musila být zbořena i část Hladové zdi v době, kdy veřejnost měla jiné starosti. Na něm je náznorně vidět, jak bylo původní pojetí obludné. Nový návrh správně stanoví menší, dvoupatrové zastavení v části severně od bývalých kasáren, a omezuje je i půdorysně. Aby při tom rozšířil jízdní dráhu Újezda, řeže při tom dům čp. 412-III a připouští, aby byl zbourán. Tento dům je střídmá a vyvážená empírová stavba, která viděla vyrůstati již Jana Neruda. Její zadní křídlo je barokní, s malebnou prejizovou střešou. Tvoří podnož pro pohled na rozvinutě hradčanské panorama a jeho petřinské popředí, a již zde, u vstupu, jako přední hřídka, podává vlastní podstatu krásy a původu Malé strany, soužití monumentality s intimitou. Nemůže být zde u vstupu lepšího úvodu tím spíše, že v dalším průběhu je Újezd a Karmelitská ulice již silně porušena a zevšeňována. Na tomto vzácném pozemku, zde ve středu města, je výškové i půdorysně omezení přepychem, a proto by se jistě objevily mocné snahy, aby bylo i přepychové využití. Tyto snahy by však bylo možné právě na Malé straně obrátit užitečnějším směrem, a ponechat dům jak je. Jeho adaptace a asanace by byla zcela dobře možná, protože má jasný a zdravý půdorysný rozvrh.

Jaké jsou však dopravní potřeby, které by si snad vyžádaly, aby byl odstraněn? Projíždí zde dvěma směry elektrická dráha, a vedle ní má být ještě po každé straně místo pro dvě řady vozidel. Jednou řadou může zde před křižovatkou projeti za hodinu asi 400 vozidel. Není myslitelné, že by se jich mohlo vyrojit z úzkých malostranských ulic tolik, aby zde musily projížděti oběma proudy. V opačném směru, na Malou stranu, by bylo přímo katastrofální, kdyby se dala takovému množství vozidel možnost, aby se tam najednou nahnula. Proto směji postranní dopravní pruhy sloužit pouze k tomu, aby v nich vozidla zastavovala a parkovala. Před domem čp. 412 by tak mohlo parkovat asi 6 vozidel. Kdyby se v domě provedlo podlaubi, zasahoval by chodník pouze do tohoto parkovacího pásu a zabíral by těchto 6 míst. Mezi ním a elektrickou dráhou by mohly vozy nerušeně projíždět, a na druhé straně ulice by zůstaly oba dopravní pásy neporušeny. Bylo by proto neuvážené, rušit právě zde na tak význačném místě rámec panoramatu Hradčan a Petřina, přinášet zato pouze možnost přepychové soukromé stavby a parkování 6 aut.

Jan Mannsbarth.

Z činnosti Klubu za starou Prahu v období roku 1938.

Množící se případy stálého nechápání základních požadavků památkářských, zejména na venkově, přiměly Klub k tomu, že požádal ředitelství českého rozhlasu o to, aby zařadil do svého přednáškového programu cyklus přednášek o hlavních zásadách památkové péče, který by připravila a obstarala Domácí rada Klubu. Podnět tento byl příznivě přijat.

S potěšením nutno konstatovati, že zástupci Klubu byli v poslední době více než dříve zváni do úředních komisí, projednávajících památkářské záležitosti města. Vědomí odpovědnosti, jež má Klub v těchto záležitostech, vyvolalo žádost, aby do technické komise městské byl přidán zástupce Klubu. Jako kandidát k této funkci navržen pp. Kubíček, Hübschmann a Kretš.

Zvýšeným tempem bylo hlavně letos pracováno na modelu Prahy. Podnětem k tomu bylo rozhodnutí Domácí rady, vyhovění žádosti Spolku výtvarných umělců »Mánesa« a zapůjčení model na výstavu »Tvář Prahy«. Poněvadž k důstojnému vystavení modelu chyběly ve smontování některé části modelu, bylo rozhodnuto práci uspišili. K uskutečnění těchto prací, přesahujících svým

tempem a nákladností možnosti Klubu, získán byl z akce pro podporu nezaměstnané inteligence na pomoc inž. Zéhorovi jako druhý architekt inž. Burda, sestavení a namontování modelu rozhodl se provést z vlastních prostředků nákladem 6000 K výbor »Mánesa«. Ostatek doplatil Klub. Přes to že se nepodařilo doložit všechny výše žádané nehotové části modelu, neboť bylo nutno prová-
dět četné korekce na částech již hotových, podařilo se model do té míry uceliti, že mohl býti vystaven. Tím bylo umožněno prvé seznámení se veřejnosti s velkorysým dokumentárním podnikem klubovním, prováděným téměř 30 let s velkými prostředky i obětmi finančními.

Výcházek bylo celkem pět, a to 11. června do výstavy Postavy českých dějin v »Mánesu«, 12. června do chrámu sv. Víta, 14. června do nositelského paláce, 18. června a 18. září do barokní výstavy v paláci valdštejnském a v paláci zemského zastupitelstva. O uspořádání těchto vycházek se zasloužil p. Jindřich Sechart.

Ve složení Domácí rady nenastalo proti předchozímu roku změn. Rovněž funkce byly ve výborové schůzi dne 27. června rozděleny stejně:

I. jednatelem: dr. Emanuel Poche.
 II. jednatelem: dr. Jiří Čarek.
 Pokladníkem: Alois Čarek.
 Knihovníkem: dr. Jiří Čarek.
 Archivářem: PhC. Pavel Kropáček.
 Pořadatelem vycházek: Jindřich Sechert.

Členy redakční komise: A. Čarek, dr. J. Čarek, R. Hlubinka, dr. K. Guth, dr. Z. Wirth.

Členy finanční komise: A. Čarek, R. Hlubinka, dr. J. Hláša, arch. B. Hübschmann, ing. A. Kubiček.

Členy technické komise: ing. J. Almer, arch. B. Hübschmann, ing. A. Kubiček, ing. J. Mannsbarth,

dr. A. Mikušovic, arch. V. Pavelka, ing. K. Pečánek, ing. J. Polka, ing. M. Ríxy, ing. J. Vaněček a ing. O. Vondráček. Poslední byl zároveň redaktorem Věstníku. Zástupcem Klubu v Památkovém sboru hlavního města Prahy byl zvolen opět dr. J. Emler.

Agendu klubovní obstarával jednatelem spolu s ostatními funkcionáři a úředníci sl. E. Dvořákovou. Kancelář klubovní přesídlila loni z I. patra věže do nové, vhodnější místnosti v domě čp. 56, která byla za tím účelem zařízena.

V minulém období zemřelo 18 členů, přistoupilo 15 členů a vystoupilo 33 členů. Dr. E. Poche.

ZPRÁVA POKLADNÍ.

Příjem:

Hatovost 1. ledna 1938	K 35.877.25
Subvence a dary	K 5.542.—
Členské příspěvky	K 7.443.40
Vycházky (příjem)	K 7.—
Různé příjmy	K 617.—
Úroky z vkladů	K 1.031.65
Akce pro nezaměstnané	K 5.850.—

K 56.368.30

Celkový obrát příjmů a vydání za rok 1938.

Vydání:

Nájemné	K 2.272.—
Udržování kanceláře a klub. místností (kanc. potřeby, úklid, otop, světlo a p.)	K 3.259.90
Poštovné, doručné a vplatiné	K 603.40
Daně a kolký	K 758.90
Služná a remunerační	K 6.550.—
Provisé z inkasa člen. příspěv.	K 640.—
Věstník (tisk, honoráře a pod.)	K 6.994.80
Vycházky (vydání)	K 50.—
Různá vydání	K 137.—
Model Malé strany, zaplacen:	
z akce pro nezaměstnané	K 5.850.—
z prostředků klubu	K 725.15
Hatovost 31. prosince 1938	K 28.527.15
	K 56.368.30

Jmění Klubu za starou Prahu k 31. prosinci 1938.

Fond rezervní: vklad u Zemské banky k 31. prosinci 1938	K 25.373.25
4½% unifikáční půjčka nom.	K 2.000.—
Zařízení klubu	K 800.—
Hatovost 31. prosince 1938	K 28.527.15

Al. Čarek v. r.,
t. č. pokladník.

Celkem . . . K 56.700.40

Dne 6. června 1939 byly všechny položky porovnány s doklady a shledány správnými.

Frant. Bernreiter v. r.,
t. č. revisor.

Jindř. Sechert v. r.,
t. č. revisor.

ÚMRTÍ.

Fiala Karel, stavitel Pražského hradu, narodil se v Blatné 29. XI. 1862 a zemřel v Praze 3. IV. 1939. Téměř celou svoji odbornou znalost věnoval ochraně památek. Tak pro časopis *Method*, vydávaný Mšgrm Lehnerem, kreslil četné plány památkových budov, rovněž pro *Památky archeologické*, *Architektonický obzor* a *Společnost přátel starožitností*, kde vydal i s plánem Hrad pražský v době románské. Z praktické stavební činnosti, kterou osvědčil při opravách různých hradů (i Karlštejna) a kostelů (zvl. u sv. Víta za arch. J. Mockera a arch. K. Hilbera v letech 1886—1919) nutno zvlášť uvést jeho vynikající činnost ve stavebním úřadu Pražského hradu od r. 1919 až do jeho smrti. Pražský hrad dokonale prosondovatel téměř ve všech jeho částech, konsevroval a přesně zaměřil a stavebně upravil místa archeolog. výzkumu (na nádvořích i uvnitř), takže dnes je jasný celý stavební vývoj Pražského hradu. R. Hl.

*

Ve věku 81. roků zemřel dne 8. října 1939 Ing. arch. **Jiří Štíbrál**, český architekt a malíř, který svoji tvorbou patřil k významným zjevům architektů a

akvarelistů generace z doby přelomu věků. Narodil se v Praze dne 27. srpna 1859. Studoval odbor architektury na vysoké škole technické v Praze a po absolvování byl asistentem svého učitele prof. Jos. Zítka. Po mnohých studiích cestách Itálií — některé společně s básníkem Juliem Zeyerem — dále po Francii, Kavkazu, Krymu, Rumunsku, Dalmácii a j. byl s počátku prakticky činným.

V roce 1886 byl jmenován profesorem a v roce 1897 ředitelem Umělecko-průmyslové školy v Praze až do dob převratu, kdy mu jako ministerskému radovi byly svěřeny zhusť čestné úkoly s významným posláním. Činným byl v mnoha oborech. Provedl přestavbu zámku ve Štítně, v Průhoncích, kostela v Trmicích. V době před převratem za jeho pobytu v Římě mival referát udržovací práci paláců, jež byly v majetku státu rakouského. Z jeho návrhů vznikla řada obytných domů ještě historického zevněhni vyjádření a veřejných budov v Praze, jako Zajišťovací banky, která již měla dekorativní pojetí. Stejně jeho dílem je stavba paláce kněžny Ščerbatové na Ukrajině. S úspěchem zúčastnil se soutěží Zvířetenské banky, Obecního domu v Prašné brány a j.

Jeho tvůrčí píle zasahovala často do uměleckého průmyslu. Mimo jiné významné práce a zařízení bytová i veřejných budov byl autorem výzdoby

dvorních vládků jak pro rakouského císaře, tak pro rumunského krále.

Byl vynikajícím naším akvarelistou s výstředním ovládnutím kresby, dále čelným ilustrátorem nejme architektury významných publikací Ottya nakladatelství. Mnoho lásky a vrozeného pochopení choval k lidovému umění a průmyslu. Byl jedním ze zakladatelů a předsedou podniku Zadrha až do smrti. Cinnost jeho byla hodnocena i v zahraničí. Byl řádným členem České akademie pro vědy a umění a v určitém období členem Státní regulační komise hlavního města Prahy.

Umělecko-průmyslové museum jistě neopomine a nalezně dobu, aby z jeho bohaté a plodné žně životního díla uspořádalo výstavu jeho prací z oboru architektury, uměleckého průmyslu a malířství. Red.

EXKURSE.

Krupkova výstava fotografií ze staré Prahy.

Pod nabádacím heslem »Fotografujeme Prahu« uspořádal v září Český klub fotografů amatérů (Praha II., Nekázanka 3) ve svých klub. místnostech výstavu prací svého dlouholetého člena ing. Jaroslava Krupky. A byl to šťastný i záslužný počín. Co lidé vyrostli v Praze, anebo aspoň mnohokrát ji navštívili, a kolik z nich se zde na expozici pouhých 50 obrazů mohlo přesvědčit, že neznají pravě tu nejkrásnější Prahu — Prahu starou, památník bývalé slávy a spolu živý zdroj přítomné i budoucí velikosti! Ano, nestačí jen »prohlédnout si«; je nutno »vidět«, či ještě lépe: »fotografovat«, a to takovým způsobem, jak to dělá Krupka. Jeho snímky jsou věrným dokumentem, a přece nezůstávají toliko mechanickým záznamem skutečnosti. Ať jde o monumentální stavby nebo daleké pohledy přes malostranské střechy, či o malý detail barokní zámecké terasy, krása hmoty a tvaru je tady oživena duchem a obestřena náladou celého prostředí. Stačí vzpomenout na příklad několika hradčanských panoramát z Krupkova souboru. To nejsou obvyklé pohlednice ani matná kulisa, nýbrž opravdový majestát královského hradu. Ovšem, k takovému výsledku je možno dospět jenom bedlivým pozorováním — a velkou lóskou jak k samé amatérské fotografii, tak k věcem, jež zobrazuje. A inženýr Krupka prokázal obojí: Už přes dvacet let je znám doma i za hranicemi jako vynikající fotografický autor i spolkový pracovník a zároveň již po řadu let je horlivým členem našeho Klubu. Dlužno si přát, aby po této malé ukázké veřejnosti shlédla co nejdříve celé Krupkovo fotografické dílo, věnované hlavně staré Praze a naší typické české krajině, a aby také nová, moderní Praha našla fotografa umělce, který by pokračoval na této cestě. J. Valný.

LITERATURA.

Stavitel Vladimír Kadlec vydal vlastní nákladem: »Udržování, opravy a adaptace budov, izolace, dřevokazné houby a protipožární ochrana«, 176 stran 8° s 19 tabulkami vyobrazení v textu. Brno, 1938. Jest velmi cennou pomůckou pro stavební techniky vůbec, ale zejména potřebnou příručkou specialistů, kteří se zabývají hlavně praktickým prováděním sanace staveb, a to ve smyslu požadavků 1. stavebně hygienických, vlhkost budov, dřevokazná houba (o níž pojednává zvlášť obsírně), izolace budov a pod.; 2. odstraňováním různých stavebních závad zejména konstruktivních, a 3. různé základy adaptační. Ve zvláštní stati se pojednává o ochraně stavebních, hlavně pak železných konstrukcí před ohněm. Autor ve své knize se vzhledem pečlivostí nahromaděného a z praxe sneseného materiálu nezapomíná ani na »stavební zajišťování památek«, jehož se letmo dotýká v kratší stati, podávající zhuštěný přehled nejdůležitějších zásad v ochranné práci se naskytující. Je správné, že v závěru tohoto článku se poukazuje na existenci památkových úřadů a okresních konseruatorů, s nimiž má být — pokud jde o stavební památky — vždy spolupracováno. Praktická příručka, která jistě docká se nového vydání, a proto shledáme se v příštím vydání s obsírnějším podáním ochrany a zajištěním stavebních památek. K. P.

*

Cyril Merhout: Malá strana za starodávna. Vydal Tiskový spolek pro Prahu III. 1938. 128 stran, 8 vyobrazení. — Zasloužilý badatel v dějinách Malé strany vydává zde knižně svoje články, které vycházely r. 1937 a 1938 v Malostranských novinách. Ať mluví o postranních prázecích Malé strany, jejích hradbách a branách, rynku, radnici, kostelích a školách, ať věnuje pozornost životu v ulicích a domácnostech, vždycky cítíte jak z hutného obsahu, tak z jadrné slohové formy, že každá věta je pevně opřena o nové výtěžky archivního studia, jež zabírá stále do šíře i hloubky. Dosavadní práce Merhoutova o Malé straně a jejím rynku v době renesance, jak se reprezentuje touto knížkou, vzbuzuje naději, že se brzy dočkáme od tohoto autora souhrnného pohledu na dějiny Malé strany, jejíž rynek bude kromě toho v novém historickém i umělecko-historickém zpracování moderním protějškem Teigova a Herainova rynku Staroměstského. V. W.

Pozn. red. K úvaze zahr. arch. J. Minibergra »Topoly v Praze« na 24. straně 3. čísla 1. r. činím poznamenání poslední věty článku uvedeného, kde jest zmínka ... minulého jara však topoly ty zmizely..., že bylo míněno jaro v roce 1939, kdy článek v té době byl psán.

OBSAH ČÍSLA 4.: Jan Emler: Arne Novák a hnutí »Za starou Prahu«. — Jan Mannsbarth: Za Braunerův dům. — Jan Mannsbarth: Chráníme dům čp. 412 na Menším Městě Pražském. — Dr. E. Poche: Z činnosti Klubu za starou Prahu v období r. 1938. — J. Valný: Krupkova výstava fotografií ze staré Prahy. — Literatura.

Odpovědný redaktor Ing. Otakar Vondráček, Smíchov, Na Šumavě 1444. — Redakční rada: A. Čarek, J. Čarek, R. Hlubinka, Z. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otištění článků dovoleno s udáním pramene. Vydává Klub za starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Česká dělnická knihtiskárna v Praze II., Myslíkova. — Vychází 25. každého měsíce, kromě prázdnin. — Uzavěrka čísla do 15. dne běžného měsíce. — Dohledací poštovní úřad Praha 25.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

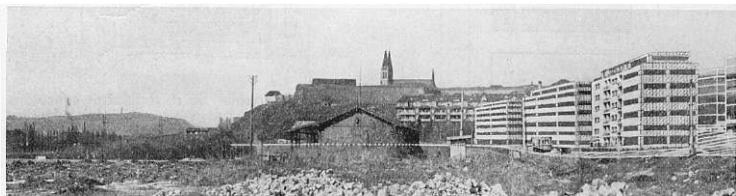
V PRAZE 1. ZÁŘÍ 1940.

ČÍSLO 5.

Regulace Podolí pod Vyšehradem.

Vyšehrad si zachoval svou polohou a vzhledem ráz krajinného panoramatu až do naší doby. V podstatě na tom ničeho nezměnilo ná březí, které prochází tunelem. Nejhorší závada, která nastala už v minulém století stavbou známé skupiny tří činžáků na straně severní — byla uznána za takovou úhonu vzhledu města, že regulační plán počítá se sbořením těchto domů a zastavění na okolních parcelách bylo ustanoveno na dvě patra, a to volné (vilové) stavby.

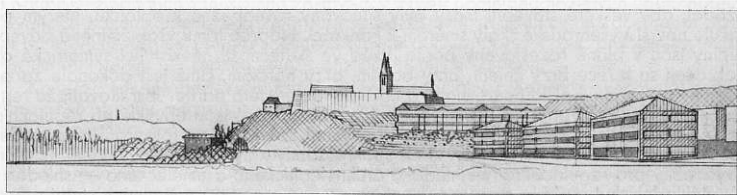
Na jižní — podolské straně vynořila se otázka regulace a výškového zastavění spolu se stavbou sanatoria roku 1911. Tehdy se podařilo akciové společnosti podolského sanatoria prolomiti jedině správný požadavek, aby svahy pod Vyšehradem zůstaly nezastavěné a prosaditi na těchto pozemcích stavbu budovy, která pod vlivem veřejné kampaně

Pohled na podolské okolí Vyšehradu, jak by vypadalo podle způsobu zastavění při čp. 8 a 9 o 6 až 7 podlažích podle regulace z roku 1934.

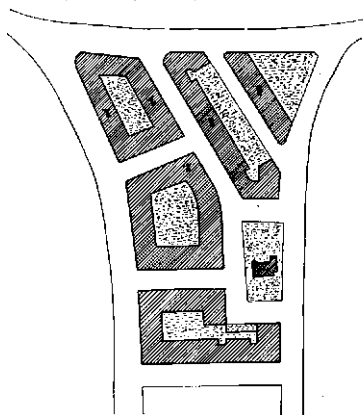
proti takovému využití těchto pozemků — vyhověla aspoň natolik situaci, že objekt hřebene střechy zůstal pod úrovní hradeb a byl zbudován na nepravidelně rozvinutém půdoryse, čímž se zabránilo aspoň částečně jeho rušivému účinku, který by byl býval tím větší, kdyby se tu byla zbudovala symetrická a hranatá stavební masa.

Ohledně zastavění zbývajících pozemků, které zůstaly v majetku akciové společnosti sanatoria podél nábreží směrem k Podolí, bylo slavnostně ujišťováno, že se jim zachová charakter zahradní, že tu vznikne čtvrt rázu vilového a vůbec že podnikatelé sanatoria budou považovati za svou povinnost zachovati okolí Vyšehradu ve stavu co nejvíce přiměřeném těmto památným místům.

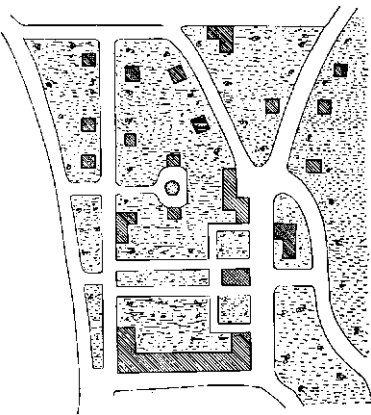

Pohled na podolské okolí Vyšehradu, jak by vypadalo při zastavění domy o 3 podlažích obdobně podle regulace z roku 1914.

Úřední regulační úprava těchto míst se od roku 1911 vyvíjela takto: Před válkou požádala obecní zastupitelstvo obce Podolí Klub za Starou Prahu za vyjádření a Klub navrhl zřídit tu veřejný sad bez zastavování. Roku 1914 pořídila obec podolská regulační plán blokového zastavění o 3 podlažích (2 patrech). Během války a ještě po převratu se ničeho na věci nezměnilo, až r. 1928 regulační kancelář města Prahy vypracovala ideální regulaci, která byla vystavena na výstavě soudobé kultury v Brně. Tato regulace upravovala pozemky od Vyšehradu na jih podél nábreží na čtvř vilovou, která by působila ve

R. 1914. Schema původní regulace samostatné obce Podolské s blokovým zastavěním o 2 patrech čili o 3 podlažích — jako je tomu na severní (pražské) straně Vyšehradu při nábreží. Tato zastavění hygienicky nebylo výhodné, ale pohledově lepší než nynější regulace. Podolská regulace projektovala jednotné nízké hmoty horizontálního rázu. Platná regulace nahradila je roztroušenými vysokými hmotami vertikálního rázu.

R. 1928. Ideální náčrt regulační kanceláře města Prahy pro výstavu soudobé kultury v Brně. Byla tu provedena zásada vilového zastavění, analogicky jako je vilové zastavění ustanoveno a provedeno na straně pražské (severní). Tím by se byl zachoval vegetační charakter a krajinné prostředí pohledu na Vyšehrad od strany jižní.

(Na obou náčrtcích je Vltava po levici.)

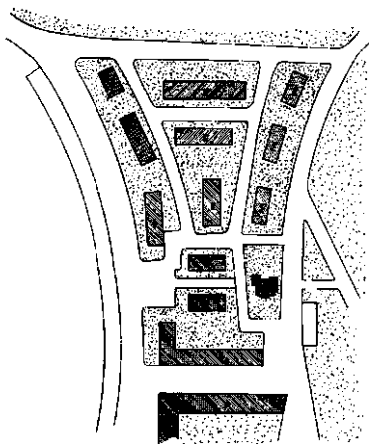
vzhledu jako zelený masiv zahrad, v němž ojediněle byly malé zahradní objekty. Tento návrh bohužel podržel pouze platnost akademickou. Když regulační komise upravovala roku 1934 tuto situaci, nepřijala za podklad tuto studii čtvrti a podle svého názoru zlepšila regulaci tím, že místo původního zastavění blokového o 3 podlažích z roku 1914 navrhla zastavění volné o 4 podlažích. Tato výhoda ovšem je založena na úvaze rázu hygienického a po stránce estetické nepřináší žádné výhody, protože porůznu disponované skupiny vysokých domů působí v pohledu ještě rušivěji než bloky o 3 podlažích. V dalším běhu úředního řízení z r. 1934, a to zřejmě vlivem zájemníků, se tento projekt změnil pro jeden nábrežní blok č. 8 a 9 ustanovením výšky 5 podlaží (4 pater). Dispozice těchto volných stavebních objektů je pořízena bez ohledu na účinek pohledový, který by si žádal, aby veškeré stavební masy byly situovány rovnoběžně k oblouku, kterým pokračuje návrší Vyšehradské skály směrem k Pankráci. Naproti tomu však zmíněné stavební skupiny jsou v plánu rozestaveny podle jakési ve skutečnosti neexistující symetrické osy a obracejí se k řece brzy čelem, brzy bokem, brzy nárožím, čímž jest dokonale zabezpečeno — bohužel — příští neurovnaný a neklidný dojem této partie. Jest litovati, že regulační komise v tomto případě neužila takových metod, které jsou obvyklé při regulačních problémech rázu uměleckého (persp. studie, vytyčení, zakreslení ve fotografii, příp. model).

Jestliže shrneme všechny důvody, které spolupůsobily k nynějšímu stavu, který skutečně je výstřední pro regulaci Prahy s hlediska architektonického a uměleckého — shledáme:

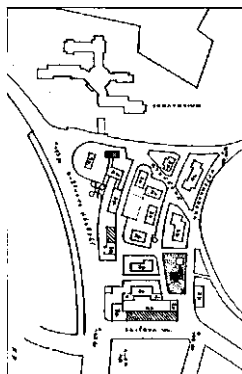
1. Základní chybou byla regulace, která se provedla bez postačitelých studií situace a bez pohledových vyšetření, jakých se dožaduje nedávné memorandum Klubu pro regulační práce.

2. Stavební podmínky v regulaci nebyly studovány dost zevrubně vzhledem k pohledu. Nábřežní domové skupiny stojí vpředu na nižší kotě regulované úrovně nábřeží než je ulice vzadu. Toho se u domů čp. 8 a 9 využilo tak, že se zřídil suterén, který je do nábřeží přízemkem. Tím se výška zvýšila na 6 etáží — s ustupujícím horním přístavkem 7 podlaží.

3. Jest politování hodné, že se tu zájmy podniku v podstatě humánního, t. j. vynikajícího lékařského ústavu ocitly v konfliktu s nejdůležitějšími zájmy vzhledu našeho hlavního města. Stavba přímo pod hradbami Vyšehradu r. 1911 by jistě nikomu jinému nebyla

R. 1934. Schema platného regulačního řešení. Jest patrné nepříznivé rozložení stavebních bloků, zejména podél nábřeží, kde při své velké výšce 6 až 7 podlaží tvoří vysokou bariéru, rušivě zasahující do panoramatických pohledů na Vyšehrad. Stavby jsou disponovány podle osy, která není odůvodněna situací. Ve frontě nábřežní je kromě toho patrné neodůvodněné převýšení jednoho bloku ze 3 na 4 patra s dalším ustupujícím patrem čili 7 podlaží.

Ideální alternativní návrh, jak by se bylo bývalo mohlo vhodněji řešiti zastavění tohoto pohledově neobyčejně exponovaného území i v zastavění činžákovém. Náčrtek snaží se toho docílití zejména odsunutím stavebních hmot do pozadí v partii nábřežní, větším respektováním dnešního terénu, ponecháním volné plochy při nároží pod sanatoriem a eventuálním zachováním pěkného jednopatrového domu v klasicistním slohu. Zachovává starou komunikační spojkou (ul. Rybářskou). Odstupňuje výšky. Arch. K. P.

bývala povolena než právě podniku, jehož veřejný význam byl uznán za zvláště důležitý. Ústupek, který byl prokázán podniku povolením stavby, byl velmi značný. Jestliže správa po letech — když již se pozapomnělo na tyto mimořádné okolnosti — pokládala ještě za potřebné zjednatím intenzivního zastavení si zvýšiti podle nedoložených údajů hodnotu zbyvajících pozemků na 14,000,000, třeba se pozastaviti se smutkem v srdci, neboť dosud byli jsme zvyklí vidati v úsilí za spekulací hlavně obchodníky a vůbec pracovníky, jejichž životním povoláním je obracet peníze a poháněti jejich koloběh.

4. Konečně situace pod Vyšehradem si žádá speciální předpisy stavební, jako šikmé bobrovkové střechy a tmavší tóny průčelí, neboť není pochyby, že na budově sanatoria obojí se osvědčilo.

Naši krásnou Prahu budeme odevzdávati příštím generacím tak radikálně proměněnou, jako od středověku žádná jiná generace. Bylo by krásným dokladem pochopení naší odpovědnosti a povinné noblesy, kdyby se našla ochota vyjít i v ústrety požadavkům moderní regulace Podolí pod Vyšehradem — v jeho pravém a plném smyslu, t. j. s náležitým zřetelem na panorama Vyšehradu. Regulaci tuto třeba zrevidovati.

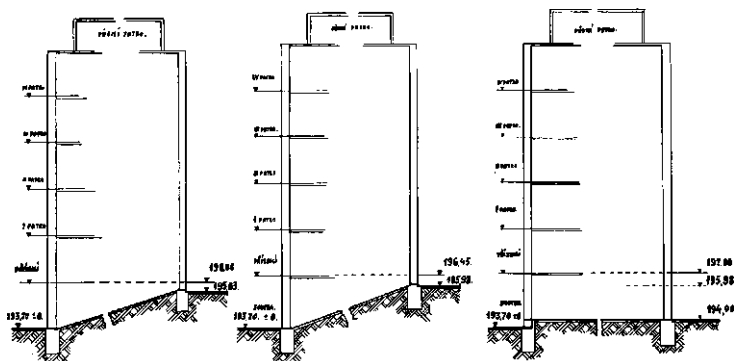
J. H o f m a n.

Jak se v Praze staví.

Praha a předpisy o úrovni přízemku.

Není pochyby, že velická část úhon na vzhledu Prahy vzniká nejen pro nedostatek zákonných předpisů, které by umožňovaly všude a v každém případě úřadům náležitě řídit stavební činnost. Je věc známá, že mnoho nepotěšitelných zjevů vzniká tím, jak se stavební předpisy interpretují, a to zejména pod tlakem poměrů, v nichž jest pracovati odpovídajícímu úřednictvu. Není málo příkladů, kdy případy zcela analogické jsou řešeny způsobem daleko od sebe rozlišným. Dobře jsou známy případy, kdy v jedné ulici stojí dům na př. se 3 patry a půdním patrem. Potom vedlejší dům s plnými 4 patry a ještě další stavba už s 5 nebo 6 patry. Právě tak můžeme stopovati přeměnu čtvrtí, které vysloveně byly určeny za vilové, jak tu vzniká typ činžákový a jak na konec místo čtvrti kotážové, máme skupinu všelijak kombinovaných a na výšku protahovaných činžáků, z čehož konečně vyplyne čisté zastavení činžákové.

Jak se vyvinula úroveň přízemku v domě č. 8 a 9 na podolském nábřeží.

Městské geometrovské oddělení propočítalo úroveň podle regulačního plánu a ustanovilo pro přízemek kotu 196.08.

Městské architektonické oddělení ustanovilo přízemní úroveň na kotu 196.45.

Stavebník zřídil přízemní podlahu na kotě 197.00 a vybudoval suterén na kotě 194.00, t. j. 30 cm nad úrovní hlavní fronty na nábřeží.

Nejinak také známe případy, kdy místa původně zamýšlená co nezastavitelná se zastavují a tím se mění podstatně různé partie pohledové nebo prospektové.

Bude třeba objektivně a bez vášně sledovati tyto případy a usilovati o důslednou praxi. Můžeme se nadíti, že veřejná kontrola posavadní praxe bude orgánům úředním, o jejichž loyaltitě k zákonu a předpisu v podstatě nelze pochybovati — značnou a od nich samých jistě vítanou podporou.

Jakožto z prvních takových případů uvádíme postup, kterým na pozemcích na podolské straně pod Vyšehradem — místo zamýšlené čtvrti vilové začíná vznikat čtvrt činžáků o výši více než 20 m.

Z článku o regulaci Vyšehradu víme, že zastavení toto bylo určeno na počátku války r. 1914 od obce podolské, tehdy ještě samostatné — a to zastavení blokové o 3 podlažích (2 patrech). Toto zastavení mělo se podle studie regulačního úřadu, vystaveného na výstavě v Brně roku 1928 — změnit na zastavení vilové. Regulační komise však roku 1938 ustanovila činžákové zastavení skupinové o výšce 4 podlaží (3 patrech). Pro jednu skupinu, č. p. 8 a 9, byla pak r. 1939 učiněna výjimka a ustanoveno mimořádné zastavení

o 5 podlažích (4 patrech). I když tato výjimka je těžko pochopitelná a ze situace neodůvoditelná, bylo by lze očekávat, že se aspoň už nebude pokračovat ve zvyšování. Co se však nestalo? Na jmenovaných parcelách byl postaven dům, resp. dva domy a má tam přibýti ještě dům třetí o číslích 6 podlažích se strany nábrežní (5 patrech), k čemuž ještě přistupuje ustupující 7 podlaží. K věci došlo takto:

Doposud je situace ta, že terén (zahrady bývalé) je o málo nižší než nábrežní vozovka. Na zadní části, směrem k planině pankrácké, terén stoupá. Při regulačním řízení se nepočítalo s přirozenou úrovní jednak břehu a jednak stoupající stráně, nýbrž rozdíl mezi nábrežní vozovkou a kotou rampově stoupající ulice Vyšehradské se znenáhla vyrovnává — na místě toho, aby se mezi úrovní Vyšehradské ulice a úrovní ploché partie pobřežní zřídil zelený nezastavěný svah a při nábreží aby se stavělo v rovině.

Výsledek takového řešení byl ten, že městské geometrovské oddělení stanovilo přízemní podlahu na výšce 196.08 a architektonické oddělení tuto úroveň ještě zvýšilo na 196.45. Stavebník konečně si opravil přízemní podlahu na 197 a terén na zadní frontě odkopal na 194. Protože kóta nábreží jest 193.70 a protože stavebník úroveň suterénu na kotě 194 provedl skrze všechny trakty na hloubku celého domu, vznikl mu na nábrežní fasádě »suterén« takový, že se projevuje jako kompletní přízemek. Za takových poměrů jsou ovšem tyto místnosti v »suterénu« proti výslovnému ustanovení zákona obývatelné. Na podolském nábreží bylo takto založeno činžákové zastavění o 6 plných podlažích. Provedené úřední řízení, které takový stav ustanovením podlahy přízemku připravilo a konečnou kolaudaci legalisovalo — se opírá o praxi, že úroveň přízemku na svažitých pozemcích se udává nad nejvyšším bodem půdorysu stavebního. K tomu především třeba poznamenati, že by to snad mohlo být přijato v určitých případech malých vilových staveb. Když by se však pro tyto případy ve vilových čtvrtích tato zásada přijala, třeba i tu počítati s nejvyšší kotou přirozeného terénu a není možno připouštěti, aby se přirozený terén po ustanovení přízemní podlahy zase probíral a upravoval na nižší úroveň. Takovým způsobem potom výškové poměry nejsou odvislé ani od přirozeného ani od regulovaného terénu, ale od libovůle stavebníkovy. Konečně třeba vysloviti nejvýše vážné pochybnosti, že by takováto praxe, otvírající dokořán dveře nežádoucímu spekulativnímu využitkování pozemků — mohla se vedle staveb vilových užívatí také u činžáků. A konečně třeba poznamenati, že je taková praxe zvláště povážlivá v případech, jako pod Vyšehradem, kde vzniká v hlavním průčelí — v tomto případě na nábrežní frontě — o jedno patro více než bylo ustanoveno v regulačním plánu.

Je tedy patrné, že uvedený případ Vyšehradský činí nezbytným, aby se pro praxi při povolování staveb výslovně určily zásady, které by zaručily, aby se provedly zřejmě zamýšlené účinky předpisů plánu regulačního a aby se naopak nedospívalo k účinkům, které ustanovení regulační mění. Konkrétně třeba tedy žádati:

1. Aby se určovala úroveň přízemku v poměru ke kotě fakticky srovnaného terénu. Netřeba dokazovati, že je to obcházení zákona a »contra rationem legis«, když se přízemek určí podle koty ulice a stavebník se ponechá na účely zřejmě a jasně bytové stavěti »suterén« na libovolně snížené úrovni dvorní nebo zahradní.

2. Aby se při regulačním určování stavební úrovně v průčelí také stanovila jednotná úroveň dvora anebo zadních průčelí domových skupin.

3. Aby se náležitě rozlišovalo zastavění vilové a činžákové a aby se tedy při činžáku nepovoloval přízemek podle nejvyššího bodu půdorysu. j-n.

Zpráva o činnosti Klubu »Za staré Budějovice« za r. 1937 a 1938.

Jak bylo zdůrazněno v minulé zprávě, vstupovala ochrana českobudějovických památek do nového roku 1937 s jedním úspěšně dokončeným úkolem posledních let: s novým regulačním plánem pro vnitřní město Čes. Budějovic. Schválením plánu, na jehož vyhotovení se členové Klubu podstatnou měrou účastnili, byla do budoucna zajištěna skutečně účinná ochrana památek, ať už zcela nebo zčásti historicky a památkově významných.

Ze však přes to bude zapotřebí i napříště neumdlévající bdělosti ochránců památek, ukázal případ adaptace domu na nároží náměstí a Biskupské

ulice. Třebaže totiž stavebníkovi byly vytčeny přesné směrnice v duchu nového regulačního plánu, došlo k hrubým jejich porušením tím, že klenba v loubí, u nárožního domu pohledově tak důležitá, byla zbytečně stržena. Není třeba se podrobněji zmiňovati o jiné adaptaci v téže ulici — přestavbě domu na konci ulice Biskupské vedle starobylé hradební věže — poněvadž k této přestavbě, jež ovšem znamenala pro památkáře dlouhé a soustavné jednání o přijatelné řešení, nedošlo vůbec. Dotkne se zato podrobněji události, která v druhé polovině r. 1937 plně členy zaměstnávala a která ke Klubu

obrátila pozornost širší i mimobudějovické veřejnosti. Byla to okolnost, že r. 1937 Klub „za staré Budějovice“ dovrší 25. rok své ochranné činnosti.

Již v únoru bylo rozhodnuto, že v podzemních místech, na něž připadlo jubilejní datum, bude jubileum oslaveno nejen schůzí a veřejným projevem, nýbrž i publikací trvalé ceny a nějakým činem, přednáškou nebo cyklem přednášek, který by v Čes. Budějovicích propagačně posílil ideu ochrany památek. Vlastní slavnostní schůze se konala 4. listopadu a za pražské ústředí účastnil se jí doc. Dr. K. Guth, ředitel historických sbírek Národního muzea, který také proslavil hlavní přednášku večera o vývoji památkářské myšlenky. — Velmi početné návštěvní schůze účastnili se zástupci okresu, města a jiných úřadů a institucí, jakož i zájemci a starí přátelé Klubu. Pisemně došla řada blahopřejných povět.

K slavnostní schůzi jako samostatná brožura byl vydán soubor článků předsedy Klubu prof. Ad. Trágra, které právě vycházely v „Jihočeských listech“, a vylicily vývoj Klubu od založení až do dne jubilea.

Během listopadu a na začátku prosince byl pak — jako součást jubilejní oslavy — uskutečněn cyklus přednášek o stavbě měst, v němž přednášeli pozvaní odborníci z Prahy, a který již dříve ve stejném rozsahu byl s úspěchem proveden v Praze. Pořad přednášek byl tento: 13. XI. o městě antickém (Dr. J. Čadík), 19. XI. o městě středověkém (Dr. Z. Wirth), 26. XI. o městě renesančním a barokním (Dr. Z. Wirth), 3. XII. o městě XIX. století a městě moderním po stránce technické (Ing. J. Vanáček) a 10. XII. o městě XIX. století a městě moderním po stránce architektonické (Ing. Dr. A. Mikušovič). Účast na všech večerech byla velmi pěkná, takže morálním i mnohým úspěchem klubu, který byl i v místním tisku sympaticky kvitován, důstojně byl zakončen jubilejní rok 1937.

V památkářské kronice roku 1938 je třeba na prvním místě vzpomenouti nové výzdoby náměstí. K vytváření spolupráci byl tu přizván arch. Pavel Janák, profesor Uměleckoprůmyslové školy v Praze, který po důkladném studiu daného historického prostředí navrhl několik variant. (O hloubce, s jakou arch. Janák do svěřeného úkolu pronikl, svědčí jeho pěkná studie o kašně a náměstí v Čes. Budějovicích, publikovaná ve Stencové sborníku Umění.) Z variant arch. Janákem navržených byla zvolena ta, jež pro jižní dráhu na obvodu náměstí podružuje osvědčený typ drobné kostky věžičkové, kdežto čtvercový střed velké zbývající plochy řeší ornamentálně systémem čtvercové sítě s vnitřními plochami o drobných zlaďkách. V celém povrchu je pak důrazně podtržen barokní princip lehkého vzdušnosti plochy, jímž se hmota náměstí modeluje do nizoučké a sploštělé čtyřboké pyramidy. Realizace výzdoby se protáhla vlivem události loňského roku (na př. pro nedostatek zvoleného materiálu, jenž pocházel z lomů v připojeném území) a byla dokončena teprve v roce 1939.

Druhou urbanistickou otázkou, která vzbudila pozornost Klubu, byla nová úprava okružních sadů v úseku před Besedou. Z jara 1938, bez předchozího porad kompetentních komisí, byla městským úřadem provedena pronikavá číťka parkové porostu v tomto úseku, 98 stromů vyřazeno, keře vysekány, odstraněn zděný a drátěný plot kolem sadů a tím porušen starý ráz přírodního parku jako prostoru uzavřeného, ve svém obrysu nadto uchovávalící půdorys starých ravelinů. Proto Klub podal protest, v němž uváděl důvody proti nové úpravě a jmenovitě upozorňoval na porušení původního charakteru sadů tím, že byl zbořen

plot a setřen tak rozdíl mezi prostorem uličním a parkovým, který měl svůj dobrý smysl. Přesto sice zůstal projevem spíše akademickým, neboť Klub, stejně jako veřejnost, byl rychlým postupem věci překvapen, ale přesto dostalo se Klubu aspoň toho zadosťuchání, že byl přizván k spolupráci na úpravě dalších úseků sadů a že kolem Besedního parku byla vytvořena aspoň nizoučká zídka náhradu za zbořený plot.

S problémem zeleně v městě souviselo jednání o novou regulaci v dalším úseku Vltavy v Čes. Budějovicích. Podle původního projektu měla být zcela zasypano vedlejší rameno mezi Krumlovskými alejemi a Síteleckým ostrovem, jehož zelené břehy spolu se zrcadlem vodní hladiny patřil k nejpůsobivějším portálům města. Zvítězila však stanovisko místního konservátora a předsedy Klubu prof. A. Trágra, aby rameno bylo zasypano jen částečně, kdežto v ostatku ponechána hladina vodní jako zátoka nebo alespoň suché, zelení porostlé nižší p'ateau s rybníčkem. — K uskutečnění regulace v tomto úseku však až dosud nedošlo.

Nejvýznamnějším činem památkářské praxe tohoto období byla nová úprava barokní radniční fasády. Pod dozorem památkového úřadu byla fasáda nově natřena přírodním nažloutlým tónem, při čemž zároveň se přikročilo k nalehávě již opravě chiorosurových figurálních obrazů, kterou provedla ta Bratři Boháčové z Vodňan.

Z drobnějších případů je třeba uvést alespoň dva, které si vyžádaly zákraku památkářských kruhů. Byla to jednak parcelace stavebního pozemku u kostelíka sv. Trojice na Pražském předměstí, kde byl kompromisem docilem výhodnějšího situování budoucích novostaveb vzhledem k starému kostelíku a k zelenému prostoru kolem něho; jednak pronikavá adaptace domu čp. 162 na náměstí, která znovu upozornila na jednu z nejzachovalejších památek vnitřního města. Dům ten, historickým prameny doložený od XV. století a kdysi i hostiví někdejší úřad poštírní, má celou řadu pozdněgotických architektonických detailů (portály, okna, balustráda pavlázky a pod.) a dokonce i někdejší soukromou gotickou kapli. Stavba zadního traktu byla sice prováděna pod dozorem a za spolupráce památkového úřadu, přesto však došlo k několika zbytečným porušením zásad památkové péče (na př. libovolnému přeměnění gotických ostění a pod.). Při těchto pracích byly také objeveny zbytky velmi pěkné pozdněgotické fresky v místnosti sousedící se zmiňovanou kaplí. Ježto však její sejmutí a oprava bude provedena až příštím rokem, zmíníme se o ní ve zprávě příští.

V posledním správním období zemřeli tři členové: M. Beerová, ředitelka měšťanské školy, PhDr. Fr. Latzel, lékárník, dlouholetý a zasloužilý předseda Klubu a zánícený milovník starých památek, Ferd. Vydra, kom. rada. Všichni zesnuli byli od založení členy Klubu, který jim zachová vždy věčnou vzpomínku. — V lednu 1938 vzpomněl Klub padesátý svého nejzasloužilejšího člena a předsedy prof. A. Trágra. V létě téhož roku přijal se písemným projevem k těm, kdo oslavili šedesáté narozeniny Dra Z. Wirtha. Na valné hromadě, která se konala 12. června t. r., byl zvolen nový výbor v tomto složení: předseda prof. Adolf Tráger, akad. malíř a konservátor, místopředseda Fr. Mr. Capek, jednatel Dr. Vlad. Denkstein, pokladník Frant. Rada, členové výboru Ing.-arch. Josef Kotlár, Dr. Frant. Matouš, Alfred Hesch, náhradníci Ant. Bednář, PhDr. Miroslav Burian, Vojt. Novák, revisorů účtů Jan R. Schuster a Josef Vobr.

Dr. Vladimír Denkstein.

Přehled činnosti Klubu za starou Prahu od června 1939.

Podán protest proti zamýšlené regulaci ulice Na Újezdě v Praze III. a proti zboření domu čp. 412 tamtéž, poněvadž podle mínění Klubu dům není naprosto komunikační závadou.

Dále vypracován návrh na komunikační úpravu na nároží Perštýna a Národní tř., aby bylo možno zachováti t. zv. Braunerův dům, v jehož přízemí pro komunikační ulehčení navrhl Klub zřídit loubí a zřízení průchodu. Bohužel, veškerá tato snažení klubovní i jeho protesty proti zboření typického pražského domu nenalezly na příslušných místech ohlasu a po dalších průtazích rozhodnuto dům zbořiti.

Klub vyslovil nesouhlas s postupem statického úřadu obce pražské v případech jednání o zajištění památkově cenných domů. Znovu žádáno snížení činžáků v Letenské ulici v Praze III., z větší části patřících ministerstvu financí. Prosazeno odstranění nevzhadných topolů s chodníky před býv. vojenskou nemocnicí na Karlově nám. Zástupci Klubu navštívili p. primátora a přednesli mu požadavky Klubu, aby p. primátor dal podnět k vypracování návrhu na ozdravení Malé strany, aby se zasadil o zachování Braunerova domu a aby účinnější finanční pomoci obce bylo možno podstatněji po-

kračovati v práci na modelu Malé strany. Správní komisi hl. města poslán protest proti výstavbě nadměrných činžovních domů v Podolí, porušujících svou výšku panoramu Vyšehradu. Na žádost Českého rozhlasu vypracován program šesti přednášek (dialogů) o ocraně památek. Nové návrhy na řešení t. zv. levobřežní komunikace na Kampě, hrozící vážně porušiti historický stav malostranského pobřeží, vyvolaly nový důrazný protest Klubu, který byl vypracován v dohodě s ostatními památkářskými institucemi.

Bylo zakročeno, aby k bouracím komisím v případě památkově cenných domů byli zvaní bezpodmínečně zástupci památkářských institucí a také zástupce Městského musea, které by dbalo toho, aby eventuálními nálezy při bourání domů nebyly ničeny nebo zaostřovány, nýbrž fotografovány a ukládány v museu. Zároveň byl vyvolán zejména zbořením domu »U Baštyřů« ve Štěpánské ulici, které bylo provedeno bez úplného vědomí památkářů. Ctyřicetě výročí založení Klubu za starou Prahu bude oslaveno výstavou v Uměleckoprůmyslovém museu v Praze, v níž budou vedle přehledu obrazoborectví a piety k památkám v minulosti předvedeny zisky, ztráty a metody boje Klubu za zachování našich památek a doby založení Klubu do dneška. Zároveň bude uspořádán cyklus šesti jubilejních vycházek, nazvaný »Po stopách českých králů«.

Dr. E. P.

Výstava »Tvář Prahy«.

Nedávno uzavřená výstava »Mónesac« s bohatým souborem plánů, rytin a obrazů provádí diváka historií hlavního města království a ukazuje, jak se průběhem doby, vlivem času a lidských zásahů měnila jeho tvářnost od dob nejstarších až po naše časy.

Vývojové uspořádání a důvtipná instalace dává divákovi pochopiti, jak město rostlo, jak se vyvíjelo, ba přímo jak se tvořilo. Plastická mapa měststě ukazuje základní kostru, danou přírodou, hlavní údolí s hnědozelenou stuhou řeky, protékající od jihu k severu soustavou návrší, svírajících její tok, jež v malebné rozmanitosti vystřídávají příčdná údolí s volnými prostranstvími při ústí do hlavního úvalu. Tato neměnná základní kostra, dávající tvář Prahy její charakteristický půvab, to je základ, na němž pak lidský důvtip a lidská ruka modelovaly po tisíc let dnešní její fysiognomii.

Prochází-li divák pozorně výstavou, pak jasně vidí před sebou, jak se tvář města měnila a jak zrála, od prvního osídlení románského s nízkou a jednoduchou siluetou Hradčan a několika vesnicemi, sledujícími tok řeky, dárkyně života a jeho tepnu, bez plánů, pouze tak, jak to dovozovala přírodní kostra terénu a jak probíhaly hlavní komunikační spoje, určované ve svém průběhu také pouze útvarem půdy a její přírodností. Národní dioramata ukazují, jak nesměle a jak prostince zasahovala tehdy lidská ruka do přírodní scenerie, která široce rozlitou řekou s ostrovy zarostlými houštinami a rákosím, zelenými návršími a zelení polí a zahrad ještě téměř jednoznačně určovala ráz města.

Doba gotická s šachovnicovou kostrou ulic na Novém městě ukazuje první úmyslný zásah do dosud nezvládnutého bohatství přírody. I když to byl zásah racionalistický a volní, ponechával ve výstavbě města nad umným půdorysem s dostatek volnosti, takže přírodní kostra, i když už značně dotčená ve své suverenitě, zůstávala dosud, jak

ukazuje dřevoty Schedelův, nevyužita. Lidská kultura svádí nerovný boj s neukázněnou přírodou, která proniká a prorůstá organismem města ve své prvotní, spontánní podobě.

Ani doba renesanční nedovedla ještě zvládnouti a v soulad uvésti to, co dostalo město do vlnu a co na této přírodní podstatě vytvořila lidská ruka. Na rytinách ze 16. století vidíme zřetelně, jak se jednotlivé části města kupily kolem svých síce už vykryštalizovaných center, ale jak se svými okraji volně a bez programu rozplývají do neovládnuté zeleně, ponechané mezi nimi. Karuna Hradčan, ve svém jádře už holová jako jeden z krystalizačních bodů, je dosud oddělena zelenými svahy vinic, architektonicky nezvládnutých, od Malé strany, která se opět od svého středního vyřešeného náměstí volně rozbíhá do stromoví patřičných stran a vytrácí se zelení Kampy k volným břehům Vltavy, jejímž jediným poutem byl kamenný most, vytvořený důmyslem Karlovým. Stejně tomu bylo i u Starého města, jehož přírodní nábreží s mlýny a sklady dřeva, se svými vavy a rybníckými domky tvořilo přírodní zelený věnec kolem města, které si žilo ve svých ulicích jaksi nezávisle a umělecky izolovaně. Nové město, tak velkoryse založené, zůstalo, jak je viděti na rytině Willenbergově, ve své jižní části dosud vlastně nezastavěno. Na důmyslném a jednotném půdorysu vyrůstají nové čtvrti zase individualisticky kolem krystalizačních bodů farních kostelů, bud nově vyrůstých nebo přestavěných na místech starých kostelů původních vsí. Willenbergův prospekt ještě jasně ukazuje jednotlivě uzavřené čtvrti, které dosud nesrostly v organický celek a v jejichž mezerách proráží dosud skutečně onen »zelený drn«, na němž byla město založeno.

Teprve v době barokní se scelily a vyvázly v plné kráse a půvabě rýsy ve tvůři hlavního města království a teprve doba barokní dovedla těžiti z přírodního bohatství tak šťastně voleného

městské na ohybu volně se vinoucí řeky. Teprve ona dovedla vytvořit z původních krystalických jader, kolem nichž jednotlivé části města rostly, skutečné dominanty, které s rafinovanou lehkostí a nenuceností dovedla spojit se zelení nezastavěných ploch. Jasně to lze ukázat na vývoji panoramatu hradičanského. Rozlišitelný obrys hradu gotického s individuálně rostoucími částmi, slukem domků, věží a hradeb a vertikálami šitých tyčících se nad zeleným svahem obory, to nebyla dosud dominanta, ale ztělesnění zápasu o pohyb. Teprve barokní Hradčany, s mohutným blokem hradičského paláce, z jehož vznešené klidné horizontály rostou věže hradičských chrámů, tvoří skutečnou korunu města, která skutečně králové nad svahem, po němž vzhůru šplhají zahrady šlechtických paláců se svými pavilony a altány v jakési adoraci, hodné královského sídla. Stejně tak teprve doba barokní dovedla s nedostizným půvabem rozřešit obtížný přechod z královského hradu do přehrad, vytvořeného ve středověku pouhým poddanským městečkem Hradčany. Zrušením šitového příkopu odstranil barok hlavní cesuru, která dělila jádro hradu od středu Hradčan a vytvořením cour d'honneur otevřela s patičnou vznešeností hradičské okřesky do náměstí hradičanského města, z něhož dovedla vytěžit potřebný odstup pro náležité ocenění hradičského panoramatu. Podobně jako zde je tomu i v jiných částech města, jež dovedl barok mistrně spojit v jeden celek, ponechav jim při tom jejich individualitu. Tvář Prahy barokní, tať tvář nejdokonalejší harmonie, tvář zralá a umělecky plně zhodnocená, v jejíž rysech nezůstalo nic, na čem by vysoká kultura doby barokní nebyla zanechala svoji geniální pečeti. Právě proto se můžeme o Praze barokní a právě proto jí zůstala vlastně až podnes, že se tehdy podařilo docílit dokonalé harmonie mezi přírodním půvabem a lidskými tvůrby.

Jestliže empire už podstatně k obrazu Prahy nepřispěl, dovedl z něho zato tím účinněji umělecky těžit. Morstodouty, Proutovy a Altovy rytiny objevují vlastně teprve krásy Prahy barokní malířsky a jim děkujeme, že dovedeme doplnit v panoramatu města mnoho z toho, co doby pozdější porušily a zničily. Jestliže vše ostatní, co jsme na výstavě z dob dřívějších viděli, nás s tvář Prahy minulých jen seznamovalo a o ní poučovalo, pak partie empirických rytin a obrazů nám přiblíží fantom barokní Prahy tak blízko a s takovou citovou hloubkou, že si maně přiznáme, že ani všechno to, co se už o Praze barokní napsalo, není dosti a že vlastně přes to přese vše zůstává umělecká kultura baroka dosud nedoceněna.

Dosáhla-li doba barokní tak dokonalé a lahodné harmonie mezi přírodní kostrou města a jeho stavebně-kulturní náplní, znamenají výsky pozdější podstatně porušování této rovnováhy, a to zejména od počátku 19. století, kdy vedle tvořivých zásahů kulturně-uměleckých začaly do pů-

vabné tváře města rýti své první zásahy průmysl a moderní civilizace vůbec. Ústup přírody pokračoval po celé 19. století a teprve doba moderní s námahou často marnou začala usilovat o to, aby umělými zásahy, vytvářením zeleně v podobě parků, zelených pásů, vilových čtvrtí atd. tento ústup zamezila. Avšak i jinak se od doby barokní harmonie města postupně porušovala, a to až do doby nejnovější, kdy už jen malá menšina v národě se zoufale snaží zadržet nebo usměrnit bezohledný a téměř nitivý proud moderní civilizace, která poněkud hrozí pohltit ve svém jlcu ty nejdrazší statky lidského ducha, umění a kulturu. Stočí jen docela nepatrný příklad, abychom pochopili ten hluboký pokles v umělecké úrovni od doby barokní až do časů nejnovějších: srovnáme jen vývsný šit koloniálního obchodu z první poloviny 19. století, který jsme na výstavě viděli, s nervy blicujícími neonovými reklamami, které pokrývají s bezohlednou ziskuchtivostí šerednou železnou kostrou moderní a staré paláce našich měst. K porušení lahodné harmonie Prahy barokní přispěl přirozeně také neúměrný vzrůst, v němž Praha, jako jiná moderní města, se poněkud dusí a který z ní činí město téměř neobyvatelné. Už pouze tím, že se stala velkoměstem, pozbyla velmi mnoho ze svých půvabů, jež na nás dýchají a jež k nám tak podmanivě mluví z rytin empiru.

Výstava však nesplnila svůj úkol jen v ohledu kulturním a uměleckém; na vystavených prospektech, rytinách a obrazech ukázala, co v plastické podobě města spouštělo nejružnějších elementů, dobových a národních, a jak všechny ty vlivy a zásahy, ať už cizí nebo domácí, se přirozeně asimilovaly danému prostředí, vytvořenému domácí, českou krajinou. Výstava jasně ukázala, že město není výstavním sálem, v němž by se vedle sebe řadily modely nejružnějších architektur světa, aniž by podléhaly přirozenému asimilačnímu procesu, že je to naopak živý organismus, který dovede každý cizí vliv strávit a přizpůsobit a z jehož tvořivé dílny pak vycházejí pojmy, jako česká renesance, pražský barok, česká gotika a pod. Zdá se nám tedy poněkud jednostranným, mluvit-li se o Praze jako o městě německé kultury. Vlivský úval, hluboce zařizovaný do jinak typicky ploché středověké krajiny, tu šíje se rozvírající, tu zase úzce sevřený lesnatými stráněmi, měnící stále svou tvářnost a tvořící základní kostru krásné tváře Prahy, tať kout krajiny ryze a jedinečně české, jakou bychom marně jinde hledali. A právě tento krajinný ráz dává Praze neměnné a trvalé rysy, na nichž pak modelovaly lidské generace, vždy okouzleny a vždy přirozeně a pudově podmaněny její osobitou duší. Jak mocně působila krása města na mistry všech dob bez rozdílu národnosti a kmenové příslušnosti, to dokázal konečně přesvědčivě ve svém díle »Praha v obraze pěti století« už myslenkový původce výstavy, Zdeněk Wirth.

D. Menclová.

OBSAH ČÍSLA 5.: J. Hofman: Regulace Podolí pod Vyšehradem. — j.-n.: Jak se v Praze stavi. — Dr. Vladimír Denkstein: Zpráva o činnosti Klubu za staré Budějovice za r. 1937 a 1938. — Dr. E. Pache: Přehled činnosti Klubu za starou Prahu od června 1939. — D. Menclová: Výstava »Tvář Prahy«.

Odpovědný redaktor Ing. Otakar Vondráček, Smíchov, Na šumavě 1444. — Redakční rada: A. Čarek, J. Čarek, R. Hlubinka, Z. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otištění článků dovoleno s udáním pramene. Vydává Klub za starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova. — Vychází 25. každého měsíce, kromě prázdnin. — Uzávěrka čísla do 15. dne běžného měsíce. — Dohládací poštovní úřad Praha 25.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

V PRAZE 15. DUBNA 1941.

ČÍSLO 6.

Překotné bourání větších domovních skupin.

I.

V naší stavební politice setkáváme se stále s různými neblahými jevy, které v zájmu veřejném nutno vytýkati. Jednou je to nesoustavné a rozptýlené zastavování území, které natopilo již mnoho zla po stránce zdravotní a komunikační, ježto obec finančně naprosto nestačí budovati potřebná veřejná zařízení, po druhé nutno bojovati proti mrakodrapovému zastavování na místech pohledově choulostivých a pod. Dnes chceme poukázati na velkou estetickou závalu, působenou na vzhledu našich veřejných prostranství překotným spěchem se zbouráním starých domů, aniž je úplně zajištěna novostavba. Tato vada vleče se již delší řadu let a obec pražská snažila se tomu odpomoci tím, že žádala předem složení značně vysoké peněžní záruky na to, že po zboření domu ihned se započne s novostavbou. Že i toto opatření není vždy účinným, vidíme z četných děl ve stěnách našich ulic a náměstí. Tak na příklad už celou řadu let zeje veliká díra mezi Ovocným trhem a ulicí Na Příkopě po zboření obytných domů č. p. 574, 575, 576, 577 a 578 na Ovocném trhu a č. p. 999 a 1025 Na Příkopě (banka Union). Další neutešená díra zeje rovněž po řadu let na nároží Berlínské tř., Josefského nám. a Královské ul. po zboření býv. ústavu šlechticů č. p. 655-II. a č. p. 673-I. Předčasně zbořen renesanční dům č. p. 84 a 1042-I. v Platnéřské ul. a t. zv. transportní dům č. p. 827-I. Na Františku, kde obec jako majitelka dodnes mohla ponechat svá veliká skladiště hmot a nábytku. V Dlouhé tř. zejí rovněž díry po zboření domu č. p. 722 a 719-I.

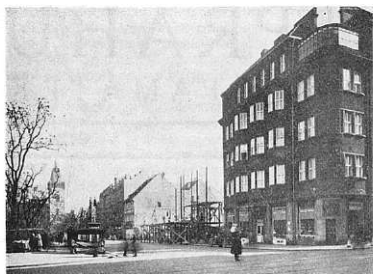
Na Novém městě neblaze je postiženo Karlovo nám., kde ve východní stěně zbourány před několika lety domy Ottova nakladatelství č. p. 552, 553 a 554-II. pro novostavbu polykliniky, s jejíž stavbou při náměstí dodnes nebylo započato. Na západní straně před rokem zbourán komplex domů U Šálků č. p. 310 a 311-II., kde rovněž nezapočato s novostavbami 4 domů. A nejposledněji je to na Národní tř. nároží Spálené ul., kde obec zbořila Šlikův palác č. p. 61 a 57-II., aniž má vylouštěn návrh novostavby. Nedávno povoleno zbourání t. zv. Braunerova domu č. p. 342-I. na nároží Národní tř. a Perštýna, tedy naproti Šlikovu paláci, a kdyby také tento Braunerův dům měl býti zbořen, zely by proti sobě dvě veliké díry na hlavní městské tepně.

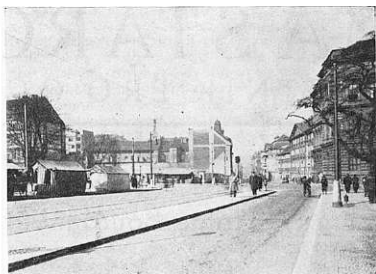
Praha I., Ovocný trh. Rozrušená jižní strana trhu zbouřením domů čp. 574 až 578-I.

Praha I., Josefské náměstí při Královské ul. Rozrušená západní strana náměstí zbouřením Ústavu šlechticů.

Praha II., Karlovo náměstí. Východní strana náměstí po zboření domů Ottova nakladatelství.

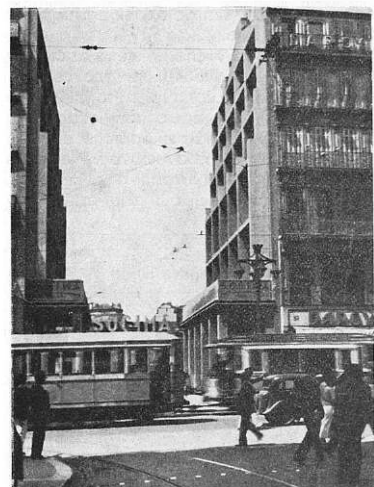

Praha II., Karlovo nám. Zející díra na rohu náměstí a Resslovy ulice po zboření domů u šálků.

Obec pražská proto měla by všemožně pečovat o to, aby domy, jichž zbourání bylo úředně povoleno, nebyly strženy do té doby, dokud stavebník bezpečně neprokáže, že může ihned po zboření postavit novostavbu. Vždyť oficiální reprezentaci obce nemůže býti lhostejné, aby na př. na takové hlavní třídě Národní zely proti sobě na řadu let vybourané díry po Šlikově paláci a hned naproti po Braunerově domě. R. Hlubinka.

II.

Jak je patrné z předchozího článku, počet neupravených štítových zdí se v Praze poslední dobou opět rozmnožil díky ukvapenému zbourání několika větších domovních celků ve vnitřním městě. Uvědomíme-li si, o které případy vlastně jde, sledujeme, že

štenc, Praha.

Foto: Ing. Von.

Ukázka nároží třídy La Cannebière a St. Ferréol v Marseille, jak štíty domů nové proražené ulice jsou plasticky členěny a v přízemí provizorně zastavěny do doby úplného otevření ulice.

k nejnepěknějším nepatří ani tak ty, jež — doufejme, že v dohledné době — budou zase zakryty novostavbami, jako ty, jež slibují hyzdití naše nejdůležitější městské prospekty po pěknou řádku desítek let, jako je to na př. známý rokokový dům na nároží Pohořelce nebo na Kampě pod Karlovým mostem.

Takové holé štíty ovšem lákají, aby se jich obchodně využilo. Malují se tu obyčejně nápisy i reklamní obrazy a velmi málo se při tom dbá toho, jak se tím znešvaruje interiér města, jak se porušuje jeho přirozené měřítko i jak nevhodně přebíjí pomalovanou plochu takového štítu jemně profilované fasády sousedních domů. Tady nepostačí žádati na podnikateli, aby alespoň rozčlenil plochu průčelí na menší malované obrazce; záhada je v samé podstatě malovaného štítu. Městský interiér je totiž vytvořen ve směs prostředky plastickými, pokud jimi operuje architekt, takže plocha omalovaná musí v něm působiti cizorodě a proto rušivě vždy a v každém případě. Mnohem klidněji působí už na př. štít, rozčleněný různými druhy omítek, neboť lépe zapadne do svého prostředí právě tímto stejnorodým materiálem. Nejdokonaleji by se ovšem věci odpomohlo, kdyby se podobné štíty rozčlenily způsobem architektonickým, t. j. římsami, po

případě i svislým členěním, tedy systémem, jenž by navázal na architektonický řád hlavního průčelí a obvedl jej přes holý štít kolem celého domu. Mělo by se tak stát alespoň tam, kde se jedná o důležité městské interiéry, zejména ve středním městě, ale i tam, kde lze předpokládati, že nejde jen o krátkodobé provisorium, jako na př. u domů shora dotčených. Tato povinnost měla by ovšem postihnouti toho, kdo svým rozhodnutím tuto závalu působí, t. j. bourajícího souseda — z tétož titulu, jako se musí postaratí o řádné stavební zabezpečení sousedního domu, jež obnažuje, měl by se postaratí i o jeho zabezpečení estetické.

V některých moderních stavebních (a reklamních) statutech se už o podobných předpisech uvažovalo; tak na př. v Bratislavě, kde se podařilo nalézt pro ně pochopení u magistrátu i u obecní správy. V Praze bylo by jistě rovněž na místě uvažovati o tom, aby se našlo pokud možno brzy právně i esteticky vyhovující řešení — připojené obrázky z poslední doby o to přímo žádají.

Václav Mencl.

Za Františkem Táborským.

Za krátká dvě léta od doby, kdy ochránci staré Prahy přihlásili se k Františku Táborskému při jeho osmdesátinách jako k spolubojovníku za své tužby a snahy výčtem jeho činů a zásluh v této oblasti kulturní péče (statí Fr. Páty v 4. čísle tohoto časopisu, roč. XXI.), umírá střešina všestranně zasloužilý, zelený všemi, kdo cítí duchovní směrnicí, kterou on kdysi razil pro milovníky knih: rozmnožovati krásu a vnášeti ji do života. Pracovní obec, která se druží a roste úkolem udržovati starou krásu ochranou památek, znovu si při Táborského smrti připomíná mocnou mravní sílu jeho, s kterou všechny kořeny své bytosti, celým dychtěním venkovanské, v městě, v němž přesto osudem přikováno celý život prožil, napájel zdroji lásky osvěceně rozhořelého, přihlížející k plnosti a zdraví národního těla. Mravní sílu, s níž přál městu, které zval »architekturní symfonií«, venkovskou zdatnost a svěžest, dodávanou mu stálým přílivem lidským ze všech krajů vlasti, pod podmínkami, že noví měšťané budou prodchnuti šetrností k starým hodnotám kultury. Kdo se pamatují na jeho lyrickou epiku »Hrdinné touhy« a v nich na báseň »Jitřní« a kdo, jdouce ještě hloub do minulosti, osvěží si novým pročením rozměrnou skladbu skoro stejnojmennou, otřásnou už r. 1888 v Holečkově sborníku Literární premie Umělecké besedy v Praze, budou na kraji dojetí pod vlivem bolestných kontrastů básníkovy srdce, které v kamenné Praze sní o jímavých vánocích svého veského dětství. Srdce to však nezasnule dovede vzplanout, bude-li mu kdo přizemně užitkově chorý rušit a nahledávat tu kamennou, věky stmelenu krásu: v mladosti jary bojovník, v stáří varovný patriarcha vždy odevzdá denní vřavě svůj nepominutelný hlas ve prospěch staroby, která má duši. Od podpisu na provolání z 5. dubna 1896 o zákon na ochranu památek, kdy se přidružil k ideí Klubu za starou Prahu jako jeden z prvních, až k světému vyznání horoucí lásky v textu »Prahy v barevných dřevorytech Karla Vikar« je František Táborský po čtyřicet a víc let jeden a týž: ryzí Staropražan, jakým se může státí paradoxním, ale nastokrát osvědčeným osobnostním vývojem jen Moravan nejlepššího jádra. A takovým bude námi i našimi také na nedohledno utvářen a vzpomínán.

Bohumír Lifka.

O konservaci stromů.

Strom často úzce souvisí s památkou historickou. Strom v městě nebo ve vsi je přímo součástí těchto interieurů. Proto jeho ochrana musí zájmat nejen ochránce přírody, ale ochranu památek v širokém smyslu.

V Praze je věc aktuální proto, že správa sadů zřejmě si staré vegetace nevadí a staré stromy kácí. Z mnohých je příkladem nejnovějším vykácení akátů na Pěnkostelním náměstí.

V případech, kde se jedná o zabezpečení stromů, třeba šetřit těchto zásadních pravidel:*)

*) Radou ze svých zkušeností přispěl laskavě autorovi konservátor památkového úřadu rada Ing. Frič v Čáslavi.

Především třeba prohlednout situaci, zdali není v okolí stromu půda vodou vyplavená a zda nejsou obnaženy kořeny, čímž snad by se porušila stabilita stromu, jenž by se větrem mohl vyvrátit. Takový případ bývá nejčastěji u stromů, které stojí na vysokých mezích anebo na svahu u cest a potoků, kde půda se odkopávala a nedrží ji na povrchu drn. Také se častěji děje, že při různých zemních pracích (jako zejména při kladení potrubí a elektrických kabelů) bezohlední dělníci anebo dokonce i dozorcí orgány přesekají nebo dají přesekat staré mohutné kořeny, čímž se poruší i pevnost i výživa stromu. V těchto případech třeba místo, kde se hlína vypluvuje, podezdíti, a to nejlépe ložnými kameny nebo cihlami; méně vhodné je kyklopské zdivo nebo beton.

Lipa v Klokočově po konservaci vyztužením dřevěnými skružemi.

Také v koruně stromu bývají poruchy, hrozí škodou. Příkladem jednostranné oslunění způsobilo, že některé větve se vyvinuly nepoměrně více než ostatní koruna a nyní hrozí velikou vahou listů se odlomit a případně strom rozštípnouti. Také bývá stromu nebezpečné, když se vyhníla dutina zvětší až na tu míru, že zbývají už jen poměrně slabé stěny dřeva, a když tím způsobem je obava, že strom při větru pod velikým tlakem a při malé odolnosti tenkých stěn kmeně se rozlomí a zničí.

Nejčastější chybou starých stromů je vyhníla dutina. Dříve se považovalo za všeobecně platné a nejlepší pravidlo takový strom vyplnit betonem*) anebo někdy i zemí, popelem, struskou a p. Je především zásadně pochybené vyplňovat kmeny zemí, neboť ona udržuje vlhkost a přispívá k pokračování hniloby. Méně závadné jsou sice popel nebo struska, ale také jim se raději vyhýbejme. Avšak ani beton není spolehlivý a značně vadí. Vybetonováním se totiž zdánlivě zabrání přístupu vlhkosti, ale ve skutečnosti bývá tomu tak bohužel jen v menším počtu případů. Betonové nové jádro stromu, sestávající z materiálu neorganického, se nespojí se stromovým dřevem, které jest hmotou organickou, a zůstává mezi betonem a stěnou stromové dutiny spára, do níž zatéká atmosférická voda. Spára se tak udržuje vlhká, voda proniká stále hlouběji, a to zejména na jaře, když betonové jádro vlivem chladné teploty — třeba neviditelně, ale přece jen pro zatékání vody citelně — zmenšilo svůj objem. Tak voda proniká postupem doby čím dále hlouběji. Za mrazu za-

mrazá a tím odtažuje dřevěný obal stromového kmene od betonu. V létě se voda ve spáře zaparuje a dřevo ve spáře zahnívá. Tím se strom i nadále ohrožuje a dokonce někdy zabetonování jeho stav zhorší, protože dutina dřeva se větrala a voda rychle vypařovala, takže hnil nepokračovala tak rychle. Betonem zacpaný kmen však podrží vlhkost mnohem déle, protože voda proudem vzduchu nemůže se vypařovat a zkáza pokračuje hůře nežli dříve.

Této závadě zatékání lze ovšem částečně odpomoci řádným zakrytím uvedených spár mezi betonem a dřevem pomocí šindele nebo plechu. Také je dobré spáru zalít dehtem nebo smolou. Je však zároveň patrné, že opravdu docela bezpečné a na dlouhou dobu trvalé utěsnění proti vodě se provede pouze v případech nejřidších. Proto třeba se ohlédnouti po jiných způsobech zabezpečení stromu, nežli je posavadní vyplňování betonem.

Především dleme, zdali na vyplňování by se našel a osvědčil materiál jiný než beton. Mohlo by se tu uvažovati o různých hmotách dřevitých, které se ve stavitelství již namnoze často používají a také osvědčují. Zejména by to byl dřevitý beton anebo xylolit, užívaný na podlahy, který při řádném udržování vodě vzdoruje. Při použití ve stromě nemáme mnoho zkušeností, ale bylo by vhodné, aby se činily pokusy, a to nejprve v menším měřítku a zkušenosti z těchto pokusů aby se porovnávaly. Lze ovšem říci předem, že by se ani takovýto dřevitý materiál nehodil na všechny případy, ale zároveň možno očekávat, že by možná vyhověl aspoň pro některé případy. Uplatňuje se také „pěnový beton“, jenž je lehčí pro četné vzduchové dutinky (bublíny), ale také rychleji větrá.

Jaké prostředky mohou však nahradit beton i xylolit? Jak nahraditi vyplnění jádra v takových případech, kdy stav stromu si žádá naléhavě vyztužení a posílení, aby silně vyhníli kmen se pod vahou koruny nezbořil? Za jeden takový vzorný případ, jak se může vybetonování nahraditi jiným konstruktivním zabezpečením jádra stromu, vědčíme pečlivosti a vynalézavosti československého konservátora přírodních památek Ing. Jana Friče, který příkladným způsobem provedl podle vlastních návrhů zabezpečení staré lípy v Klokočově, kde vyztužení dutiny bylo nutně potřebné. Místo betonového bloku zřídil pevnou dřevěnou kostru, kterou v místech, kde strom je zvenku stažen obručí, opatřil dřevěnou silnou skruží, aby zpevnila kmen. Tato konstrukce přivádí do vnitřa stromu jen tolik nového materiálu, pokud je to technicky účelné, a zároveň ponechává do dutiny přístup vzduchu, aby i nadále vysušoval vlhkost, pokud by tam jaká zůstala.

Ještě ovšem nezbytně nutné i při tomto způsobu, jako při každém jiném zabezpečování dutin, aby před provedením práce se dutina pečlivě vyčistila od vníklé země, písku, kamení a také od humusu, který tam snad dlouhým prodlžením doby vznikl ze spadlých částí zteřelého dřeva. Také se stěny dutiny se mají pozorně a šetrně odstranit silnější zahnilé části. Naproti tomu nemá se vnítké stromu násilně vyškrobavati, aby se zbytečně síla dřeva neumožňovala. Méně porušené dřevo stromového pně v dutině po náležitém vysušení a zakrytí dutiny vyschne a nijak neohrožuje další trvání stromu.

Po zrubném vyčištění třeba vymýt stěny dutiny roztokem modré skalice. Třeba ovšem hleděti k tomu, aby roztok nepřišel ve styk se živým dřevem, jež by spálil. (Také možno užití skalice zelené.) Proto právě je dobré ponechat v dutině i vrstvu narušeného dřeva, pokud neodpadává a po vyschnutí nezahnívá, a napustiti (impregnovati) stěny

*) Srovnej E. Peets: Practical tree repair. New York 1916. — A. Wróblewski: Konservacja starych drzew. Kraków 1938. — Během sazby tohoto článku vyšla nejnovější, a to česká příručka toho druhu od dr. Hilicera (Unie 1940).

dutiny švédským dehtem, který je původu rostlinného; takový dřevitý dehet dostane se za normálních poměrů i u nás. Je-li hustý, ředíme jej lihem. Nemá se totiž nanášeti velmi hustý, nýbrž řidší, aby dřevo impregnoval a nepokryl sklovitou vrstvou.

Dehet a asfalt a ještě spíše naše směs se velmi dobře hodí na utěsnění spár, kde se z různých důvodů ukázalo nutným zříditi přece jen betonové jádro. Je patrné, že tyto materiály snáze se přizpůsobí svou pružností změnám teploty a že tedy lépe utěsní spáru, když se pozorně za tepla do ní zalijí.

Pokud jde zejména o smolu, doporučovalo by se, aby se jí užívalo co nejčastěji, neboť je to materiál domácí a rostlinný, takže se spojuje s dřevem co nejlépe. Doporučuje se i v tomto ohledu co nejvíce pokusů a o výsledku pokusů podat zprávu památkovému úřadu.

Potřebou výše uvedené konzervace jest, aby se stromové dutiny vždy desinfikovaly proti bakteriím plesniviny i proti cizopasníkům, pokud stromu škodí. Není třeba desinfikovati kdejakou dutinu ze zásady a všude, protože ve vyduplných stromech žije zvláštní fauna (brouci a jiní členovci), která je předmětem vědeckého studia. Překotné desinflikování stromů by tu mělo podobný účinek jako vypalování stromů od dělí.

Závady ve větvích se odstraňují spínáním hlavních větví. Takové spony brání, aby se koruna nerozčísila pod tíhou listů anebo případně sněhu nebo jinovatky. Důležitý je ovšem způsob, jaký se má pro spínání voliti. Hřeší se tu často právě jako při

ašetřování dutin pomocí betonu. Nedávno jsme čeli v oficiální publikaci polské ochranné organizace radu spínati větve kovovými lany, která se na větvích přidržují šroubem, jímž se provrtá větev skrz naskrz. (Také nově vyšlá knížka Hiliczerova věc doporučuje.) Není pochyby, že je to způsob pro strom zhoubný, neboť provrtáním větve se otevře cesta nenáhlému porušení celé okolní živé stromové tkáně a větev v nejčastějších případech zajiště se tu ulamí, když takovým způsobem byla její odolnost proti lomu zmenšena. Mnohem vhodnější jest zřizovati dřevěná (impregnovaná) jha, která přidržují větve na vnější straně a jsou sepijata proti sobě párem drátěných lan. Je pouze třeba zvoliti vhodné místo, kde by umístění spony a tedy vytužení větve nezpůsobilo při větru zlomení. Také se navléknou na větve kovové prstence (obruče) s podkladem plsti, dehtované pytlouiny nebo dřevěných klínků, aby se při vzrůstu a zesilování větví nezařezávaly, čímž by se časem zakrtil koloběh mizy a horní část větve by odumřela. Pomocí obručí, jež se utužují nebo uvolňují šroubem (II), se spínají i celé kmeny. Vůbec pak obruče nikdy nemají býti těsné, nýbrž přiléhati jen tolik, aby se neposunovaly. Sesunutí pak nebudíž bráněno zatloukáním hřebů, ať raději dřevěnými kolyčky.

Ke konzervaci stromu třeba tedy míti především cit pro živý organismus, jímž strom jest. Není správné s ním zacházeti, jako by šlo prostě o nějaké zednické nebo tesařské opatření. Se stromem třeba pracovati jako s živým organismem a podle toho voliti prostředky.

Jan Hofman.

Dr. Zdeněk Wirth připsal Klubu za starou Prahu své dílo »Stará Praha«.

Domácí rada Klubu za starou Prahu obdržela ve své schůzi dne 8. ledna 1941 tento dopis:

U Praze 20. prosince 1940.

Uvážený pane předsedo,

vážení pánové,

je tomu právě 40 let, co jsem vstoupil — tehdy ještě zcela neznám vedoucím osobám spolku — mezi členy Klubu a ulynulo již 35 let, co jsem byl přijat do jeho domácí rady.

Byl jsem tak šťasten, že jsem tu prožil všechny fáze ideového i metodického vývoje klubovní činnosti a byl svědkem ztrát i společníkem zisků jeho vytrvalého zápasu. Zažil jsem tu rychlý vzestup vlivu Klubu na mínění veřejnosti, protíval jeho hmotné zesílení i poklesy a byl jsem účasten i vzácných chvílí jeho prvních jubileí. Dostalo se mi i nejuvšší pocty, již může spolek dát svému členu, čestného členství Klubu.

Všechno to, vzácná pocta, dlouhá léta práce v domácí radě, mnohost počínů spolku a myšlenkové jejich bohatství, daly mi ve Vašem středu prožití nejkrásnější chvíle a zaslábnouti ve stále ideovém varu a praktické aplikaci základních zásad památkového hnutí.

Dovolte mi proto, vážený pane předsedo a vážení pánové, abych vyjádřil svou hlubokou vděčnost za všechny tyto dary svým nejosobnějším projevem, dedikací léto knihy našemu společnému boji za krásu a starobylost Prahy.

Uaš upřímně Uaš oddaný

Zdeněk Wirth, v. i.

Dopis byl přijat s pohnutím a opravdovou vděčností a Domácí rada se usnesla poděkovat ve schůzi nepřítomnému p. dr. Wirthovi za tuto čest a pozornost dopisem tohoto znění:

*Klub za starou Prahu,
Praha III, Mostecká 56.*

Číslo: 14/1941.

12. února 1941.

Užžený pane sekční šéfe,

Domácí rada Klubu za starou Prahu přijala s radostí vzácný projev pozornosti a přízně, který jste ji prokázal dedikací svého díla »Stará Praha«.

Domácí rada Klubu váží si opravdově tohoto věnování, které jest veřejným výrazem Vašeho úzkého spjetí s Klubem, jeho činností a ideály, jichž jest ukazatelem cest, cílů i posilou.

Domácí rada jest si vědoma i velkého významu, který má Vaše dedikace v díle tak významném pro prestiž a pověst spolku.

Nebot' dávne členství a přízeň muže tak váženého a všeobecně uznávaného, jako jste Vy, jest pro Klub ctí, vedením a zároveň posilou a prospěchem v jeho ideovém boji.

Za tuto dlouholetou a trvalou součinnost s Klubem a zejména za krásný projev této spolupráce, který jste uveřejnil v dedikaci své knihy, přijmeme upřímný a oddaný dík a výraz nejhlubší vděčnosti.

Domácí rada Klubu za starou Prahu

LITERATURA.

Praha ve fotografiích Karla Plicky. 208 tisků z hloubky s úvodním slovem Zdeňka Wirtha. Praha 1940 (Česká grafická Unie). Plickova práce dala nám soubor monumentální fotografie, který nemá soupeře leda v Sudkově »Sv. Vitu«, jenž našel skrze Družstevní práci cestu jen do malého počtu rukou. Zdeněk Wirth uvádí ji vřelým a zkušeným vstupním slovem. Fotograf, který převážně se dosud vhluboval do kraje, do malebnosti přírocy, podjal se úkolu ztotožnit monumentalitu architektury a města. Dílo podává nám především vzornou kvalitu práce fotografické. Plicka si neodpouští za skutečnou nebo domnělou malebnost ani tečky z úkolu, podati přesnou a výraznou formu všeho, nač se zadává. K ní se druzí, možno povědět, vášnivá zaujetost o hlavní a jediný tvárný prostředek práce fotografické — o světlo. Plicka se subtilním citem sleduje, jak světlo a stín tvoří formu. Dává si záležeti, aby vyjádřil celé bohatství světelných tónů, polotónů, reflexů, kontrastů, přechodů a odstínů. Treba ovšem poznamenat, že použitý hlubotisk vedle dokonalých příkladů někde není v tmavých partiích stínových tónů nuancí práv (str. 8, 12, 78, 89, 112, 118 a j.). Vůbec před touto publikací třeba si položit otázku, zda hlubotisk je již tak dokonalý, aby dovedl přetlumočiti dílo tak jemně vibrující světlem a stínem, jako je Plickovo. Není pochyby, že mistrovské dílny Unie dovedou zmocit každý úkol reprodukční. Tu je však vskutku patrné, že moderní tisk z hloubky ještě není na svém vrcholu. Druhá věc je v hlubotisk obecně užívaný hnědý tón. Má obvyklejné a má i zde příliš teplý valseur, který není na prospěch. Tvar opticky splyvá a nevyniká, jak si dokonalá fotografická

práce zaslouží. Třetím skvělým kriteriem díla je kompoziční pojetí. Najde se jistě z legii povolených málo fotografií tak »vyvalených«. Udivuje tu pečlivost, s níž dbá o vyvážení všech článků obrazu, nechť již jde o základní koncepci, jak si objekt staví do formátu, či o detaily, jak a kam na pozadí se mu promítne socha, střešní kříž či konsola — tato pečlivost a rozmyslná strůjnost je vzorná, ba užasná. Že tu přináší skoro vesměs pohledy nekonvenční, nové a často překvapující — je zásluhou jeho dobře známé zvládavosti a objevitelské ambice. Jemný cit pro hodnotu výtvarnou je jeho spolehlivým vůdcem.

J. Hoffman.

*

Procházky Prahou ode dneška do pravěku. Pět přednášek Zdeňka Wirtha. V edici »Přednášky českého rozhlasu« vyšla tato úhledná knížka o 61 stránkách s 18 obrázky za K 290. Wirth, ovládaje danou látku do všech podrobností a se všech příslušných hledisek, předkládá v ní veřejnosti ve zhuštěné, ale velmi jasné formě ucelený obraz stavebního vývoje Prahy a z toho vyplývajícího celkového vzhledu města v tom kterém historickém stavebním období ode dneška až do pravěku. Dokonalý obsah výstižně doplňují vhodně vybrané obrázky. Wirth se touto knížkou neobvyklejné zasloužil o poznání Prahy. Rozdává štědře veřejnosti ze svých přebohatých vědomostí a umožňuje čtenáři bez dlouhého studia skoro v hodině seznat tuto obsáhlou a vděčnou látku. Knížka měla by se rozbíhnuti nejen po kruzích památkových, ale po celé naší veřejnosti, která Prahu miluje. Také by si velmi zasloužila, aby byla přeložena do cizích jazyků a aby obec pražská i rozdávala svým cizím návštěvníkům.

Hl.

Josef Kumpán: **Sadová úprava vesnice. Zahradka na venkově.** 52 stran 8° s 21 vyobrazeními v textu. V Praze 1939. Nákl. vl.

Před několika týdny proběhla denním tiskem zpráva z Pošumaví, kde obce světuji úpravu a okráslení obcí mládeží, vážný úkol, který má být s rozvahou prováděn nejschopnějšími ze zkušených, ne-li odborníků, a proto v nejvyšší čas přichází tu odborník s pojednáním, aby upozornil na významný úkol obcí. V řadě zhuštěných článků: Zeleň v naší starobylé vesnici — Zeleň v dnešní vesnici — Budoucí sadová úprava vesnice — Strany pro vesnici — Sadová úprava okolí pamníků padlých — Úprava zahrádek na venkově — autor pojednává o dnešním často nerovnaném, zčástelně vzhledu našich obcí, o nesnázi a obtížích z toho, definuje, co jest nejdříve uskutečnit. Hodnotí dochovanou lásku o péči k zeleni na dědině a varuje venkov před napodobením měst v těchto snahách. Podává povšechně rady a směrnice ke správnému řešení této záležitosti, o kterou se dříve nikdo nebo málokdo zajímal. S čistotou mělo by se začít.

J. M.

*

Družstevní dům v Brně (bývalý pánů z Lipé) — Brno 1939. Napsali: Dr. Jaroslav Dřímál, Ing. Stanislav Sochar, Emanuel Hrbek — úvod Františka Wenzla. Ústřední svaz hospodářských společenství v Brně, jenž se překřtil způsobem stejné struktury jako nečeským na Brnosvaz, adaptoval si r. 1939 svůj dům na Náměstí Svobody. Patří mu chvála a uznání, že se našli v jeho správě členové, kteří uznali historickou a uměleckou cenu památného domu a umožnili jeho úpravu podle zásadního programu Památkového úřadu. Stalo se to způsobem, jenž se vynasnažil vyhovět ohledům na památku i požadavkům moderního umění. O zdařilém díle vydal si Svaz na památku pěknou, bohatě ilustrovanou knížku, která sleduje historii domu i popisuje postup a způsob adaptace a nové výzdoby. Prvý promlouvá v knížce Dr. Dřímál; sleduje vnější jeho osudy, jak střídali své majitele. Arch. Sochar pak líčí, jak se dům, a to zejména průčelí, opravil a upravil. Byly odstraněny zejména méně zdařilé přídatky restaurace z r. 1882 (rozeklané nadokenní frontony, sochy na tympanu portálu). Při restauraci alicučené vršky reliéfů v parapetech arkýřů ovšem zůstávají ztraceny. Nejchoulostivější úlohou bylo vrátit průčelí sgrafitovou dekoraci, a to v novém, moderním duchu. Vývoj této věci sleduje vylíčení autora sgrafit E. Hrbka, který pracoval společně s arch. Fuchsem. Výsledek práce, provedené za aktivní účasti paratv, je čestný. Ovšem, pozorujeme-li reprodukované detaily sgrafita, shledáme, že u porovnání s jemnou modelací bohatě dekorovaných ostění oken bylo by bývalo s výhodou vypracovati sgrafita v lineární kresbě technickou subtilnější. — Vcelku radostným výsledkem práce peněžníků i památkářů je důkaz, co umí dokázati správná adaptace.

J. H.

Italie zakládá ústřední ústav restaurátorský, který má být úřadem vědecky významný a technicky naprosto dokonalým. Bude mu přidělena technická stránka kontroly všech uměleckých děl ve státním majetku, bude však vybaven i určitou pravomocí pro zásahy do soukromého uměleckého majetku, jehož značná cena i kvalita má význam celostátní. K ústavu bude připojena i první státní škola restaurátorská jako nejspolehlivější zamezení dosavadního empirismu v tomto oboru. Plán má být uskutečněn ještě v tomto roce.

*

Zřícenina hradu Rábí, která po dvě století pustla a rozpadávala se dobou, byla často vítaným zdrojem opracovaného již stavebního materiálu při stavbách pro podhradní obyvatele; jest nyní od roku 1920 novým majitelem. Spolkem pro zachování uměleckých, historických i přírodních památek v soudním okrese horozdovickém, pečlivě osvětlována. Dopíšte si o vkusný propagační leták s množstvím dobrých vyobrazení a pak po přečtení neodalte, abyste nevyužili výhodného vlakového spojení k zájezdu na Rábí nad Otavou v krásném Pošumaví.

*

Městské museum v Jindřichově Hradci pořádalo od 6. do 27. srpna minulého roku ve výstavní Město dvoraně obšírlou výstavu obrazů: **Jak dříve vypadal Jindřichův Hradec**, znázorňující stavební vývoj Jindřichova Hradce v období tří století. Nejstarším známým vyobrazením města byla kopie fresky z prosečského kostela z r. 1641, pak následovaly obrazy z r. 1657, rytina F. J. Schanitze z r. 1873 a j. v. Velmi čestné byla dvorana vyplněna malbami, litografiemi, grafikami a j. domácích i cizích výtvarníků, jako J. Seec, A. Bubák, Jana Kouly, Frant. Jelínka, Viktora Faerstra, Ganthera, Lindra, Kauckého, Svarce, B. Lišky, K. Nováka a m. j. V době, kdy v Praze řada korporací pracovala k tomu, aby pod plochou střechou Mánesa vytvořila výstavu Tvář Prahy, tam v Jindřichově Hradci tiše několik jedinců nanejvýš ze spolků a příslušníků starého Jindřichova Hradce uskutetnilo zadávanou retrospektivní výstavu svého města a veřejně projevilo lásku i odhodlání ochrániti své dochované dějinné i výtvarné památky jako dobové pokročilé město.

*

Do správního výboru hradu Karlštejna byli koncem minulého roku jmenováni tři členové: za MŠANO dr. Z. Wirth, odb. přednost, jako předseda, za ministerstva vef. prací Ing. arch. Alois Kubíček, vrch. odb. rada, a Ing. Mir. Riky, odb. rada, jako referent, za země české E. Hlavatý, předseda zem. výboru, a dr. Cyril Purkyně, vrch. kom. pol. správy. Člen společně volený dr. Karel Guth, zemský vrchní rada musejní. Technický poradce Ing. arch. Jan Almer, vrch. techn. rada hl. města Prahy.

*

Výstavou **»Lepší Slaný«** jako by město znovu ožilo, stále odtažitá docházející příznivě zprávy o aktivitě. Soupisy a popisy starých domů ve Slaném přinesly bohatý materiál, neboť majitelé dotazníky ochotně vyplnili a uvedli v nich všechny zajímavosti, které věděli a zjistili. Tím soustředili cenný historický materiál, jaký nebyl dosud nikde shromážděn.

Až bude z tohoto soupisu zpracováno vše, čeho jest třeba pro soustavné plánování, najde historik i pro sebe vítanou a cennou látku.

RÚZNÉ ZPRÁVY.

V Basileji zřízeno bylo městské museum v části bývalého ženského kláštera v Klingenthalu. Klášter byl velmi šťastně obnoven a upraven, hlavně jeho rozlehlý refektář s dřevěným trámovým stropem. Pozoruhodné je oddělení vývoje města, reprezentované cennými starými pohledy a modely starých i nových staveb. V samostatném oddělení chrámu umístěny jsou nyní originály soch, které nahrazeny byly na chrám kopii.

Členové přistoupili v r. 1939—1940.

Josef Miniberger, Praha.
Dr. Ladislav Lokomý, Praha.
Frant. Škobis, Praha.
JUDr. Otomar Zavadil, prezident kraj. soudu, Praha.
Aloisie Jetmarová, Praha.
Ing. Fr. Weigner, Král. Vinohrady.
Rudolf Bracht, Ořechovka.
Ing. Vl. Holeček, vrch. st. rada, Praha.
MUDr. G. Frankenberger, univ. profesor, Praha.
Ing. J. Heger, Praha.
Alois Klouda, akad. malíř, Praha.
Jan Roubal, ředitel v. v., Praha.
Dr. Emanuel Uher, min. rada min. fin., Bubeneč.
Augustin Kotecký, techn. adjunkt, Praha.
JUDr. Prokop Voskovec, prakurista Bóžské a hutní spol., Dejvice.
Viktorie Wachsmannová, Praha.
Frant. Brázda, stavitel, Praha.
Dr. Karel Cvachovec, Praha.
Ing. Karel Šiška, min. rada, Smíchov.
JUDr. Josef Lukeš, Praha.
Rudolf Vlach, akad. sochař, Král. Vinohrady.
Dr. Jakub Sebesta, Praha.
Dr. Jan Svoboda, tajemník Slovanského ústavu, Praha.
Josef Villani, správce řed. pošt, Praha.
Podpůrný svaz býv. čs. důstojníků, Praha.
RNDr. Marie Jonová, Praha.
MUDr. Jaroslav Bulský, Praha.
Knihovna benediktinského opatství, Břevnov.
Rudolf Maximovič, Praha.
PhDr. Anna Vavroušková, komisařka spr. osv. sl. v Historickém ústavě, Král. Vinohrady.
Ing. Jaroslav Veselý, Praha.
Dr. Frant. Roubík, Praha.
Hedvika Jurečková, Vršovice.
JUDr. Jaromír Kučera, vrch. ředitel Hypoteční banky v. v., Král. Vinohrady.
Dr. Ing. arch. Ladislav Machoň, Praha.
Ing. arch. Augusta Müllerová, Praha.
Frant. Bous, vrch. rada min. školství, Praha.
Ing. O. a. Všetáček, Praha.
MgPh. Frant. Schnöbling, Praha.
Ing. Jaroslav Anýž, Praha.
Ing. Otto Balzar, Praha.
Alois Kubánek, profesor, Praha.
Jaroslav Skrbek, akad. malíř, Praha.
Ladislav Vlasák, Praha.
Miroslav Krása, vrch. odb. rada, Podolí.
František Daneš, Praha.
Jaroslav Kohlík, red. «Českého slova», Praha.
Bóžská a hutní spol. (zakládající).
Anglo-Pražská úvěrní banka (zakládající).

Škodovy závody (zakládající).
Zivnostenská banka (zakládající).
Karel Mršík, profesor, Košice.
Jaroslav Savrda, Nusle.
Jan Ulehla, ředitel střední školy, Praha.
Božena Nosková, řid. učitelka, Vršovice.
Dr. Jut. Heidenreich, profesor, Praha.
Alois Vachata, Smíchov.
Milada Feiglová-Fialová, profesorka, Břevnov.
Anděla Křehlíková, Praha.
Milada Lexová, prof. a akad. malířka, Praha.
JUDr. Zdeněk Fafel, gen. ředitel, Praha.
Slavia, vzájemně pojišťující banka, Praha (zakládající).
Vinci Schwarz, spisovatel, Smíchov.
JUDr. Karel Malenda, Praha.
Karel Plicka, profesor, Praha.
JUDr. František Palek, Praha.
PhDr. Jan Opatrný, profesor, Praha.
PhDr. L. N. Zvěřina, knih. stat. úřadu hl. města Prahy, Praha.
Frant. V. Mokry, akad. malíř a prof., Dejvice.
Prof. dr. Stanislav Bechyně, Troja.
JUDr. Josef Pelnář, Praha.
Dr. T. C. Zelinka, Strašnice.
Dr. Jan Štěrba, okresní soudce, Praha.
Mila Kalinová, akad. malířka, Košice.
Jozka Procházková, Praha.
Josef Vít, Ledeč n. Sáz.
JUDr. Jiří Burghauser, přednosta soudu, Klatovy.
Zdeněk Pulkrábek, Brandýs n. Lab.
Miroslav Štěpánek, akt. adjunkt, Vlašim.
Karel Uřeš, Polička.
Jaroslav Sommerschuh, městský archivář, Jičín.
Frant. Štejskal, vrch. akt. tajemník, Poděbrady.
Ing. Dr. Jan Toman, Kolín.
Rudolf Krappel, Říčany.
Miroslav Kubálek, Litomyšl.
Alois Kořínek, akt. adjunkt, Náchod.
Václav Bina, Nové Město n. Met.
Emanuel Václavek, Vysoké Mýto.
Městské museum v Sušici.
Antonín Čop, akt. adj., Čáslav.

Zemřeli v roce 1939—1940.

JUDr. Frant. Ulrich, starosta města Hradce Králové.
Dr. Josef Schráněl, univ. prof., Praha I.
Arch. Josef Zlatník, ústřední ředitel v. v.
Ing. Jaroslav Fiedler, profesor, Smíchov.
Artur Fuchs, velkopřemyslník (zakl.), Praha.
Karel Kulík, průmyslník a velkostatkář, Pelhřimov.
Ing. J. Kulík, vrch. odb. rada min. veřejných prací.
Frant. Střežek, hostinský, Praha XII.
Arch. Karel Tomšovič, Praha III.

OBSAH ČÍSLA 6: R. Hlubinka, Václav Mencl: Překotné baurání větších domovních skupin. — Bohumír Lifka: Za Františkem Táborským. — Jan Hofman: O konservaci stromů. — Dr. Zdeněk Wirth připsal Klubu za starou Prahu své dílo »Stará Praha«. — Literatura. — Různé zprávy. — Členové přistoupili v r. 1939—1940. — Zemřeli členové.

Odpovědný redaktor Ing. Otakar Vondráček, Smíchov, Na Šumavě 1444. — Redakční rada: A. Čarek, J. Čarek, R. Hlubinka, Z. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otiiskování článků dovoleno s udáním pramene. Vydává Klub za starou Prahu, Praha III., Mostecká 36. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova. — Vychází 25. každého měsíce, kromě prázdnin. — Uzávěrka čísla do 15. dne běžného měsíce. — Dohledací poštovní úřad Praha 25.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

V PRAZE 15. ZÁŘÍ 1941.

ČÍSLO 7.

O hřbitov u chrámu Matky Boží na Náměti v Kutné Hoře.

Ve 4. čísle dvacátého ročníku Turistického obzoru, věstníku odboru Klubu č. turistů v Kutné Hoře, vyšel článek »Návrh na úpravu náměstí kolem chrámu Panny Marie na Náměti v Kutné Hoře«, v němž autor široce odůvodňuje »uměleckou úpravu náměstí, aby se nabylo nového nádherného prostranství, na němž by se dokonale uplatnil chrám Panny Marie, chrám, který pro svou stavitelskou dokonalost to plně zasluhuje«.

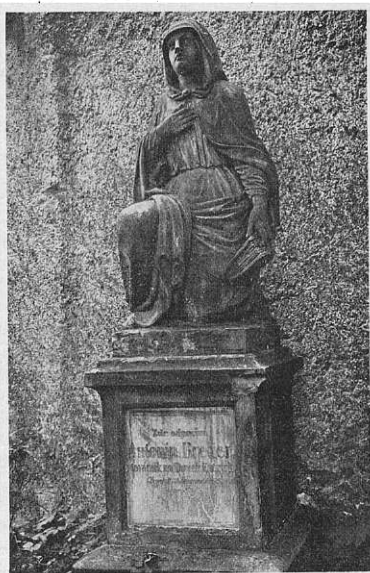
Poněvadž návrh se dotýká velmi nešetrně starého hřbitova, kol dokola uzavřeného zdmi, a nepřímo též chrámu, jenž stojí na hřbitově, mu-

síme se jím podrobně zabývat, abychom odvrátili zkázu, jež těmto památným místům hrozí z touhy po falešné reprezentaci.

Po veliké pohromě, kterou gotický kostel Matky Boží na Náměti utrpěl r. 1470 ohněm, byla jeho opravná stavba dokončena na počátku 16. století, kdežto věž byla dostavěna již r. 1490, jak hlásá nápis, vytesaný na římse věže. Kostel býval farní (farní budova byla zbourána teprve asi před 35 lety), a rozsáhlý hřbitov, jehož velikost nebyla zachována, býval ústředním hřbitovem pro město ještě dlouho po Bílé hoře, po níž 6 kutnohorských far bylo sloučeno. Na novém hřbitově u Věch sva-

Empirový náhrobek ze hřbitova u kostela Matky Boží, dnes na hřbitově u Věch svatých (domněle od V. Prachnera).

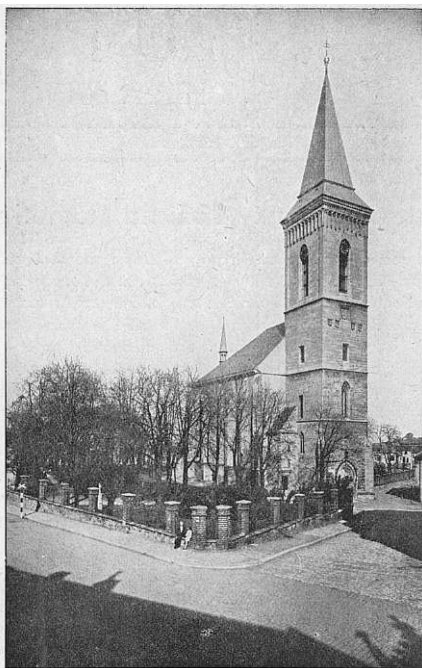
Hřbitov u kostela Matky Boží. Náhrobek Ant. Brethera, továrníka na Horách Kutných, † 1886.

tých bývalo pochovááno hlavně v době hromadných epidemických úmrtí.

Roku 1881 bylo na Náměti z úřední moci zastaveno pochováání, ale hřbitov nebyl dosud zrušen. Od té doby velmi pustl, náhrobních kamenů bylo asi před 40 lety použito na schody, vedoucí na Královskou haldu, a hřbitovní inventář, kamenný a železný, byl dokonce vydražen.

Přibližně na počátku minulého století část hřbitova na severozápadní straně (do Náměti) ustoupila rozšířené ulici a při zbourání staré farní budovy změnila se částečně půdorysná dispozice hřbitova na straně jižní a hřbitov v těchto místech uzavřen železným plotem na podezdívce. Přes všechny pohromy, jež stihly toto památné pohřebiště Kutnohořanů, zachovalo se tu 105 hrobů a hrobek, z nichž většina je zdobena funerálními plastikami, kříži, náhrobními kameny, vezděnými do zdi na straně severozápadní, nebo hrobů, obložených pískovcovými obrubníky tvaru rakvovitého.

Nejstarší náhrobní epitaf, zhotovený z mramoru, nese čitelné vročení úmrtí 1582 (velikost 50×100 cm), jiné dva, velmi zachovalé, jsou z pískovce (92×157 cm a 88×163 cm), z nichž první je český, druhý, z r. 1794, německý. První patří potomku mlynářské rodiny Kubínů. Krásný náhrobek Václava Kubína, mlynáře z Hotmýlu († 1613), ještě s jinými dvěma byl přenesen z tohoto hřbitova do lapidaria Vocolova musea. Velmi rázovitě jsou četné barokové kříže, tesané ze zdejšího pískovce. Zachovalo se zde též několik hrobek s empírovými plastikami (členové průmyslnické rodiny Breuerů) a s mřížemi (hrobka Anny Spahové). Náhrobní desky kutnohorských občanů, zemřelých mezi lety 1830 až 1850, jsou velmi charakteristické obsahem a stylem

Kostel Matky Boží na Náměti. Věž dostavěna po ohni r. 1490.

nápisů. Je zde hrob posledního preláta sedleckého kláštera P. F. Hausy (s pískovcovou plastikou)* a z mladších hrob lékaře a starosty města MUDr. J. J. Štětky, ředitele realky J. Zacha a j. Pěkný empírový náhrobek od sochaře V. Prachnera byl přenesen na hřbitov Všem svatých a železný kovaný kříž s jednoho hrobu zdobí dodnes hrob básníka K. Hlaváčka na starém hřbitově v Libni.

Hřbitovní cesty jsou lemovány starými lipami, akáty, kaštaný a jasaný. Tři veliké oválné skupiny tisů zaplňují prázdné plachy bez náhrobků. Starý průchod hřbitovem vede od kostela na Náměti a oba vchody jsou uzavřeny železnými mřížovými vraty.

Jakými prostředky má být dosaženo vysokého sadového umění, na něž dosud čeká kutnohorská veřejnost?

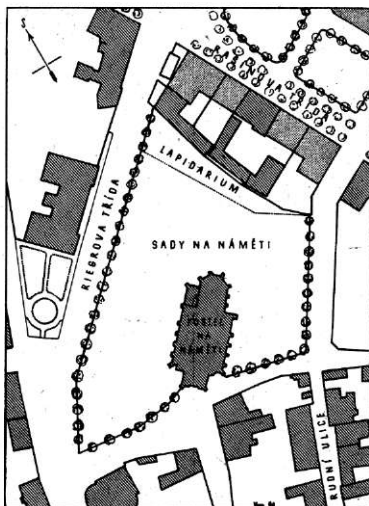
Návrh Turistického obzoru možno shrnouti ve 3 požadavky, jejichž provedením vznikne prý nádherný sad s oproštěným gotickým kostelem. 1. Ohradní zdi na straně severozápadní (do Náměti) mají být zbourány a rovněž i, na straně jižní. Na straně jihovýchodní bude zbudován nový taras, eventuálně bude snížen terén hřbitova (II), aby výškový rozdíl mezi novým sadem a prodlouženou Rudní ulicí byl co možná nejmenší. (Rozdíl měří průměrně asi 130 cm.) Zde je třeba vytvořit nový vstup širokým a nízkým schodištěm. Zbořená zeď podél Náměti, ježto hřbitov je zde v úrovni ulice, bude nahrazena valem 50 cm širokým a 15 cm vysokým na způsob obruby chodníků. Půdorysně bude hřbitov zmenšen o část tvaru trojúhelníku na straně jižní, a z prostoru vznikne nové náměstí na Ná-

* Dnes již na nepůvodním místě.

měti«. 2. »Všecky pomníky; kříže, obruby, náhrobní kameny, desky, plastiky, zejména ze severozápadní zdi, bude-
tež přeneseny na seve-
rovýchodní část hřbitova, kde v prostoru podél zdi, v pruhu asi 10 m širokém, bude vytvořeno lapidarium a prostranství pro uložení kostí. Tato část bude odděle-
na od vlastního hřbitova železnou mříží, 120 cm vysokou.« 3. »Zbývající hřbitovní prostor bude přeměněn na sad. Bude se jednat hlavně o vytvoření trávníkových ploch s nízkými, silně individuálními jedinci stromovými, které by byly rámcem pro chrám, nikoli oponou jej zakrývající.« — Tento návrh ničí úplně památku.

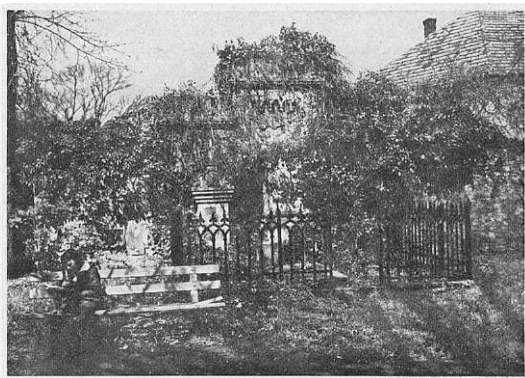
Podstatnou složkou památnosti a kouzla opuštěného hřbitova je skutečnost, že byl po věky posmrtným útlukem Kutnohořanů. Památnou složkou jsou též zachovalé funerální plastiky a nemalým kouzlem působí vzrostlá vegetace, která tvoří živoucí náplň této enklávy samoty a ticha. Je před-

nové náměstíčko v náměstí je scestí, ne-li pošetilost, neboť nové náměstíčko, ne větší 1½ aru, bylo by zbytečným lalokem Náměstí — nehledě už ani k výškovým rozdílům ulice a hřbitova, jenž leží v těchto místech pod úrovní ulice. Také v pojmu náměstí je kolem obstavený prostor, což zde je

Navržená sadová úprava náměstí při chrámu Matky Boží na Náměstí v Kutné Hoře.

ností prostoru, že je ohrazen, vzdálen uličního ruchu a jeho nečistot a přece každému přístupný. Myšlenka lapidaria je zcela nesympatická z důvodů estetických i citových, neboť potomci zemřelých, žijící v Hoře, mají dosud velmi citlivý vztah k těmto místům. Gotický kostel je dostatečně obnažen; v pohledu s Náměstí věnec vzrostlé zelené zkrášluje výtvarnost architektury. Průhled ulicí Brandlovou k věži jest nanejvýš působivý. Malé domky pod věží jsou měřítkem monumentalitě chrámu. Strhnout zdi a zkosit vegetaci znamená zničit prostorové poměry a proporce celku. Zmenšit hřbitov o cíp mezi branami a vytvořit

Hřbitov u kostela Matky Boží. Hrobka rodiny Fouskovy † (1873) a Veselých.

Hřbitov u Matky Boží. Náhrobek Terezie Náhlovské,
† 1774. (Pískovec.)

Náhrobek pravděpodobně mlynáře Kubína z Hotmile
(= mlýn na předmostí Hloušky) na hřbitově u Matky
Boží na Náměstí.

poměry vyloučeno. Jak tristní byl by pohled po odstranění zdí, po vykácení stromů (aby kostel byl obnažen, jak si zasluhuje) a po zřízení lopi-daria u bloku domů na straně severovýchodní!

Místní odbor Klubu za starou Prahu v Praze již několikrát od roku 1923 bojoval o zachování této. svérázné kutnohorské pamětihodnosti a vždy se mu načas podařilo odvrátit její zkázu. Ve stejné snaze obrátil se r. 1939 místní Spolek pro okrašlo-vání a ochranu domoviny na Svaz okrašlovací a ochranný v Praze o podporu, aby hřbitov, dosud zanedbávaný, byl pietně upraven, ohradní zdi a náhrobky zabezpečeny měrou, která by v každém domácím i cizím návštěvníku budila dojem, že zde zří jednu z mnohých pamětihodností města.

Svaz žádosti vlídně vyhověl a dne 23. IV. 1940 gen. bibliotekář Národní knihovny a konservátor dr. Jan Emler s prof. techniky dr. Jaromírem Klikou prohlédli hřbitov a za souhlasu Památkového úřadu v Praze sepsali podrobnou úvahu o budoucí úpravě hřbitova, z níž vyjímáme hlavní zásady: 1. Cesty již založené budou upraveny a nové nebudou zakládány. 2. Všecka dnešní vegetace, hlavně stromy, cesty vroubíci, budou zachovány. Do prázdné travnaté plochy v části severozápadní

a severovýchodní budou vsazeny 2 skupiny keřo-vitých tisů, jak se již před lety stalo na 3 jiných místech. 3. Půdorysná dispozice bude zcela zacho-vána. 4. Rovněž všechny ohradní zdi. Nové prů-chody nebudou zakládány. Holé zdi budou po zabezpečení zakryty druhem popínavé révy (Ampe-lopsis Weitschii). Podezdívky železného plotu bu-dou zkrášleny velkokvětým plaménkem (Clematis). Do nové kultury lučních ploch bude vsázena violka vonná a jaterník. Rázovitě náhrobky tvaru rakví budou naplněny prstí a vysázeny barvínkem. Při cestě mezi dnešními vchody bude založen živý plot. 5. Veškeré náhrobky budou ponechány na svých místech a stavebně zabezpečeny. Náhrobní nápisy, pokud třeba, se ožíví a budou obsahově zabezpečeny, zvláště renesanční.

Správní komise města Kutné Hory jako patron kostela zaujala kladné stanovisko k těmto ná-vrhům a usnesla se je provést. Zatím dala vysta-věti ohradní zeď na straně jihovýchodní, která byla na několika místech sesuta. Ráz zdi nebyl porušen, zeď vystavěna ze starého kamene, pokud vyhovoval, a koruna zdi kryta prejzy. Městskému zahradnictví bylo uloženo provést úpravu jeho oboru, což již z menší části bylo provedeno.

Za účelem kolaudace nové ohradní zdi a zjištění nutných stavebních oprav zdi podél Náměti se konala dne 4. listopadu 1940 úřední komise, která zjistila, že tato zeď sice nehrozí sesutím, ale není způsobilá, aby byla trvale opravena, ježto je ze smíšeného zdiva; pojivo, cihlářská hlína, je ze zdiva vyplaveno a zeď je zprohýbána. Zeď budiž znova postavena o výšce 180 cm ze starého kamene, pokud je zdravý, a z kamene lomového, barvy ohradní zdi na straně jihovýchodní, nedávno vystavěné (domácí pískovec). Zástupce Památkového úřadu v Praze si vyhradil, aby dnešní stav vezděných náhrobků a plastik vůbec byl zachycen fotograficky a zaměřením.

Všecky mají být pečlivě vyňaty, uloženy a při stavbě zdi opět na původní místa vezděny podle fotografických snímků a zaměření.

Barokový náhrobek ze hřbitova u kostela Matky Boží. Náhrobek je oboustranný. Na druhé straně je Matka Boží pod křížem. (Pískovec.)

za zrušení hřbitova. Doufáme, že zvíťazí smysl pro památky nad umíněností a touhou po falešné reprezentaci.

Josef Vepřek.

František Kysela †

(* 4. září 1881 v Kouřimí, † 20. února 1941 v Praze)

Z jeho plné životní práce přísluší především jedno dílo, a to nemalé, do ideového rámce ochrany a zvelebování pražských památek. Je to okenní růžice v hlavním průčelí katedrály sv. Víta na královském hradě pražském. Vděčíme jí právě jeho tvůrčímu ingenu — vedle záslužného porozumění pro účast moderního umění na domu zásluhou biskupa Podlahy, arch. Hilberta a Dr. Wirtha. Je to dílo, jehož umělecká hodnota i historický význam nikdy nevybledne. Doklad ypravdě monumentální k požadavku, aby modernímu umění bylo umožněno spolupracovat na výpravě a ozdobě památek.

Kysela nebyl pathetický. Naopak se vyhýbal — snad někdy víc než třeba — každému nejmenšímu stínu aplombu. Ať to bylo v ateliéru nebo v kavárně. A tak nikdy neprojevoval svůj zájem ani o starou Prahu formou oficiální a honosnou. Ale stál v našem řádku. A když jsme potřebovali, přišel a po-

mohl. Není asi mnoho těch, kdož se pamatují, že příslušel taky do gardy umělců, kteří dali svůj šáteček, tužku či křídlo anebo rydlo do služeb klubovních účelů. Těchto našich spolupracovníků je už dlouhá řada.

Původci našich prvních legitimací Václav Klusáček a Adolf Kašpar. Pak autoři diplomů, pozváněk a premií: Viktor Stretti, Jan Konůpek, Jaroslav Benda. A konečně naposled, ale nikoli poslední, autoři pohlednic ke klubovním večerům: V. H. Brunner a František Kysela. Jsou to už díla kolem roku 1910, a proto pozapomenutá. Brunner nám vydalal dřevoryt »Kostel dominikánský« a Kysela věnoval pohlednici: perokresbu, schodiště na Kampu na rudém dekorativním kartonu.

Klademe proto na hrob Kyselův nejen snítku vavřínu za svatovítské okno, ale i prostý květ za tento jeho dávný a vldný dar. Jan Hofman.

Propagace historického umění.

Mezi průvodní zjevy nového dějinného vývoje náleží i změna ve struktuře veřejného a kulturního života. Vedle jiných vystoupily tu do popředí zásluby, které se snaží širokým a sociálně slabším vrstvám zpřístupnit fyzické a duševní požitky. Praktický výraz nalezly tyto zásady v podnicích »Radosti ze života«. Její široký program a výsledky činnosti, hlavně po stránce organizační, nejsou však ani pro památkáře tak úplně bez významu. Ideologie dnešní doby probouzí vědomí národnosti. Z tohoto zájmového pole nemůže vyloučiti výtvarné památky, hmotné dokumenty duševního snažení národa v minulosti. Naopak. Uměleckým majetkem ilustruje své učení, které je rozdáváno slovem, obrazem i písmem, na přednáškách, ve filmu, v divadle, rozhlasu, a které tvoří dnes podstatnou část naší ediční činnosti. Poučení o minulosti národa děje se všemi cestami a pochopitelně i výchovný, vzdělávací a zábavní odbor »Radosti ze života« přimkl se obsahově k dobové náladě. »Radost ze života« proto vyzvala ke spolupráci i spolky, do jejichž zájmového okruhu náleží přímo i nepřímě historie umění, a kruhy památkářské, pro jejichž cíle se tu vytvořila situace zdánlivě tak příznivá, jakou by byli vlastními arafedky a vlastní propagací asi nevybudovali. »Radost ze života« má ráz polooficiální akce a její organizační síť zasáhla a centralisovala zájmy tak širokých vrstev společnosti, že pro cíle památkářů vytvořila ideální základnu. Jak ale vypadá tento »zlatý věk« památkářství v praxi?

Výsledky činnosti »Radosti ze života« v začátcích (na podzim r. 1940), kdy zařadila vycházky po pražských památkách, nebyly překvapující. Přizvané odborné kruhy přispěly uváženým výběrem objektů i prováděcí, kteří všichni spojovali v sobě odborné vědomosti s přednáškovou a vykladačskou praxí a pedagogickým vzděláním, jež je důležitou složkou tohoto odpovědného poslání. Ale vycházek se tehdy účastnili staří návštěvníci, nezřídka k vůli osobě přednášejícího, osvědčeného vykladače. Procento nových návštěvníků, členů »Radosti ze života«, bylo nevelké. Zato však popularita Klubu čes. turistů a Sdružení pro povznese ní znalosti památek byla zřejmá, a účast na jejich vycházkách více než uspokojivá. V důsledku toho musily některé odborné spolky upustit od spolupráce v zimním období, protože nemohly ani krytí režii, kterou si vyžádaly organizace vycházek a odměny vykladačů-odborníků.

Dnes je situace příznivější. Organizace v zimních měsících, živěna pravidelným zasíláním programů, podchytila celá sdružení veřejných i soukromých zaměstnanců, tovaryň a závodních odborů i v místech, která pro svou předměstskou povahu mnoho neslibovala, ale upoutala i zájem jednotlivců o vycházky, projevovaný dnes dotazy a urgencemi.

V jarní sezoně vytvářejí se tedy předpoklady pro památkářskou činnost příznivé. Organizace »Radost ze života« skutečně už upoutala zájem širokých kruhů na vycházky a naskytá se proto příležitost k intenzivní práci propagační i výchovné. Tato potřeblitelná skutečnost má však dvě osiř. Spolu se zvýšenou propagační studia národních památek vystoupily osiřie i stíny, o nichž se vědělo už dříve.

Bylo ustáleným a trpěným zvykem, že propagace

a ideový boj zůstávaly vyhrazeny odborným kruhům a vykladačská praxe historického umění byla zhušta v rukou nadšených neodborníků. Uměrně s dnešní akcí stoupala i aktivita těchto kruhů, působících jednak v rámci »Radosti ze života«, ale i mimo tento rámec zcela na vlastní pěst.

Spolkům, které záměrně poskytují neipopulárnější výklad památek a vycházejí vsiřie nejširším kruhům obecensva, stala se tato činnost zcela jistým a ne malým zdrojem příjmů.

Památkář a historik umění inejčastěji v jedné osobě mohou v tomto zjevu viděti škodu dvojího druhu. Vzniká tu nepřímě hmotná škoda jednotlivcům-historikům umění jako kvalifikovaným odborníkům, kteří jsou vyřadění z možnosti uplatnění svého vzdělání neodborníky a zbaveni tak výdělku (který v některých případech bývá překvapivě velký). Nemohtná škoda a jistě větší ve svých následcích postihuje celou obec památkářskou a umělecko-historickou skutečností, že odpovědné poslání výkladu památek zastává tu neodborník, jednostranně poučený, bez hlubšího historického vzdělání, k velké spokojenosti posluchačů. V řadách těchto vykladačů umění jsou vzácné známé výjimky, nicméně památkář onen způsob velmi populárních přednášek musí odmítnout. Třebaze některé z výkladů nepastrádají přijímatostí, ve své podstatě jsou všechny řízeny dnes překonaným romantickým názorem na památky a liš se od sebe jen lepším či horším podáním. Nelze vcelku nic namítati proti zpeřstění výkladu historikami anekdotického rázu; ty obvykle velmi pobaví posluchače, ačkoliv odvádějí jeho pozornost od památky samé a vzdalují ho poněkud původního účelu vycházky, totiž poučení o povaze památky, slohu, v němž je stavěna, a jejím významu historickém. Chudší jsou výklady, podávané referujícím způsobem, v němž se dovíme, že »kostel je stavěn ve slohu vznošné gotiky« a »palác dílem honosného slohu barokního atd., jenž však nepovídá nic o podstatě věci.

Poslední stupeň výkladu (bohužel značně navštěvovaný) začíná se ujistěním, že »nikdy a s nikým nelze dosici vstupu do této památky jinak nepřístupné, jen s tímto spolkem« atd., následuje suchý výčet předmětů, oživený větou »zde před sebou vidíte...« a nedbaje rozdílu mezi sloupem, polosloupem nebo pilastrem, dopouští se nezřídka i chyb v dotovčích.

Procházejíce Prahou za nedělního či sobotního odpoledne, nabýváme přesvědčení, že předpoklady, pro památkáře tak příznivé, zůstávají nevyužity, ba dokonce je jich zneužíváno.

Organizace »Radost ze života« přivádí dnes v počtu téměř ideálním množství lidí k památkám. Na tuto situaci se čekalo dost dlouho a znamenalo by to podstatný krok ve vzdělávacím a výchovném plánu, kdyby tato příležitost byla náležitě uvážena a zužitkována.

Bylo by snad s prospěchem, kdyby památkářské kruhy a spolky, jejichž zájmový okruh obsahuje i studium historického umění, přistoupily k užší spolupráci. Vnitřní dohodou vytvořily by snad jádro, které by bylo vybaveno dostatečnou váhou ve veřejnosti i pravomocí, aby mohlo s úspěchem řešiti podobné situace, dotýkající se bezprostředně

zájmů jednotlivců i prosperity památkářských ideí. Tak jako lékařská komora chrání zájmy lékařů a dbá, aby nedocházelo k přestupkům, tak jako Obchodní a živnostenská komora řeší záležitosti obchodního života, tak k tomuto ústředí památkářů a historiků umění obraceli by se všichni, jimž by šlo o věcné a odborné poučení, odtud by byli dirigováni ti, kteří s ním zastávají odpovědné poslání výchovné, a odtud kontrolováni všichni, kdož se k této práci z jakýchkoli důvodů hlásí.

Denně slyšíme o práci národa, významu národa

a jeho úkolech, o uměleckém pokladu národa, ale o největší majetek národa — o jeho ducha — je zatím dbáno jen slovy. V praxi je tento duch vystaven neodbornému poučení v takové míře a ploše, jaká snese srovnání jen se škodou, plynoucí z četby korunných románů. Tuto literární potravu, po níž krní a churaví duch, zajiště odsuzují všichni oni nepovolání ranhojiči a felčáři umění, nehledíce na to, že stejnou škodu na duchu velmi široké veřejnosti působí svými populárními a lacinými výklady.

E. Sedláčeková.

Výroční zpráva klubovní činnosti za rok 1939.

Činnost Klubu za Starou Prahu se v uplynulém období proti jiným letům vyznačovala spíše pestrou mnohostí akcí než intenzivní soustředěností na určité záležitosti. Dobrý kurs ochrany památek i na nejvyšších místech veřejné správy napomáhal tu velmi účinně klubovní práci, jednak v tom, že nedopusť, aby větší protipamátkářské podniky, pokud se vyskytly, překročily stadium grafického projektu, jednak, že posíloval varovný i radící hlas Klubu a dopřával mu kladrného vyslyšení v míře mnohem hainější než v jiných letech.

Do skupiny velkých protipamátkářských akcí, proti nimž soustředil Klub všechny prostředky svého úsilí, náležely dvě záležitosti. Byla to záležitost Braunerova domu, jehož hrozící zboření bylo odvráceno na samém počátku minulého období zastavením povolení k novostavbě, k němuž došlo na základě četných regulačních a stavebních zá- vad chystané novostavby na místě domu.

Druhou význačnou záležitostí, k jejímuž odstranění vyvinul Klub všestrannou akci, byl projekt sá- dově úpravy jižní poloviny ostrova Kampy. Projekt, který proměňoval plochu této části ostrova v louku, lemovanou stromy, v svém záměru obě- toval veškeré budovy zde ležící, i s Odkolkovými mlýny, i dosavadní vegetaci a zahradní zdi, vy- volal různý odpor všech institucí starajících se o památkářské hodnoty města. Klub, jehož členové měli možnost prohlédnout si u obce do podrobnosti této zhoubný návrh, podal proti projektu obsáhlé memorandum, v němž na základě histo- rických, památkářských i estetických vývodů byl projekt odsouzen a varováno před jeho uskuteč- něním. Společně úsilí památkářů došlo tu klad- něho výsledku odvoláním podpisu presidenta plá- novací komise, ke konci února byl projekt zasta- ven a usneseno, aby část ostrova byla upravena s náležitým respektem k přání ochránců památek historických i přírodních.

Téže povahy jako projekt sákové úpravy Kampy byl i návrh na úpravu Štvanice.

Dávna akce klubovní, směřující k systematickému dílu ozdravění Malé strany vypracováním součes- ných návrhů na asanaci jednotlivých domovních bloků, při čemž by bylo možno zaměstnat mladší architektky, došla plného pochopení u ministerstva školství.

V chronologickém přehledu klubovních zásahů ve prospěch pražských památností v loňském ob- dobi uvádím toto:

1. Protest proti instalaci sokolského musea, při čemž obrazy zakryty a porušeny byly zajímavé

barokní skizy na stěnách výstavních sálů. Výsled- kem klubovní akce byla i částečná a nijak uspo- kajující úprava instalace.

2. Vypracování návrhu na stříšku nad sochu sv. Jana N. a kostela Na Prádle v Praze III. Provedl arch. Pavelka.

3. České akademii věd a umění zasláno polito- vání nad nepietní a nevysnou úpravou schodiště v domě »Sol et luna« Na Úvoze.

4. Ministerstvo školství a národní osvěty požá- dáno o to, aby v rotundě Lobkovicova paláce byl opět zavěšen starý lustr.

5. Ředitelství Pražské úvěrní banky byl poslán protest proti nátru fasády předního traktu banky, byv. Sweets-Sparckova paláce, t. zv. mycími bar- vami, naprosto nevhodnými k rokokovému chara- kteru paláce. O případu bylo uvedeno tech- nické presidium hlav. města Prahy a Památkový úřad požádány, aby se k stanovisku klubovnímu připojily, což se stalo.

6. U obce pražské bylo zakročeno proti poničo- vání fasád a portálů starobylých budov při úpra- vách nových výkladních skříní. Ve svém podání vyšel Klub z případu na paláci Schwarzenberském ve Spálené ulici a na paláci Salmovském na Kar- lově náměstí. Bylo důrazně žádáno, aby obec v jednání o portálech a výkladech na památných budovách brala v potaz památkové organisace. Případy zároveň ukázaly, jak nedostatečné jsou regulační plány hlavního města, pokud vůbec exi- stují a platí, a jak jest nutno doplnit je i vyznačení památkové cenných detailů. Byly proto učiněny kroky u primátora hlavního města, aby byl vypra- cován seznam památkově chráněných objektů i de- tailů v hlavním městě, k čemuž Klub nabídl své služby. Návrh byl příznivě přijat a vypracování seznamu uloženo regulačnímu úřadu.

7. Zeměskému úřadu podán protest proti nátru barokní páskové dekorace na portálech zdi ústavu choromyslných v ulici U Karlova.

8. Policieinmu ředitelství poslána žádost, aby byla zabezpečena hradební věž v nádvoří ředi- telství.

9. Zádusní referát byl požádán, aby v Týnském kostele namíste nedostatečného a nedosti bezpeč- ného osvětlení plynového dal zavést osvětlení elektrické, které by dalo uplatnit se stavebním de- tailům i zařízení chrámu. Podnět byl přijat a v ko- misi, která byla v té věci svolána, zastupovali Klub pp. Hlubinka a Emler.

10. Obec pražská byla požádána, aby uvolnila prostředky na dokončení vykopávek v Kunraticích.

Klub při tom poukázal na nutnost zabezpečení a ochranu dosavadních výkopávek.

11. Obci pražské poslán protest proti zřízení krematoria v Podháji pod Cibulkou a žádost, aby místo krematoria bylo posunuto dále k západu.

12. Stavebnímu úřadu hl. města Prahy poslána stížnost na to, že nákladní auta soustavně poškozuji portál Kunertova domu na Staroměstském náměstí. Výsledkem stížnosti bylo, že majiteli domu dána k opravě portálu lhůta do konce června 1941.

13. Poněvadž bylo konstatováno, že při skládání/sněhu jsou bezohledně otloukány kamenné obruby zábradlí mostů a nábreží, byla obec pražská požádána o to, aby obruby byly opatřeny v místech skládek dřevěným bedněním.

14. Ministerskému radovi Brandlerovi zaslán dík za pietní opravu omítky budovy hlavní pokladny na Malostranském náměstí.

15. Obec pražská byla požádána, aby vhodně umístěným žlabem na střese Ungeltu zajistila renesanční malby na severní straně nádvoří Ungeltu.

16. Požár ve skladišti hadrů v Týnské škole přiměl Klub k tomu, aby požádal město Prahu, aby toto skladiště bylo z místa památkově tak exponovaného odstraněno.

17. Ministerstvu školství, sociální a zdravotní správy, veřejných prací a Památkovému úřadu byla poslána žádost, v níž Klub zdůraznil nutnost, aby v novele vládního nařízení o dočasných úlevách při stavebních podnicích byly poskytnuty úlevy při adaptacích a renovacích v památkově cenných domech.

18. Magistrátu hl. města Prahy doporučeno, aby náhrobní desky, které v četných případech byly v minulém století přeneseny zvnitřku na vnější stěny chrámů, byly opět přemístěny do chráněných interiérů. Důvodem k tomu bylo zjištění značných škod, způsobených deštěm a zatékáním vody na náhrobnicích na kostele sv. Jindřicha a Martina ve zdi.

19. Těžký stav barokní kaple Na Zlatnici v Praze XIX. přiměl Klub k tomu, aby požádal obec o zavedení jednání o záchranu kaple. Klub navrhl obci, aby výhodným přenecháním pozemků okolo kaple majitelům kaple získala kapli do svého majetku a světlá její udržování některé náboženské obci.

20. Do rámce ochrany pražských památek náleží i intervence u magistrátu hl. města Prahy, aby byly uloženy v archivu i novým uskladněním zabezpečeny plány a návrhy bývalé regulační komise, dosud deponované ve věžičce v Klementské čtvrti.

V odvětví svého programu, které má na zřeteli ochranu veřejné estetiky města, neměl Klub loni skoro žádných příčin k jednání. Byly podány dvě stížnosti k magistrátu hlavního města, a to proti reklamě Akademického domu Na Klárově jakožto bezúčelné a obecnímu úřadu v Ruzyni proti reklamním tabulím před vchodem do kláštera na Bílé Hoře.

Zato se Klub zvýšenou měrou věnoval v minulém období ochraně pražské zeleně. S důrazem padán protest, doložený fotografickými doklady, proti vykáčení stromů na II. Olšanském hřbitově. Bylo přislíbeno osvětlovým referentem obce pražské, že v takových případech se bude postupovat vždy po dohodě s památkáři. Obec pražská byla požádána o to, aby dala upravit malostranský hřbitov, jehož náhrobky chátrají a ztrácejí se pod

závojem přebujelé zeleně. Byla proto s potěšením přijata zpráva, že obec se chystá přistoupit ke kultivaci hřbitova. Byla dále vypracována stížnost proti vykáčení stromů akátů u Zámečnicka a proti vykáčení staré vrby u rybníčku u sv. Matěje. Regulačnímu úřadu poslána žádost, aby basaltovým lam v Motale bylo zamaskováno zelení. S politickým bylo konstatováno, že zemský úřad zachází se vzrostlými stromy, které jsou v jeho majetku, a to i v oblastech památkově chráněných, s naprostým neporozuměním. Bylo proto příslušné oddělení úřadu požádáno o větší péči v tomto směru a ministerstvu školství jako nadřízené instituci dopřáno, aby na postup zemského úřadu ve věcech vegetace bedlivě dohlíželo.

Chystaná regulace Trojského ostrova, již má podnouti za oběh řada vzrostlých stromů, přiměla Klub v dohodě se Svazem okrašlovacím, aby protestoval proti projektu a vyžádal si k posouzení jeho grafického vynesení. Kanceláři státního prezidenta poslán rozklad proti zamýšlenému zřízení silniční spojky mezi Chotkovou silnicí a Prašným mostem po severním svahu Jeleního příkopu. U obce pražské bylo zakročeno proti chystanému rozšíření malostranských náplavek na úkor sadové upravené plochy u mostu Mánesova. Pokud byl informován, zasazoval se Klub i loni důsledně a ochranu přírodních památek venkovských.

Jeho upozornění platilo Svazu okrašlovacímu a paralelně vlastním podáním intervenoval na místě samém. Tak bylo zakročeno proti vykáčení lípy v Jirčicích u Želiva a proti domnělému plánu oddělnosti části anglického parku v Lysé n. L. pro účely vojenské střelnice.

Hojnou měrou se zabýval Klub v uplynulém období také památkami venkovskými. V tomto směru stála v popředí klubovního zájmu záležitost stavby nového mlýna v Bechyňském podhradí, jejíž počátky sahají do období předminulého. Na pozvání Klubu dostavil se 19. června stavebník mlýna pan Mráz do schůze domácí rady, referoval o vývoji záležitosti a dal si vyložit stanovisko klubovní. Projekt je svěžen k přepracování arch. Zásche, jehož elaborát byl domácí radou přijat. Jinak z venkovských památek se Klub zabýval především ochranou okolí Karlštejna, okresnímu úřadu v Hořovicích byl poslán protest proti vystřihování korun stromů podél cest v Budčanech pro elektrické vedení a proti reklamním tabulím v karlístejském podhradí. Zástupci Klubu Almer, Mannsbarth a Secherť byli delegováni do komise na vyřešení úpravy okolí Hradu.

Městskému úřadu v Dobrušce po úspěšném upozornění na sešlý stav barokních plastik na silnici od nádraží do města doporučen po dohodě s Památkovým úřadem k opravě sousaší zkušený restaurátor. U starosty v Litomyšli intervenováno s úspěchem proti obkládání domovních fasád břidlicítem. U městské rady v Železném Brodě protestováno proti zbudování čtyřpatrového čínzárny, kterým by byla dovršena zkáza prostředí náměstí tohoto města.

Na žádost redakce časopisu »Architektura« postavil se Klub písemným projevem za stanovisko pořadatelské výstavy Za novou architekturu, v níž byl odsouzen způsob, jakým bylo při stavbě Městské spojitelné v Železném Brodě konservováno t. zv. Klemenčevsko. U Památkového úřadu a městského úřadu v Pacově bylo bráněno proti zboření domů č. 114 a 115 v souvislosti s regulací Spálené ulice v Pacově.

Zamýšlené zvýšení domu čp. 105 ve Staré Boleslavi u Hudební brány vzbudilo protest Klubu u Pa-

mátrkového úřadu a městského úřadu v Staré Boleslavi. Zakročení mělo za následek zákaz uskutečnění projektu; podobný výsledek měla klubovní intervence ve věci zbudování síla v Brandýse n. L. na místě exponovaném v pohledu na zámek. Městské radě v Záměru poslán protest proti zboření domů na jižní straně západní strany náměstí za účelem uvolnění vyústění Nádražní třídy. Rovněž z tohoto projektu v důsledku klubovního zákroku sešlo. Energičtější se opřel Klub, stejně jako Svaz okrašlovací, chystanému zalesňování svahů hradu Házmburka.

S klidným výsledkem skončila další akce klubovní proti zboření dvou domů č. 44 a 45 provozarečného družstva v Hradci Králové v Sobkově ulici. Domy, které majitel nechal úmyslně zchátrat, aby měl záminku je zbořit, budou podle příslibu starosty města Hradce zakoupeny hradeckou společností a opraveny.

Model. Práce na modelu Hradčan a Malé strany pokračovala stejnoměrným tempem, přes to že pro nedostatek prostředků bylo usneseno, aby se od 1. ledna pracovalo na modelu jen potud, pokud bude náklad na práci uhrazený podporou ministerstva školství ve formě stipendia, vypláceného druhému z architektů, na modelu činných. p. Záhorovi, a to do té doby, dokud nebude model propůjčen ministerstvu pro kancelář na ozdravení Malé strany, jak bylo již referováno. Poté, jak bylo již uvedeno, bude povinnost pokračování v práci na ministerstvu.

Svízelná finanční situace Klubu, do níž se spolek dostal opakujícími se deficity v hospodářství, přiměla domácí radu k obnovení hospodářské komise, která by uvažovala o prosředcích, jak posíliti klubovní jmění. Získání domu čp. 56-III, darem od obce se nezdálo a tak pro pozdější dobu staven jako prosředek k obrození klubovního jmění prodej modelu obci pražské. Pro přítomnou dobu nalezen pro tento účel ještě jiný způsob, a to spolu-vydávání publikační edice, v níž by podle programu, který vypracoval dr. Wirth, byla populárně v řadě asi 25 uzavřených svazků, rozdělených do pěti skupin, zpracovaná nejrůznějšími tématy z uměleckých a kulturních dějin Prahy od 10.—19. století. Skupiny by byly určeny těmito hesly: 1. Pražská krajina. 2. Slohová období. 3. Stavební celky podle městských čtvrtí. 4. Umělecko historické celky podle druhů staveb a slohových období. 5. Kulturní historické celky.

K výstavě, v níž hodlal Klub za Starou Prahu u příležitosti loňského čtyřicátého výročí předvésti svou dosavadní práci, prozatím nedošlo. Byl zvolen výstavní výbor, skládající se z panů Almera, Guttha, Hlubinky, Mencla, Pocheho, Šecherta a Wirtha, který ve dvou schůzích za řízení p. Wirtha sestavil

program celé výstavy, vypracoval rozpočet na ni a učinil návrh na složení výstavních výborů. Klubovní expozice svědila arch. Hübschmannovi, který sestavil ideový program expozice. Pro přípravu výstavní práce zajištěn p. Záhora, kterému úbytek na příjmu z modelu vynahrazen větší odměnou za práci pro výstavu, která se prozatím, dokud nebude vyřízeno schválení rozpočtu široké výstavy, soustředila na přípravu klubovní expozice. Náklad na tuto expozici uhradil Klub z podpory K 8000.—, kterou věnovalo město Praha.

Příležitost 40. výročí založení Klubu dala spolku také načekanou počtu v tom, že bývalý předseda Klubu člen domácí rady a členy člen dr. Z. Wirth ve vzájemné na svou čtyřicetiletou činnost v Klubu dedikoval mu své velké dílo »Stará Praha«, vydané u Oty v prosinci minulého roku. Domácí rada přijala s povděkem tuto pozornost a vyznamenání a usnesla se uveřejnit zprávu o něm a svůj dík za ně významným způsobem ve svém »Věstníku«.

O klubovních vycházkách v uplynulém období bude podána zvláštní zpráva. Zde budí jen pozornost, že program vycházek byl zařazen do širokého programu vycházek, o jejichž propagaci společnými tiskopisy bezplatně pečovala Radost ze života při Národním soustředění.

Za tuto ochotu náležet této organizaci klubovní dík. Jinak zprávy o klubovních vycházkách bedlivě a včas oznamovaly prostřednictvím České tiskové kanceláře všechny čelné pražské deníky. O činnosti klubovní byla veřejnost informována Českou korespondencí, která se nabídl prostředkovat dennímu tisku význačné projevy klubovního jednání. Na žádost Jednoty umělců výtvarných přijal Klub členství v čestném výboru výstavy malíře Jaroslava Škrbka. Svými členy pak se účastnil Klub významných schůzí příbuzných institucí a uplatňoval svůj hlas v komisích a jednáních, týkajících se praktické ochrany památek.

Stav členstva:

V průběhu minulého období vstoupilo do Klubu 8 členů zakládajících a 64 členů přispívajících. 12 členů zemřelo.

Personální stav:

V září loňského roku vzdala se místa v klubovní kanceláři dlouholetá úřednice sl. Ema Dvořáková. Byla jí za její pečlivé služby poděkováno a na místo přijata sl. Vaněčková, úřednice Památkového úřadu v Praze. Vedle ní, jak již řečeno, vzdal se v listopadu pracovního stipendia z akce pro podporu nezaměstnané inteligence, určeného na práci na modelu Hradčan a Malé strany, p. Burda. Jeho místo nebylo obsazeno. Jinak obstarával agendu Klubu jednatelem s ostatními funkcionáři

E. Poche.

Zpráva pokladní.

Minulý rok 1939 byl pro Klub po stránce finanční celkem nepříznivý.

Celkový hrubý příjem za rok 1939 činil K 16.200,30 a výdání celkem K 35.938,30, končil tudíž rok 1939 schodkem K 19.738.—.

Subvenci poskytl Klubu v roce 1939 pouze ministerstvo školství a národní osvěty v částce 1000 K a město Praha v částce 500 K.

Další příčinou schodku byly značné výlohy, celkem 11.422 K, kterých si vyžádalo určené dokončení a upravení modelu Malé strany pro výstavu »Tvář Prahy«, pořádanou v roce 1939 v Měse.

Aby tento nepříznivý finanční stav z roku 1939 se zlepšil, bylo v roce 1940 vyvinuto úsilí, aby se přiměřeně zvýšila položka »Subvence a dary«, a tímto toho byla organizována akce za účelem získání nových členů, a to nejen činných, nýbrž i zakládajících.

Výsledek těchto akcí jest až dosud příznivý, ležto v roce 1940 bylo již odevzdáno subvenci celkem 16.000 K a do dnešního dne se přihlásilo kromě značného počtu nových členů přispívajících též 7 členů zakládajících, každý s příspěvkem 500 K.

Jak zřejmo, jest již dnes schodek kryt výše zmíněnými většími příjmy.

Celkový obrát příjmů a vydání za rok 1939.

Příjem:		Vydání:	
Hotovost 1. ledna 1939	K 28.527.15	Nájemné	K 2.588.60
Subvence	K 1.500.—	Udržování kanceláře a klubovních místností (kancelář. potřeby, úklid, otop, světlo a pod.)	K 1.319.90
Dary (vrácené autorské honoráře)	K 426.—	Poštovné, doručné a vplatné	K 458.80
Členské příspěvky	K 7.346.20	Daně a kolky	K 406.40
Výnos vycházek	K 736.50	Služné a remunerační	K 6.620.—
Úroky z vkladů	K 591.60	Provisí z inkasa členských příspěvků	K 618.—
Akce pro nezaměstnané	K 5.600.—	Věstník (tisk, honoráře a p.)	K 6.356.60
		Vycházky (vydání)	K 677.40
		Předplatné (časopisy)	K 160.60
		Různá vydání	K 260.—
		Za model Malé strany zapláceno:	
		z prostředků Klubu	K 11.422.—
		z akce pro nezaměstnané	K 5.050.—
		Hotovost 31. prosince 1939	K 8.789.15
	K 44.727.45		K 44.727.45

Jmenní Klubu za starou Prahu k 31. prosinci 1939.

Fond rezervní: vklad u Zemské banky k 31. prosinci 1938	K 25.373.25
Úroky z rezervního fondu za rok 1939	K 697.35
4% unifikační půjčka nominale	K 2.000.—
Zafinčení Klubu	K 800.—
Hotovost 31. prosince 1939	K 8.789.15

Ing. Miroslav Ríxy v. r.,
t. č. pokladník.

Celkem . . . K 37.659.75

Dne 10. března 1940 byly všechny položky porovnány s doklady a shledány správnými.

Jindř. Sechert v. r.,
t. č. revízor.

Frant. Bernreiter v. r.,
t. č. revízor.

Zpráva odboru Klubu za starou Prahu v Kutné Hoře o činnosti v roce 1939.

V uplynulém roce pokračoval konservátor Památkového úřadu v Praze a jednatel odboru Klubu za starou Prahu v Kutné Hoře ve fotografování chráněných domů Památkovým úřadem, domovních znamení, chrámů, kostelů, kaplí, kapliček, branek, plastik, pomníků, pamětních desek a zbytků středověkého opevnění, jednak podle staršího soupisu, jednak podle soupisu nového, který rozmnožil starší soupis, chránící 54 objektů, o 159 objektů nových. Ze snímků, kopírovaných ve 2 obrázcích, budou založena 2 alba chráněných objektů pro potřebu Památkového úřadu a stavebního úřadu města Kutné Hory. Nedostatek prostředků odboru Klubu za starou Prahu, na jehož náklad se práce provádějí, zabránil jednání tito práci dokončit již v r. 1939. Celkem bylo již zhotoveno 198 kopií (dvajma — 396 kopií) formátu 13X18 cm na tenkém lesklém papíru značky Ridax.

Již v počátcích stavby garáže vlastníkem domu, zvaného Ruthardka, čp. 14, v Ruthardské ulici, zhotovil konservátor 2 různé snímky (se stanoviště bližšího a vzdálenějšího) a upozornil Památkový úřad na stavbu tohoto objektu, který v původním schváleném projektu nového domu nebyl zakreslen. Při stavbě domu padla starobylá ohrazení zeď a nová, k níž je garáž přistavěna, byla značně zvýšena. Místo, v němž je garáž situována, je nejcitlivějším místem celé uličky, neboť z něho se otevírá

známý panoramatický obraz na chrám, svatoborský a koleji. Garáž je nejen cizí a rušivý prvek ve starobylé uličce, který pozměňuje její charakter, ale v pohledu shora (z vyšší části ulice) působí její střecha, povlečená lepenkou, jako zjev z městské periferie. Památkový úřad nařídil zastavení práce již v březnu t. r., ale stavebník v práci pokračoval a stavbu garáže dokončil, ač ani městský úřad v Kutné Hoře nedal ke stavbě povolení. Věci se opět zabývala komise v měsíci červnu a později v prosinci za účasti zástupce Památkového úřadu, městské správy, stavebního úřadu a konservátora. Ježto komise zjistila, že tento objekt nelze upravití dodatečným architektonickým řešením do té míry, aby jeho nevhodnost byla uspokojivě zmírněna, setrval Památkový úřad na svém původním rozhodnutí. Garáž však vlastníkem dosud zbourána nebyla.

V záležitosti stavby nového dvoupodlažního domu namísto starého jednopodlažního domu čp. 499, dosud stojícího v Tylově třídě, zhotovil podepsaný jednatel snímek domu s jeho okolím a upozornil Památkový úřad na nevhodnost stavby, zvýšené proti původnímu stavu o jedno poschodí, ježto by to byl velmi nevhodný zásah do konfigurace staré části města. Celá uliční fronta byla by trvale znehodnocena ve své dnešní relativní vyrovnanosti. Převýšení sousedních domů o celé patro

vyvolalo by značné závady estetické, jichž je se třeba stíci. Památkový úřad vyzval si plány k posouzení. Zatím městská správní komise vlastníkovi domu dala povolení k stavbě, ale věci se opět zabýval Památkový úřad na místě samém a doporučil přítomnému novému projektantu pokusit se o vhodné výškové řešení, jež bezpodmínečně musí být úřadu předloženo. (Fotografie starého domu a domů sousedních se zakreslením nových výškových poměrů novostavby.)

V záležitosti prodeje městského domu čp. 12 v Ruthardské ulici ve veřejné soutěži upozornil pisatel této zprávy Památkový úřad, že se jedná o dům chráněný a že nový vlastník objekt kupuje s podmínkou, nový dům na místě starého vystavět. Konservátor zhotovil fotografické snímky všech tří jeho průčelí a zaslal je Památkovému úřadu. Pro celkový, velmi zchátralý stav domu, který se připomíná již ve století 16. (dům Lucernářský), a pro jeho velmi závažné statické poruchy svolil Památkový úřad dům zbourati a uložil nabyvateli, aby nový objekt byl řešen podle starého stavu, pokud se týká hmoty, celkové konfigurace i vnější architektonické úpravy. Městskému stavebnímu úřadu bylo uloženo starý objekt detailně změřiti v měřítku 1:50. Všem podmínkám bylo při stavbě vyhověno.

Dne 2. června 1939 zúčastnil se konservátor schůzky se zástupcem Památkového úřadu, měst. architektem a místním arciděkanem v chrámu sv. Jakuba v Kutné Hoře za účelem zjištění vnitřního stavu chrámu. Bylo uznáno, že vnitřní úprava je nanejvýš nutná. Za nejdůležitější práce byla uznána oprava stěn a kleneb. Omítky je třeba dokonale očistiti od prachu a špíny. Dodatečně nátery se oškrabou až na líc původní omítky. Vadné části omítek se odstraní až do hloubky zdravého zdiva a nahradí se omítkou z čistého říčního písku a starého vyležalého vápna. Struktura nových omítek se nesmí lišiti od starých. Nové omítky nebudou ani barveny, ani tónovány. Nalezne-li se rozrušený povrch omítek, tyto se konservují vtrháním štukové pěny do otevřených porů. Architektonické články z lícového a kvádrového zdiva se pečlivě očistí až na původní líc. Poškozená místa se nahradí umělým kamenem stejné struktury a barvy. Veškeré práce je třeba prováděti s ohledem na možnost nálezu maleb nebo původní polychromie kamene. Nálezy je třeba ihned hlásiti Památkovému úřadu. Jemu je třeba též předložit projekt elektrického osvětlení. Práce v chrámu dosud zadány nebyly.

Na vyzvání okresního úřadu v Kutné Hoře v záležitosti ochrany, zabezpečení a úschovy cenných movitých předmětů proti nepřátelským leteckým útokům konservátor vypracoval seznam farních úřadů, obcí, správ muzeí, archivů a správ zámků v oblasti okresu, aby tyto mohly býti vyzvány památkovými zabezpečení.

Na žádost správní komise města Kutné Hory povolil Památkový úřad po komisionálním vyšetření, jehož se zúčastnil též pisatel zprávy, novou úpravu malé a velké radniční síně ve Vlašské dvoře. V malé radniční síni povoleno odstraniti středový lustr a sejmuti nevhodných tapet se stěn. Jednotový náter stěn určen provést v barvě slonoví kosti a síň osvětliti neonem, po stropě vhodné rozvedením. Pro velkou radniční síň, špatně osvětlenou, povoleno odstraniti a v museu zavěsiti veliký lustr a nahraditi osvětlení vhodné umístěním reflektory podle návrhu architekta Pešánka z Prahy. V záležitosti osvětlení uličního interiéru u Božích muk reflektory, umístěnými na sousedních domech, nebylo povoleno, ale doporučeno osvětlení stožárové. Zato bylo povoleno osvětlení celé jakubské

věže pomocí reflektorů a zamítnuta výměna ciferníků za skleněné s vnitřním osvětlováním.

Na popud pisatelův dal Památkový úřad pokyn újezdní škole v Kutné Hoře, aby při projektované opravě průčelí školní budovy na Náměstí zachována byla renaissance fasáda z r. 1892, poněvadž náhodou této za pláštnou fasádu z březolitu změnily by se její proporce v její neprospěch.

Na výzvu Památkového úřadu prohlédl konservátor historický dům na nároží ulic Orešské a Hloušecké (čp. 272), jehož vlastnice po jeho opravě žádala o státní příspěvek, a podal úřadu zprávu, doprovázenou snímkem objektu.

Na výzvu správní komise města, jež se ucházela o propůjčení moderních obrazů z majetku ministerstva školství a národní osvěty jako základu pro budoucí městskou galerii, konservátor vybral s akademickým malířem J. Sedivým, nestranným znalcem moderního malířství, z depositáře 20 obrazů v ceně asi 60 tisíc K.

Na žádost prof. arch. Pavla Janáka z Prahy zhotoveny snímky 2 obrazů (ve výklencích) v gotických rámech, tesaných z pískovce na domě čp. 141 na nároží Husovy třídy.

Na výzvu Památkového úřadu dostavil se konservátor s inž. Hynekem Pitternerem, vrch. stavebním komisařem Triangulační kanceláře ministerstva financí v Praze, na vrch Vysokou za účelem nalezení vhodného místa pro postavení zděné triangulační věže, aniž by smrkový a borový porost, zdobící hlavu vrchu, byl hrubě porušen. Věž byla postavena od starého trigonometru ve směru severovýchodu, na rozhraní starší a mladší lesní kultury, ve vzdálenosti 19776 m od původního trigonometru; je 206 m vysoká. Starý obraz vrchu nebyl stavbou nikterak porušen.

Správní komisi nadace pro udržování vojenských pomníků z roku 1866 při české průmyslové škole sochařské a kamenické v Hořicích byla podána na její žádost zpráva o stavu pomníku pohřbených vojinů (3 rakouských a 28 pruských) na hřbitově u sv. Trojice v Kutné Hoře. Zpráva byla doprovázena snímkem náhrobků dobře zachovalého.

PhC. Janu Čupelíkovi z Mělníka byla podána zpráva o písemných pramenech o životě a díle zřejmějšího rodáka a spisovatele Josefa Brauna.

V záležitosti nové úpravy hřbitova u Matky boží na Náměstí, na němž se již od r. 1881 nepohřívá, nebyla doporučena úprava MUDr. J. Janovským navrhovaná (zbourání ohradních zdí, zmenšení hřbitovního prostoru a přenesení všech náhrobků do lapidaria), ale pietní úprava hrobů a hrodek na dnešním místě, sadová úprava, prostor se zachováním staré vegetace, dokonalá úprava cest a oprava všech ohradních zdí se zachováním dochované velikosti bývalého hřbitova, v jehož zdech se zachávaly mramorové náhrobní kameny renaissance a empírové.

Na výzvu Památkového úřadu podal konservátor zprávu o stavu prací na renovaci oltáře sv. Blažeho z chrámu svatoborbořského, prováděných zdejším řezbářem Bohumilem Bekem.

Památkový úřad byl zpraven o ohni, který zžehl před Vánocemi chráněný dům čp. 327 ve Vladislavově ulici; zpráva byla doprovázena snímkem tohoto domu, empírového průčelí. Komisionální řízení o věci spadá již do činnosti za rok 1940.

V měs. prosinci přidělen byl do Kutné Hory jako dopisovatel Památkového úřadu V. Infeld. Bylo mu konservátorem uloženo nejdříve srovnati zdejší památkový archiv a uspořádat inventář negativů. Po skončení této práce zaměstnal ho musejní kustos Josef Tomášek v místním museu archeologického sboru »Vocel«.

V roce minulém (1938 i v tomto roce 1939) redigoval podepsaný věstník městské cizinecké komise »Krásné město«, který vychází ve čtyřech číslech ročně; je věnován propagaci místních pomátek, ale i šíření idey památkářské. Vychází v nákladu 2000 výtisků a je rozšiřován z 90 procent zdarma.

Konzervátor, jsa současně jednatelem místního Spolku pro akrašování a ochranu domoviny, je podněcovatelem v úpravě města, pro jehož správu

vypracoval tohoto roku obsáhlé memorandum, vyčerpávající všechny estetické a hygienické zásady města, a s nemenším zájmem a vytvářelostí ochraňuje městskou zeleň zahrad, alejů a kúnohorského poleší, na niž v době zvýšené potřeby dřeva otočí hrabivost, podněcená zvýšenou poptávkou. Budiž ke cti správní komise města zaznaménáno, že respektuje tyto snahy a dbá v jednotlivých případech posudku podepsaného.

Josef Vepřek, jednatel.

Z LITERATURY.

Zdeněk Wirth: *Stará Praha*. Vydalo nakl. J. Otto v Praze 1940. Dvojí příležitost přiměla autora, aby uskutečnil dílo dříve zamýšlené jako pokračování velkolepých dějin pražské veduty »Praha v obraze pěti století«, vydaných u Štence 1932 a aby uveřejnil ovoce svého čtyřicetiletého sběratelského úsilí, věnovaného nejcelistvějšímu shromáždění pomátek fotografie staré Prahy. Bylo to loňské jubileum stého výročí vynálezu fotografie, na jehož výročních oslavách měl autor vedoucí podíl a zároveň, skoro bez povšimnutí veřejného probíhající čtyřicáté výročí založení Klubu za Starou Prahu. Tato náhodná koincidence dala české odborné literatuře dílo vzácného tématu, v němž vědecké zisky, nabyté různými avšak stejně živými zájmy, jsou sloučeny v syntetické ličení dvojím směrem poučující.

Prvý oddíl knihy pod titulem »Stará Praha« vysvětluje pojem titulu, objasňuje vývoj našeho hlavního města v průběhu 19. stol. Promlouvá tu dějepisec umění, ovládající do detailů historii stavební a umělecké proměny města z idylického zanedbaného, avšak překrásného provinčního sídla v středisko nového, náhlého rozmachu národní kultury, jehož politický, hospodářský, společenský i kulturní vzešup, charakterizovaný jmény největších představitelů národa, zasahuje pronikavě do struktury i podrobností Prahy. Objektívni vědec bez nadsázky, obratně a poutavě charakterizuje stav Prahy ke konci první poloviny 19. století, s nadšením, podloženým exaktním vědeckým poznáním, připomíná příčiny a složky její okouzlivé krásy. Tím bolestněji pak dojmá v tomto věcném a přesvědčivém ličení konstatování smutných stránek dravého přerodu, který prodělalo město v druhé polovině století, přerodu bezohledného k umělecké a památkové integritě starobylého městského celku, jednoho z nejkrásnějších v Evropě. Šťastný přínos, který dala národní probuzení obsahu města v nemnohých regulačních úpravách a ojedinělých architekturách, zejména monumentálních staveb, jest tu zastíněn řadou ničivých podniků, z různých příčin ochuzujících město o hodnoty nenahraditelné ceny historické a umělecké. Spekule, přezírání starobylých hodnot, nedostatek kulturního citu, domnělé požadavky hygieny i pochybené pokrokovství spojují se v boji proti staré Praze. S postupem let 60ých až 90ých století a na samém konci století vrcholí toto vědomé i neuvědomělé ničení. Staré celky města, gheta, Podskolí, Petřská i Vojtěšská čtvrti, staré hrady, stará poboří, bezpočtu městských domů, mezi nimi i stavby románské, ba i kostely mizí pod krumpáči, aby učinily místo domnělé potřebě moderního rozvoje města. Teprve vznik Klubu za Starou Prahu roku 1900 vytvořil pevnou hráz tomuto řádnému a zabránil v nerovném boji s mocenským postavením ničitelů staré Prahy, že devastace zůstaly uchráněny čtvrti nej-

cennější: Hradčany, Malá strana a jádro Starého města.

Jak vypadaia Praha na počátku ničivých zásahů do její starobylosti a co vše z jejího obsahu padlo těmto zásahům za obět, předvádí systematicky rozdělený soubor 493 starých fotografií z předních pražských atelierů. Od panoramatu Hradčan přes čtvrti města, prostory jeho náměstí a ulic s nesčetnými památkami stavebními a sochařskými až k vilegiaturám na periferii a k zbrození některých údolí, k typickým figurkám a rekvizitám pražské ulice sleduje čtenář obraz zevního stavu i vnitřního života Prahy let 60ých až 80ých. Evokuje si tento krásný idylický svět našich dědů a otců, znovu a znovu s lítostí i s překvapením zjišťuje, oč je dnešní Praha proti dřívější chudší a všednější.

Druhá část textu Wirthovy knihy »Fotografická veduta« poučuje o vzniku fotografie, vysvětluje účel a ráz fotografické veduty, odhaluje její počátky a speciálně se pak věnuje historii fotografické veduty pražské. První pokusy o fotografické zobrazení pražské veduty se datují z let 40ých 19. století, avšak to jsou činy amatérů. Pro živnostenskou fotografii objevil Prahu až ke konci let 50ých Videnan Andreas Gröll a od té doby sleduje pražská fotografická veduta stejnoměrný krok s fotografií měst ostatní Evropy. Veduta reportážní začíná v Praze až v letech 80ých. Přehled pražských fotografií podle jejich obsahu a pečlivě alfabeticke i chronologické seznamy pražských fotografií vedutistů, doplněné podrobnými životopisnými údaji a seznamy sbírek pražských fotografií, jakož i soutěží a výstav pražských fotografických vedut tvoří naprosto vyčerpávající doprovod reprodukováného materiálu. Nezaslouží-li se nejvyšší Prahy byli vedle vzpomnutého již Grölla Jindřich Eckert, Fr. Jos. Fridrich, oba Malochové a Rud. Brunner-Dvořák.

Wirthova kniha jest ve svém oboru v naší literatuře dílem základním. Dějepisec umění, kulturní historik i bodatel v dějinách fotografie naleznou tu přemnoho nového poučení ve svém odvětví, řadu nejdetailejších a nejpřesnějších informací o všem, co souvisí s tématem knihy. Kniha má i veliký význam výchovný. Svým bohatstvím fotografických reprodukcí, obsahujících nejšetrnější záběry panoramatických krás i vnitřních prostor města a jeho stavebních a uměleckých pomátek budí obdiv ke staré Praze, lásku k její starobylé kráse, pabzbuje potřebu chránit to, co se nám zde z minulosti zachovalo a tím nepřímo pomáhá v úspěšném snažení spolku, jemuž je kniha autorem připsána. I v tom má připsání knihy našemu klubu symbolický význam. E. Pache.

*

Otokar Fierlinger, *Zahrada a obydlí*, základní zásady zahradní komposice [vydal J. Laichter v edici Umění a řemesla 1938]. Knička v moderní, pěkné úpravě se dělí na dva oddíly, část textovou

a část obrazovou, z nichž první má za úkol stručně vylíčit vývoj zahraniční architektury světové od dob nejdávějších až po naše časy. Je přizpůsobená, že při látce tak rozsáhlé a nesnadné se musil autor omezit pouze na stručný nástin jednotlivých vývojových období a kultur, přidružuje se při tom nám nejbližší oblasti evropské a jejich vrcholných projevů, které nám představují v tomto oboru italská renesance a francouzský barok, později pak anglický romantismus a liberalismus a konečně moderní škola americká, jejíž vliv se u nás uplatňuje zejména v řešení velkých problémů urbanistických a s nimi úzce souvisících sadových úprav. Létmo se zmíní autor i o zahradě orientální, jak ji vytvořil starý symbolismus a formalismus Číny a Japonska, až tato forma, až na přechodnou oblibu »zaponeření a činoiserie« v XIII. stol., nenašla u nás pro přirozený nedostatek myšlenkového a citového podkladu valné odezvy. Nejobšáhlejší kapitolu v části textové i obrazové věnoval autor době moderní. Vycházejí z předpokladu, že každé období architektury, tedy i architektury zahraniční, je projevem myšlenkové náplně své doby, zdůrazňuje, že moderní zahrada rostla v impresionismu, který naučil zahraničního architekta chápat funkci barvy, plastiku terénu a hru světelných účínů, rychlým vývojem přes expresionismus a kubismus k modernímu konstruktivismu, který jí, stejně jako moderní architektura, vstíkl ráz účelného rozčlenění, jasně a logické komposice a dal jí v hygieně moderního urbanismu též nové úkoly v řešení zahradních měst, vilových čtvrtí a zelených pásů v organismu města. Težšíše knížky tvoří část obrazová s velmi zajímavými leteckými snímky rekonstruovaných zahrad francouzských a německých z doby renesanční a barokní, se starými rytinami, typickými desey francouzské renesance a baroka a s množstvím krásných ukázek starých zahrad a parků českých i moderních zahrad z českého venkova i městských čtvrtí vilových a činžovních. Dobroslava Maclavská

*

Dr. Zdenka Fröhlichová: Kronika rynečku na Starém městě pražském. Praha, 1940, vyd. Akc. spol. V. J. Rott v Praze jako soukromý tisk. Str. 103. — Hlavní a nejstarší usedící na Malém rynku v Praze I., majitelé firmy V. J. Rott, vzpomínali stého výročí založení svého závodu způsobem opravdu úspěšným a následovaným hodným vydáním publikace o stavebním a historickém vývoji náměstí, jeho budov i o osudech obyvatelů od doby nejstarší do dneška. Kniha šel vzorným dílem jak svým obsahem, tak úpravou. Úvod k ní napsal dr. Zdeněk Wirh, který tu přehledně a stylisticky obrátne nastínil stavební a uměleckou linii tohoto uceleného staroměstského prostoru, který si dodnes zachoval svou starobylou půdorysnou dispozici i zevní tvářnost a kde vnitřní úpravy domovní odhally v poslední době i několik významných památek nejstaršího historického stavu z doby románské. Plánky a náčrsky domů v úvodě orientují čtenáře a situaci a dispozici domovních objektů. Jejich podrobnou historii a proměnu v jednotlivých obdobích české historie polítické i umělecké napsala Zd. Fröhlichová, úřednice archivu hlav. města Prahy. Autorka, mající nejlépe k hlavním zdrojům, který nás seznamuje s dějiny města, vytýžila z městských archivních písemností mnoho nového pro poznání osudů obyvatelů rynečku i jejich sídel. Své poznatky skloubila s materiálem již známým v ucelené a plynulé lici, živě představující, zčásti na pozadí všeobecných dějin města, postupně stavební utváření se rynečku, jeho funkci a význam v dějinách města, povahu přetvářících generací,

sídlicích v jeho obvodu, i jejich podíl na veřejném životě v městě i v zemi. V jejích činnosti a osudech zračí se i velké události dějinné, jež prožíval celý národ. Jest proto přirozeno, že nejživější a nejpoutavější čísti knihy jsou kapitoly, v nichž autorka líčí historii rynečku v době husitské a pohusitské. Bohatství archívních dokladů, jakož i osobní zájem autorky napomáhaly šířiti a obsažnosti těchto kapitol. Než i kapitoly předcházející, pod tituly Od pravěku do konce doby románské a Od založení města do počátku doby husitské, přinášejí řadu nových poznatků. Zejména první kapitola je významným přínosem v historiografii města. Autorka si všimá nálezu románských městských domů, z nichž velmi krásný příklad byl nedávno objeven právě ve sklepě Rotova domu čp. 142-1., konstatuje jejich polohu v okolí rynečku a přilehlých ulic a interpretaci a kombinaci historických zpráv s těmito nálezy dochází k hypotéze, že část města, vyznačená těmito románskými domy, jest totožná s ulicí vyšehradskou, jež podle Kosmovy zprávy k r. 1090 byla sídlem nejbohatší vrstvy pražského obyvatelstva. Podle typu těchto kamenných domů, které jsou replikou městských paláců románské oblasti evropské, dospívá k názoru, že ryneček a jeho okolí bylo tehdy sídlištěm obyvatelstva francouzského původu, což potvrzuje i zasvěcení dvou hlavních a farních kostelů zdejším francouzským světcům, sv. Linhartovi a Jiljimu. Tyto vývody jsou velmi pozoruhodné a důležité, nebo odhalují ve složení nejstaršího obyvatelstva pražského podhradí, pokud známo, složením z Čechů, Němců a Židů, ještě čtvrtou vrstvu, Francouzů. Kniha je uzavřena kapitolou o původu a biografii zakladatele Rottova závodu Vincence Jos. Rotta a osobními vzpomínkami nynějšího majitele podniku Vladimíra Rottova na poměry na rynečku na přelomu 19. a 20. stol. a na jeho děda, zakladatele závodu, otce a ostatní příbuzné a na situaci a úpravu podniků v poslední době. Obrazový doprovod publikace tvoří vedle plánek reprodukce starých vedut rynečku a okolní oblasti a zhlaví kapitol, jež ve dřevě vryzal Mario Strehlí.

*

P. Julius Chodníček, **Kroměříž v hradebách** (vydal J. Gusek v Kroměříži 1938), původná knížka, obsahující, jak uvádí vystižení její podtitul, paměti vlastence z druhé poloviny devatenáctého století. Kanovník kroměřížské kapituly, který žil v Kroměříži téměř celý svůj život (od r. 1858 do r. 1895), procházel jednotlivými ulicemi a významnějšími domy moravského města a jeho nejbližšími okolím, popisuje jeho život a vzezření v letech 1840—80, tedy právě v době, kdy město i jeho venkovské okolí, oddělené navzájem od sebe až do let šedesátých ještě pásem hradeb (totudtá název knihy), valů a příkopů, žily vedle sebe jako dva samostatné organismy zcela osobitě. Město se vyvíjelo pod patronací arcibiskupů, jejichž zámek a parky tvořily jeho dominantu, kteří byli voleni většinou z řad německé šlechty a jejichž úřednický a kapitulní mu dávaly svůj ráz; svými kořeny a celou svou existencí tkvělo však město v ryze české, žirné moravské rovině, obydlené Hanáky, jak je známe ze soudobých Mánesových kreseb, teč se nám vybavují v paměti, čteme-li Chodníčkovy vzpomínky na rázovité postavy z venkova v krajích, jak je autor viděl v městě na trhu, v zájezdných hospodách při hradbách nebo na výletech „za hradby“ do blízkých vesnic. Zvláštní okrasek v městě tvořila ještě židovská čtvrt, úplně branou oddělená od ostatního města, jak bylo obyčejem i v jiných moravských městech ještě do nedávna. Všechny tyto individuální složky města, které se po pádu hradeb

ještě za života autorova, počaly mísit a navzájem prorůstat, ztrácejíce při tom přirozeně svůj osobitý půvab a ráz, popisuje autor s láskou a humorem starého, zasvěceného pamětníka. Jeho živé a ličené známých míst a jejich typických figurek vybívá v čtenáři rozkošný a ucelený obrazek bohatého moravského města z doby Mánesovy, právě v jeho nejzájemnější vývojové období, na zlomu staré doby, nám už neznámé a pro nás ztracené, a doby nové, která se pro Kroměříž, stejně jako pro ostatní města u nás, začíná po odstranění hradeb. V tomto právě tkví největší půvab a význam této milé knížky, jejíž jednotlivé kapitoly uvádí typickými kresbami ze staré Kroměříže akad. malíř Fr. Vrobel.

Ing. Dobroslava Měnclová.

*

Ročenka kruhu pro pěstování dějin umění stala se jakýmsi sborníkem mladší generace historiků umění, kam s výjimkou přispívají i autoři starší. Tak i ve svazku za rok 1937—38 nacházíme zrajejší projevy přispěvatelů, jejichž růst již několik let pozorujeme. Naše čtenáře zaujmou obsah článků, jež se zabývají pražskou i venkovskou lárkou umělecko-historickou. Anna Masaryková informuje o historující módě 19. stol., t. zv. druhém roko, o jeho francouzské geneti a podílu v pražském drobném umění, kde se s ním setkává hlavně sběratel. V. Měnclová podnikl úspěšný pokus o revizi formálního vývoje české středověké architektury; mále analyticky úplně prozkoumaný celý materiál, zajisté podá nám brzy plodnou syntesu. Příspěvkem k poznání bohaté odstíněné tvorby v barokní plastice je O. Blažičková studie o práci sochařů Šüssnerů v křižovnickém kostele v Praze I., založená na archivních a pronikavě slohové analýze. Slohová pitva díla sochařova je vlastním polem a bezpečným vodítkem Blažičkovým. Velmi obsáhlou studií o speciálním stavebním typu renesančním v Praze (královským letohrádkům podobá A. Mihulka. Neobyčejným rozsahem i zkrácená disertační práce porušila snad poněkud rovnováhu v dělce článků v Ročence obvyklých. Chronologickým seřazením archiválií zachycuje A. Matouš typickou životní dráhu šlechtického a měšťanského malíře II. poloviny 18. stol. na české provincii, Frant. Jakuba Prokšy. Ant. Liška publikuje plastické dílo ze sbírek Městského muzea, tvář Kristovu, nejstarší pražské domovní znamení z doby okolo roku 1400, dokumentární dílo dobové mentality a úrovně pražského sochařství. V. Denkstein nalezeným plánem v C. Budějovicích doplňuje činnost pražského architekta-renesancisty, Ign. Ullmanna. V nedlouhé zhuštěné studii jde o návrh na stavbu německého domu v C. Budějovicích, který, bohužel, místním stavitelem byl zjednodušen a proto znehodnocen. Pronikavá analýza pozdně gotického deskového obrazu z pražského soukromého majetku přivádí J. Pešinu k datování i umělecké provenienci obrazu a je novým přínosem k badání o pozdně gotickém malířství českém. Ročenka je zajímavá po stránce metodické, neboť skýtá nám rozdíly školní a vzestupu jednotlivých autorů.

*

Společnost přátel starožitností uchystala k oslavě 50. výročí svého založení svým členům jako druhé, v podobě souboru článků o stavebním vývoji Prahy: *Jak rostla Praha*, Praha 1939. Práce ty vznikly publikací a literární úpravou přednášek, proslavených v cyklu, konaném r. 1936 v Praze. Zdeněk Wirth, jenž byl i redaktorem publikace, předeslal knize jako první kapitulu stať stejnojmennou s názvem knihy, v níž na několika stránkách zhuští obraz stavebního vývoje města v mistrně

vřžené skizze. — Geologickým rozbořem a morfologií terénu, na němž je Praha zbudována, zabývá se V. Dědina v další kapitole, která je v mnohém směru klíčem k pochopení osídlení Prahy v pravěku, jež sleduje J. Filip v následující stati, od paleolitické kultury až po hradištní období, předcházející těsně již vlastní počátky nejstarší fáze stavebního vývoje Prahy. Vylicení středověkého období, které prvé zanechalé dodnes viditelné architektonické památky, aby v gotice vstoupilo na dlouhou dobu Praze charakter města převážně středověkého, bylo svěřeno K. Guthovi, zatím co vývoj města v renesanci a v baroku, tedy v období, jež znamenala tolik pro definitivní tvářnost města, je předmětem rozsáhlé stati Z. Wirtha. Prahou 19. a 20. století se zabývají P. Janák a B. Hübschmann, jemuž takto připadá nesnadný úkol první orientace v období, jež prožíváme a od něhož není tudíž dosud náležitěho odstupu. V nepříteli obecněmu svazku, doprovázeném 4 plánovými přílohami, bylo sneseno formou sdílnou, badatelsky nesmlouvavou a slovesně vesměs vynikající, v hlavních rysech vše, k čemu monografie badání umělecko-historické o archeologické dosud dospělo. Zvláště třeba cenit, že vůdčím motivem, spínajícím jednotlivé kapitoly různých autorů v jednotlivý tok, byla myšlenka stavebního vývoje, přiléhající stejnou měrou k vývoji slohového na jednotlivých objektech jako k vývoji města v celku, co živoucího, rostoucího a měnlivého organismu; tím byla zachována obě nutná hlediska, přiléhající i k dějinnému umění i k dějinám stavby měst v základním daném vymezení. Pro poznání obého je kniha nepochybně významným ziskem.

*

Jaroslav Podobský: *Kozákov, strážná hora Českého ráje*. Vydal Odbor klubu čes. turistů v Rovensku 1940, tisk. Müller v Turnově, 60 stran, ilustr., 8°. Upravná publikace Podobského je příznačnou ukázkou oné vlastivědné literatury místopisné, k níž bývá podnětem nejen zájem objektivně osvětový, nýbrž častěji ještě vřelý vztah rodáka, milovníka i obdivovatele. Autor usiluje tu stručně shrnout vše, co třeba vědět o Kozákově s hlediska geologického, dějinného i obecněji kulturního. Podává v pestré směsi beletristické přírodopisný výklad i porůznu zachycené zmínky a doklady kozákovské literatury i oblasti výtvarného umění, líčí Kozákov jako střed a cíl turistického i sportovního zájmu. Četná vyobrazení (třebas nebyla zhotovena speciálně pro tento text) jsou instruktivním doplňkem textu.

*

Nákladem dejvického Jana Naňky vyšla malá knížka L. N. Zvěřiny *Šest malostránských* (8° a 128 stránek s obrázky a obálkou Vinc. Hehla za 21 Kč). Vyprávění z dob minulých, pastelové obrázky, uvádějící nás do oné intimní atmosféry levého břehu Vltavy, Malé strany, kde spřádají své proste životy lidičky, vyňaté z archivů nebo vzpomínek autorových. Malostranský rynek, kostel svatého Tomáše, Janský vršek rámuji povídky o tragickém osudu pátera Fortunáta, zazděného s pannou Apolenou v pilíři svatotomášského kostela. Tajemství karmelitské krypty je líčeno v povídce druhé, v jiné Maltézské náměstí a Kampa. Osvědčené sujet povídek minulého století, staré empirové sloupkové hodiny, zastaví se ve věřinu umří majitele, najdeme v povídce o starém Ochotábci, zachrání tonoucího a utopeného na Kampě. Vzpomínková drobnokresba o tetě Frány zavádí nás do starého domu, dvora a věže vlášského sirotčince a další popisuje nám noční putování při veliko-

noční křížové cestě na petřínských schodech. Do shonu a chvatu dneška teple nám dýchají tišinná slova Zvěřinova, přiléhavě provázená kresbami Vinc. Hehla, pokudliha a sousedskou družností, melodicky skromnou písničkou malostranskou. S. V.

*

Augustin Vojtěch: Praha, kamenný sen (Praha v září barok). Vyd. 1940 nakl. Toužimský a Moravec v Praze. Str. 170 s četnými reprodukcemi barokových památek pražských. — Zároveň s dvěma soubory básní německých a cizích autorů na náměty z české historie, vzorně uspořádanými Vinc. Schwarzem pod tituly Věčné Čechy a Ohlasy z Čech vydalo uvedené nakladatelství první svazek trilogie »Praha, kamenný sen«. Byl vyznačen nejdrive druhý díl trilogie, věnovaný pražskému baroku, snad proto, že barok jest ve veřejnosti nepřítelivější a že na něm lze nejlépe uplatnit, vykoušeti a snad i prominouti pokusy »zapojití do růstu výtvarné krásy Prahy i dramatické osudy jejích tvůrců... a dosáhnouti tím tak užasného zživotnění látky, že můžeme mluvit o skutečném románovém městě. Bohužel, v tomto případě se to na-prosto nepodařilo. Autor oplývá sice přemírou fantazie, s níž si hravě vymyšlí charakteristiku umělců, o nichž často známe jen kusy životní daty, a pokouší se dramatisovat duševní rozpálení a okolnosti při zadávání vyznačených výtvarných úkolů, má také povšechné vzdělání a značnou šetlost literatury z oboru všeobecné historie a z liturgie, avšak v oblasti historie umělecké jest úplný diletant. A bez ní nelze rozumět výtvarné krásě Prahy, tím méně ji pak lze dramatisovat. Knihu si rozdělil na osm kapitol, v nichž se pokouší o charakteristiku pražských barokových chrámů, za nimiž nelogicky následuje kapitola o pražských biskupech, pak se ličí zase paláce, nato malíři, sochaři, divadlo, hudba a opera a naпослед těžkopádná a naivní apotheosa všeho předchozího. Autor slyšel o srovnávací metodě umělecko-dějepisné a podle ní pro zpestření obsahu se pokouší o srovnávání pražských památek s díly cizími, především pak obrazů s analogickými pracemi malířů románských Evropy, a to podle svých osobních dojmů a zážitků, nikoliv podle objektivních, vědecky zjištěných a opodstatněných faktů. Odtud plynou nevhodné, často zmatené exkurse do kulturních prostředí, jejichž umění nemá s obsahem příslušné kapitoly žádné vnitřní spojitosti. Autor s oblibou pokazuje na umění španělské. Jest jistě třeba velké fantazie a naprosté neznalosti českého baroka k tomu, může-li srovnávat na př. Skřetu s Ribera nebo Františka Xav. Palka s El Grecom. V konkrétních údajích o autorském a časovém původu barokových památek pražských má kniha Vojtěchova řadu chyb, svědčících o tom, že autor nedbal výtečků odborné práce z oboru studia barokového umění z posledních let a že dokonce osobně nezná některé vynikající národní stavby. Jen tak možno vysvětliti jeho opakující se údaj, že na hlavním oltáři u sv. Mikuláše visí Heintschův obraz sv. Ignáce, který jest na hlavním oltáři v kostele na Karlově náměstí, nebo že v kapli arcib. paláce visí obrazy D. Alexia z Květné. Pokud je známo, vymaloval tu tento malíř toliko nástropní malby. Nemělo by v smyslu vypočítávat všechny omylly autorovy, jichž se v knize dopustil. Stačí, uvedu-li, že kostel sv. Josefa na Malé straně nebyl přestavěn 1757 podle plánů Kil. Ign. Dienzenhofera, nýbrž toliko opraven neznámým, že Baltazar Máradas nebyl stavitel, nýbrž generálem, že boční kaple u P. Marie Vítězné nejsou z r. 1654, nýbrž současné s kostelem z let 1611—13, že Reiner není autorem

soch v kostele u Kajetánů, nýbrž asi Jan O. Mayer, a že Reiner vůbec se nezaměstnával dřevorezbu, že Willenbergovy obrazy městi nejsou u Křížovníků, nýbrž na Strahově, že socha sv. Ivana na Karlově mostě není od Brokova, nýbrž od Brauna, že palác Sylva Tarouca není z r. 1728, nýbrž až ze čtyřicátých let 18. století atd. E. P.

*

Dr. J. Pavel: Dějiny našeho umění. (Česká grafická Unie v Praze, 1939.) Pěkně vypravená, přehledně a systematicky podaná knižka, podávající ve zkratce dějiny českého a slovenského umění a slohu, poskytne širokým vrstvám a zejména školám populární a stručný přehled základních oborů umělecké tvorby od doby románské až po časy nejnovější. Autor si zvolil dobrou metodu, podle níž si celou látku rozdělil. Každé období dějin umění zpracovává ve třech základních kapitolách; v první ličí stručně duchovní prostředí; jímž se ta která doba vyznačuje a z něhož pak jako jeho produkt umění vyrůstá, a to nejen vzhledem na poměry u nás, ale i se zřetelem na to, co se v téže době dalo rozhodujícího v cizině, druhou kapitolu tvoří pak stručný nástin slohových a technických prvků, jímž se jednotlivá období vyznačují, a ve třetí kapitole probírá autor nejdůležitější zachované památky z oboru architektury církevní i světské, jakož i z malířství a sochařství. Název knihy ovšem není dost přiléhavý: nejsou to dějiny umění, nýbrž jen stručná příručka a úvod k jejich studiu, jejíž předností je dobrá systematická v rozdělení látky a plná průprava a podrobné studium odborné literatury, které autor své práci předložil. I když při svém vymezení obsahu je kniha pouhou kompilací, jistě splní svůj základní úkol, jímž je populární přehled umělecké tvorby české i slovenské v jejím tisíciletém vývoji. D. Menclová.

*

Antonín Veselý: České krajiny. Topičova mládež, Praha 1940, 190 str., 8°. Kniha svým beletristickým zaměřením vymyká se arci z rámce našich referátů, ochrana hmotných památek není jejím předmětem, jde však často za památkami některých pokladů českého písemnictví, hledající jejich krajinovou inspiraci a popisující dojmy z těchto pouť. Zaznamenejme knihu Veselého i jako projev onoho duchovního obratu, který jako by dnes otevíral nové oči na všechny zapomenuté půvy domova. V rámci tohoto návratu je i kniha Veselého krajinářských feuilletonů svého druhu literární obdobou oněch obrazových publikací, chystaných pro knižní trh, které předvedou české krajiny, jak je viděli, vidí a procitují malíři a grafikové. Blž.

*

Hrad Cimburk v Koryčanech, jeho dějiny a stavební vývoj od dr. Rudolfa Hurta a dr. Karla Svobody, vydalo v roce 1940 nakladatelství společenských podniků v Písečném, stran 95 s 19 obraz. přílohami a 1 plánem.

Dr. K. Svoboda již v roce 1923 upozornil na nutnost oprav moravských hradů a zvláště hradu Cimburka článkem ve Věstníku Klubu za starou Prahu, roč. IX., str. 33—34, se 4 reprodukcemi výštinými fotografiemi. Vyhlásil nám památkový úřad v Brně, aby po dohodě s majitelem hradu průmyslníkem Wittgensteinem co nejdříve přistoupil ke konservaci. Tehdy jistě ještě neušli, že úkol tento připadne jemu jako úředníku památkového úřadu v Brně, kde svým povoláním zakotvil. Cimburk je tedy jeho dávná láska a podle toho jistě šťastně dopadla konservace hradu. Dilo korunoval vydá-

ním krásné knihy, spojí se s dr. Rud. Hurtem, který podrobně vylicil dějiny hradu a panství cimburského ve třech kapitolách, dr. Svoboda pak stavební vývoj hradu, jeho nynější stav umělecko-dějinný a památkový význam v dalších třech kapitolách. Na konci jsou připojeny hojně poznámky k oběma oddílům, pak rejstřík místní i osobní, rejstřík věcný, seznam zkratek, německé resumé a seznam obrazů reprodukcovaných na křídovém papíře podle jasných fotografií. R. H.

*

Novým dokladem kulturního úsilí regionálního je poslední **Ročenka Národopisného a průmyslového musea města Prostějova a Hané**, opěná dnes již o šestnáctiletou tradici a přesahující svou hodnotu hranice významu pouze lokálního. — Dějiny umění jsou tu zastoupeny jednak příspěvkem osvětleného a zasloužilého moravského pracovníka J. Matkova, zabývajícím se tu dosti podrobně malým románským kostelíkem ve Stínově. Autor klade tuto nenáročnou architekturu po konfrontaci s prameny a s literaturou do první třetiny 13. století, kdežto její zlomkovitě zachované nástěnné malby do poloviny 14. století. Recensent by je ovšem kladi hlouběji do druhé poloviny tohoto století. — V druhém článku upozorňuje K. V. Heřmánek na dvě malovaná skla, chovaná v prostějovském muzeu, z nichž jedno je z moravské dílny kolem 1500, druhé — i kulturně-historicky zajímavé — slezského původu z roku 1644.

*

Zprávy památkové péče, oficiální měsíčník ochrany památek uměleckých, historických, písemných a přírodních, vstupují letošním rokem za řízení dra Kamila Novotného do 6. ročníku. Přinášejí články nejpednějších našich odborníků s informacemi, zprávami z úředních středisk, odborných korporací, z archivů, museí, památkových snah a tužeb. Zprávy vycházejí nakladem Školního nakladatelství v kvartovém formátu s množstvím vyobrazení ve velmi pečlivé úpravě za roční předplatné 70 K. Doporučujeme!

*

Ignát Herrmann: **O živých, o mrtvých**. Kniha drobných vzpomínek, díl III. (Topičova edice, Praha, 1940.) Kniha má pro dnešního čtenáře především ten půvab, že ožíví a vyvolá v jeho představě obraz kulturního a uměleckého prostředí Prahy z druhé poloviny minulého století. Přes to že je to jen sbírka nejružnějších feuilletonů a příležitostných článků z novin a různých časopisů, napsaných při nejružnějších příležitostech dnes už zapomenutých a věnovaných často osobnostem kulturní Prahy minulé, nám už námnoze cizím anebo vzdáleným,

je psána dovedným a bystrým perem Herrmannovým, které dovede vždy upoutat a zaujmouti. Zejména kulturní a literární historik zde najde jistě mnoho zajímavost, uchovanou starým pamětníkem, a mladí adepti umění žurnalistického zde jistě najdou mnohý popud pro svou práci, v níž byl Herrmann najošto mistrem. Vydání této sbírky má konečně také ten význam, že mnohě z toho, co by jinak zaniklo a navždy zapadlo, se takto uchová a přispěje k dokreslení literárního profilu autora tak oblíbeného a stále čteného. D. Menclová.

*

Koncem předchozího roku přinesl knižní trh novinku soukromé edice, kterou pro zajímavost, obsah a neumornou pili spisovatele nemožno míjeti. Je to Edgara Th. Havráňka: **Neznámá Praha**, kniha ve dvou svazcích formátu 8° se stopadesáti přílohami. Brožovaná kniha I. a II. za 150 K, váz. v plátně za 180 K. K obsahu pozoruhodné knihy příležitostně se ještě vrátíme. Red.

*

Cíl nakladatelství páne V. Zikešovo (Viktoria 19), které se soustředilo na vydávání výpravných knih z oboru umění a historie, vydalo poslední dra V. Wagnera **Barok v Čechách** a nyní překvapuje veřejnost vydáním unikátní knihy: **Pražské Jezulátko**. Radíme: dopište si o prospekt a budete naplnění touhou knihu mít v rukou.

*

V díle **Praha** (vyd. Melantrich za red. C. Merhouta) seznamuje se čtenář slovem i obrazem s krásami hl. města, jehož historickým i architektonickým památkami jej provádějí nejlepší znalci a odborníci. Úvodní kapitolu o pražském hradě napsal K. Guth; k ní se těsně pojí část druhá, v níž V. Birnbaum pozorně sleduje vznik i vzrůst gotické katedrály sv. Víta. Třetí oddíl je věnován přílehlým čtvrtím hradu, Hradčanům a Malé straně, o nichž vypravuje K. Novotný. V části čtvrté ličí V. V. Štech složité historický vývoj Starého města; doplnkem jeho stoji je kapitola pátá, v níž promlouvá o historii Nového města a Vyšehradu Dr. Wirth. Další kapitolu knihy tvoří Praha moderní, s jejímiž novými architekturami seznamuje čtenáře P. Janák. Závěr díla tvoří kapitola sedmá, pojednávající o pražském okolí a předměstích Prahy, jejichž historické i krajinářské zajímavosti slovem zachycuje Zdr. Wirth. Už jména autorů jednotlivých kapitol naznačují, že jde o populární dílo v nejširším slova smyslu; krásná reprodukce fotografických snímků Jos. Sudka tvoří však z knihy dílo reprezentativní, jež si zaslouží čestné místo v bohaté bibliografii hlavního města. Dobroslava Menclová.

OBSAH ČÍSLA 7.: Josef Vepřek: O hřbitov u chrámu Matky Boží na Náměti v Kutné Hoře. (S 8 snímky konservátora J. Vepřeka.) — František Kysela † (Jan Hofman). — E. Sedláčková: Propagace historického umění. — Dr. E. Poche: Výroční zpráva klubovní činnosti za rok 1939. — Ing. M. Ríxy: Pokladní zpráva. — Josef Vepřek: Zpráva odboru Klubu za starou Prahu v Kutné Hoře o činnosti za rok 1939. — Z literatury.

Odpovědný redaktor Ing. Otakar Yondráček, Smíchov, Na Šumavě 1444. — Redakční rada: A. Čarek, J. Čarek, R. Hlubinka, Z. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otiskování článků dovoleno s udáním pramene. Vydává Klub za starou Prahu, Praha III., Mosecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knižnický v Praze II., Myslíkova. — Vychází 25. každého měsíce, kromě prázdnin. — Uzávěrka čísla do 15. dne běžného měsíce. — Dohledací poštovní úřad Praha 25.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

V PRAZE 15. ÚNORA 1947.

ČÍSLO 8.

Po šesti letech znovu na stráž!

Po šesti letech umlčení znova se stavíme na stráž »Za starou Prahu«. Dobře si vědomi, oč zatím vzrostla naše ideová odpovědnost za zjev Prahy, nejzápadnějšího hlavního města slovanského. Se zvýšeným citem pro nové nároky vzrůstu svého velkoměsta mezi západem a východní Evropou, rozmachu moderního města, který je nutný, chceme být, jako dříve jsme byli, ve střehu pro obranu jeho dochované krásy. Víme však a uvědomujeme si, že úkol nás je nyní podstatně těžší, než byl kdykoli předtím, kdysi, když jsme se bili o záchranu jednotlivých článků stavebního dědictví Prahy, třeba těch architektur, které — ne v poslední řadě zásluhou někdejšího boje, naléhání a důkazů klubu Za starou Prahu — jsou dnes již pod ochranou památkových orgánů, s nimiž jdeme v pomocném a výzvedném šiku.

Dnes v našem obranném horizontu je nadto povinnost úsilí o záchranu celých na štěstí se zachovávalých starožitných situací Prahy, majících hodnotu vědeckou, estetickou — a dojísta i hospodářskou — stále rostoucí.

Náš věstník má být tedy zase hlasatelem těch, kterým tyto komplexy dochovaného domácího stavebního umění vlastní a celek jejich zjevu jsou ještě drahocennou hodnotou. Ti, zvažující ji, chtějí ovšem také, aby nová tvorba, sama majíc vlastní nerušený organický, důsledný vývoj, respektovala tyto staré celky, jejich dokumentární, vědeckou, tedy kulturní cenu a hleděla nalézt pro ně souzvuk starého s novým. Jsou to právě osobnosti tvůrčí, které hledají i nalézají k tomu cestu a její cíl, vědouce, že zachování památek je nejen příkazem, ale také dokladem kulturní vyspělosti naší generace a že ochrana památek tedy není soukromým zájmem, nýbrž záležitostí veřejnosti. Proto ji náš věstník chce — to je jeho program — v celé šíři o tom informovat, poučit a vstřípit ji názor, že tyto nevažitelné, ale velmi vysoké, nenahraditelné hodnoty mají též nárok na její zřetel a vážnost i na respekt veřejné administrativy, jako zájmy, související s veřejnými pracemi. Názor o tom, bohužel, daleko ještě nepronikl, ať obojí nalézá aspoň stejnou měrou k náplni práva občanova života. A mají-li veřejné práce nepopíraný nárok na ústupky soukromého vlastnictví, není pro nás o tom sporu, že nejméně aspoň stejný nárok má zájem památkářský. Věci památkové nebo ohledy veřejné estetiky musí si na úřední administrativě vynutit stejný zřetel, musí se pro ni státi aspoň stejným potenciálem jako na př. povrchové elektrické vedení nebo silniční trasa. Ba ještě citově většího ohledu vyžadují: vždyť veřejné práce lze zpravidla řešiti jinou alternativou, ale zahyne-li památka, originál, nebo ztratí-li se její zjevový význam, nemůže býti variantou nahrazen, restaurován ani opakován. Historické momenty nebo zjevové hodnoty musí si vynociti pro sebe nanejmenší tentýž nárok na úctyplný ohled jako důvody hospodářské nebo jinaké utility.

Ovšem ani klub, jehož mluvčím byl a nanovo bude věstník »Za starou Prahu«, nevznikl z idejí materialistických ani na podkladě politickém a v tom je význam a váha názorů, které zastupuje a prohlašuje. A jeho dráha a cíle zůstaly vždy celou tu dobu jeho činnosti, zkrátka již půlstoleté, tytéž — jen metody se třídily jak je přinášel pokrok bádání a snaha, včas provést svůj ideový úkol: aby nebyla bořena stará Praha. Na štěstí jeho aktivity, uplatňující účinky vývoje památkové péče a architektonického nazírání na ní, poučila také úsudek kulturní části veřejnosti o významu vědecky dokladových zjevoových hodnot starých celků města a o citu pro tvůrčí atmosféru doby jejich vzniku i proměn. Klub i jeho věstník uctily všimati si oněch dalekosáhlých základních momentů povahy budování Velké Prahy. Protože Praha je městem terénní plastiky, průhledů a dominant, není skoro zastavovací záležitostí, jež by se netýkala ideové sféry

těch, kteří, prosti soukromého zájmu, chtějí mítí své věkovité město dosažitelně nejkrásnější. Chtějí, aby tedy také nová stavební tvorba mohla býti jako umělecká vážena a v této tendenci hledají arci ovšem především posilu pro stejné hodnocení starých památkových komplexů a dokladů, k nimž nové má se (nejen konservačně) — ač tvůrčí projev a produkt své doby — připojiti s ohledy a respektem.

Víme tedy dobře, že přes poučenost té některé části milovníků Prahy o vzácnosti a krásě zbytků našeho starého města bude s důsledky rychlého nástupu budování nového nejened zápas o jeho útvar, o jeho vkus, o jeho souzvuk, v nejcitlivějších partiích města o jeho kompromis nebo aspoň ohled ke staletému, posvěcenému stejně uměním jako utrpením. Víme tedy, jak bude nutno vykládati, dokazovati, prosazovati, že veřejná administrativa, která by naše snahy podporovala, se stává spolutvůrcem kulturních hodnot národních, pomáhajíc udržovati tento zděděný poklad staré tvorby se všemi přívlastky jejího významu, a že v tom je její nové čestné poslání. Snad si někdy povahu toho ani dosti neuvědomuje, rozhodující pro památkové, estetické, tedy etické, řešení v kolisi proti alternativním, vynášeným jako hospodářsky rázovější.

Vždyť je osvědčeného, pokrokového názoru administrativy ve věcech památkových velmi třeba na pomoc obraně pokladu, kterým jsou historické stavební celky města, proti útokům všech forem lákadel většího výnosu bytí i za cenu zničení starých dokumentů stavební slávy naší metropole. Obránci její dobře znají všecku tu záhadnou zbroj i záskoky třeba »zanedbávací« taktiky a teroru »zachátralosti«. Proto usilovně a ne bez úspěchu stále nadějnějšího památkáři hledají a nalézají řešení i navrhuji normy, aby zachova cenných a dokumentárních starobylých komplexů Prahy nebyla pro majitele hospodářskou újmu. Není jí pak ani pro stát, ochotný k daňovým úlevám, kterému cizinecký ruch, lačný originálů scenerie starožitných měst, svými výnosovými důsledky bohatě nahradí případně minus soukromé daně domovní. Proto má původní vzhled a zjev zbytků staré Prahy význam den ze dne rostoucí. Jeť severně Benátek a východně Říma Praha dnes nejceněnější zachované jeviště občanského života a kultury sídelního města někdejších století. A tato hodnota starobylosti, tyto celky i objekty je tvořící, tyto památky, jsou velké vlastnictví národa, jsou posilou jeho hrdosti. Již proto je nutno je ošetřovati, ochraňovati, brániti. Ostatně sama idea, na níž je založena ochrana památek, je podstatnou částí duchovní výzbroje kultivovaného člověka. K ní přispívá a utvářet tím dobrou vůli veřejného mínění pro věc památek stanovil si náš věstník mezi svými předními úkoly.

Naše snahy však nikdy nebudou na překážku vzrůstu moderního velkoměsta Prahy. Chceme ji mítí tak krásnou a zvelebenou, jak ji máme rádi. Ale právě proto se postavíme na obranu, kdykoli by Praha a její staré nebo příští krásy mělo býti ublíženo, kdyby pod jakýmkoli hesly ji hrozily zachvaty boříčského řádění nebo bezohledné stavění nového, které by svou koncepcí nebo hmotou, svým vzhledem, zjevem, znamenalo dekompozici starých částí města nebo jeho obrazu, panoramat, průhledů či reliéfu krajinného útvaru. Nestrpíme bez odporu bezohlednost ku prostředí, falešná měřítka nebo převahu, expanzi novotvarů, které by se nedovedly vepnout, vkomponovat jako články nové krásy, ale vnášely do pražské symfonie disharmonii a nelad. V tom vyznavači Prahy nesmějí již býti poraženi. To je naše vůle a slib.

Ve chvíli, kdy se znovu stavíme na výspu své hlídky, zase si zjišťujeme její obzor, tolik teď rozšířený, a opět ověřujeme platnost toho, co v lednu 1910 úvodem k prvním číslu tohoto našeho časopisu — klub Za starou Prahu jeho založením tehdy manifestoval deset let svého trvání — pověděl dr. V. V. Štech: »Dáti formu Praze, středu a téměř úhrnnému výrazu síly a tvárné energie hmotných a duchovních sil celého národa v rozhodné chvíli jejího přerodu, znamená udáti celé zemi směr, jakým půjdou její výtvarní duchové, stvořiti prostředí, z něhož porostou příští generace.«

Věstník »Za starou Prahu« znovu, jako vždy, se ideje její pravé a pravdivé krásy dává bez výhrady do služeb. I do střehu!

Jan Emšlen,

Výstava »Pražský hrad ve středověku«

Brzo po květnové revoluci, v době, kdy pražský hrad znovu stal se sídlem hlavy státu, byla v královském letohrádku v Praze otevřena výstava »Pražský hrad ve středověku«, jakoby takřka symbolický důkaz toho, že duchovní síla pražského hradu je přes všechnu tragiku dějin nepomíjející.

S uspokojením dlužno konstatovati, že se svého úkolu zhostila způsobem obzvláště čistým a průkazným. Byla vydána již řada děl o hradě pražském, byly již vydány publikace z nejrůznějších míst, ale nikde nebyl podán názor o stavebních dějinách hradu tak obsažně, věcně a přesně, jak to učinila tato výstava. Ukázala nám ovoce těžké a odpovědné práce vykonané pod vedením dr. Borkovského a doc. dr. Mencla za doby okupace. Ukázala nám na bohaté sbírce exponátů vývoj hradu až po středověk. Byly to jednak vykopávky, fotografie, model rekonstruující vzhled hradu z jeho prvních historických dob, jednak náčrtý a plány, které byly z výstavy nejcennější.

A proč? Vzácnou vlastností našeho hradu je vývojová souvislost jednotlivých stavebních kultur od prostého hradiště, které založilo půdorys hradu, přes románskou výstavbu XII. století, gotického budování až do baroka prvního hradního nádvoří. Jak autor výstavy dr. Mencl dokládá v brožuře vydané u příležitosti výstavy (Pražský hrad ve středověku, Praha, 1945), nenajdeme této stavební souvislosti u žádného z hradů střední Evropy. A právě tuto stavební souvislost dokládaly vystavené náčrtý a plány skvělým způsobem. Vědělo se sice, že na místě hradu stávalo prosté hradiště, že bylo přebudováno v románský hrad, že na tomto hradě vznikaly stavby pozdější, ale těžko bylo si namnoze ujasnit, kde původní části hradu stály. Těžká byla pro neodborníka představa, jak se stavební podnikání jednotlivých epoch vrstвило na sebe a jak z těchto různorodých detailů vznikl dnešní stavební celek. Vystavené plány a náčrtý odpověděly na takto kladené otázky přesně a jednoznačně tím, že nezapomínaly na souvislost historie s přítomností a jak v půdorysech, tak i ve výškových řezech, prostě všude tam, kde to bylo jen možno, podkreslovaly dnešní situaci hradu. Tím umožňovaly každému naprosto přesnou orientaci k dnešní celkové kompozici hradu. Snaž by bývalo bylo vědeckým úkolem zakreslit pro orientaci návštěvníků i půdorysné kontury dnešní

výstavby i na velký model původního hradu. A ve zmíněném byl velký přínos výstavy na dané thema. Vneslo jasno a zpřístupnilo tak široké veřejnosti výzkumy Fialy, Niederla, Gutha, Borkovského a autora výstavy Mencla. Je to nové pojetí výstavy a správné pochopení jejího smyslu. Kdyby bývala výstava zakládala jen na vykopávkách a podobných hmatatelných výsledcích výzkumů, byla by snad populárnější, ale nebyla by si vydobyla toho významu v našem kulturním životě, jak se stalo.

Výstava poučila na některých exponátech, s jakou přímo pokornou a apoštolskou poctivostí pracovali a pracují vedoucí výzkumů. Viděli jsme náčrt odhalené zdi, provedený, tuším, Fialou, v němž každý jednotlivý kámen zdíva je pečlivě zaměřen nejen svými rozměry, ale i polohou, viděli jsme náčrtý dobových rekonstrukcí, z nichž je patrné, jak dokonale a podrobně byl promyšlen způsob, jak na starou stavbu mohla být připojena stavba nová. A tato důsledná poctivost, s jakou bylo pracováno, je velkým kladem novodobého bádání a zárukou, že každá změna v dnešní koncepci hradu bude daleko pečlivěji uvážena, než se dělo dosud.

Výstava byla vzorně organicky uspořádána. I zběžná prohlídka vedla pozornějšího návštěvníka od exponátu tak, že ve zkratce prožíval celý dějinný vývoj našeho hradu. Výslovně říkám — pozornějšího — protože nejcennějšími exponáty byly plány a každý plán vyžaduje vždy kratší nebo delší studium podle schopnosti pozorovatele.

Stěžoval-li si snad autor výstavy na slabší návštěvu, pak jeho výtky byla i nebyla odůvodněna. Dlužno mít na mysli, že výstava neobsahovala tak zvané sensační exponáty pro nejširší veřejnost, ale výsledky mravenčí píle práce badatelské. Taková práce není nikdy současnou širokou veřejností ani pochopena ani doceněna. Konečně je třeba přiznati otevřeně, že propagace zájmu o památky je ve veřejnosti, která by měla smysl pro kulturní historii národa, velmi nedokonalá.

Autor výstavy docent dr. Mencl slíbil výsledky hradních výzkumů zveřejnit v celkovém díle. Interesovaná veřejnost uvítá toto dílo zajisté nadšeně. A s radostí přijala i zprávu, že se chystá založení musea pražského hradu v bývalém ústavu šlechticů, jež obsáhne celý stavební vývoj hradu a jehož částí budou exponáty výstavy.

Ing. Luděk Prisching.

Naléhavé opravy v hradčanském panoramatu

Praha zázračným řízením osudu nebyla ve svém celkovém vzhledu ponižena válečnou lití, její majestátní krása zůstala zachována budoucím věkům, a proto bude i nadále naší chloubou před celým světem. Je naší svatou povinností, abychom o ni všemožně pečovali a nepřipustili nic, co by mohlo porušit nebo ohrozit její krásu a přičinili se i za cenu sebevětších nákladů napravit kazy, které během novější doby na jejím vzhledu vznikly. Neuvedu zde nějaké snad nové věci, jsou povětšinou i široké veřejnosti známy, ba po nápravě některých volá se už po kolik desítek roků — bohužel marně. Je proto nutno opět je připomenouti, zvláště nyní po válce, kdy nově budujeme svůj lidový stát na nových základech a kdy proto jsme ve středu zvýšeného světového zájmu, pozorování a kritiky. Nápravu nelze věčně odkládati a je na veřejných činitelích, aby svým zákrokem a všemožnou podporou sjednali konečné nápravy. Jsme šťastně uchráněni mnohamiliardových nákladů, které skoro všechna větší evropská města musí přinést na své znovuvybudování, a proto lehčejší můžeme obnovat těch několik desítek milionů z veřejných prostředků na nápravu kazů v zájmu bezvadného vzhledu Prahy. Vráť se nám snadno ve zvýšené naší dobré pověsti po stránce kulturní a také po stránce hmotné — zvýšením turistického ruchu. Jde o pohledy na náš nejdrahocennější a nejstarobylější poklad, pražský hrad.

Při nedávné výstavě »Pražského hradu ve středověku«, ale i jindy uchvacuje četné návštěvníky pohled s arkád letohrádku v královské zahradě na celek severní strany hradu nad hlubokým Jelením příkopem. Pohoršuje každého, jak tento jedinečný architektonický chorál neblaze porušuje v samém středu a na nejúčinnější siluety chrámu sv. Víta holá štítní zeď, světlíkovou šachtou ve dvě rozdělená, na východní straně kanovnického domu čp. 35-IV na náměstí sv. Jiří. Tento jediný kaz, který lehce lze odstranit zvalbením střechy a ofasádováním zbytku štítní zdi, trvá od r. 1880, kdy jej i sousední domy kapitulní v gotisujících formách navrhl a postavil — jaká ironie osudu — sám architekt Jos. Mocker, dostavovatel chrámu sv. Víta. Mohu sdělit, že je konečně v proudu jednání o nápravu za ochotného svolení svatovítské kapituly a že jde jen o rozřešení úhrady nákladu. Lze proto doufat, že

takoví činitelé, jako je kapitula, hradní správa a stát, se co nejdříve dohodnou a tento jediný kaz na severním hradním panoramatu brzy odstraní.

Druhou všeobecně uznávanou závadou estetickou je t. zv. Rožánkův dům čp. 607-III v ohybu Chotkovy silnice, jehož vysoká hmota a vých. holá štítní zeď znevažují pohled od východu na úval Jeleního příkopu a na Hrad sám. Nutno dům zbořit! Stejně tak i převýšené čtyřpatrové domy — známe pod jménem Hubáčkovy — čp. 593, 594, 605 a 606-III v Letenské ulici po obou stranách budovy ministerstva financí, velmi porušují svým třetím a čtvrtým patrem dvorního průčelí nádherné malostranské a hradčanské panorama. Koupilo je ministerstvo financí a slíbilo, že je sníží o dvě nejvyšší patra hned po dostavění své novostavby, která do Letenské ulice má jen dvě patra s částečným podkrovím. Tato už stojí od r. 1930, ale sousední převýšené domy také a beze změny. Oprava neměla by býti již oddalována, zvláště když ministerstvo získalo nyní i celý palác čp. 119-III v Letenské ulici. Ještě hrubším způsobem působí v hradčanském panoramatu dvorní průčelí souvislé řady obytných domů tří až čtyřpatrových při ulici U železné lávky čp. 127, 557, 592, 568, 567, 610 a 130-III, které rovněž nutno co nejdříve zbořit. Po snížení o jedno patro volá obecní třípatrový dům čp. 548-III v Cihelné ulici. Svou výškou při dlouhé frontě zakrývá velkou část Malé Strany a zvláště při pohledu s Alšova nábřeží skvělou skupinu s dominantou kostela sv. Mikuláše.

Jdeme-li po Mánesově mostě na Malou Stranu, objeví se nám v podnoží obrazu hradu pražského tři velmi rušivé kazy, a to vlevo dvě dvorní štítní zdi dvoupatrového obytného domu čp. 114-III Lužická ulice, dále ve středu pohledu při vyústění Letenské ulice nad jednopatrovým domem čp. 118-III »Zlatá loď« — holý štít a fasády zblavená věžička paláce Windischgrätzského čp. 119-III Letenská a pak dlouhá štítní zeď od pultové střechy levého dvoupatrového křídla paláce Thurmtaxiálního čp. 120-III rovněž Letenská. Oprava by se dala lehce a rychle provést na obou palácích, které nyní jsou již ve státním majetku, tím, že by se věžičce vrátila její původní fasáda, střechy zvalbily a zbytek ofasádoval. Pozdně empirový dům čp. 114-III by stačilo celý snížit na jedno patro

s podkrovím, obě štítní zdi východního průčelí i severní průčelí ofasádovat a střechy na nich zvalbit. Touto úpravou by zcela dobře se přizpůsobil výškově sousedním domům čp. 111 a 116, které s barokní branou, pozůstalou ze zbořeného domu čp. 117, a se stromovím tvoří velmi vhodné podnoží panoramatu.

Barokní terasovitá zahrada Vrtbovského paláce čp. 373-III v Karmelitské ulici těší se stále větší a větší návštěvě pro svou intimní a architektonickou krásu a skvělé výhledy na Prahu, zvláště s nejvyšší malé terasy. V celém tomto uchvatném pohledu působí rušivě jediná záhada — holá štítní zeď pravého dvorního křídla empírové budovy zemské čp. 377-III Karmelitská. Je záhodno, aby zvalbením střechy křídla a jednoduchým ofasádováním zbytku štítní zdi byla odstraněna tato estetická záhada, jako se to stalo před válkou u budovy ministerstva vnitra (sbírka zákonů) čp. 368-III Tržiště, jejíž oprýskaná dlouhá cihelná štítní zeď byla na straně vrtbovské zahrady na žádost a návrh pisatele tohoto článku při přestavbě celé budovy s nevšední ochotou dokonale upravena a tvoří nyní bezvadnou severní kulisu zahrady. Tehdy současně žádaná úprava štítní zdi budovy čp. 377-III, plně uznaná a také slíbená, až dosud nebyla provedena.

Jdeme-li fadésou zánovních čínčáků od Štefánikových kasáren k severu Újezdem k Plasské ulici, uchvátí nás — zvláště za jasného slunného dne — skvělý barevný obraz staré Prahy, vytvořený krásnou příčnou kulisou barokního domu čp. 412-III na úpatí zelené stráně Petřina se směsí malostranských střech a vyvrcholený shlukem různobarevných chrámových věží, zvláště barokního sv. Mikuláše se zelenými báními, gotického sv. Víta a dvojice bělostných věží románského kostela sv. Jiří s budovami hradu. I tento obraz má kazy, holé oprýskané jižní štítní zdi čp. 403 a 404-III Újezd. Dům čp. 403 U Pavlánských

porušil svým 4. patrem ukázněnou a vyrovnanou třípatrovou frontu sousedních domů a tím neblaze vynikla štítní zeď nad ostatní. Podobně je tomu i u domu čp. 404-III. Náprava je možná u čp. 404 nejlépe zvalbením střechy a u čp. 403 aspoň výraznějším ofasádováním trojúhelníku při střeše.

Hradčanské panorama vyžaduje při pohledu s Masarykova nábřeží ještě dvou dalších oprav, a to snížení t. zv. Odkolkovského domu čp. 506-III na Kampě o jedno patro, které na dřívější jednopatrový palác dal postavit r. 1864 nový majitel Fr. Odkolek s chotí Marií. Dům je nyní majetkem obce pražské. Svou výškou i délkou zakrývá značnou část Malé Strany, zvláště malebnou skupinu maltézského kostela a kláštera a svou velkou hmotou působí rušivě v drobných a členitých architekturách podnoží a popředí panoramatu. Druhou závadou je r. 1896 vyhořelá a částečně při navigační úpravě r. 1920 odbouraná býv. Odkolkův mlýn čp. 503-III. Také tato budova je v majetku obce pražské. Netřeba dokazovat, že po 50letém trvání provisoria této »ozdoby« hradčanského panoramatu mělo by se konečně přikročit k definitivní úpravě celého objektu buď zbořením nebo raději přestavěním vyhořelé části se zachováním t. zv. Pinkasovského křídla a určit budově v tak význačné poloze důstojnější účel než provisorní trublářské dílny a kůlny s hromadami prken a dříví na jinak krásném nádvoří.

Většina výše uvedených závad by mohla a měla být odstraněna už do r. 1948, plného význačných jubilej a všesokolského sletu, kdy Prahu zaplaví domácí i cizí hosté, ostatní, jako zbourání celých zánovních obytných domů při ulici U železné lávky, Rožánkova domu a úpravy Odkolkovského domu a Odkolkových mlýnů aspoň do 5 let, kdy bytová nouze nebude již tak naléhavá. O dalších závadách v obraze veřejných prostranství vnitřního města pojednáme v druhém článku.

E. Hlubínec.

Vyústění podloubí v domě čp. 194-I.

Vatoupíš-li na Křižovnické náměstí, na každém kroku se ti vynoří nové a nové bohatství souzvuků, kterými zní nad jiné bohaté stupnice architektury, tvořících jeho rámec, od hmatatelné plastiky salvatorské loggie až ke vzdušné vidině hradčanského panoramatu, vznášející se za ztepilou hmotou mostecké věže; zejména přichází-li

ponorou soutěskou ulice Karoliny Světlé, kde oběma oblouky podjezdu burácí přívál dopravy, jediný téměř a nejbližší spoj celé velké severozápadní oblasti města, jeho nejdřívější a nejmłodší složky, s překrveným městským jádrem.

Dopravní zbesílost této soutěsky, kde vozidla se řítí v nejužší blízkosti minimál-

ního chodníku odráží se tím více od velkoleposti prostředí, do kterého vniká. Čím dále, tím naléhavější nutností se zde stává vyřešit bezpečný vstup pro chodce aspoň po jedné straně. Stalo se tak podloubím, které bylo provedeno až k poslednímu domu před náměstím a zde se zastavilo.

Tento dům totiž se vznášel nad mohutným obloukem, zabírajícím větší část jeho přízemí, obráceného do náměstí. Ve zbytku

Obr. 1. Vyústění s obloukovým nadpražím (nevhodné).

je za předním traktem, vyplněným obchodní místností, zabrán schodištěm, umně vytočeným v zadním traktu, jehož masivní střední vřeteno je za tím účelem krkolomně podhlodáno; za tímto schodištěm je pouze těsná šíje, spojující dům s jeho sklepy, pronikajícími až pod sousední stavby. Toto schodiště svou šíří zaléhá celé přímé prodloužení podloubí, které proto zde nemohlo pokračovat. Jedinou odpomocí této technické nesnázi se zdálo zasahovat do majetkových poměrů a napojit tento dům na schodiště domu sousedního. Ukázalo se však, že právní překážky zde byly ještě těžší než technické, zvláště když tyto se mi podařilo překonat svým návrhem, také krkolomným, ale přece proveditelným, se kterým jsem vystoupil před X. sletem a který byl tehdy v zásadě uznán vlastníkem domu i přijat obcí. Jeho podrobnosti byly dojednány teprve letos, po osmi letech, a jest naděje, že bude snad v dohledné době proveden. Protože se jím však zasahuje i do prostoru náměstí, které jest nejvyšším statkem národním, považuji za svou povinnost, abych ještě před jeho provedením veřejně složil účty ze zásad, kterými jsem se řídil, anebo kterými jsem byl řízen při architektonickém vyvinutí jeho ústí. Důležité jest zde nikoliv toliko uspořádání

tohoto ústí při pohledu zvenku, ale i při procházení z loubí ven do prostoru náměstí.

Obírejme se především vnějškem, kde se setkáváme s podmínkami od dřívějšíka již danými. Z vnějšku bude toto vyústění třetím otvorem vedle dvou velkých dosavadních, které jsou oba překlenuty oválovými, dosti vznosnými oblouky. Jeden z těchto oblouků zabírá dvě krajní osy paláce Colloredomansfeldského, jehož plochá rustika zabíhá do jednoduše profilované obruby oblouků, nesené kvádrovými patkami. Osa oblouku souhlasí s osou meziokenního pilíře; tímto obloukem mohly procházeti honosné královské průvody, vynořující se z jeho plastického rámce. Pravou jeho patku nese masivní noha, společná se sousedním měšťanským domem, zasahující pod palác pouze v šíři obloukové obruby, tedy v šíři minimální, a sloužící zároveň druhému oblouku, otevřenému zde teprve po vybudování Františkova nábřeží; jest tedy zjevné, že sled obou oblouků jest řešen jako jeden celek, nikoliv pro každou fasádu zvlášť; nenechává je každou ve své skvělé osamocenosti, ve které vznikly každá v jiné době a v jiném duchu na bílé poušti rýsovacího prkna, nýbrž spíná obě v jednotu společně nesenou službou; přitom měšťanský střizlivý oblouk novější, znatelně užší, je stejně přísně vřazen do členění svého domu jako jeho soused. Také on

Obr. 2. Vyústění podle schváleného návrhu (bez vztahu k osovému členění pater a ke hmotě souseda).

nad klenákovou bosáží svého oválu přesně na ose vzpírá meziokenní pilíř vyšších pater, zde ještě navíc zdůrazněný tím, že přes obě poslední patra probíhá jako spojitá lezna. Toto vznosné členění, které je jistě vědomým ohlasem římské prostoty protějšího chrámu Křižovnického, přelože-

ným do řeči střídmejší společenské vrstvy, potřebuje nezbytné opory pod drobnou rustikou patra v masivnější bosáži přízemí, do které má být vložen další, třetí otvor mého podloubí, jehož krajní meze jsou dány technickými svízelnými podmínkami.

Odmítl jsem pro něj podnět plánovací komise, abych nad ním přízemní masiv prolomil a zneklidnil opět dalším obloukovým nadpražím, již třetím (obr. 1.), a počítáme-

Obr. 3. Vyústění podle původního návrhu (vázané na osový rozvrh vlastní i na sousední hmotu pilíře).

li i portál paláce, vstupující do téhož společného zorného pole, dokonce čtvrtým prvkem příbuzného charakteru, postupně se stále umenšujícím zleva doprava a přitom stále vzrůstajícím do země. Labilní dojem, který by tak vznikl, zneklidnil by pak účinek této stěny náměstí, posílen ještě v opačném sledu zprava doleva stupňovanou plastičností, rostoucí od hladké plochy krajního domu vpravo ke střídme členitosti domu s navrhovaným podloubím, a konečně přes plastickou okázalost paláce k sošnému bohatství Salvatora.

Vazbu přízemní hmoty unese jediné spojitá horizontála, již by bylo na újmu i případné členění klenáky, tvořícími přímou klenbu. Pochybené jest i předpisované řešení, uvažující přízemí domu jako izolovanou jednotku, a vyžadující, aby pilíř vlevo mezi velkým otvorem a otvorem novým byl stejně velký jako pilíř vpravo

od něho po hranici domu (obr. 2.). Tímto způsobem vysune se především osa nového otvoru radikálně z os otvorů horních, a poruší tím tuto zákonitost, zachovanou na všech stěnách náměstí. Tím pak, že ignoruje existenci sousedního pilíře vpravo, který zcela jistě v nejbližší době třeba zbavit truhlíkových portálů, porušuje také souvislý sled spodních pilířů, prostupující přes hranice jednotlivých průčelí, jak jasně ukazuje příklad společného pilíře pro palác i pro měšťanského souseda.

Kdyby naopak byly oba pilíře vyvinuty tak, že by hmota mezi podjezdem a novým průchodem byla stejná jako hmota npravo, až k nejbližšímu otvoru sousedního domu (obr. 3.), usazenému opět osově pod otvory horními, byl by i náš nový otvor osově vázán se členěním svého vlastního průčelí, stejně jako by prolínal do členění sousedního. Tato jednota v různosti jest právě klasickým principem, kterým přispívá i tato poměrně chudá severní stěna náměstí k bohatému mnohohlasu jeho účinku; porušení této harmonie by bylo ještě křiklavější, kdyby dokonce byl podle přání z osy vysunutý otvor ukončen zmíněným již obloukem.

Tyto vnější zásahy do návrhu souvisí i s řešením vnitřku. V poslední části loubí bude třeba dosti silně zvýšit stoupání proti předchozí, dnes již dohotovené části. Tento lom po výšce doprovázel jsem i lomem půdorysným; lomem půdorysné osy dosáhl jsem zároveň toho, že míří právě na osu Křížovnického chrámu, jehož symetrické bohatství nerozvíjí se tak před chodcem v koutku zorného pole, nýbrž objevuje se přímo před ním v rostoucí a konečně i plně vzrůstající; žádaným zásahem tento účinek se ztratí. Naproti tomu vynikne proti přímé ose svým kontrastem lom výškový, technicky nezbytný, ale proto nikoliv méně nepříznivý, tak jako budou nepříznivé zmíněné již zásahy ostatní. Pevně však věřím, že krása náměstí potrvá vysoko povznesena i nad nimi, krása architektury viděné v prostoru nad malicherností nedostatků usmlouvaných na papíře.

Jan Mannsbarth.

Do archivu sbíráme staré pohledy, fotografie, kresby zmizelé Prahy. Dárcům rádi zachováme autorské právo.

Tvůrce nicovského kostela, Kilian Dientzenhofer, pravil prý sám o něm, že jest jeho nejlepším dílem.

Měl jsem příležitost poznat zblízka kousek historie tohoto kostela, o čemž stůjž zde několik slov.

Původní střechy věží byly poněkud jiné, nežli jsou dnes. Přináším nákres střechy věže (obr. č. 1), který nakreslil můj děd Antonín Havlíček, lesmistr v blízkých Lovčicích na panství tehdy hraběte Wallise. Úřad svůj zastával tam 50 let, byl tvůrcem skvělého rozsáhlého Kakovského polesí. Původní věže nicovského kostela pamatoval a při kterémisi výkladu své dceři náčrtek tento zběžně od ruky nakreslil. Náčrtek dostal jsem od své tety, nejmladší dcery dědovy, paní Berty Liebscherové, akademické malířky, choti Františka Liebschera, rady vrch. zemského soudu, bratra malířů Liebscherů.

Střechy byly r. 1870 shozeny vichřicí, která na šumavě vykonala dílo zkázy polomy a vývraty celých polesí.

Namísto shozených střech byly na věžích zřízeny prozatímní střechy, jak je vidíme na obr. č. 2. Střechy ty ovšem byly jen rychlou pomocí z nouze, aby věže byly něčím kryty, ale, jak už to bývá, provisorium to potrvало velmi dlouho, až teprve před několika lety byly zřízeny slohové střechy, jak je vidíme na obr. č. 3.

1. Původní tvar střech věží kostela v Nicově.

Za kostelem v podélné ose kostela jest postavena kaple, která nyní jest sešlá i potřebuje také důkladných oprav. Působí-li zevnějšek kostela krásně — oč mocnější ještě zapůsobí na návštěvníka vnitřek chrámu.

Každý námět vyjádřen silným výrazem v nejjemnějším uslechtilém tvaru. Náměty seřaděny ve skvělé rozmanitosti a přitom v dokonalé rovnováze. Nikde nic není přeplněno, vše působí podivuhodnou lehkostí — a přitom přece jaká to bohatost forem!

Vizme některé detaily. Ku př. lehký útvar kazatelny, přimykající se ke skvělému členění zdiva (obr. č. 4). Nebo směle vybočení balkonu v lepší formě (na obr. č. 5). A což klenba hlavní kupole s lucernou (na obr. č. 6)!

Sochařská práce jest skvělá (obr. č. 4). Životná měkkost i přirozenost pohybu soch

2. Kostel v Nicově s prozatímními střechami věží po poškození vichřicí v r. 1870.

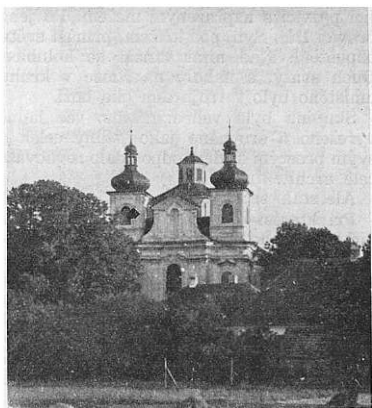
jsou podivuhodné. To všechno jest překrásné! Ale — do tohoto štěstí forem vmísil se temný stín. Týká se to hlavního oltáře, a do jisté míry i oltářů postranních, i některých jiných detailů.

Od let osmdesátých minulého století znal jsem hlavní oltář v úpravě, jejíž fotografie náhodou dostala se mne do rukou. Fotografie jest velmi stará, silně vybledlá, takže nebylo možno ji reprodukovat, i bylo nutno vše vykreslit (obr. č. 7). Tento vzhled měl hlavní oltář ještě v r. 1915, kdy jsem ho viděl naposled.

Celou plochu pozadí oltáře tvořila opona z temné karmínové látky, jež splývala s hořejší římsy a rozepjata byla v dolejší části až k pažím krásných soch andělů, po obou stranách oltáře upevněných, jako by se vznášeli a opcnu napínali. Socha na pravé straně zacloněna jest na obrázku č. 7 lustrem.

Střed oltáře tvořila socha Panny Marie v zasklené skřínce, obklopené svatozáří.

Nad touto sochou byla krásná skupina Nejsvětější Trojice, uprostřed skupiny byla

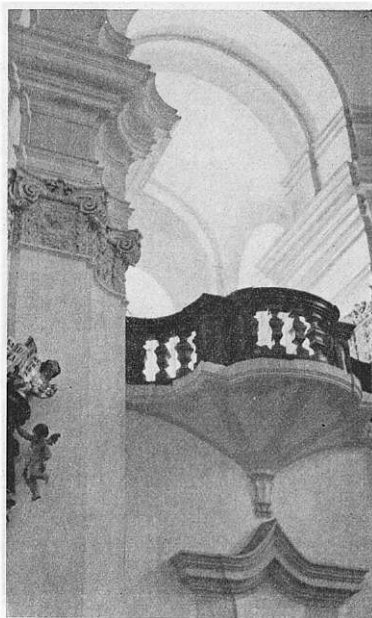

3. Kostel v Nicově s nyníjšími střechami věží.

zeměkoule, tedy svět, semeniště hříchu, proti němuž vztahuje Bůh Otec svou tresta-

4. Kazatelna v nicovském kostele.

5. Balkon ochozu.

jící pravici s napřaženým mečem. Po jeho pravici Bůh Syn, pod křížem, přináší světu odpuštění. Nad nimi vznášejí se holubice, Duch svatý, a nahoře na římse v kruhu umístěno bylo v trojhranu oko boží.

Skupina byla velice krásná, vše ladně vyřešeno a srovnáno jako jediný celek a svým prostým klidem odpovídalo rovnováze celé architektury.

Ale stalo se:

Při které opravě kostela, která nemá nic společného s pozdějším postavením slohových střešních věží, zmizela opona, jednotliví element a pozadí oltáře. Krásná malebně sestavená skupina Nejsvětější Trojice, jež tvořila jednotlivý celek, sochy Boha Otce a Syna, se zeměkouli, je dnes rozstrkána, oblaka a někteří malí andělíčkové zmizeli. Obě hlavní sochy, Boha Otce a Syna, tvoří již skupinu, nýbrž jen jakýsi doplněk ke skřínce se sochou Panny Marie v hořejších rozích skříny. Meč v paži Boha Otce nemíří již na zeměkouli, která zůstala dole.

Stejně nedobré je přemístění andělů,

kterí dříve napínali oponu, a do očí bijí železné krakorce, na nichž jsou andělé upevněni.

A pokud se týká dalšího — proč byly vyměněny obrazy na obou postranních oltářích za nové?

Pamatuji se, jak jemného provedení byly dřívější obrazy Celerinovy, jak dobře hodily se k lepší architektuře kostela. Jsou nyní v muzeu klatovském.

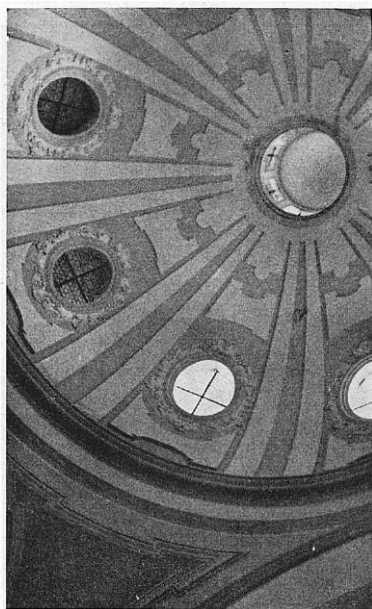
Ještě některé jiné menší změny jsem shledal, jako ku př. palmeta v čele kazatelny jest umístěna vzhůru nohama. Srovnáním výkresu starého stavu (obr. č. 7) s novou fotografií (obr. 4) je to patrné.

Opravy byly jistě vykonány v dobrém úmyslu, ale dopadly takhle.

Bylo zde ještě jiné nebezpečí: kaple za kostelem měla být zbořena z toho důvodu, aby prý se získalo místa pro pohřbívání!

Nebezpečí to však již minulo, a kaple nyní čeká na svou opravu, která bude muset být velmi důkladná.

Kostel získal značně velký pozemek pro

6. Klenba kupole a lucerny.

8. Vnitřek chrámu v Nicově s hlavním oltářem, nynější stav.

7. Vnitřek chrámu v Nicově, stav, jaký byl až do r. 1915. (Kresba J. Minibergra.)

rozšíření hřbitova, i dá se vše ve spojení se starým zasněným hřbitůvkem vůkol chrámu dobře vyřešiti, při ušetření starých hrobů i starých stromů.

Vyřešení této věci je kapitolou pro sebe, i vrátíme se někdy k tomu. Bylo by hříchem nějak tvrdě zasáhnout do tohoto jemného pletiva pietních vzpomínek, spjatých s dějinami krajiny. Hřbitůvek takový sám jest již odleskem historie, výrazem dějin různých rodin, a neuráží zde přemíra kamenic-

kého zboží, jak to velmi často bývá. Zde působí hlavně rostliny a poloha hřbitova.

Je-li získán nový pozemek pro rozšíření hřbitova, nutno toto spojení nové části se starým hřbitovem vhodně vyřešiti, i pokládám to za důležitý úkol hřbitovní a zahradní architektury.

Někdy si o tom pohovoříme blíže.

Tím vším uvědomujeme si, jak těžko jest uhlídati umělecká díla, roztroušená po naší vlasti, a zameziti rušivé zásahy do nich.

Josef Miniberger.

Nezapomínejte knižními dary na klubovní knihovnu. Hledáme zvláště *pragensia*, staré plány, mapy a průvodce.

Jednatelská zpráva klubu Za starou Prahu za léta 1943 až 1946

Podávám zprávu o činnosti klubu Za starou Prahu v době od poslední valné hromady, která se konala 29. IX. 1943, do dneška. Přičinou toho, že se za dobu skoro tří let nekonaly pravidelné výroční valné schůze, bylo, že domácí rada v posledních letech německé okupace, stupňující útlak zejména ve věcech kulturních a omezující veškerý český veřejný život, nepokládala za taktické upozorňovat policejní orgány, dozírající zvláště po-dzvězivě na spolkovou činnost českých lidí, na svou působnost. Přesto nutno zdůraznit, že domácí rada Klubu ani v této fázi své činnosti, stojící ještě po půl druhého roku pod tlakem německé tyranie, k pádu se blížící, a proto snad tím tvrdší a bezohlednější, neslevovala nic z plnění povinností, které tvoří obsah jejího programu, a klidně a nekompromisně hájila zájmy památkové péče i veřejné estetiky.

Zájem Klubu se tentokrát především soustřeďoval na ochranu pražských památek. V tom směru vyvinul Klub největší úsilí až v době po květnové revoluci v důsledku potřeby zajistiti zničené pražské památky pro budoucí dobu. Činnost tu měla prozatím více technický ráz a Klub nemůže prozatím v tomto ohledu kvitovati konkrétní výsledky. Hned v první schůzi po revoluci vypracováno a primátorovi hlavního města zasláno memorandum, shrnující požadavky Klubu ohledně rekonstrukce poničených budov na Staroměstském náměstí. Klub v té věci se dožaduje znovuvybudování interiéru domu U beránka, domu Storchova a Kynžlova, za revolučních dnů vypálených, a v souvislosti s tím domu Šmolkova, v druhém pol. minulého století znevažovaného úpravou nejvyššího poschodí a nevhodnou střechou. Tu se dožaduje Klub rekonstrukce původního stavu štítového nebo úpravy tvarově podobné. Podobně již v době předrevoluční vyvolal akci na úpravu střechy a štítu stylově nikoliv nezajímavého domu Heinzova, v kterémžto směru vypracoval vhodnou studii arch. Jan Mannsbarth. Dále navrhuje Klub, aby v prostoru náměstí byla zbořena pseudobaro-ki, tvarově nedostí obleduplná budova městské pojišťovny na nároží ulice Pařížské, za revoluce vyhořelá. Co se týče největší škody na tomto místě, poničení Staroměstské radnice, žádá Klub ponechání dosavadní fasády Nobileho a Sprengerovy dotud, pokud nebude vypracován projekt, který by dosavadní stav nahradil hodnotou uměleckou a památkově přijatelnější. Opis tohoto memoranda zaslal Klub ještě Památkovému úřadu. Památkovému sboru hlavního města Prahy a BAPSU.

Poněvadž za dalších měsíců po podání uvedeného memoranda se vyskytly v obvodu hlavního města další urbanistické problémy, ohrožující památkářské zájmy, na př. novinářsky zveřejněný nápad architekta Cernáka a Paula na zbudování t. zv. studentského města na území Nového Města mezi ulicemi Ječnou, Sokolskou, Na Štípi a Botičem spolu s projektem vybudování Akademického domu v sousedství kostela sv. Anežky, se kterýmto celý projekt pokládá Klub za neslučitelný s ochranou památkových hodnot tohoto prostoru a prakticky za nevhodný, bylo usneseno v domácí radě v listopadu minulého roku, aby zástupci Klubu navštívili primátora osobně a tlumočili mu stanovisko Klubu k problémům budoucí rekonstrukce poničených částí města i uvažovaného

projektu obou uvedených architektů. Tato potřeba osobní intervence u primátora hlavního města byla kromě toho vyvolána i pocitem nutnosti, aby pro řešení všech těchto úkolů, které válka a nová doba ve výstavbě Prahy přinesla, byla zřízena definitivní státní plánovací komise na místě dosavadní plánovací komise ZNV. V souvislosti s tím vyskytl se nejnověji v Klubu návrh, aby byla obec pražská vyzvána, aby požádala ministerstvo do-pravy a techniky o podporu na znovuvystavění po-ničených částí Prahy, kterýžto úkol by měl být svěřen k řešení Bloku architektonických pokro-kových spolků. K uskutečnění návštěvy však dosud nedošlo. Zdá se, že oddálení audience dá zástupcům Klubu možnost uvést ještě další zále-žitosti památkové péče, na něž prozíravý zřetel členů domácí rady nové přichází. Jde tu především o to, aby byly znovu uvedeny na přetřes nebo snad i do stadia uskutečnění některé myšlenky, které Klub vyvolal již v době před válkou, ale které zatím nebylo možno prakticky projednávat. Je to hlavně požadavek Klubu z r. 1934, formulovaný tehdy ve formě memoranda veřejným činitelům, aby postupně byla ozdravěna oblast Malé Strany, znehodnocená do značné míry v XIX. století výstavbou nešťastných stavebních přeléků a promě-něná ve čtvrti sociálně slabší vrstvy obyvatelstva, čímž hygienické poměry se tu staly z celé Prahy nejmeně uspokojivými. Jde o to, aby vybouráním přístavků, restaurací domů a zařízení novodo-bového komfortu, hlavně pak zbavením nadbyteč-ného kouřů, byla Malá Strana zajištěna proti ev. budoucímu radikálnímu řešení, sledujícímu ozdra-vovací účely.

Ve věci Staroměstské radnice, t. j. rekonstrukce historické části, obdržel Klub memorandum so-chaře Vojty Suchardy o obnově plastické výzdoby poničeného orloje. Záležitost byla předmětem jed-nání domácí rady 13. června 1945, v níž projed-nána zejména otázka obsahu plastik, jejichž pro-vedení se Sucharda ujal. Podle klubovního ná-zoru bylo doporučeno umělci, aby thema plastik mělo vztah k životu ve městě, aby figury zobra-zovaly symbolické postavy řemesel, obchodu a živnosti kromě tradičních námětů apoštolů a ale-gorických postav, vizících se k existenci lidského života.

Vedle problémů, souvisejících s obnovou poškoze-ných částí města, věnoval se Klub v uplynulém ob-dobí s mimořádně intenzivním zájmem otázce bu-doucí úpravy Kampy, německými okupanty úplně rozkotané. Již v době jejich moci protestoval u sado-vého úřadu proti obšypávání stromů navážkou hlíny, o níž byl přesvědčen, že udržení vzrostlé ve-getace nijak neprospívá. Do nového stadia se dostala věc z popudu sadového úřadu a Okraš-lovacího svazu až v době porevoluční. Zástupci Klubu v komisi, konané na ostrově 12. září 1945 revokovali požadavek obnovy pokud možno pů-vodního stavu sadového uspořádání ostrova, jak byl zástupci sadového úřadu projednán již v roce 1942, t. j. udržení historických hranic a vymezení bývalých soukromých zahrad a jejich intimity, takti obnovu oplocení u zahrady Nosticovské, upravení komunikace do původního stavu, rekon-strukci bývalé sally tereny a opravu a nové určení ostatních zahradních staveb. Definitivně byly formulovány požadavky Klubu na společné

pochůzce členů domácí rady 20. září. V říjnu pak sadový úřad vyzval Klub, aby pověřil svého člena Ing. arch. V. Pavelku vypracováním ideového projektu na úpravu ostrova ve smyslu přání Klubu. Projekt Pavelkův, rozpadající se v podstatě na dvě části, rekonstrukci sally terenu a sadovou úpravu ostrova, však zůstal vypracován jen zčásti, poněvadž autor se úkolů pro jiné nálehavé práce vzdal a svěřil jeho dovršení ing. architektovi Mannsbarthovi. Ten pak vypracoval v únoru 1946 letošního roku podrobný náčrt, odpovídající plně intencím klubovním s řadou detailních vtipných řešení, tvořících z Kampy významné rekreační prostředí. Projekt byl zastán býv. primátorem dr. Zenklovi k uvážení a příznivému přijetí. Šlo tu zejména o to, aby získáním pana primátora bylo paralysováno, případně oslabeno jiné úsilí obce pražské, znovu se vynořiti v listopadu minulého roku o uskutečnění t. zv. levobřežní komunikace, protínající Kampu po celé její délce a hrozící zničení její přírodní sadový charakter. Klub za starou Prahu jest přesvědčen o bezvýznamnosti dálkové komunikace pro Prahu, jejíž části t. zv. levobřežní komunikace má být a pověřil člena ing. Janouška, aby případ prostudoval a formuloval stanovisko Klubu. Podrobný jeho elaborát byl odevzdán Klubu minulého měsíce a jest předmětem studia technické z řad domácí rady. Bude také publikován v klubovním věstníku.

Z ostatních obsáhlejších akcí Klubu v uplynulém období dlužno uvést soustavnou akci proti památkářsky i esteticky závadným portálům výkladních skříní na historicky cenných budovách nebo v starobylých ulicích. V tom směru Klub upozornil reklamní oddělení stavebního úřadu hlavního města Prahy na nevhodnost výkladů drogerie na starém, ranně barokním domě čp. 226 v Nerudově ulici, pod rampou pražského hradu, proti zvláště nápadným výkladům různých firem umístěných dokonce na fasádě kostela sv. Ignáce v Ječné ulici a v podlouhlé týnské školy. Po revoluci, kdy mnoho portálů takových výkladů bylo zničeno nebo poškozeno, doplněno uvedenému referátu, aby nebylo povoleno znovu zřizovati rozbité portály na starých domech a v památkově významném prostředí.

V tom směru bylo zvláště trapně pocíťováno to, že obec dovolila znovuzřídit výklady na průčelí Harrachovského paláce v Jindřišské ulici. Pro tomu zaslan protest. Podobná stížnost byla zasílána ústřednímu sekretariátu KSC, a to pro křiklavé nátěry portálů výkladů nakladatelství Svoboda na bývalém Vernierovském paláci, dnes Slovanském domě na Příkopě a sekretariátu strany na Malostranském náměstí. Tento případ je zvláště nápadný svou červenou barvou na decentní fasádě bývalé Malostranské radnice. Gen. tajemník strany čivrný slibil nápravu.

Vedle výkladů byl Klub nucen v minulém období zakročiti i proti nevhodným nápisům, hyzdícím starobylé budovy. Tak stavebnímu referátu zasílána stížnost na reklamní štít firmy Mráz na domě čp. 548/II, na Staroměstském náměstí, na reklamní plechová písmena a vyobrazení firmy Bušok v Celetné ulici a hlavně na vandalský způsob, kterým někdejší Liga proti bolševismu propagovala svou schůzi v Lucerně v prosinci 1944. Bile natřený nápis »Lucerna«, který se tehdy octl na pilířích Karlova mostu, se stal z popudu Klubu předmětem jednání a zamítavého stanoviska jak v Památkovém úřadě, tak v poradním sboru na pražské radnici. Pro nedostatek pracovních sil a snad i dobré vůle hyzdil nápis starobylý most ještě dlouhou dobu poté.

Referátu stavebnímu zasíláno po revoluci upozornění, že by měla být odstraněna pojmenování domu U Stůdů a U Montáží na Malostranském náměstí, poněvadž tyto názvy jsou dědictvím po někdejších dočasných německých držitelích budov a nejsou nijak historicky oprávněny ani vžitý.

Válka se svou zhoubou a také opatřeními protiletectké ochrany nalezla v klubovní činnosti vedle uvedeného již jednání o obnovu budov Staroměstského náměstí jen neveliký ohlas. Domácí rada s politováním konstatovala zničení emauzského kláštera za náletu 14. II. 1945 a požádala arch. Hypšmana, jako autora zastavění pod Emauzy, aby ideově dovršil toto dílo návrhem rekonstrukce kláštera, zejména kostelních věží, což tento přislíbil. Vedle toho učinila kroky u příslušných úřadů i u opatství emauzského, aby byl do slusného stavu uvedeny kamenný kříž v předdvorí kláštera. Kromě toho vystoupila ostře proti vybudování neforemných provisorických stavení na místě vyhořelé kamenické dílny Šaldovy tamtéž a sousedního biograftu na Slovanech a vymohla u ZNV stihání tohoto samovolného opatření. S týmž zájmem pak sledovala archeologické objevy, učiněné u příležitosti výkopů pro vodní bazény protiletectké ochrany na náměstí Staroměstském, Malostranském, Hradčanském a Karlově. Poslední případ dal podnět k ověření tvrzení Ing. Čtrnáctého, že vykopávkou jsou ohroženy přílehlé pomníky, což sledován bezpodstatným. Kromě toho zakročila proti pokoutnímu obchodování střepy, nalezennými na místě výkopů, a požádala museum hlavního města Prahy, aby takové jednání sledovalo a stíhalo. Památkovému úřadu zaslan dotaz, proč některé cenné budovy nejsou opatřeny tabulkami »Historicky cenné a naopak pro bezcenné stavby takové tabulky mají.

Z drobných intervencí ve prospěch pražských památek sluší pak uvést klubovní podání, adresovaná převážně Památkovému úřadu v těchto věcech:

Naléháno na opravu sešlé šindelové střechy na domku čp. 343/III, ve Vlašské ulici, na opravu lucerny na domku se svatým Janem vedle kláštera křížovníků na Alšově nábreží. Protestováno proti soustavnému poškozování barokního portálu domu Kunertova na Staroměstském náměstí a proti nevhodnému způsobu, jakým instalováno elektrické vedení po zebrech loubí domů na Malém náměstí.

Žádána oprava zříceného schodiště horního pavilonu ve Fürstenberské zahradě v Praze III, a poníceného vinnarského sloupu na Proseku, a Vondráčkovy vily v Nuslích. Upozorněno na otlučené ruce figury andělů na jižním parapetu Malostranské statue Nejsvětější Trojice a na sousoší sv. Jana Nepomuckého u Voršílek a na křiklavý a nepietní způsob, jakým byly podle veřejného mínění opraveny zbytky pozdně barokní malířské výzdoby v Loreťanské »Santa casa«.

Na toto podání zaslan Klubu dlouhý výklad akademického malíře Bohumila Čily, vysvětlující stav fresek před restaurací, okolností užitého způsobu a výsledku prací, což zvato na vědomí.

Bývalému primátorovi hl. města Prahy dr. Říhovi zasíláno upozornění na nedostatečnou ochranu chroscu v nádvorí Ungeltu trpících vady námi žlaby, a když proti ničení Klubu neshledal primátor upozornění za odůvodněné, svědela věc technické komisi Klubu k prozkoumání. Bylo sledováno, že žlaby jsou skutečně nedostatečně a znovu apeloováno na nápravu; prozatím bezvýsledně. Bylo také jednání o soustavné konservování malovaných domovních znamení, namnoze sešlých nebo úplně ztemnělých, a to se speciální školou prof. Nováka na uměleckoprůmyslové škole. Profesor

Novák projevil zájem o tuto práci, která by mohla posluchače školy přivést k praktickým zkušenostem konserváčním, bohužel, nebylo možno věc uskutečnit pro nedostatek materiálu a sil k poštavení nutného lešení, ačkoli v uvedeném době bylo možno získati na tyto práce úhradu z fondu na drobná vydání Státního památkového úřadu. Toliko v jednom případě podobného druhu může domácí rada uvésti kladný výsledek, a to ve vyčištění výklenku s poprasklým Kristovým na domě čp. 54 v ulici Městské, což provedeno na náklad majitele domu. Klub se také postaral, aby odkryté a restaurované sousolí na zdi menší malostranské mostní věže, trpící zášahy bezohledné mládeže, bylo zakryto dubovou deskou.

Mími to, u bývalého primátora dr. Zenkla znovu naléháno na obnovu loubí v bývalé Malostranské radnici, jehož restituci pokládá Klub za nezbytnou nejen z důvodů památkových, ale i praktických, zvláště komunikačních.

Ministerstvu školství a osvěty zaslán protest proti půjčování sálu Valdštejnského paláce k účelům veřejných politických schůzí, neboť velkou účasti, obvyklou na takových schůzích, trpí sál i celá stavba. U těchto ministerstva podal Klub rozklad o tom, aby při Husových oslavách 1945 byly zbytky Betlemské kaple prohlášeny za národní majetek, čímž bude uspišena restaurace této svatyně.

Ministerstvu dopravy a techniky dopsáno, aby býv. Martinický palác v Loretánské ulici v Praze IV, dílo Bartol. Scottiho, byl zbaven dosavadního úkolu vojenské nemocnice, jak bylo již dávno uvažováno, a poněvadž tento úkol jest dávno splněn uskutečněním stavby vojenské nemocnice ve Stešovicích, aby stavba paláce byla určena službě, více odpovídající významu a hodnotě stavby. V opise bylo toto podání zasláno i ministerstvu školství, které jsouc usídleno zčásti v sousedním paláci Toskánském, by mohlo Martinický palác upotřebiti pro své účely. Klub uvítal odevzdání býv. Sternberského paláce na Hradčanech Národní galerii, zároveň však požádal galerii, aby zde zafixovala opravu sešlého t. zv. čínského salonku.

Čistěmu národnímu výboru zasláno upozornění na ostudný stav míst po někdejším záchodu pod rampou pražského hradu, při reprezentativní cestě do sídla hlavy státu. Tato věc byla již celkem uspokojivě vyřešena.

Zemskému národnímu výboru adresován byl Klubovní protest proti zapůjčování sálu Národního musea k účelům veřejných výstav mimomusejních, neboť, jak bylo při výstavě »Student v boji o pokrok« zjištěno, pořadatelé výstav nešetří ani prostějším místem, ani jeho uměleckého vybavení a sešlého obsahu, který pak nedostatkem péče trpí.

U místního národního výboru v Praze XII naléháno na brzkou opravu vyhořelé Grébovny, která, nemaje střechy a dveří, trpí nepřízní počasí a je bezohledně okrádána o poslední upotřebitelné zbytky zařízení. Podobný osud zjištěn i v opuštěném ruzyňském mlýně z konce XVIII. století a proto poslána nová stížnost Památkovému úřadu.

Hospodářskému úřadu hlavního města, oddělení pozemkovému navrženo v zájmu ochrany čínské pavilonu na Cibulce, aby pavilon byl obehnán latkovým plotem a tak zabezpečen proti poškození.

Člen Klubu arch. Boh. Hypšman účastnil se za Klub v Obecním domě v září 1945 přednášky a prohlídky projektu chystané podzemní dráhy v Praze.

Vedle projektu na úpravu Kampy byly v uplynulém období předloženy domácí radě k informaci

a posouzení dva soukromé projekty členů rady, a to návrh arch. Hypšmana na přestavbu budovy Malostranské záložny na Malostranském náměstí a studie arch. Mannsbartha na přenesení Steplingova pomníku v nádvoří Klementina. S oběma projeven souhlas a autorům poděkováno. Zároveň poděkováno ředitelství Malostranské záložny za porozumění, s nímž hodlá uvést slohově i tvarově nekomfortní budovu záložny řešením Hypšmanovým v určitý soulad s památkovým prostředím náměstí.

V archivu klubovním uložena pamětní zpráva arch. Frant. Krásného o někdejším nálezu základu dvou řad pilířů na čestném nádvoří Tyršova domu. Plán pilířů, jež podle mínění vl. rady Merhouta by mohly býti zbytky někdejšího ženského kláštera na Újezdě, se ztratili.

V záležitostech ochrany pražské vegetace neměl Klub v minulém období, díky porozumění sádovému úřadu, řídícího se do značné míry názory klubovních členů, mnoho příčin ke stížnostem. Vedle zmíněného již jednání na obnovu historického uspořádání, sádových ploch na Kampě nezavinul proto Klub pronikavější akci. Z ojedinělých dokladů dlužno uvést:

Protest proti ničení stromů při výkopu krytu vedle mateřské školky v Seminářské zahradě, stížnost u primátora proti kácení stromů na V. olšanském hřbitově a proti vykácení čtyř vzrostlých kaštanů ve dvoře vojenské koleje v Nerudově ulici č. 15, zaslány vojenskému velitelství.

Mimo to zabýval se Klub (vice technicky než prakticky) znovu námětem zřízení veřejného koupaliště na štančnici, kterýžto projekt sledává nešťastným a nebezpečným pro zachování integrity ostrova, dnes sice v přírodním charakteru znehodnoceného vystavěním všelijakých budov, hlavně skladističů. Klub je názoru, že ostrov by měl být ponechán jako rekreační středisko bez soutěžného pojezdů a jakéhokoliv utilitárního zasahování.

S uspokojením kvitovala komise klubovní v březnu 1944 úpravu vegetace Jeleního příkopu, provedenou péčí hradní správy. V debatě, která se v domácí radě vyvinula na základě posudku komise, jednalo o eventuelním návrhu na obnovu původního mostu místo dnešního náspu, který dělí příkop na dvě části. Most by prospěl ozdravení příkopu a uvedení jeho do historického stavu. S odmítavými slovy zato musela domácí rada odpovědět na písemný návrh živnostenského referenta obce pražské dr. Holmanna, který se staví za zboření obvodní zdi Kinského sadů v Holečkově ulici. Domácí rada pokládá takové řešení za památkářsky bezohledné a jeho důvody pro zlepšení komunikace a zvýšení hygieny za nedostatečně odůvodněné.

Pokud se týče ochrany památek na českém venkově, byl počet podání příslušným činitelům proti předchozím letům procentuálně menší. Lze to vysvětliti slabším stykem členů domácí rady s venkovem v poslední době války, za ztížených podmínek dopravních. Pokud došlo Klubu upozornění, bylo na ně nesmluvně reagováno. Tak zaslán Památkovému úřadu naléhavě požadavek opravy nad jiné sešlého přičelí kostela sv. Mikuláše ve Vraclavi, kteroužto opravu nebylo možno v době stavebního zákazu, bohužel, realizovat. Klub povede případ v bedlivé evidenci a vrátí se k němu. Památkovému úřadu zasláno upozornění na nevytápný projekt úpravy náměstí v Náchodě a okolí města. Okrašovacím svazu dopsáno, aby se zasadil o dohled na hradě Okoří a aby zakročil proti vzníkáni kolonie weekendových domků na Levém Hradci pod žalovem. Památkový úřad požádán dále, aby se zasadil o obnovu kostnice ve Skřipli

u Osova a upozorněn spolu s Okrašlovacím svazem na to, že v Osově i ve Skříplu jsou bezdůvodně káceny vzrostlé stromy. Stejný případ hlášen z lázni Bělohradu. Reagovano naň stejně jako v případech předchozích. Zvlášť důrazná stížnost podána ministerstvu zemědělství, Památkovému úřadu a konservátoru v Budějovicích dr. Trágrovi, a to na správu kostela v Mladce, která nechává kostel pustnout a dala vykácet dvě vzrostlé brýzy v aleji před kostelem, čímž konfiguruje stavební památky s přírodním rámcem značně znehodnotila.

Dále byl Památkový úřad upozorněn na nutnost opravy červotří prolezeleho barokního oltáře v kapli zámku v Běstvě a na chystané boření dvou dřevěných typických domků na náměstí v Lomnici nad Popelkou. Značnou část jednání věnoval Klub požadavku, prozatím písemně formulovanému, aby území podél Botiče mezi Záběhlicemi a Průhonici bylo ponecháno jako přírodní rezervace a nebylo parcelováno pro nouzové domy, kteréžto nebezpečí se tu zdálo být aktuální. Klub tu vychází ze stanoviska, že ve smyslu § 365 obč. zákoníka je možno pozemky v tomto pruhu, zčásti se nalézající v soukromém držení, vyvlastnit, neboť zájem veřejný, který tu potřebou značné rekreační plochy vzniká, je rovnocenný případům, formulovaným v obsahu citovaného paragrafu (dráhy, elektrika). Novou stránku klubovní činnosti je jednání domácí rady vedené v uplynulém období o uskutečnění editiční činnosti Klubu, vydávání souvislé řady publikací, věnovaných různým stránkám pražské minulosti i aktuálním problémům památkářské péče. Návrh edice vyšel z popudu ing. Vondráčka, který také delší čas jednání vedl. Na přelomu roku 1943 a 44 vešel v jednání s nakladatelstvem Otto v Praze, které se uvolilo knihy spolu s Klubem vydávat, při čemž ideovou a redakční stránku podniku měl podržet Klub, nakladatelskou práci pak firma Otto. Klub měl obdržet značný počet výtisků pro své členy s 50% slevou. Jednáním s firmou Otto pověřeni: předseda, jednatel, navrhovatel Vondráček, pokladník a dr. Wirth. Dne 27. VI. 1944 stanoven program edice, rozdělený do čtyř skupin: Přírodní a krajinné celky, historické celky, kulturně historické zajímavosti a serie knih o teorii a praxi ochrany památek a navrženo na 40 temat. Redaktory zvoleni: dr. Emmler, dr. Wirth a dr. Denksteim. Každá kniha má mít 3—10 archů, z toho polovinu ilustračního doprovodu, a má vycházet ve 3—4 svazcích ročně. V prosinci 1944 podepsali zástupci Klubu smlouvu v nakladatelství Ottově, které se plně podvolilo názoru domácí rady. Revoluční doba, která krátce nato nastala, a nové nálehy úkolů redaktorů prozatím nedovolily, aby edice vešla prakticky v život přes opětovný návrh, aby Klub pečoval o editiční řadu, v níž by byla publikována temata z pražské památkové péče.

Zasluhou redaktora ing. Vondráčka rozprodán koncem roku 1943 sklad dlouho ležících publikací klubovních a starých premií za částku převyšující 23.000 K. Stará čísla věstníku dána do komise České Matici a zčásti rovněž rozprodána. Práce na modelu Prahy v posledním období valně nepokročila. Model zaplňkový zčásti před časem plánovací komisí, při čemž byl poškozen a škoda nebyla dodnes přes opětovné urgencye nahrazena, byl 24. října 1943 z důvodů zabezpečení uložen do úschovy v Technickém muzeu na Invalidovně. V září 1944 započato s prací na pokračování díla, na což došla subvence v částce 8000 K, avšak pro nestálost zaměstnaných sil a jejich neskromné požadavky se mnoho neudělalo. Arch. dr. Kozák

zapůjčil pro model náčrtu paláce Toskánského, který restauroval.

Klub požádal v polovině roku 1944 z podnětu dr. Emmlera o povolení účasti na 37. dobročinné loterii, jak bude uvedeno ve zprávě pokladní. Zakoupením 1000 losů se slevou 20% získal toto právo. Losy byly rozprodány členstvu, takže režie v loterii byla bezplatná. Celkem vynesla loterie Klubu 10.900 Kčs.

Abyste nahradila členstvu ztrátu způsobenou zastavením vydávání klubovního časopisu v roce 1943, rozhodla se domácí rada vydati k r. 1945 členskou premií. Byla vybrána část panoramata Prahy od Hubera z r. 1769, a to pohled na Staré Město, která vytištěna v počtu 500 kusů ve vel. 75×48 cm ze štočku, který v částce 2000 K uhradil z vlastních prostředků komerční rada ing. VI. Rott a který provedla fa. Stenc. Vysvětlující doprovod k listu od dr. Zdenka Wirtha bude premií na r. 1946. V roce 1947 bude jako premié vydána reprodukce fotografie arch. Hniličky, pohled na klášter emauzský.

Vedle premié obstarala domácí rada v minulém období nový diplom, který bude udělen čestným a zakládajícím členům Klubu. Náčrt diplomu, představující pohled na menší malostranskou mostní věž a také jeho přenesení na litografický kámen provedl, jako dar Klubu arch. dr. Bohumír Kozák, který za laskavost a vzácný dar byl jmenován jedním z nových zakládajících členů, vejde dr. Dvořák, býv. guvernéra, a dr. Peroutky, vrchního ředitele Národní banky v Praze, dr. Huberta Hühneho a ing. Minka I. Salyského. První dva se zasloužili o Klub poskytnutím značné peněžní podpory z prostředků banky, poslední dva pak se přihlásili za zakládající členy věnováním několika násobně převýšeného členského příspěvku.

Pokud se týče stavu členstva, zesnulo v uplynulém období 25 členů. Přistoupilo 20 členů, vystoupilo 6 členů.

Jako jinde byla i v Klubu zvolena čistá komise, mající přezkoušeti národní chování členstva za německé okupace. Komise složená z členů domácí rady C. Merhouta a ing. Miroslava Rixyho navrhla, aby z Klubu byli vyloučeni advokát dr. Josef Hula a Jar. Vašta, po revoluci zajištění v internacích táborech.

Domácí rada blahopřála k šedesátinám revisoru účtů štkt. Jindřichu Sechrtovi, k sedmdesátinám Karlu Šelepovi, dávnému členu Klubu a k osmdesátinám staviteli Hočkovu a dr. F. X. Harlasovi.

Soustrast vyslovila k úmrtí dr. K. Gutha, arch. K. Pecánka, dr. Adámka v Hlinsku, dr. Jana Hofmana, prof. Karla Mrštika, ing. Aleše Hypšmana, prof. dr. Josefa Šusty a arch. Josefa Gočára.

Na pozvání Barokní společnosti zúčastnili se zástupci Klubu v květnu 1944 posmrtné schůze na paměť desátého výročí úmrtí bývalého předsedy Klubu a členu prof. dr. Vojtěcha Birnbauma.

Pořadatelská činnost: Napjaté poměry ke konci války nepřály pronikavější vycházkové činnosti, ačkoliv se v Klubu z podnětu zesnulého pořadatele dr. Hofmana uvažovalo o několika podnikcích, jako koncertu »Praha v hudbě«, který měl Klub uspořádat zprvu s Lidovým divadlem a poté s Českou filharmonií ve Smetanově síni, nebo o cyklu hudebních vycházek do čtyř pražských kostelů na podzim 1944 za spoluúčasti Umělecké besedy. Byl uskutečněn toliko cyklus čtyř hudebních vycházek do pražských zahrad, a to:

4. VI. 1944 do zahrady Fürstenberské (výklad dr. Wirth).

11. VI. 1944 do zahrady Vrtbovské (výklad dr. Poche).

18. VI. 1944 do zahrady zámku Troja (výklad dr. A. Birnbaumová).

26. VI. 1944 do zahrady Ledebourské (výklad dr. Hofman).

Hudební produkci při vycházkách podle programu dr. Vachulky obstarala Umělecká beseda, která na vycházkách participovala i finančně.

Em. Poche.

Redakci věstníku »Za starou Prahu« došlo:

Z nakladatelství »Athos« v Praze. Vsevolod Meyerchold: *Přestavba divadla. Úvaha o moderním divadle a jeho funkci.* Karel Sloukal: *Na rozhraní věků.* Čtyři stati z velkých dnů.

»Atlás«, s. s. r. o. v Praze. Antonín Novotný: *Praha »temna«.*

Avantúrum. Zdeněk Kalista Vojtěch Kubašta: *Klementinum MCMXLV.* L. M. Pařízek: *A lid povstal.*

Dělnické nakladatelství v Praze. Radoňová-Sárečká: *Ozářené krby.*

Grafický ústav J. Otto a Rážíčka v Pardubicích. Svatopluk Havlík: *Lidové umění na Příbramsku.* Svatopluk Havlík: *Dětská říkadla při hrách na honěnou a na schovávačku.*

Vydavatelstvo »Družstevní práce« v Praze. Vladimír Neff: *Marie a zahradník.*

Grafický závod Josef Glos v Semilech. V. Rems: *Průběh bojů o Prahu.* Jak jej vysílal Čs. rozhlas.

Grafu v Praze. O. Müller: *Česká kniha v XV. a XVI. století* (Černé umění v letech 1468–1600). O. Müller: *Univerzitní profesor knihtiskařem aneb s koulí na oslu.*

Nakladatelství Karel Jelinek v Blansku. Metod Nečas: *My před dvěma tisíci lety.*

Nakladatelství Josef Krbal ve Vrchlabí. Fr. Jilek-Oberpalcer: *Jak žili naši otcové.*

Nakladatelství Jan Laichter, Praha XII. Kamil Krofta: *O bratrském dějepisectví.* Max Dvořák: *Italské umění od renesance k baroku.* Albert Pra-

žák, Jan Bělehrádek, Jan Rybka: *Univerzita Karlova českému nakladateli Janu Laichtrovi.*

Matice slovenská: Ján Kollar: *Slávy dcera.*

Melantrich. Podrobný plán hl. m. Prahy na 36 listech v měřítku 1 : 15.000.

Nakladatelství Václava Petra v Praze. Čeněk Chyský: *Tisíce let stavitelského umění v českých zemích.* Karel Honzík: *Tvorba životního slohu.* Stati o architektuře a užitém tvorbě vůbec.

Nakladatel B. Pyšný v Praze. Ak. arch. Jar. Pelán: *Kuchyně v organismu bytu.* Doc. dr. ing. arch. E. Hruška: *Krajina a její soudobá urbanizace.* Arch. Boh. Hypšman: *Nejnužnější bydlení.*

Severočeské nakladatelství ve Varnsdorfu. Lad. Ptáček: *Na sever od Prahy,* knížka o českém pohraničí.

Nakladatelství Sfinx, Boh. Janda, Praha. Frant. Tvrz: *Praha stovčáči,* umělecký záber významných pražských památek s úvodem: *Praha milovaná,* Václava Vojtiška.

Nakladatelství »Výšehrad« v Praze. Dr. Jiří Čarek: *Sv. Mikuláš pod Vraclaví.*

Nakladatelství Universum v Praze: *Srdce Prahy v plamenech,* 106 snímků Oldřicha Smoly z květnové revoluce se slovním doprovodem dr. Karla Doskočila.

Vydavatelstvo Varietas, Kroměříž. Ludvík Páleníček: *Za pochodní krásy.* Výtvarný mistopis Kroměřížska a Zdeuňcka.

Ministerstvo informací: *Budovatelský program Gottwaldovy vlády.*

Nakladatelství Orbis v Praze. Otakar Mrkvíčka: *Umění a kým.* F. M. Bartoš: *Kamil Krofta.* Jan Hajšman: *Přemysl sámal. Šest let okupace Prahy,* redigoval Václav Buben. Čeněk Chyský: *Karlštejn,* dějiny a průvodce hradem.

Nakladatelství Jos. R. Vilímek. Otakar Dorazil: *Kroniky mluví.* Václav Vojtišek: *Když jini mlčeli...* Miloš V. Kratochvíl: *Hovory o umění.* Emil Edgar: *Obrana české vzdělanosti stavebně umělecké.*

Nakladatelství Vladimír Žikeš. Antonín Novotný: *Jak žít v Praze šel.* Václav Wagner: *Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana.*

V době národní poroby ztratili jsme mnoho členů. Přihlašujte nové členy!

Obsah čísla 8: Dr. Jan Emler: Po šesti letech znovu na stráž — Ing. Ludvík Prisching: Výstava »Pražský hrad ve středověku« — R. Hlubinka: Náleňové opravy v hradečském panoramatu — Jan Mannsbarth: Vyústění podloubí v domě čp. 194-I. — Josef Miniberger: Nicov — Dr. Em. Poche: Jednatelská zpráva klubu Za starou Prahu za léta 1943 až 1946 — Redakci věstníku došlé knihy

Odpovědný redaktor Otakar Vondráček, Smíchov, Na šumavě čp. 1444, tel. 419-73. — Redakční rada R. Hlubinka, Jan Mannsbarth, Cyr. Merhout, E. Poche, Zdr. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Odklávání článků dovoleno s udáním pramene. — Vydává klub Za starou Prahu, Praha III, Mostecká ul. - vč. č. 56. — Tiskem Grafie, dělnické knihtiskárny v Praze II, Myslíkova 15. — Vychází 25. každého měsíce, kromě prázdnin. — Uzávěrka čísla do 15. dne běžného měsíce. — Dohledací poštovní úřad Praha 25.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

V PRAZE 15. DUBNA 1947.

ČÍSLO 9.

Adolf Janoušek:

Malostranská pobřežní komunikace

Jde o starou myšlenku, která se nestává sice přesvědčivější tím, že se v různých dobách a v různé formě znovu vynořuje, ale jejíž nebezpečí je právě v tomto opakování, byť za různých poměrů.

S překvapením i zklamáním ocitáme se občas tváří v tvář názorům i návrhům, které jsme pokládali za překonané a které ukazují, že ideály generace z poslední čtvrtiny minulého století nebyly dosud tak zcela opuštěny a zavřeny s konečnou platností, v jakou jsme věřili. Všechno ono, dílem nevědomé, dílem spekulativní ničivé snažení, které naprosto neomlouvá částečná dobrá víra, bylo řízeno nesprávným pochopením komunikačních zájmů, namnoze vůbec neexistujících.

S úžasem čteme ony fráze plné jalového nadšení a planého romantismu o krásách našeho hlavního města, naší t. zv. zlaté matičky Prahy, pozorujícíce současné bezmezní pustošení všeho, v čem jediné záležela tato krása. Ačkoli jsme znali ještě mnohé z těch tehdejších okrašlovatelů Prahy, nenalézáme uspokojivé odpovědi na otázku, jak byla možná taková míra nevědomosti nebo nepoctivosti a jak se stalo, že se jedno nebo druhé nebo oboje mohlo uplatnit v tak veliké míře tak rozhodným způsobem.

Velebení hradčanského panoramatu, opěvování jeho jedinečnosti, ale též usilovná práce největšímu možnému zploštění reliéfu Prahy, oboje bylo stále a současně v zásobníku oné generace. Podařilo se to důkladně na Moráni a na Zderaze, menší měrou i jinde hlavně vystavením nesmyslně vysoké nábrežní zdi a rozbouráním všeho, co bylo v cestě přímce, at to již vytvořila příroda či lidská ruka minulých dob.

Stejným způsobem měl být zdokonalen přístup na pražský hrad, při čemž rozkopání Malé Strany bylo by sice nemilou, ale nutnou operací.

Tak mohlo být dokončeno spoutání naší krotké Vltavy na dně hlubokého cañonu mezi převysokými nábrežními hradbami tak dokonalé, že kdyby se strhaly hráze všech jihočeských rybníků najednou, zůstala by hladina bezpečně několik metrů pod nábrežní korunou. Samozřejmě i všechny mosty musely být tak vysoké, aby nejen vrchol oblouků, ale i jejich patky zůstaly $\frac{1}{2}$ m nad vodou i při budoucí potopě světa. Tím ovšem se stalo, že jsme měli v Praze poměrně co do stavebního nákladu — kromě některých výjimek — nejdražší mosty i nábrežní zdi v evropském vnitrozemí. Nevadí-li už po 80 let krásnému kamennému mostu de l'Alma v Paříži a jiným, že každých několik let dosahuje hladina Seiny až k vrcholu oblouků i nad ně, utápějíc úplně sochařskou výzdobu pilířů, aniž most dosud tím utrpěl na své stabilitě, nebo okolí malým vzdutím hladiny, nevadilo by ani pražským masivním mostům obloukovým, kdyby jejich vrcholy byly o 2 m níže. Oč by se byly zmenšily tehdejší výdaje na stavbu, ohromné závazky a bourání nebo zavezení všeho v dosahu, když už nebylo smyslu pro ohledy památkové.

Přesto vše mohli bychom snad onomu regulačnímu a t. zv. asanačnímu řázení přiznati kromě výhod, které poskytovala spekulace daňová, určitý význam vývojové složky ve výstavbě našich měst, kdyby bylo lze v tom rozpoznati něco původního, našeho. Avšak, bohužel, šlo hlavně jen o napodobování špatných vzorů cizích, hlavně z vídeňských vnějších okresů, ba i budapeštských.

A tak jen náhodou se stalo, že nemáme také na Malé Straně krásnou desetimetrovou nábrežní zeď, za níž by se dočasně krčily případné i obě mostní věže se všemi přílehlými ulicemi a stavbami. Památkové péči mělo být učiněno zadost konservováním, případně i doplněním a akademickým

zdokonalením několika izolovaných objektů, zapadlých hluboko pod úroveň ulic a ohrazených železným plotem, dokud by se nepoznalo, že vlastně krása i životnost těchto objektů záležela mnohem více v jejich poměru k prostředí, výtvarně i účelově, než v jejich vlastních formách a podrobnostech; pak už odklizení znehodnocených, zmračených nebo umrtvených připomínek minulosti bylo jen otázkou času (příkladem z nedávné doby Helmovský mlýn, jako leklá ryba na suchu k svému zasměšení ponechán na chvíli vedle ohromných úředních budov, bývalý zahradní pavilon tak zvaný Dienzenhoferův vydržel jen několik let svoje živorení pod nábrežím Legii a j.).

Dnes snad již není nebezpečí, že by bylo malostranské pobřeží řešeno na způsob starého Palackého nábreží; není však zcela zažehnáno pokračování ve výstavbě pražských nábreží tak nějak podle vzoru podskalského či na Františku téžna Malé Straně.

Tvrzení o nevyhnutelné potřebě t. zv. moderních velkorysých pobřežních komunikací na obou březích Vltavy k rozvoji města ozývá se znovu a nabývá pudy. A právě tím je třeba se zabývat podrobněji i analyticky.

Tato otázka vstoupila již před poslední válkou v přímou souvislost s budováním dálkových silnic. Bude sice nutno vykonati podstatné korektury v dříve zamýšlených trasách dálkových silnic na území naší republiky, avšak potřeba takových silnic pro budoucnost zůstává a jejich vybudování bylo válkou jen odloženo. Ostatně nedávným usnesením vlády z konce října r. 1945 bylo uloženo ministerstvu dopravy, aby připravilo vybudování dálkové silnice, která bude spojovali český západ s východem státu. Tím je zásadní otázka rozhodnuta zcela přirozeným způsobem a proto netřeba již uvažovati o tom, je-li dálkových silnic v našich nových poměrech vůbec zapotřebí či nikoli.

Protože je zcela vyloučeno, že by dálková tepna západ-východ a jiné další dálkové silnice probíhaly vnitřní Prahou, bude nutno v době zcela blízké vybudovati obvodovou okružní trať kolem Prahy, ať již v délce 40 nebo 60 km, která bude odvádět průběžnou dopravu kolem města a umožňovat účelnou distribuci vozidel, směřujících do určitých oblastí města různými směry.

Pak ovšem nabude i otázka vnitřních komunikací pražských jiného aspektu. Proto jakékoli její řešení bez ohledu na uvedenou akci silniční je předčasné a půjde tu jen o součást problému mnohem širšího,

souvisícího také s přestavbou pražských nádraží a příjezdných tratí.

Nutno si nejdříve uvědomiti, že Praha musí býti jedině cílem, nikoli průjezdem. Výstavba pražských ulic není k tomu, aby byl vybudován špalír prohánějícím se vozidlům. Kdyby toto vědomí bylo proniklo již o půl století dříve, nemusili jsme mít četné nedokončené a nepodařené regulace města. Škoda, že pražského příkladu následovala tak mnohá venkovská města a ničila bez důvodu i smyslu své středověké brány a ulice v domněnku, že tím se městu pomůže hospodářsky na nohy. A přece se bez takového pustošení oběšla podnes nesčetná města prastaré kultury urbanistické na západě, severu i jihu Evropy s intenzitou dopravy, jaké u nás v Praze nebylo nikdy dosaženo; uhlájila si své brány, své malebné úzké uličky a zákoutí s krásnými domy i svůj úhrnný starý charakter až do doby, kdy budování t. zv. by-pass-roads, t. j. objízdek města pro průběžnou vozbu, stalo se obecně přijatou zásadou i pro menší města a osady, takže nebezpečí je na dlouho odklizené.

Pojede-li někdo na př. z Plzně do Hradce Králové, což bude moci autem hravě vykonati za tři hodiny, bude šťastem, nebude-li projížděti Prahou, aby ztratil zcela zbytečně nejméně půl hodiny. Je-li však Praha cílem jeho cesty, pojede nejkratším směrem radiálním, nikoli pobřežními komunikacemi.

Proto jsou ve všech velkých městech, ležících na vodních tocích, nábreží vždy poměrně tichá (na příklad Paříž, Londýn, Řím i Vídeň), jsou místem zotavení. Na nábreží před Louvrem, na Viktorie-Embankment je přeložena pomalá elektrická dráha, která by překážela ve vnitřních ulicích, v nichž je doprava výhradně autobusy a auty. Všechny ruch je právě v těchto ulicích vnitřních; tak tomu ostatně bylo odjakživa a je i v Praze. Pro vnitřní místní dopravu autodrožkami stačí dosavadní pražské ulice naprosto a navždy, protože tam nebude přibývat obyvatel; od desetiletí jich tam naopak ubývá.

Projíždějí-li autobusy v Paříži, Londýně, Miláně a j. velmi rychle napořád i 7 metrovémi ulicemi, není důvodu k vyloučení z takové dopravy ani u vnitřních ulic Starého Města. Chce-li někdo však jeti ze Smíchova do Kobylis, není třeba, aby jezdil Malou Stranou nebo Starým Městem; dostane se tam rychleji a pohodlněji po obvodové okružní silnici.

Ostatně povrchová dopravní kapacita pražských ulic je mnohem větší než se ve-

řejnost domnívá. Neexistuje sice podrobné sčítání dopravy ve vnitřní Praze a pro jednotlivé ulice, avšak i velmi úzkými ulicemi, jako na př. Karlova, mohlo by denně projížděti při nepatrné průměrné rychlosti 10 km/hod. 10.000 až 15.000 vozidel při jednosměrné a stejnosměrné dopravě. Ják daleko je skutečnost na tímto číslem? Zdaleka nedosahuje ani pětiny. Dopravní kapacita Národní třídy je ovšem více než dvojnásobná, protože by tam mohla jezdit i osobní vozidla ve dvou řadách v každém směru. Čeho je třeba, aby toho bylo dosaženo?

1. Odstranění elektrických drah z živých ulic vnitřního města s veškerým příslušenstvím, které při nepatrné rychlosti a velké objemnosti vozidel neustále ucpávají ulice, zmenšují nesmírně jejich dopravní kapacitu, zabírají rozhledu, způsobují neustálé rozkopávání ulic, takže dokonalá úprava uliční vozovky, její udržování a čištění není možné, jsou příčinou většiny nehod a úrazů ve vnitřním městě, poškozují stavby, zejména staré a památné, i různá vedení a zařízení uliční neustálými tvrdými otřesy a nárazy a ničí nervy obyvatel lomozem, v němž máme prvenství.

2. Důkladné a všestranné zrevizování dopravního řádu za účasti motoristů a jiných znalců dopravy, jakož i odborníků ve stavbě uličních vozovek a jejich dokonalé označení. Přitom nutno nejhojnější měrou vhodně zaváděti dopravu jednosměrnou, což je nejen na prospěch bezpečnosti, ale i zvýšení dopravní kapacity. Důležité je též, aby frekventovanými ulicemi jezdila vozidla jen o stejné rychlosti.

3. Píslné dodržování dopravního řádu řidiči vozidel i chodci. Nemají smyslu sebelepší dopravní zařízení a sebelepší dopravní řád, nedbají-li na př. řidiči značkování ulic, jezdí-li oběma směry v ulicích jednosměrných (mezi ulic Nerudovou a Malostranským náměstím), pustí-li se v nestřeženém okamžiku na př. na Malostranském náměstí po kolejích elektrické dráhy, ačkoli tento pruh je pro vozidla zcela uzavřen a pro každý směr jejich jízdy je samostatná dráha. Nedbají-li řidiči dopravního řádu, je to horší než není-li dopravního řádu vůbec, protože uvádí chodce jen v omyl o jejich bezpečnosti, uspávajíc jejich bdělost.

Autobusové dopravy v Praze vlastně vůbec nikdy nebylo. Před válkou sice jsme měli 2 nebo 3 městské trati, které z nevysvětlitelných příčin byly však pasivní.

Jsem přesvědčen, že by uvedenými nejjednoduššími opatřeními mohly býti dopravní možnosti v Praze ihned zmnohóná-

sobeny vzhledem k stavu z r. 1938, a to nikoli na úkor, nýbrž na prospěch bezpečnosti, protože základní omyl kritiků a navrhovatelů mnohých velkých projektů záleží v tom, že z některého dopravního neštěstí na periferii města ihned usuzují na nedostatečnost pražských ulic pro moderní dopravu. Avšak podle zkušeností u nás a podle statistik cizích je právě v ulicích a nejhustší frekvenci poměrně nejméně úrazů, protože doprava je stejnosměrná a plynulá, jako na př. na Rue de Rivoli v Paříži se svým nepřetržitým a nekonečným proudem osobních aut v řadách vedle sebe a na Strandu v Londýně, kde se takřka nepřetržitě řítí pohyblivá hradba až 4 řad autobusů. Proti tomu byly pražské ulice vždy poloprázdné a proto mohla německá auta projížděti Pohořelcem, Nerudovou ulicí a j. i 100 km rychlostí. V takové poloprázdné ulici číhá právě pro možnost divoké jízdy vždy největší nebezpečí. Nevězí tedy v hustotě dopravy, nýbrž v její nestejnosměrnosti a v různých rychlostech vozidel. Počet těžkých dopravních nehod na Můstku za rok je jen $\frac{1}{4}$, takových nehod v Královské třídě v Karlíně a $\frac{1}{10}$ nehod na Bělohorské třídě v Břevnově, ačkoli tyto třídy jsou široké, přímé a přehledné.

Když bylo v Praze 10.000 motorových vozidel, byla dopravní situace pokládána za kritickou. Počet se však zdvojnásobil a rostl dále až do okupace a přece ulice stačily.

Těmito úvahami dospívám k přesvědčení, že malostranské pobřeží komunikace pro vozidla, ať rychlá, smíšená či pomalá, není a nebude vůbec zapotřebí. Po tolika ztrátách nesmíme již obětovati ani jedinou památkově, umělecky či pohledově významnou stavbu ani skutečným, tím méně pak zmnělým potřebám komunikačním.

Musíme žárlivě střežiti kulturní i hospodářský poklad, který máme ve své zachráněné staré Praze uprostřed zničené Evropy.

Na druhé straně Vltavy je ovšem nutné dokončiti věc již započatou a otevřítí loubí od Karlových lázní až na Křižovnické náměstí, aby nynější stav nebyl ještě o příštím sletu dokladem naší staré neschopnosti k vyřešení a k dokončení nejjednodušších věcí, a loubí aby přestalo být špinavým závětrím.

S tím, co uvedeno, souvisí arcit i všechny velké pražské komunikační projekty budoucí, jako podzemní dráha a j., i posouzení, zdali a v které době bude jich skutečně nezbytně třeba. Není pochyby ani divu, že každý dopravně technický pracov-

ník vítá tyto velezajímavé projekty a prahne po tom, aby mohl spolupůsobiti na jejich realizování. Na ostatních je, aby se k nim postavili kriticky a nezaújatě.

To však nutno vyhraditi samostatným

úvahám nejen stavebně a dopravně technickým i hospodářským, ale i posouzení, pokud by mohly být dotčeny zájmy památkové ochrany a péče o jednotlivé objekty i celé oblasti.

Bohumil Hypšman:

Praha sama výstavou

Blíží se rok 1948, rok jubilejní: 600 let od založení pražské university, 300 let od konce třicetileté války, 100 let od pražské revoluce, zrušení roboty a slovanského sjezdu v Praze, 600 let pražského vodárenství, 30 let ČSR a mnoho jiných jubileí provázených sjezdy a návštěvami cizích účastníků. Do té doby doufáme, že bude Praha zhruba obnovena a nejhorší odstraněno, aby nám nebylo stydno před návštěvami. Aby se to splnilo, měla by dobrovolná mobilizace sil zasáhnout. Výstava obnovy ČSR byla by takovým morálním nátlakem na všechny, abychom se ukázali, jak jsme hospodařili.

První věcí je ovšem obnovení vzhledu památné Prahy: od chrámů a kostelů, paláců a zahrad k ulicím a náměstím až k malebným zákoutím vše by mělo být dáno do pořádku a na obnovení význačných objektů měli bychom ukázat, jak milujeme Prahu. Dokázali jsme to ovšem již tím, že jsme složili zbraně na pouhou pohružku, že bude smetena bombardováním se světa. Nyní však bychom měli ukázat, že naše láska je účinná, že nejenom se dovedeme o Prahu strachovat, nýbrž že o ni i pečujeme. Dosud jsme nedokázali ani se postarat o projekty, ba ani nevíme co vlastně chceme. Tak vzbuzují nepříjemný dojem pražská pobřeží, Staroměstský rynek, anežská čtvrt atd., třeba již několik desetiletí víme, že se něco stát musí! Nestačí obnova jednotlivých památek, byť byla sebelépe provedena — a máme daleko k tomu — ale je nutné postarat se o ochránění, očištění a obnovu celé Prahy, památky nejceněnější! Tak v nejobvyklejším panoramatu hradčanském od Masarykova nábreží trčí v popředí již padesát let vyhořelá ruina Odkolkova mlýna, nebo stejně dlouho hned na začátku Malé Strany u mostu Karlova malíčkosť — odbouraný požární štít na začátku Lužické ulice. Padesát roků je zneuctěn Staroměstský rynek prolomením a neméně nárožním domem. Padesát let je tomu, co asanačním plánem bylo projektováno zachránění Anež-

ského kláštera, ovšem jen aby nebyl a nemusel býti zbořen, ale pro jeho nejnuttější zabezpečení se dodnes nic nestalo. K starým zanedbaným úkolům řadí se nové: jak vkli- nit do panoramatu nově postavené budovy ať již je to právnická fakulta, nebo nešťastné ministerstvo obchodu. Jde nejen o panorama města, nýbrž i o naši čest před kulturním světem, jak jsme dovedli zacházet s jedinečnými obrazy minulých stavebních period, s jedinečnými celky památkovými.

Nejen vnějšek památné Prahy potřebuje, aby byl dán do pořádku, ale nutno konečně započít se zdravotně stavebním znovuvzru- zením starobylých čtvrtí, aby obyvatelé jejich nebyli občany druhého řádu pokud se týče bydlení. Veřejnost, které záleží na udržení starobylých čtvrtí, nemůže žádat, aby toto obyvatelstvo bydlilo ve zdravotně závad- ných bytech málo osvětlených a větraných.

Naposlední kapitolou vnějšího vzhledu Prahy jsou sady a zahrady. Nejde přece o to ponechat každý vysemeněný prut vy- růst, nýbrž sad, nemá-li přejít v lesní divo- činu, musí být udržován ve stavu, v jakém byl založen. Krásným příkladem obnovení sadového charakteru je zahrada na valech pod Hradem na jeho jižním svahu, kde architekt Plečník vykouzlil z džungle opět vzdušnou a osluněnou zahradu, umožniv oprostěním vzrůst a rozvíti cenným stro- mům. Kult přírodního uplatnění nemá jít tak daleko, aby pro zeleň nebylo vidět města, jako tomu je skoro po celém okraji Letné, Chotkových sadů a Petřína. Zeleň není samoučelná v obraze města, nýbrž jen jeho doplňující součástí.

K výstavě v roce 1948 dojde zajisté i kdyby zůstala roztrštěná na několik výstav dílčích, a Praha bude navštěvována cizinci i potom; záleží proto na tom, jak svou povinnost k Praze splníme a jak do- vedeme předložit, co jsme vykonali, anebo jak to vykonat minime. Všecky závazky nemohou být zajisté splněny v tak krátké době; Staroměstský rynek nebude do té doby ucelen, ale domy mohou do té doby být ob-

noveny a o radnici může být zásadně rozhodnuto a provedena zkouška ve skutečnosti kaširovanou maketou. Podobná zkouška může být provedena na nejzanedbatelnějším pobřeží pražském na Františku. Vedle honosné budovy ministerstva obchodu jsou hned domy dávno k zbourání určené — taky samy od sebe padají — zbořeníště bývalého »transporthausu«, na který se rádo svádělo nienedělaní se zanedbanou čtvrtí, již řadu let »zdobí« Prahu a nyní již také déle jednoho roku přispívá k tomu i spáleniště zatímni sokolovny. Také na druhé straně milosrdných k právnické fakultě je zmatek: vedle domu SIA tísni se chatrné činžáčky, a základová prohlubeň druhé universitní budovy s provizorními garážemi a parkinkem různých vozidel také není největší ozdobou Prahy. Nejtrapnější při tom je, že zde nemáme ani celkového plánu výstavby, neboť není rozhodnuto o tom, zdali a jaké budovy zde budou postaveny. Naopak se změnou zastupitelstva přicházejí i jiné názory o jediném, co zde bylo již úředně projednáno — o plánu regulačním, jehož myšlenkou bylo úprava snesitelného pohledu s Letné, přechod od nešťastného ministerstva obchodu k starobylé čtvrti anezské a výstavba nábrežního zastavění. Bez grafického znázornění celku nelze tu rozhodovat a ani to není možné vypracovat, není-li programově rozhodnuto.

Celkem si nepotrpí Praha na to, aby

se vyhovělo estetickému požadavku střídání prostorů na pobřeží, a tam, kde již z důvodů frekvenčních uzlů na předmostích je nutné prostranství, nespěchá obec s jejich definitivní úpravou. Půl století bylo předmostí Palackého mostu jen nasýpanou haldou a postavil se dříve pomníkový střed, nežli jsme se dočkali úpravy náměstí! Předmostí mostu Mánesova na Malé Straně zůstává v nouzovém tvaru nasýpané rampy zakryté náhodnou zelení. O »kráse« předmostí Čechova mostu bylo právě hovořeno, právě tak jako o předmostí Štefáníkova mostu. Také Těšnov čeká na definitivní úpravu, ale i předmostí budoucího mostu Na Výtoni po obou stranách řeky žije neupraveností, protože nevíme, co vlastně chceme a chybí i na projektech. O předmostích mostů trojského a libeňského to víme ovšem tím méně. Nemělo by být zbytečné projektovat mosty i s předmostími ani vně vlastní Prahy, jako u mostu podbabského, branického a nuselského přemostění, neboť by se tím zabránilo vývoji překážejících skutečností, které potom je nutno za drahé peníze odstraňovat. Projektů je potřeba, aby se mohlo správně rozhodnout. Peníz na ně vynaložený je nepatrný u porovnání se škodami jinak vznikajícími. Prozatím uplynuly 2 roky ode dne, kdy se nám dostalo opět vlády od vlastních rukou, ale v tomto směru čekáme marně na impuls.

Bohumil Hypšman:

Líc Prahy — pobřežní zastavění

Mluví se o tom, že bude vypsána architektonická soutěž na úsek nábreží mezi Národním divadlem a mostem Mánesovým, což je také důležitá část budoucí úpravy pražských nábreží. Neužívané plochy mezi Křížovníky a školním blokem již dlouho volají po konečném vyřízení. Také lepší vklínění školního bloku do nekrásnější partie staroměstského obrazu bylo by žádoucí. Vedle světoznámého pohledu na konec Karlova mostu se Staroměstskými mlýny a s Křížovníky trčí tento blok neomaleně a nikdo nevzpomene byt i jen nějakého pokusu nápravy. Jako křivdu pocítujeme v obraze Prahy tento zásah trvající již několik desetiletí. Křivda ta neztráta na své hrubosti délkou trvání a mohla být katastrofální, kdyby byl autor Křížovníků pokračoval v téměř způsobu díla.

Má-li zmíněná soutěž mít za úkol nápravu a vylouštění sousedního staveniště, tedy ji lze jen vítat, avšak nebyla by vítána, má-li se týkat snad vyššího zastavění nábreží Masarykova. Tím, že se vyskytla pověst o soutěži nedlouho potom, kdy vzbudila pozornost novinová zpráva o chystaném velkém hotelu na tomto nábreží, mohli bychom se domýšleti souvislosti. Opětované pokusy o to neměly šťastnou ruku. Rozšíření nábrežního prostoru zde, které pro nepatrnou rozlohu a malý sad těžko můžeme nazvat náměstím, bylo dobrým příkladem toho, jak se má budovat nábrežní zastavění, ale příkladem málo následovaným. Dlouhé řady činžovních bloků, které potom povstaly při budování nábreží novoměstského zazdily a ještě zazdivají pohledy na město a nedávají prostorového oddechu. Jedinou

významnou výjimkou v tom směru je prostor před Emauzy. Stará Praha se o vynechání tohoto prostoru přičiňovala tak houževnatě, že konečně bylo její mínění uznáno, a že přeměna starého Podskalí stala se s ohledem na panoramatický obraz města, nejen se zřetelem k největšímu využití parcel!

Zrno hořčičné k tomu byla iniciativa klubu Za starou Prahu, jak byla znázorněna náčrtem uveřejněným ve Věstníku čís. 12, třetího ročníku, který se stal zárodkem dalšího vytrvalého náporu. Bylo však třeba ještě dalších klubem objednaných návrhů, nežli se mínění rozhodujících změnilo. Dnes by se asi stěží našel jednotlivec či veřejný činitel, kterému by bylo líto nepostavených činžáků, jež měly zastavit pohled na Emauzy. Nebyly to ovšem novogotické věže beuronských mnichů, které klub hájil před zakrytím, nýbrž celá dispozice kostela i kláštera a jejich poloha na návrší, ovládající obraz Nového Města od dob Karla Čtvrtého. Jejich podoba jest dnes již skoro půl druhého roku rozkotána a nevidíme známek znovuzřízení a obnovy. Jest nezáhodnou, aby nedost vyspělé architektonické formy věží byly obnovovány beze změny. Bylať to právě jejich forma, která sváděla k podceňování celého obrazu, takže se znalec zemského výboru Jan Kotěra při projednávání klubovního protestu k prospěchu jeho zachování nevyslovil. Nyní máme tedy příležitost o lepší se pokusit. Nelze ovšem napodobit barokní cibulky, které zde byly před novogotickými věžemi, neboť byly chudobné a nedost svou funkcí plnící — nehledě k tomu, že bychom se dnes těžko k takovému kroku odhodlávali. Také středověká forma průčelí bez věží vůbec by asi sotva našla ohlasu, neboť bylo vykonáno tuze mnoho, co vede oko k ústřednímu motivu, nežli aby potom tento ústřední motiv mohl chybět.

Těmito úvahami veden požádal mne klub Za starou Prahu, abych se pokusil o nové vyjádření emauzské siluety novými hroty věžními, chtěje tak přispěti alespoň k projednání strance obnovy emauzského kláštera. Zkusil jsem své mínění graficky znázornit v několika náčrtech, z nichž některé zde budou reprodukovány.

Také hospodářská stránka věci zaslouží ohledu, neboť ta může rozhodnouti o brzkém zacelení rány. Tu se naskytá otázka, zdali

se naleznou potřebné miliony a z jakých pramenů. Jest obava, že podpory veřejnosti nebudou ihned dosti vydatné, protože budova nepatří veřejnosti. Proto by snad nebylo nemožné z nich takové budovy udělat dočasným pronajetím k veřejnému účelu, který je neodkladný. K takovému účelu možno dříve a levněji obnovit budovu vyhořelou, nežli postavit budovu novou, o níž se neví ani kdy bude stát. Takovou budovou je druhá budova Národního musea, jež je naléhavě nutná. Což kdyby veřejnost znovuzřídila k soukromým účelům určenou budovu za to, že ji bude nějaký čas používat. Odpadly by pochyby a úvahy, jež jinak s povolením veřejných prostředků na věc převážně soukromou jsou spojeny. Snad by tento způsob umožnil obnovu tak vzácné památky do jubilejního roku 1948, kdy bude Praha zvlášť před zraky ciziny. Ale ať již to bude jakýmkoliv způsobem, třeba jest rychlého rozhodnutí o otázce prostředků.

Pobřeží pohled na Prahu u Emauz dá se poměrně rychle znovuzřídit, ale není jen toto místo bolesti Prahy: Na druhém konci Novoměstského nábreží u mostu Štefánikova máme jinou bolest. Nejenomže čekáme na definitivní most a jeho definitivní předmostí, nýbrž hromadí se tu překážka na překážku povolování provisorii, jichž zde narostlo celé městečko — spíše tak zvaná taliánská vesnice. — Jednou povoleného provisoria nelze se tak snadno zbavit, neboť každé se nějak dá omluvit, někým zaštitit, i když je sebeohavnější. Architektonická dispozice Petrského nábreží zůstala nedokončena, ale proto přece není zapotřebí tvořit z místa, které by mělo být jedním ze salonů Prahy, místo jen s námahou v čistotě udržovatelné! A přece bylo by lze alespoň nejnápadnější ošklivosti zakrytí založením proponovaného sadu a odstranění provisorii na choulstivých místech pobřeží, jmenovitě staroměstského, malostranského a u Emauz. Lépe jest obětovat peníz na zkoušku a přesvědčit se, nežli hledět na hotovou pohromu a vytýkat neprozíravou chybu! Postupné prořezání nepatřičných krkovic a vůbec plánovitě znovuzřízení sadů, pořízení vhodných prístupů a spojení zahrad jmenovitě petřinských se zahradou strahovskou, by teprve objevily bohatost průhledů a nádheru pražské přírody a Prahy samotné, neboť Praha sama je výstavou, již není rovno!

Hvězdář Tyge Brahe

(* 14. XII. 1546 v Knudstrupu v Dánsku, † 24. X. 1601 v Praze).

Celý svět řadí mezi nejslavnější hvězdáře Tychona Braha a vzpomíná jeho památku při významných datech jeho narození nebo úmrtí. Činí tak přirozeně i Praha, která je zvláště počtána tím, že v jejích zdech T. Brahe bydlil v domě Kurzovském na Pohorelci, vědecky pracoval jako hvězdář císaře Rudolfa II. a tam 24. X. zemřel i s velkou slávou byl 4. XI. 1601 pochován v kostele Panny Marie před Týnem.

V r. 1901, kdy svět vzpomínal po 300 letech úmrtí Tychonova, utčila Praha jeho památku tím, že dala od 24. VI. do 29. VI. toho roku prozkoumati jeho hrob v Týnském chrámu, při čemž byly bezpečně zjištěny pozůstatky učencovy i jeho manželky Kristiny, načež hrobka pietně upravena a zakryta v úrovni dlažby žulovou deskou s nápisem »Tycho Brahe« a dokonale konservován jeho mramorový epitaf na přilehlém kostelním pilíři. Vedle této nejcennější památky uchovaly se v Praze z četných Tychonových hvězdářských přístrojů, zničených po bitvě na Bílé hoře, dva sextanty v pražské hvězdářské sbírce a pak některé jeho rukopisy. V roce 1901 se ještě nevědělo, kde stával dům Kurzovský, zvaný po majiteli, říšském místokancléři Jakubu Kurzovi ze Senftenavy, od jehož vdovy Anny koupil tento letohrádek Rudolf II. pro Tychona. Ten zde s rodinou bydlel a pracoval spolu s hvězdářem Janem Keplerem a také tu zemřel. Zjištění polohy tohoto domu se podařilo teprve Václavu Brožovi, městskému radnímu, prozkoumáním strahovského archivu. K jeho podnětu a za jeho dozoru spolu s ing. J. Herainem a arch. R. Kříženeckým dala komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlavního města Prahy odkryti v září 1902 částečně zbytky letohrádku a pak zase zasypat (viz podrobnou Brožovu zprávu ve Sborníku příspěvků k dějinám kr. hl. m. Prahy z r. 1907). Teprve během r. 1931 při stavbě dnešní školní budovy čp. 118-IV v Potockého ulici 2, přičiněním a za dozoru pisatele tohoto článku dal Památkový sbor hl. m. Prahy odkryti a zajistiti celé zbytky Kurzova renesančního letohrádku v nádvoří školním (viz o tom podrobnou zprávu R. Hlubinky s plány a fotogr. ve Zprávách Památkového sboru sv. IX. z r. 1931). Po

dostavění školy měly ihned býti odkryté zbytky (sklepy a přízemí) železobetonem zastřešeny podle úředně schválených plánů, náležitě konservovány, veřejnosti zpřístupněny a tak navždy zachovány jako vzácná tychonovská památka. Pro nedostatek okamžité úhrady opatřena byla památka zatím jen provisorním prkenným krytem a na škole zasazena bronzová pamětní deska oznamující, že zde v nádvoří jsou zbytky úmrtního domu Tychona Braha. Provisorní kryt dodnes uboze »chrání« vzácnou památku. Překval válku, za níž pamětní deska se školního průčelí byla odstraněna a uschována. Veřejnosti přístup k památce byl stále znemožňován pro neupravenost a nebezpečí. Ředitelství školy po válce se domáhalo u obce provedení definitivní úpravy, aby mohlo vyhověti četným žádostem, zvláště cizinců, za prohlídku památky. Dnešní stav nepůsobí nijak výchovně na školní mládež, když vidí neupravenost nádvoří s památkou nejen lokálního, ale světového významu, a konečně dřevěný kryt v tak velkém rozsahu nepříspívá nijak k požární bezpečnosti školní budovy. Omluvou jsou zatím těžké poválečné doby, ač vhodná příležitost tu v r. 1946 byla — konečnou úpravou úmrtního domu oslavit Tychona u příležitosti 400. výročí památky jeho narození (24. XII.).

Obec tentokrát se omezila pouze na položení věnce ke hrobu dánského vědce v Týnském kostele dne 13. XII. 1946 spolu se Společností pro styky ČSR s Dánskem, státní hvězdárnou, Čs. společností astronomickou a Severskou společností a v sobotu 14. XII. 1946 znovu odhalila na dívčí škole čp. 118-IV pamětní desku.

Není zajisté myslitelné, aby tento provisorní stav v naší nově osvobozené vlasti ještě na dlouho potrvál. Bliží se rok 1948 s oslavami několika významných jubilejí a XI. všesokolským sletem, kdy Praha bude hostit ve svých zdech zástupy domácích i cizích hostů. Konají se všude pilné přípravy k upravení a zkrášlení Prahy a tu by obec měla za pomoci státu v zájmu své prestiže urychleně — podle možnosti již v tomto roce — provésti mimo jiné i definitivní úpravu památky tak vzácné a splatit tím poslední dluh dánskému učenci, který ji v celém světě svou osobností nemálo proslavil.

Nutnost úpravy východní strany Malostranského náměstí

Dřívější jednání o úpravě východní strany Malostranského náměstí a zejména jejího jižního nároží k ulici Mostecké, jakož i podněty a ideové návrhy arch. Hypšmana na přestavbu budovy Malostranské záložny, to vše zapadalo do mých dávných tužeb, vždy znovu probouzených při každé pochůzce Malou Stranou.

Minulého roku, kdy právě budova záložny a zejména její věž byla značně poškozena bombardováním ze dne 7. a 8. května 1945, stala se potřeba vhodnějšího řešení tohoto stavebního útvaru skutečnou aktualitou.

Proto s pochybnostmi, ba s hořkostí i zklamáním pohlíželi mnozí na opravy, které byly tehdy vykonány a které způsobí nově odsunutí uspokojivějšího řešení této ožehavé malostranské otázky.

Prozatím ponechávám stranou zjišťování nebo úvahy o tom, pokládá-li vlastník domu čp. 38 dosavadní řešení z r. 1895 za konečné, nebo je-li, a jak dalece ochoten učiniti nějaké ústupky ve prospěch návratu k starému výskovému stavu i k loubí, zničenému před 50 lety, tehdy honosnou novostavbou t. zv. vinohradského typu, která ovšem mohla býtí ozdobou na př. Korunní, nebo býv. Jungmannovy třídy, tehdejší názorové úrovně.

Nutno však přiznati, že tu byla snaha o řešení architektonicky pokud možno vyspělé, ačt' jen podle tehdejších měřítek a časového názoru, nedbající ohledu na polohu, prostředí a okolí, snad v samolibé jednostrannosti, či spíše v domyšlivé naději, že vše ostatní bude beztak nuceno ustoupiti a se přizpůsobiti, a že tato stavba bude základním pilířem budoucí »moderní« regule Malé Strany. Snad by byl při tom ušetřen Mikulášský chrám, ovšem zase jen sám o sobě, jako jediný ústupek; tedy další musejní neživoucí objekt. Proto však bylo třeba ukázati, že my, t. j. tehdejší doba před 50 lety, dovedeme skvěle obohatiti pohled od Karlova mostu, jehož trvání bylo ostatně také již asi sečteno. A bylo to uskutečněno nejen zbytečnými balkony v obou průčelích a přilepeným nárožním, oblmým třípatrovým arkýřem, který snad měl býtí jakýmsi opakováním nárožního arkýře starého protějšího domu čp. 272, ale hlavně asi 35 m vysokou věží. Její báň je převýšená, protože tehdejší akademi-

kové, nechtějící porozuměti duchu barokních výtvarníků a mluvě jejich díla, pokládali báň Mikulášského chrámu za příliš plochou, jakoby připláclou. Na onu báň oktogonální věže záložny bylo věnováno i něco ušlechtilějšího materiálu (měděné oplechování obloukových žebér a lucerny); na věž vydal stavebník zbytečně vyhozené tehdejší tisícovky na škodu města i svou. Na fasádě je několik osamělých sloupků ze skutečného, přírodního, leštěného kamene (v nárožním arkýři a nad balkony); jinak je všechno plastické členění a článkování jen z cihel a malty. V přízemí pak ovšem přebíhatý nános truhlářiny výkladečů a vchodů; jen pod arkýřem je nároží holé a místo očekávaného hlavního nosného sloupu vidíme vchod do krámu, neobložený, jaksi jeskyňovitý.

Spatříme-li však blíže u mostu téměř současnou ozdobu Dražického náměstí podobnou nárožní novostavbu, rovněž s věží, jenže ještě podradnější a zbytečnější, dospíváme k přesvědčení, že jsme od tehdejší doby nemohli důvodně očekávati nic, než alespoň zachování toho, co bylo. Aby se to však nestalo, přiskočilo zdánlivé dobrodiní daňových výhod a podnícení stavební spekulace.

Nám tedy nezbyvá než to, čím minulost opovrhla nebo na co již nestačila, a potom též uvažování o nápravě, k čemuž třeba znáti, co tu bylo dříve. Nejlepší zdroj poznání jsou četné práce nejpřednějšího znalce a badatele o Malé Straně, vládního rady Cyrila Merhouta.

To, co dále uvádím, má sloužiti jen k odůvodnění námětů v závěru. Po založení Malé Strany r. 1257 jako hrozeného královského města a jeho gotické výstavbě, byla asi již koncem XIII. století i východní strana náměstí stavebně ukončena a ucelena v duchu oné doby. Byly tam pravděpodobně vesměs úzké, štítové, jednopatrové domy s hřebeny a úžlabími střech, kolmými k průčelí. Bylo jich 8 až 9. Je jistě pozoruhodné, že na této straně jsou jen menší stopy gotického loubí (mezi domy čp. 36 a 37) než na straně severní (u domu Smiřických) a na straně jižní (mezi domy čp. 271 a 272). Takový podobný vzhled východního průčelí nám ještě naznačuje výsek z prospektu v dřevorytu J. Kozla a M. Peterla z Annaberku (?) z r. 1562 (viz

Dr Zd. Wirth: Praha v obraze pěti století), který, ačkoli je nazván »Praga Bohemiae metropolis accuratissime expressa«, má alespoň v této části význam jen pouhého hrubého náčrtku, značně zkresleného a primitivního, v němž není dbáno ani měřítka ani tvaru; oblouky loubí, okna atd. jsou zakreslena jen v náznacích v nahodilém tvaru i počtu (viz obr. 4.). Severní nárožní dům čp. 35, který byl již od r. 1478 radnicí (dř. dům Jana Tovačovského z Cimburka, předtím pánů z Michalovic), se povšechně dosti podobá výkresu téhož domu na prospektu Sadelerovců z r. 1606 (viz obr. 3.); naprosto se však neshoduje počet oblouků loubí (na Kozlově dřevorytu 2 oblouky, na Sadelerově prospektu 5 oblouků). Avšak ani Sadelerův prospekt při poměrně technické dokonalosti není zcela spolehlivý co do měřítek, počtu oken atd.

Na Sadelerově prospektu také vidíme nový útvar vedle radnice, totiž dům čp. 36 t. zv. »U Splavínů«, nyní obecní, který vznikl sloučením dvou domů, čemuž nasvědčují tehdejší i nyníější 4 otvory loubí. Tento dvoupatrový dům, který se co do výšky a hmoty podnes nezměnil, byl téměř dominantou celého průčelí, kdežto dnes je jakoby do země propadlý mezi svými sousedy. Podle Sadelera měl 2×5 oken stejných, podle br. Hegrových a též dnes má 2×4 jednoduchá okna a 2×2 sdružená dvouokna. Jde snad o chybu v Sadelerově, jen schematické kresbě (viz obr. 1., 2., 3.).

Zato se však radnice (čp. 35) od doby Sadelerovy důkladně změnila. Byla přestavěna renesančně nedlouho po r. 1600 Bossim s pozdějšími, architektonicky pořádnějšími nástavbami tří věží a dvou štítů nad hlavní římsou (viz obr. 2.)

Nynější dům čp. 37, t. zv. Kaiserštejnský čili »U tří hvězd«, vznikl z dvou štítových domů jednopatrových asi r. 1700 podle projektu Alliprandiho. Byl pak svými rozměry, svou attikou, ozdobenou sochami a vázami, řešením průčelí s »grand-étage«, s mohutnou a bohatou hlavní římsou, obloženou kolem obou nároží, přímo určen k architektonickému ovládnutí celé skupiny domů východní strany náměstí. Přistavění nové, čtyřpatrové, vyšší budovy záložny způsobilo však těžce pocítované zmrzačení této význačné barokní stavby. Při zazdění loubí a zřízení balkonu byl již dříve zdemolován střední oblouk vstupní v loubí. To nutno též odčinit.

Novostavbou záložny bylo těžiště hmoty celého průčelí, které bylo dříve přibližně v ose domu »U Splavínů«, posunuto asi o

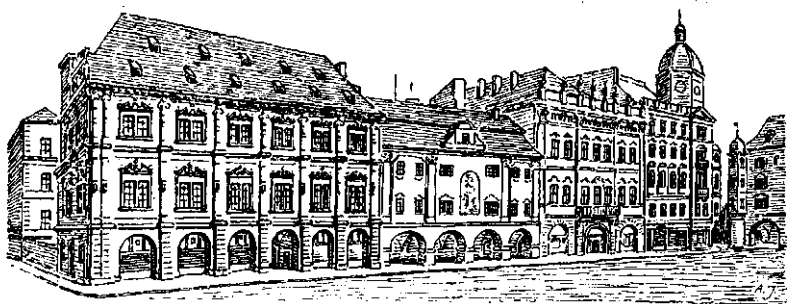
3 m směrem k jihu a vyváženost hmot tím těžce porušena.

Nová budova záložny vznikla na místě dvou štítových domů, které byly jistě již v době gotické; jsou zakresleny na Sadelerově prospektu jako jednopatrové a byly koncem XVII. století zvýšeny, severnější s jedním obloukem loubí o jedno, jižnější s dvěma oblouky o dvě patra (viz obr. 2. a 3.).

Z uvedeného je zřejmé, že stavební vývoj, alespoň novější, začínající v době pohusitské, nebyl výtvarně nikdy ukončen na této straně náměstí a není tedy určitého stavu, kterého by bylo se přidržeti, i kdyby byla jinak úplná volnost pro nějakou rekonstrukci. Průčelí, ještě r. 1562 téměř vesměs štítová, mění se do konce téhož století tak, že na Sadelerově prospektu již téměř převládá horizontála a hřeben střechy, rovnoběžný s průčelím (obráz. 3.). Na kresbě br. Hegrových z r. 1794 vidíme pak další prodloužení horizontálního obrysu hmoty průčelí o dům čp. 37. Současně nastává další slučování starých úzkých domů v mohutnější stavební útvary, lépe vyhovující architektonické dispozici a bytovému komfortu podle vkusu oné doby. Domy čp. 38 a 39, úzké, štítové, k sobě se ještě těsní, jsou již tehdy přežitkem, čekajícím na svůj ortel (obráz. 2.). Na téže kresbě vidíme též značnou nesourodost východní strany náměstí. Dům čp. 37 má sice podnes hřeben valbové střechy kolmý k průčelí, avšak rozhodná je mohutná horizontála hlavní římsy a attiky s bohatými skulpturami, která střechu zcela zakrývá v pohledu s náměstí.

Není tedy již možné nebo užitečné, uvažovati o rekonstrukci obou bývalých domů čp. 38 a 39 podle stavu před 150 lety; vývoj sledovaný do konce XVIII. století přímo vynucuje sloučení obou domů, což učinila záložna při své novostavbě. Přece však nové průčelí nemá délku o mnoho větší než 14 m. Nynějším rozdělením východní strany náměstí vznikly jen čtyři, poměrně co do délky dosti uzákoněné útvary stavební v jakési sestupné řadě od severu k jihu ($31\frac{1}{2}$ m + $20\frac{1}{2}$ m + $17\frac{1}{2}$ m + $14\frac{1}{2}$ m = $83\frac{1}{2}$ m).

Výšková korektura, a to radikální, je však žádoucí; zejména nutno zboržiti věž i celé čtvrté patro a snížití třetí patro asi o 1 m. Kromě toho je třeba podle mého názoru odstraniti nárožní risalít, nárožní arkýř, oba balkony k náměstí a všech šest balkonů k Mostecké ulici, pseudorenesanční fasádu otluoci a okenní otvory změnit asi tak, jak jsem naznačil v obr. 5. Okna byla

Obr. 1. Pohled od severozápadu z loubí bývalého domu Smiřických. Původní kresba A. J. Janouška

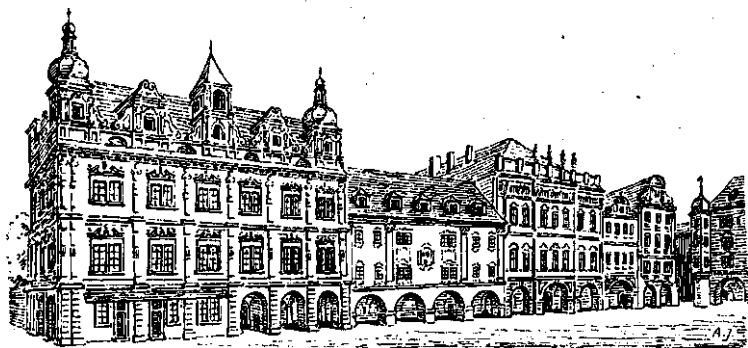
by podvojně sdružená se středním sloupkem, což by vyhovovalo širše otvorů i konstruktivním nezbytnostem a bylo by ohlase renesančních sdružených oken radnice na druhém konci řady. V loubí by byly tři oblouky, takže by původní rytmus nebyl porušen, ale poměry velikosti oblouků zlepšeny. Úplná novostavba, což při 50letém trvání není vzácností (skeletová stavba s výplňovým lehkým zdívem), poskytla by ovšem též dalekosáhlé možnosti lepšího využití prostoru, zřízení novodobým podmínkám vyhovující dvorany a j., při čemž by veškeré struktivní elementy, zejména ostění oken s jednoduchým páskovým orámováním a rozdělovacím sloupkem, římsy i arkády loubí byly kamenné z žehrovičského pískovce nebo jím obloženy, což vyhovuje i barokní tradici malostranské (na př. bývalá jezuitská kolej na protější straně náměstí).

Jak patrně z obr. 5., došel by nárožní

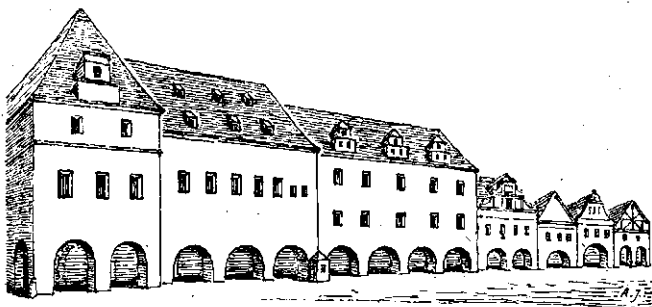
arkýř Petřílkovského domu opět svého významu v poměru k architektonickému prostředí.

Žádoucího dojmového zvýšení hmoty domu »U Splavinů« hledím pokud lze dosíci řadou nástřešních vikýřů při ponechání dosavadního středního, který však je mladší než Hegrova rytina. Tehdy bylo tam 5 stejných vikýřů v řadě.

Z důvodů komunikačních i pohledových a k ochraně protějších starých domů, zejména čp. 272, nutno trvati na úplném uvolnění loubí v celé délce náměstí. Tato shoda obyčejně odpůřících zájmů potvrzuje správnost požadavku. Je totiž nezbytné uvolnit vstup z náměstí do ulice Letenské a hlavně do Mostecké, a vnější chodníky zúžit na ochranné obruby kolem nároží. Jinak byl by přímo ohrožen cenný dům »Petřílkovský« čp. 272, protože při rozhodování ryze užitkověm by spíše padl starý dům s ex-

Obr. 2. Kresba, odvozená z obrázku Filípa a Fr. Hegrových z roku 1794

Obr. 3. Kresba, odvozená ze Sudelerova prospektu z roku 1606

Obr. 4. Přibližný stav r. 1562

podle J. Kozla a M. Peterla

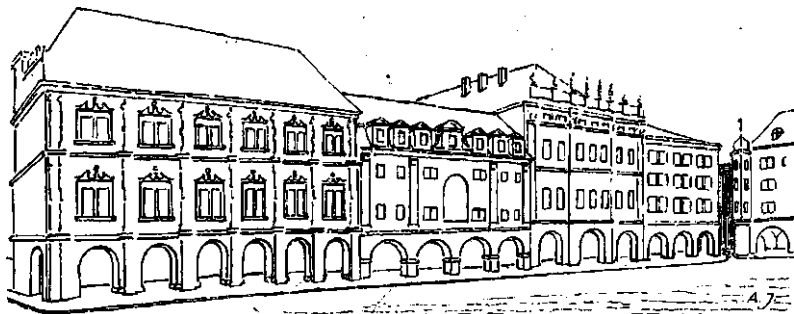
panovaným nárožím než dům novější; vstup do náměstí je totiž sevřen na šířku, dosahující sotva šířky Karlova mostu, t. j. asi 9 m. Také od Šternberského, dříve Velikovského domu čp. 518 na rohu ulice Tomášské, s krásným nárožním arkýřem, bylo by tak odvráceno možné nebezpečí.

Uvolněním celého loubí ožije dosavadní mrtvý a zanedbaný jeho zbytek, totiž loubí domu »U Splavínů«, a získá se příjemné vyhlídkové útočiště návštěvníkům Malé Strany právě v místě jejich obvyklého shromažďování. Úpravně, čistě loubí by ožilo, dalo vzniknouti elegantním obchodům uměleckými a památkovými věcmi,

vybranému knihkupectví, výstavě obrazů a podobně.

Věží a štítů na bývalé radniční budově čp. 35, zbořených r. 1826, netřeba želeť. Byly pozdější a podradnější než ostatní průčelí, nevyrůstaly organicky z jeho architektury; byly na střechu jen dostatečně posazeny, a to v lichém počtu pěti, ačkoli počet okenních sdružených otvorů je sudý, šest v každém patře (viz obr. 2.).

Po ustálení názoru památkového bylo by uvažovati o hospodářských a finančních podmínkách a o prostředcích právního rázu k dosažení žádoucího výsledku v době skutečně dohledné.

Obr. 5. Ideový náčrt nové úpravy. Navrhl Ad. Janoušek

Zpráva pokladní za léta 1940 až 1945

Od poslední pokladní zprávy, otištěné v 7. čísle Věstníku, uplynulo již více než 6 let. Teprve nyní máme opět možnost podati další pokladní zprávu

a činíme tak za celou dobu poroby pouze ve stručném výtažku:

Příjem:

Rok:	1940	1941	1942	1943	1944	1945	Celkem
Subvence:	23.355.—	81.611.80	4.611.20	38.006.—	44.000.—	10.630.—	202.214.—
Čl. příspěvky:	12.360.—	8.110.—	8.460.—	7.490.—	8.050.—	21.140.—	65.610.—
Čl. příspěvky:	1.115.85	1.944.33	1.937.32	1.999.25	3.256.80	83.80	10.337.35
Výběžky:	2.012.—	3.594.—	—	5.660.—	—	—	11.266.—
Prodej publikací:	588.—	334.—	251.—	295.—	24.055.80	186.—	25.689.90
Dobroč. loterie:	—	—	—	—	4.351.10	10.196.10	14.547.20
Celkem:	39.430.85	95.594.13	15.259.52	53.450.25	83.713.80	42.215.90	329.664.46

Vydání:

Rok:	1940	1941	1942	1943	1944	1945	Celkem
Kancelář:	16.202.—	14.631.55	14.575.30	14.582.80	14.426.70	15.824.40	90.242.25
Věstník:	3.534.05	4.958.75	—	—	—	—	8.492.80
Výběžky:	1.130.—	609.10	459.10	2.009.—	—	—	4.207.20
Knihovna:	—	—	150.—	1.282.80	2.732.80	538.50	4.704.10
Výstava:	—	26.608.30	4.109.70	—	—	—	30.718.—
Model M. Str.:	19.879.30	1.418.05	—	500.—	—	10.061.—	31.858.35
Dobroč. loterie:	—	—	—	—	4.288.—	—	4.288.—
Různé:	319.40	234.80	28.—	568.—	—	1.385.40	2.535.80
Celkem:	41.064.75	48.460.55	19.322.10	18.942.10	21.447.50	27.809.30	177.046.30

Jak z uvedeného výtažku zřetelně byl příjem za dobu šesti let značně větší než výdání.

Tento příznivý finanční stav lze vysvětliti hlavně tím, že na Klub bylo pamatováno subvencemi a dary ve větším rozsahu než v letech předcházejících; rovněž i výnos členských příspěvků a výběžek měl vliv na příznivý finanční výsledek. Větší peněz byl též získán prodejem publikací a losů dobročinné loterie. Na příznivý finanční výsledek měly vliv i úspory dosažené tím, že pro úřední zákaz nemohl býti vydáván Věstník, a že nemohly býti prováděny práce spojené s dokončením modelu Malé Strany pro nedostatky odborných technických sil. Pouze přípravné práce s výstavou ochrany památek vyžádaly si větších nákladů. Výstava, která měla býti konána koncem r. 1941, nemohla býti, bohužel, prozatím uskutečněna.

Celkové jmění Klubu, které činilo r. 1939:

Kčs 37.659.75,

zvětšilo se o přírůstek za léta 1940

Kčs 190.277.90,

až 1945 na částku

Kčs 190.277.90,

z čehož pozůstává většinou z vázaných vkladů.

V tomto celkovém jmění Klubu není započtena hodnota modelu Malé Strany, ježto jeho cena jest ideální; rovněž i hodnota knihovny není do jmění počítána.

Ing. Miroslav Ríky v. r.

t. č. pokladník.

Dne 31. prosince 1945 byly všechny položky porovnány s doklady a shledány správnými.

Jindřich Sechert v. r.

t. č. revisor.

Emil Kočí v. r.

t. č. revisor.

Zpráva knihovníka ke konci r. 1945

V letech okupace (od r. 1942 až do konce r. 1945) byla knihovna znovu uspořádána a sestaven nový katalog. Všechny knihy jsou definitivně uloženy ve 4 skříních, každá kniha má své inv. číslo a značku a jest zapsána do katalogu; kromě toho pro české knihy byla sestavena kartotéka.

Knihy poškozené a díla sešitová, pokud to bylo možné, byla opatřena vazbami. Byly to zejména všechny ročníky Památek archeologických, Zpráv památkové péče, Zprávy památkového sboru hl. města Prahy, ročníky Kruhu pro pěstování dějin umění, Tomkovy dějiny města Prahy, některé díly »Soupisu«, 11 ročníků Časopisu muzea král. českého, Havránkova »Neznámá Praha«, Elertovi »Posvátná místa Prahy«, Mikovcovi »Starožitnosti země české« a několik dalších jednotlivých děl.

Za vazby bylo zapláceno: r. 1943 1.039.80 K

r. 1944 1.637.20 K

Celkem 2.677.— K

Knihovně bylo darováno v roce 1942 8 knih a zakoupena byla 1 kniha za 150 K, v roce 1943 74 knih a bylo zakoupeno 7 knih za částku 243 K, v roce 1944 70 knih a zakoupeno 40 knih za 1.095.60 K, v roce 1945 25 knih a 1 mapa a mimo toho zakoupeno 14 knih v částce 538.50 K. Celkem darováno bylo knihovně v posledním čtyřletí poroby 177 knih, 1 mapa a zakoupeno bylo 62 knih za úhrnou částku 2027.10 K.

Poznamenáváme, že koncem roku 1945 měla knihovna celkem 1190 (inv. čísel).

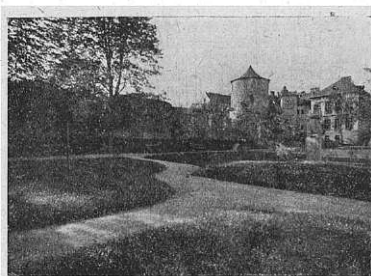
Ing. Miroslav Ríky v. r.

t. č. knihovník.

Různé zprávy

Havlíčkův Brod: radnice

Havlíčkův Brod: městské hradby

Bývalá radnice v Havlíčkově Brodě.

Průčelí této renesanční budovy mělo být opraveno v r. 1943. Omítka byla očištěna a oškrábána až na zdivo, aniž byly profily říms a volut podrobněji zakresleny. V tomto stavu byla stavba ponechána až do konce války. V prvním roce svobody přistoupilo se ihned k obnově a za mé účasti byl rekonstruován pravděpodobný stav průčelí.

Jan Mannsbarth.

Městská hradba v Havlíčkově Brodě.

Značná část hradby za děkanstvím byla zničena za náletu na jaře 1945. Tato část je důležitá v pohledu na město z Havlíčkových sadů, tvořící spojkou mezi dvěma dochovanými baštami. MNV přikročil k obnově ihned po osvobození. Nebylo pokládáno za vhodné vystavět znovu zeď vcelku, nebylo-li jednak dosti původního materiálu, jednak zeď byla již do té míry torsem, že nově vystavěná část by nezbytně působila vedle dochované tvrdě. Proto byla zeď nahrazena prostým tyčkovým plotem na podezdívce z původního kamene, neseným širokými pilíři z téhož materiálu, které svou hmotností tvoří opět pohledové spojení obou bašt.

Jan Mannsbarth.

Staroměstský rynek.

Po tajemném odkládání byla měsíc po oznámení výsledku otevřena výstava soutěžních návrhů na novostavbu radnice a úpravu rynku. Můžeme hned říci, že si takto chránění starobylého rázu nepředstavujeme, a že padesát let hnutí za Starou Prahu má zde žalostný výsledek. To nejen u soutěžících, nýbrž i u posuzujících, kteří sice všeobecně mluví o starobylém rázu, ale oceňují vše jiné — až do »nevhodného příslušenství, které také při tak závažném souzení neopomínají vytýkat! Umělecká volnost, již mělo vypsání umožnit, zvrátila se v nevázanost. Porota sice mluví o úspěchu, ale skutečnost svědčí o opaku, neboť si sbor delegovaných zástupců — nikoliv vybraných značků, jak bývalo dříve zvykem — vzal za cíl vybudovat dnešní památník, nikoliv »neporušit starobylý ráz, ale spíše jej ještě zdůraznit«, jak předpisovaly

podmínky. Většina soudců, která takto smýšlí, je buď nedostatečně poučena nebo má ideologii odporující naprosto veřejnému mínění.

Nepoškozuje snad tento ráz narovnávání »půvabných křivek« pódiorýsných, ořezávání a narovnávání? Sama porota to doznává v závěru a slovně setrvává na dnešním stavu půdorysném u severní strany rynku a chce i gradaci obrysové linie. Z toho je zřejmo, že nová severní strana rynku nemůže se ideově docela změnit, nýbrž jen v detailech opravit, takže neměla být součástí ideové soutěže. Ocenění je ovšem v rozporu se zásadami slovně potvrzenými: nejvýše byl oceněn návrh měnící celou polovinu rynku k nepoznání a také jiné návrhy podobné si počínající byly vysoko hodnoceny, ač o základním požadavku zachování starobylého rázu nemůže být při nich ani řeči. Zmatek vyvolaný neurčitostí vypsání, stupňován jest jen protichůdností slovního a věcného ocenění, jakož i novými požadavky. Porota oceňuje a uznává i »intimní uzavřenost« i otevřený ráz ani mezi nimi nerozhoduje, což je pro středověký prostor názor neslýchaný. Jisto je, že životu nelze trvale bránit, jak uznává porota, zamítající umělá uzavření asanační třídy, která přivádí proud od jednoho slepého mostu; ale důsledků neprovede, naopak, oceňuje ty, kteří tuto potřebu pro přístup od tří důležitých mostů vústěných před Mikulášem popírají, zúžující uličku před kostelem na minimum. Jdou tak daleko, že zachovávají bezcenný dům, vybombardovaný útulek služebných, ale východní radniční průčelí ani se nepokoušejí zachovat! Radu omýlt nejude moci vyjasnit ani navrhované pokračování některých v užší soutěži.

Bohumil Hypšman.

Obnova starobylé části radnice je bez projektanta.

Všichni se zajímají o otázku dostavění radnice, ale obnova starých částí pokračuje sama — doslova — neboť nemá vlastního projektanta. Když se započalo s touto prací, byl k jejímu vedení vybrán bez soutěže osvědčený v takových věcech architekt Pavel Janák, který se pro úkol podobný osvědčil při plnění obnovy Čermínského paláce a pražského hradu. Nyní po jeho odchodu není potřeba žádné

odpovědné hlavy, ke které by mohla mít veřejnost důvěru? I při dobře obstarané znalecké práci památkářské práce nelze takového projektanta postrádat u prvé pražské budovy a památky, neboť se zde provádí řada novinek, na které nestačí pouhý kontrolní orgán. Jsou to výstavní síň v podkroví nad starým zastupitelstvem, přístup k ní, staré schodiště uspokojit a vklínit v nový organismus a řada jiných otázek. O okolnosti, že tak důležité práce jsou bez dostatečného vedení, není zajisté pan, primátor dost zpraven!

Zbořit předčasné trosky radnice?

ONV a po něm jiní dali svolení k zbourání po-ničeného východního průčelí radničního v tom předpokladu, že se má již uskutečňovat na prvním místě ocenění návrh nově radniční budovy. Nechtěl bránit novému dílu, které mělo ozdobit a doplnit staroměstské náměstí a zůstat památkou dnešní skutečně historické doby. Avšak k tomu nedošlo, porota většinou druhou částí zmíněného. přání vedení, netroufala si doporučit některý z oceněných návrhů k provedení, protože by to bylo tuze krátké. Odsunula určení projektanta, až ze základních vad vyjde při užší soutěži návrh uspokojivější. Nejdůležitější je otázka, není-li po-ničené průčelí již tím samým památkou? Ostatně jeho historické ocenění a spojení s novodobým rozmachem českého národa je nesporné, jak potvrzuje prof. V. Vojtěšek. Aby takové a podobné otázky se nemusely uvažovat a věc se zjednodušila, stal se na začátku uvedený pokus o zbourání pod záminkou hrozícího esatu. Nyní se však objevuje, že záminka nevystihuje skutečnost, ježto statický znalec města Prahy ji zavrhne a tvrdí opak! Když také mnozí jiní varují před bouřným dříve, než bude rozhodnuta otázka návrhu, doufáme, že ONV se usnese jinak.

Péče o památky Jindřichova Hradce v letech 1938-45. Zásada »inter arma silent Musae« ne-

osvědčila se v Jindřichově Hradci, pokud se jedná o záchranu starých uměleckých památek: za první světové války se začalo s restauračními pracemi na freskách v kostele sv. Jana a teprve za druhé války byly tyto práce dokončeny. Spolek »Přátel starého Jindřichova Hradce« začal už v roce 1938 restaurovat v roce 1918 odkrytou fresku v křížové chodbě kostela a když akademický malíř J. Fíšer zjistil další fresky, téměř ve všech částech chodby, pokračoval v těchto pracech i v přistších letech, a pak i ve vlastním chrámu, kde jednak byly odkryty četné malby další, jednak opraveny a restaurovány též fresky apoštolů mezi okny. Tyto práce si vyžádaly celkem Kčs 219.000.— a byly umožněny především vzácným pochopením památkového úřadu v Brně, kam Jindřichův Hradec za okupace patřil po svém přivlčení do Moravy. Tak podařilo se odkryt fresky ve 22 polích gotických i renesančních, v křížové chodbě otevřít též a upravit k chodbě přiléhající soukenickou kapli, používanou za skladiště, objevit neznámé fresky v kostele, restaurovat dříve odkryté i oltářní obraz a hlavní oltář. Kostel sv. Jana stal se tak novým přírůstkem bohaté galerie památek, kterou představuje Jindřichův Hradec. Pěti »Přátel starého Jindřichova Hradce« v roce 1940 bylo opraveno též sousedí na hlavním náměstí nákladem 25.000 Kč sochařem Zentnerem a provedena nejnutnější oprava střešy na Pírchanské kapli. Současně s kostelem sv. Jana pracoval akademický malíř Fíšer také v zámku, kde byly restaurovány fresky v kapli Bílé paní, a celá malířská výzdoba kaple sv. Ducha, zatím co němeští štukatéři začali opravovat štukovou výzdobu zámecké rotundy, kterážto práce však, bohužel, zůstaly nedokončeny. Na nového majitele Černinského zámku, jímž je stát, čeká tu významný úkol navrátit také tento klenot české renesance jeho původnímu lesku. Z menších oprav, podniknutých též »Přáteli starého Jindřichova Hradce«, možno uvést opravu oblouku přes uličku u domu Kallupera a opravu záhlé fresky u Reiterů.

Dr Jan Muk.

Recenze věnovaných publikací

Hrad Karlštejn od Dobroslavy Menclové (sv. IX. Uměleckých památek vydávaných nakladatelstvím V. Poláčka za redakce dr. Eman. Pocheho, 111. stran s pohledem na hrad a 3 plány od autorky a 38 fot. pohledy, r. 1946). Vzácná kniha, jedna z nejceennějších publikací až dosud o hradě vydaných. Autorka ve šťastné spojení jako architektka a současně historička umění studuje systematicky naše hrady, a tu přirozeně věnovala se s největší láskou a plní důkladnému probádání Karlštejna jak po stránce historické a umělecké, tak i stavební a architektické, aby mohla ujasnit výlučnou jedinečnost jeho typu a vznešeného programu mezi středověkými hrady nejen českými, ale i evropskými. Výslednici tohoto všestranného probádání je základní poznatek, autorkou bled na počátečních stránkách uvedený, že duchovním iniciátorem je sám mladý český král Karel IV. Jeho vzdělaná mysl, vlastenecky a zároveň velmi zbožně založená, toužila vybudovat tento pevný hrad především k účtiku celého království českého, k uchování věcí královských, klenotů a práv koruny české a pak jako své intimní sídlo pro dny oddechu. Se stavbou započato v r. 1348. Vznešený

tento program rozšířil ještě, když jako císař svatě říše římské převzal r. 1350 také římské císařské insignie, které rovněž umístil na Karlštejně. V dalších kapitolech popisuje autorka, jak vypadal hrad v době Karlově, jak začal upadat po jeho smrti až do doby rudolfínské, kdy znovu zaleskl se ve své kráse — tentokrát už renesanční, kterou ho odel vlásky stavitel Oldřich Avostalis de Salia, pak znovu úpadek v pobělohorské době a probuzení zájem o hrad a jeho umělecké poklady v XIX. století, který vyvrcholil ve snaze po dokonalé opravě celého hradu. V předposlední dlouhé kapitole líčí hrázou Mockeru puristickou představu v letech 1838—1899, zvláště co ze starobylého konglomerátu hradního zněla a co za chovála. V poslední kapitole analysovaly architekturo-nicko konstrukci hradu, v čem zapadá do vývojového typu hradních staveb, čím se odlišuje i proč. Ujasňuje jak zevní gradaci, tak i stoupající uměleckou vnitřní výzdobu hradních článků pod jejich stoupajícího významu a uzavírá své líčení tím, čím začala, že duchovním tvůrcem vši tu vznešené krásy je sám Karel IV. Kniha prostupující a vesměs zdařilá vyobrazení opatřena jsou

samostatným popisem mnohdy značně obsáhlým. Na konci je uveden rejstřík umělců, seznam vyobrazení a literatura o Karloštině. Škoda, že nebyl kvůli úplnosti připojen též půdorysný plán dnešního stavu.

R. Hlubinka.

Karel Honzík: *Tvorba životního slohu*. Stati o architektuře a užité tvorbě vůbec vydal Václav Petr v Praze r. 1946. Honzíkova kniha svým obsahem i zaměřením je mimořádnou událostí v dnešní literatuře, věnované architektuře, uměleckému průmyslu, technickému provozu a životním podmínkám bytovým moderního člověka. Tato kniha není tedy určena jen architektům a inženýrům, ale všem těm, kteří jsou postaveni na tak vedoucí a odpovědná místa, na kterých se rozhoduje o přístích tvarech, ve kterých budou žít a tvořit nové generace. Kde se však rozhoduje nejen o architektonických problémech stavebních, ale i o přístích tvarech užitekových předmětů, strojů, vozidel, nábytku, přístrojů, oděvů atd. atd. Honzík koncipuje svou knihu na logice zákonitosti tvarů, podmíněných přírodou, tedy přírodními zákony a usměrňující problémy provozu. Jsou zde tedy úvahy, směřující k výsledným usazeváním, které svou jasností stávají se klíčem k řešení nejnaléhavějších problémů technických. Vázneme-li si na př. jen oněch částí knihy, které jsou věnovány stavbě moderních bytů, najdeme zde shrnuta všechna základní pravidla moderního stavebníka a všechny poučky i náznaky, jak bude nutné řešit obydlí moderního člověka v socialistickém státě. Je tedy kniha Honzíkova určena nejen dnešnímu, ale právě letům přístím, neboť uskutečnění všech těchto ideálních projektů nelze provést ani letos ani v několika letech přístích. V dnešní poválečné době, kdy celé rodiny nebyly vůbec, není možné uskutečnit všeobecný bytový komfort tak, jak je v knize plánován. Toto, řekl bych překážkou zaměření knihy, je však jejím kladem, protože upozorňuje všechny povolane činitele, jak by měl vypadat moderní, velkovýš plán tvorby všech tvarů a všech životních prostorů v přístích letech. Honzík upozorňuje na úkoly naléhavé a na úkoly splnitelné až v letech budoucích. Poukazuje na nelogiku v modernosti člověka. Člověk je na př. majitelem osobního auta, ale bytu bez koupelny. Honzík však odkrývá i nelogiku pracovní doby, která místo aby v době strojů, které pomáhají člověku zkracovat čas, tento čas, věnovaný práci, a to intenzivní práci naopak prodlužuje, na úkor zdraví pracujícího člověka. Upozorňujeme, jak v době, kdy lidé neměli strojů, kdy tedy nepracovaly stroje za člověka, pracovalo se mnohem méně. Píše: »Všeobecná dřina vzrostla. Ve XIV. století měli 160 až 180 svátků do roka, což znamená, že vlastně půl roku trávili v nečinnosti.« Takovýto postřeh a připomínka nalézáme roztroušených v knize mnoho a mnoho. Nelogičnost stavební a komunikační, na které je i Praha bohatá, vyzvedává Honzík, aby nejen varoval, ale současně ukazoval směr, jak tyto chyby napravovat. Jeho programové návrhy velkoryse určující rekonstrukce pražských nářeží, doplňují osnovu knihy, aby tím podtrhl nutnost přizpůsobit hlavní město většímu cizineckému ruchu.

Burka

Památník boje o život národa 1939—1945 uspořádal Ant. Zhoř, vydalo Ústřední učitelské nakladatelství v Praze. Šťastným úvodem tohoto výběro-

vého sborníku je poselství presidenta republiky dr. Edvarda Beneše k Čechům a Slovákům, nabádající k novému životu za nové ideály, nové mravní hodnoty a nové lidství. Následuje apotheosa svobody národa od prof. dr. Zd. Nejedlého, pak redakční zdůvodnění potřeby a smyslu této knihy a stručný chronologický přehled hlavních událostí let 1938—1945. Obsah knihy je správně rozvržen na čtyři části, z nichž každá obsahuje kratičkou předmluvu a tři příspěvky. První část je věnována *těm, kteří za nás bojovali*. Jde o naši regulérní zahraniční armádu, o partyzány a o pražské povstání v květnu 1945. Články napsali vedoucí účastníci těchto tří složek branného odboje, armádní generál Ludvík Svoboda, prof. dr. Grňa a generál Zdeněk Novák. V druhé části, nadepsané: *Ti, kteří pro nás pracovali*, píší Zdeněk Fierlinger, dr. Prokop Drtina a dr. Vávro Šrobár. V třetí části, *dedikované těm, kteří za nás trpěli*, seznamují čtenáře autenticky dr. Petr Zenkl, dr. ing. R. Spazler a dr. Nedvědová-Nejedlá s německými koncentráky i svými osudy osobními. Čtvrtá část je jakýmsi epilogem k ostatní trilogii. V ní nepíší účastníci sami, protože — *za nás zemřeli*. Čteme tam o Josefu Čapkovi od Josefa Řejzky, o podplukovníku Svatozboj od dr. J. Grňa a o náčelníku Československé obce sokolské dr. Augustinu Pechlátovi od Ladislava J. Vaňky. Vše to je napsáno prostě, jímavě i přesvědčivě a tato úhledná knížka, malé vydání veliké eposy, mluví k nám za celé folianty dokumentů, úvah a dedukcí. Svým výběrem, svou stručností i autenticitou stává se spolehlivým, každému přístupným informatorem, svědkem i průvodcem po neuvěřitelné, svévolné, dobrovolné i nucené cestě lidstva až na dno mravní propasti. Knížka je však též hlasatelem vzrůstajícího našeho národa, varuje i slibuje. Menší nedopatek jako na př. vynechání jména dr. ing. R. Spaziera v seznamu autorů dvanácti příspěvků na vnitřní titulní straně, zařazení slovenského povstání do části druhé místo do první, a snad i nepřítomnost této části, to lze vysvětlit naléhavostí edice této knížky.

Adolf Janoušek.

Karloštin. Dějiny a průvodce hradem, napsal Čeněk Chyský, vydal 1946 Orbis Praha ve své sbírcce průvodců č. 14 jako II. vydání. První vyšlo v r. 1936. Úhledná knížka o 31 str., kapsového formátu, se 7 reprodukcemi krásnými fotografiemi od Ilka a Paula v Praze a s plánkem hradu, cena 15 Kčs. Dokonalý průvodce, v němž návštěvník hradu v hutné, ale výstižné zkratce najde vše potřebné. V úvodě několika větami je poučen všeobecně o vzniku, účelu i zániku hradu, načež v dějinných Karloštině zvi o jeho osudech od položení základního kamene dne 10. VI. 1348 až po dnešní dobu a konečně ve 4 kapitolách najde vše, co by chtěl vědět při vlastní prohlídce hradu od vstupu do první brány až do hlavní věže s kaplí sv. Kříže. Plánek hradu i s popisem je vzat ze Sedláčkových Hradů (1889) a nepostihuje dnešní stav po Mocrokové značné a neblahé přestavbě a tím máte návštěvníka již u první brány a zvláště pak v nádvoří purkrabském. Bylo by proto záhodno buď slovně na plánu upozornit na půdorysné změny, nebo nejlépe graficky změny vyznačit na Sedláčkově plánu, aby se vidělo, jak neodpovědné velké změny se na hradě provedly. Plánek je záhodno zvláště pro turisty vždy opatřit šipkou směřovou, označující sever — již. V předposlední řádce na str. 26 třeba škrtnout nedopatek vytištěné slovo »třicet svátek« k omylu.

R. Hlubinka.

Ing. dr. Jos. Sebek a ing. dr. Jan Vaněček: Technické stavby a ochrana přírody. Vydala Čes. akad. techn. s podporou ministerstva školství a nakl. Promethea r. 1942 v Praze. Podle předmluvy je spisem výsledkem literární soutěže Čes. akad. techn. z r. 1940, ve které dostal první a jedinou cenu ze čtyř zaslaných prací. Autoři, z nichž je jeden docentem nauky o stavbě měst na vysoké škole technické a druhý, architekt, je činným orgánem ochrany památek ve státním památkovém úřadě, rozebírají podrobně souvislosti technického díla s krajinou se stránky kulturního vývoje technického i hospodářského a etického ve vztahu k obrazu krajiny a poměrům klimatickým. V řadě kapitol promlouvají o početných vhodných případech staršího původu, respektujících zásahy a prostředky celkem jednoduchými krajinu a její útvar i vzhled hlavně při stavbě silnic, vytýkají nedostatky porozumění v ochraně krajiny při stavbách pozdějších, zvláště železničních a průmyslových a dokládají, že i velké technické stavby posledních dob, zvláště vodní, z nichž na př. údolní přehrady většinou mimořádně a nápadně zasahují do rámců přírody, mohou i při velkých rozměrech a rozsahu příznivě se začlenit do krajiny. Svoje výklady, námítky i rady doplňují reprodukcemi 80 fotografických snímků příkladů dobrých, méně dobrých i nevhodných a upozorňují i na podrobnosti, jako je způsob provádění staveb (na př. opěr. zdí) a výběr i použití stavebních hmot. Zdůrazňují několikrát nutnou a stálou součinnost všech pracovníků zúčastněných nejen na projektech, ale i při provádění prací, k nimž patří nejen inženýři, jako odborníci techničtí, ale také architekti, jako odborníci umělečtí, znalci lesního i zahradního hospodářství a přírody vůbec, vždy však také odborníci v ochraně památek a jejich výzkumu. Všichni tito součinitelé musí dobře znáti krajinu, do níž mají zasáhnouti. Jim ovšem musí vycházeti vstříc přiměřeně na výši doby jsoucí orgány, které rozhodují o povolení projektu a s ním spojených nákladů, a které dozírají i nad jeho prováděním. N nejen rozum, ale i cit dokonale vyvinutý a všestranně zkušený i společná dobrá vůle a vzájemné porozumění, mohou být zárukou splnění přání a snah, které tato příručka propaguje pro zkrásnění naší vlasti, při využití všech technických pomůcek a prostředků našeho rychlé se přeměňujícího života. Očinnou podporou byl by v mnoha případech památkový zákon, jehož

však zatím postrádáme. Podrobný seznam literatury se stručnými výtahy doplňují tuž prací myšlenou jako návod a poučení projektantům i širší veřejnosti. Vhodné by snad bývalo bylo uvést i jmenovitě všechny aspoň dobré zobrazené příklady. A.

L. M. Pařízek: »A lid povstale, vydalo Aventinum, nakladatelství dr. Ot. Storchy-Mariena v Praze r. 1945. Str. 188 textu a 63 fotografických příloh — 120 Kčs.

Pařízkova kniha jest reportážním vyličením pražské revoluce od chvíle jejího zrodu až po vítězný konec. Průběh revoluce je zachycen bez básnického nadsazování, vojáky a prostě, a tím více vyniká hrůdnost účastníků tohoto příběhu, kteří bojují, protože jim tak velí hlas srdce. Čítíme, jak se našení střídala s obavami o zřetel revoluce, a to přibližuje velitele, vojáky a všechny bezejmenné hrdiny lidský našim srdcím. Zejména Pražané vrátí se bezděčně při čtení knihy zpět do revolučních květnových dnů, jichž nevyslovitelně a nezapomenutelně kouzlo je znovu ovane.

Laďslav Ptáček: »Na sever od Prahy, vydalo severočeské nakladatelství ve Varnsdorfu r. 1946. Str. 153, 8 Kčs.

Obsah dílka je dán autorovým podtitulkem, knížka o českém pohraničí. Ke kládům knihy rozdělené volnou causerii v jednotlivé kapitoly, patří bystře a jiskrně zachycená psychologie života pohraničí. Jsou to zejména úvahy o různých kulturním zaměření školní výchovy při stejné osnově na českých a německých školách, o sebevražedné manii Němců po válce a vypravování o evakuování Němců, wehrwolfch atd. Jinde se však setkáváme s příliš širokým výkladem o budovatelských potížích (poměry tiskové, lékařské, advokátské, průmyslové, nedostatek pracovních sil atd.), o nichž víme a jichž příčiny jsou nám též známy. Knižka by získala na spádu, dále i tím, kdyby se vyhnula zbytečnému mentorování (na př. kapitola o tanci) a výkladem níjak přesvědčivým (na př. kapitola o evangeliu sv. Lukáše). Ale i tak je knížka dobrým činem, snažícím se ve stručné a zábavné formě obeznámiti vnitrozemí s poměry a potřebami pohraničí.

Ing. Ludvík Přisěbing.

Obsah č. 9: Adolf Janoušek: Malostranská pobřežní komunikace. — Bohumil Hypšman: Praha sama výstavou. — Bohumil Hypšman: Líc Prahy — pobřežní zastavení. — R. Hlubinka: Hvězdář Tyge Brahe. — Adolf Janoušek: Nutnost úpravy východní strany Malostranského náměstí. — Miroslav Ríky: Zpráva pokladní za léta 1940 až 1945 a zpráva knihovníka ke konci r. 1945. — Různé zprávy. Recenze věnovaných publikací.

Odpovědný redaktor: Otakar Vondráček, Smíchov, Na Šumavě čp. 1444, tel. 419-73. — **Redakční rada:** R. Hlubinka, B. Hypšman, A. Janoušek, Jan Mannsbarth, C. Merhout, B. Poche, Z. Wirth. **Otiakování článků dovoleno s uvedením pramene. — Vydává klub Za starou Prahu, Praha III, Mostecká ul. čp. 56, věž. — Tiskem Grafie, dělnické knihtiskárny v Praze II, Myslíkova ul. č. 15. Vychází každého měsíce kromě prázdnin. — Dohledací poštovní úřad Praha 25.**

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII.

V PRAZE 15. KVĚTNA 1947.

ČÍSLO 10.

Opětné otevření t. zv. Vysokého kostela sv. Jakuba v Kutné Hoře

Obr. 1. Obnovené trojlodi.

Opravdu slavnostní dny prožila nám tak blízká a milá Kutná Hora dne 19. a 20. října 1946. Po letech pilné, s hlubokým pochopením a odbornou zdatností vykonané práce, po desetiletích marných jednání i o bav, úsilí a příprav všeho druhu, bylo šťastně dokončeno dílo zachrany a obnovy alespoň uvnitř nejvýznamnějšího a nejzachovalejšího kamenného svědka prvního rozkvětu města.

Udržovací práce a opravy byly ovšem konány občas již dříve, zejména po nehodách a požárech, bohudiky většinou jen v mezích skutečné potřeby, na př. r. 1823, 1877, 1880 a 1891; ale teprve r. 1914 byly vypracovány projekty a rozpočty pro restauraci velkého stylu a měřítka. První světová válka však zmařila jejich realizování. Snad to bylo i štěstí, protože tehdy by nebylo postupováno s takovou úctou k odkazu minulosti ve všech jejích projevech, ani s takovou opatrností, znalostí věci a zkušeností jako nyní.

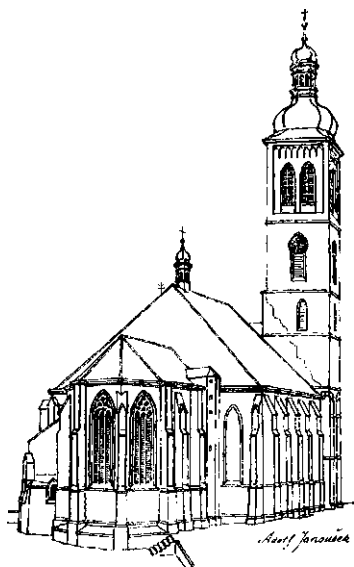
Tehdy ještě neminula doba dozrívajícího akademického purismu, který ochudil tak důkladně mnohý umělecký poklad, snaže se napařad očišťovati středověké stavby, takže z nich namnoze nezbylo než pouhé, domněle zdokonalené jádro, ba často ani ne tolik; proto se tehdejší restaurátoři pak uchýlovali k šablonovitým, akademickým nebo i jen zednickým rekonstrukcím a doplňkům. Vzpomeneme-li také, že vnitřek svatojakubského chrámu měl býti pomalován na způsob kaple sv. Václava a Ladislava ve Vlašském Dvoře, a že mělo býti snad i pokračováno v gotisování oltářů tak nějak podle vzoru oltářů z kaplí Ruthardovské a Charvátovské či Salazarovské, vytvořených asi před 65 lety, jsme rádi, že tehdy k obnově nedošlo, nezapomínajíce nenahraditelných, katastrofálních škod, které natopilo nezřízené novogotické řádění koncem minulého století v nejbližším sousedství chrámu, totiž ve Vlašském dvoře a v goticko-renesančním minemistrovském domě Horstoffsarském, který byl do základu zbořen. Byly tehdy napařad také vyráběny gotické oltáře ve tvaru, který gotika nikdy neznala, byly komponovány gotické skříně pro velké varhany na západních hudebních kruchtách, ačkoli tam gotické varhany nikdy nebyly, novogotické dřevěné kazatelny, zpovědnice i lavice a jiné. Lépe tomu porozumíme, uvědomíme-li si, že to jsou dozvuky bouřlivé reakce romantismu 19. století na osvícenský racionalismus t. zv. josefinský.

V tomto poznání a u vědomí, že odkladem a zanedbáním řádného udržování nevzniklo podstatné zhoršení stavebního stavu, jsme dnes vděční takřka šťastné shodě okolností, že technické a finanční možnosti k uskutečnění velkorysé obnovy nastaly teprve v době, která chápe úkoly památkové ochrany jako neosobní konservační dílo, založené na hlubším poznání duchovních a výtvarných hodnot, na pečlivém výzkumu a rozboru památky, na objektivním hodnocení všeho, co bylo nalezeno, bez zaujatosti pro určitou dobu, dílnu či formu, na znalosti materiálu a způsobu původní práce a na dokonalém ovládnutí všech vymožeností novodobé konservační techniky. Kromě toho jde téměř vždy také o zabezpečení stability stavby v celku i jednotlivostech, tedy o nezbytné odstranění konstruktivních závad, které lze nazvat organickými, vězících již v nedostatech původního projektu a původní práce nebo závad, vzniklých teprve později, na př. deformacemi základové půdy, požáry a jinými katastrofami, změnami statických podmínek jako působiště, směru a velikosti vnějších sil, odolnosti materiálu atd. K tomu je zapotřebí součinnosti vědeckých specialistů z oboru statiky stavebních konstrukcí, zkušebnictví stavebních látek a j.

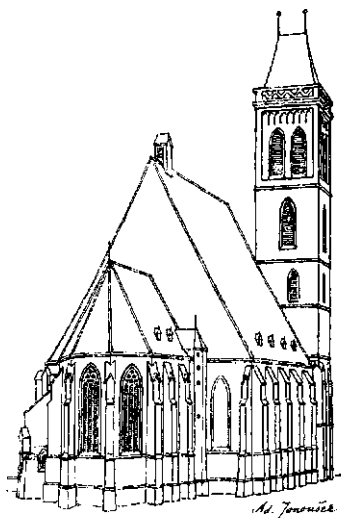
Tak se teprve nedávno dostala ochrana památek na půdu skutečné vědecké práce, soustavné a methodické. A do tohoto, vývoji památkové péče sice příznivějšího období, ale současně do počínající národní tragedie spadá příchod iniciátora nyníjší obnovy, vdp. arciděkana P. Jana Ev. Kohela, do Kutné Hory r. 1938. Úsilí tohoto znalce chrámové malby i praktického výtvarníka v tomto oboru bylo po osmi letech spolupráci tolika nadšených, vynikajících odborníků korunováno výsledkem, který nebylo lze předvídati za tak těžkých a nebezpečných poměrů, úspěchem, na který hledíme s obdivem i vděčností.

Je tedy pochopitelné, že dokončení tohoto díla bylo náležitě oslaveno jako událost významu nejen místního a úsekové kulturního, ale i celonárodního.

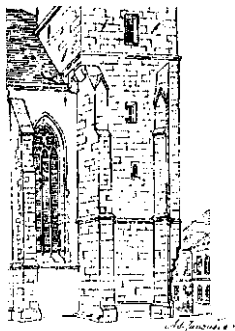
Zahajovací slavnostní schůze, konané v historické zasedací síni Vlašského dvora dne 19. října, v předvečer církevního znovuvysvěcení chrámu, se zúčastnili kromě místních pořadatelů pánové: ministr techniky ing. Jan Kopecký, konsekřátor chrámu, královéhradecký biskup ThDr. Mořic

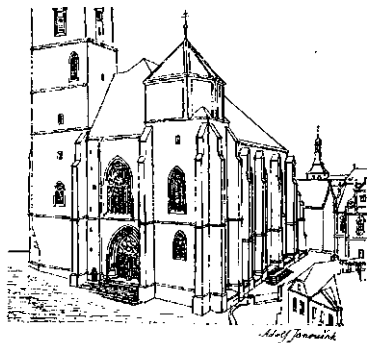
Obr. 2. Sv. Jakub v Kutné Hoře
od severovýchodu.

Obr. 3. Sv. Jakub v Kutné Hoře v XVII. století.
(Odvozeno z náznaků na stavbě a z Willenbergovy kresby.)

Obr. 4. Severozápadní nároží věže.

Obr. 5. Sv. Jakub od jihozápadu.

Pícha, zástupci ministerstva školství a osvěty, ministerstva techniky, státního památkového úřadu, zemské osvětové rady, předseda okresního národního výboru, zástupci místních národních výborů z Čáslavi, Kolína a Pardubic, reprezentanti kulturních a památkových institucí, zástupci místních i oblastních úřadů a útvarů, čestní občané města, odborníci, výtvarníci i publicisté, mnozí členové spolku kutnohorských rodáků a přátel v Praze a ovšem mezi nejpřednějšími také všichni přímí pracovníci na obnově chrámu. Místního občanstva se vešla do sálu jen malá část; ostatní vyslechli před Vlášským dvorem průběh slavnosti i projevy, což bylo vysíláno místním rozhlasem.

Úvodem k slavnosti byl svatováclavský chorál v úpravě J. Jindřicha, přednesený pěveckým spolkem Tyl, načež předseda MNV pan Josef Horných, jehož zásluhy o zdárné dokončení díla nutno zvlášť s povděkem kvitovat, zahájil slavnostní schůzi uvítáním hostů a vylíčením pětiletého úsilí všech zúčastněných o záchranu chrámu v době nejkrutějšího útisku, za neustálého osobního ohrožování; vzpomnul vzorné a nadšené spolupráce odborníků stavebních, sochařských, řezbářských, malířských, varhanářských i j., kteří zachraňovali městu i národu neocenitelné poklady kulturní. V závěru svého proslovu pak vyzval čestného občana města a nad jiné vynikajícího odborníka i poradce p. dr. Zd. Wirtha, aby promluvil o významu chrámu sv. Jakuba v českém výtvarném umění. Neobyčejně poutavá a při své stručnosti dokonale výstižná, na kritickém rozboru založená přednáška byla pak otištěna v č. 5. ročníku 1946 kutnohorského kulturního a propagačního věstníku: Krásné město.

Po něm ocenil odborový přednost a zástupce ministerstva školství a osvěty pan dr. Jan Morávek zejména zásluhy místního archeologického sboru Vocel o kutnohorské památky a kvalifikoval obnovu svatojakubského chrámu jako příklad moderního konservačního postupu, který je ke cti státnímu památkovému úřadu a jeho vedoucímu technickému odborníkovi p. ing. dr. J. Šebkovi, jež na to v dalším projevu vylíčil jak úkoly, před nimiž se octl, tak i povahu zabezpečovacích a konservačních prací a zakončil svými osobními vzpomínkami i přáním svému rodnému městu.

Autor tohoto článku, jednatel klubu Za starou Prahu, pak blahopřál jménem tohoto klubu iniciátorům a všem pracovníkům na díle obnovy svatojakubského chrámu, kteří ve svorném úsilí, obětavě a nezištně s pie-

tou, pochopením, odbornými znalostmi a s nadšením, které nelze zaplatiti, ani penězi vyvolati, ale které se rádo spokojuje jen tím, není-li mu bráněno, vykonali a dokončili dílo v té době u nás ojedinělé co do rozsahu i památkového významu, Prahu nevyjímaje. Připomenul také, že Kutná Hora je klubu Za starou Prahu zvlášť blízká a drahá i proto, že byla z prvních venkovských měst, která založila místní odbory klubu. Vzpomínal, jak často v tomto městě svého mládí v tiché kontemplaci i meditaci promítal si přítomnost do minulosti, vnímaje kouzlo jedinečného prostředí, a skončil závěrem, že dilem, vykonaným téměř úplné práci svých občanů, může být Kutná Hora všem ostatním městům bez výjimky vzorem a povzbuzením.

Další projevy učinili pánové, městský archivář a zástupce archeologického sboru Vocel, dr. Josef Nuhlíček, městský patronátní referent dr. Gustav Svěrák a nynější arciděkan, biskupský notář P. Jan Kohel, který jako duchovní správce vzpomněl svého předchůdce Msgra K. Vorlíčka a poděkoval zejména ing. dr. J. Šebkovi za vedení obnovovacích prací.

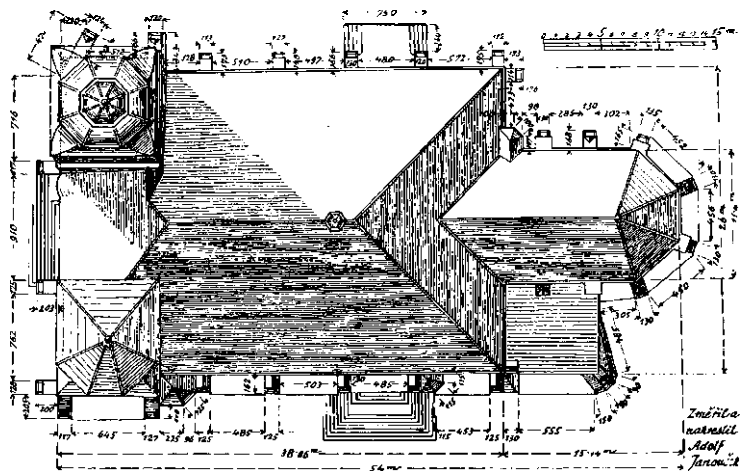
Mnohými reminiscencemi bohaté proslovy přednesli také přítomní církevní hodnostáři královéhradečtí, prelát ThDr. Hugo Doskočil a po něm biskup ThDr. Mořic Pícha.

Serií významných projevů hostů uzavřel ministr techniky p. ing. Jan Kopecký napomenutím, že ve svém úsilí o materiální statky nesmíme zapominati hodnot duchovních a mravních, abychom dosáhli dokonalé životní harmonie a národní pospolitosti.

Krásnou slavnost ukončil předseda MNV pan Jos. Horných vyčtením dalších obnovovacích úkolů, které jsou na programu města pro nejbližší budoucnost, a provolal přání rozkvětu republice i městu.

V přátelském rozhovoru, k němuž se sešli hosté s místními činiteli po zhlédnutí skvělého osvětlení chrámových interiérů sv. Jakuba a sv. Barbory, reflektory zespodu i se stran, jakož i vnějšího osvětlení mohutnými reflektory celé skupiny svatojakubské s Vlášským dvorem a budovou arciděkanství, i některých jiných významných staveb ve vnitřním městě, bylo pokračováno až do pozdních hodin večerních. I přitom byly učiněny některé významné informativní projevy. Zejména výkonný tvůrce stavební záchranu a obnovy arch. ing. Jaromír Dajbich podal mnohé zajímavé vysvětlivky odborné technické.

Konsekrační akt, který trval plných 5 hodin v neděli dne 20. října, prostý, rázu spíše kajičného než okázalého, působil

Obr. 6. Pádorys střech a opěr chrámu sv. Jakuba v Kutné Hoře.

ovšem tím hlouběji právě svou vznešenou prostotou na účastníky, z nichž někteří zasedli do obnovených gotických konšelských stolic v presbyteriu chrámu.

Před obřady i po nich byly hromadně zhlédnuty a oceněny vykonané obnovovací práce za odborného výkladu jejich vedoucích účastníků.

Celé město bylo po oba dny v radostném vzrušení, zdůrazněném státními prapory, vlajícími s četných domů všech náměstí i ulic.

Autor tohoto článku použil této příležitosti, aby společně s architektem Mannsbarmem, rovněž pražským hostem, prohlédl nejen dokončenou již obnovu průčelí, bohatě figurálními sgraffity zdobeného, renesančního rodného domu malíře Jene-weina ve Svatojaborské ulici a málo známou krásnou gotickou síň v Dačického domě na Komenského náměstí, dřívějším »Tarmarku«, ale též ony obtížněji přístupné části svatojanského chrámu, které ještě čekají na stavební zabezpečení, opravy a možno-li i na obnovu dřívějšího stavu. Jsou to zejména vyšší části zdíva nad klenbami chrámu, na němž jsou z podkrovní viditelné vady i trhliny, zdívo velké věže s dosti pochybnou stabilitou a chrámový krov.

Zdivo vysoké věže, v částích do podkrovní obnažených, je z drobného lomového kamene nedokonalé vázaného, neobložené pravidelnými kvádry jako na volných plochách vnějších, s výplní vápennou maltou,

místy nevalné jakosti. Stabilita věže tudíž závisí zcela na spolehlivosti četných železných kleští, na lici zdiva viditelných, jejichž stav a působení bylo by důkladné přezkoušení. Uvážíme-li, že věž je vykloněna směrem k severozápadu nahore asi 70 cm, což činí při výšce zdiva asi 60 m 0° 40' 48", že právě na této straně nejen nemá žádné vnější opěry, ale její nároží je na hloubku asi rovněž 70 cm podseknuto (obr. 4 a 5), a to již od prvopočátku stavby věže, k uvolnění uličky při západním průčelí chrámu, nemůžeme se ubránit obavám o celou stavbu.

V tomto případě jde tedy o vadu, kterou lze nazvat organickou. Že stavitel věže neměl správného vědomí o podmínkách stability, dokazuje kromě toho další z kladní jeho chyba v odstupňování etáží věže. Půdorys věže u země je obdélníkový, asi 10×9 m, s podélnou stranou kolmou na osu chrámu. Aby dosáhl nahore přibližně čtvercového průřezu věže, založil dvě horní, a to nejvyšší etáže s odstupněním na jižní straně, takže přenesl těžiště věže ještě dále na sever, místo aby stupeň založil na straně severní (obr. 2,5,6). Následky těchto dvou základních konstruktivních chyb se objevily uvedeným značným vykloněním věže k severozápadu. Vysvětlení, že nachýlení věže nastalo při zemětřesení r. 1548 je málo uspokojivé. Dokazuje pouze, že v základech vznikly deformace, at již z té či oné příčiny. Snadno lze však zjistiti,

že namáhání základové půdy bylo od začátku mnohem větší, než je přípustné u nepřilíh pevné skály. Váhu věže lze zhruba odhadnouti na 8000 tun. Jelikož aktivní plocha základu neměří více než 60 až 70 m², nutno počítati s průměrným napětím půdy v tlaku nejméně 12 kg na cm². Vlivem nahore uvedených chyb a deformací bylo působště výsledního tlaku na půdu posunuto značně k severozápadu, kde věž nemá žádné vnější opory, takže největší krajní napětí dosahuje 16 kg na cm², což není u novostaveb přípustné ani pro pevnou skálu. Pokračuje-li nacyhlování věže nikdo neví, protože se nekonají soustavná periodická měření, ačkoli je to nanejvýš žádoucí; zřízení nastává totiž obyčejně zcela neočekávaně (Campanilla sv. Marka v Benátkách, hlavní věž hradu Lipnice a j.). Na štěstí vodorovný tlak větru na věž, který může dosáhnouti 150 tun i více, působí většinou od severozápadu. Věž lze zabezpečiti několika způsoby, vesměs velmi nákladnými; památkové ohledy však tyto možnosti samozřejmě velmi omezují. Rekonstrukce chrámového krovu by částečně poskytla takovou možnost. Úvahy o řešení tohoto problému nemíníme dále rozvíjeti v tomto článku, jehož úkolem je včasné upozornění na možné nebezpečí.

Nynější chrámový krov (obr. 2, 6) se nijak nepodobá onomu, který vidíme ještě na Willenbergově kresbě z r. 1602. Prohlédneme-li z blízka jeho konstrukci, zjistíme, že je to vlastně jen nouzová střecha co do vazby i formy, zhotovená po velkém požáru z r. 1823 s použitím starých kusů vazníků pro pozednice a jiných dřev ze starého krovu, dosti nedokonale spojených. Vazba krovu naprosto není vynikajícím dílem tesařského umění a má všechny znaky úspěšnosti. Proto se domnívám, že nebude zapotřebí vázati se tvarem či způsobem konstrukce tohoto zjevného provisoria, až dojde také na obnovení střechy. Na obr. 3. je naznačen skutečný stav z počátku XVII. století, který zůstal pravděpodobně nezměněn po celé toto století i po většinu XVIII. století. Nijde tu o ideální rekonstrukci, nýbrž o stav, zjištěný podle náznaků na stavbě a odvozený též z Willenbergovy kresby. Nijisté jsou jen podrobnosti helmic na věži.

Hřeben střechy, nakreslené Willenbergem, byl o 10 až 12 m výše než nynější a dosahoval až k poslední etáži věže. Střecha měla tedy asi takový tvar, jaký dosud vidíme na chrámech v Prachaticích a v Jihlavě, zasvěcených rovněž sv. Jakubu. Výška krovu se rovnala rozpětí, takže úhel

sklonu od vodorovné byl 64° a vrcholový úhel tedy 52°. To jsou úhly u našich středověkých gotických chrámů obvyklé; také ve Francii na sever od Loiry mají gotické střechy sklon 60 až 65°. Strmější střechy nalezneme u nás jen u gotických novostaveb, hlavně Mockrových.

Severní obrys staré střechy svatojakubské se podnes rýsuje na východní straně věže (obr. 2) a dokazuje správnost Willenbergovy kresby. Tato stará střecha nad chrámovým trojlodím nebyla však na východní straně zakončena valbou, do níž se nyní protíná střecha presbytáře, nýbrž byla uzavřena svislou štitovou zdi jako dosud v Prachaticích, Jihlavě i Plzni. Tomu nasvědčuje jak Willenbergova kresba, tak i nálezy zbytků zdi v podkroví nad klenbou mezi presbytářem a trojlodím. Protože však chrám nemá triumfálního oblouku, nýbrž křížová klenba žebrová přechází úplně spojitě z presbytáře do střední lodi, musel být v podkroví nad klenbami, v místě, kde končí presbytář, zvláštní, mohutný otevřený nosný oblouk, jehož opěrami byly kolmé zdi, uzavírající obě boční lodi. Na tomto oblouku, který umožňoval průchod střechou trojlodí a presbytáře, spočívala trojúhelníková štitová zeď o základně i výšce asi 26 m. Tato ohromná zeď musela být ovšem zachycena částmi krovu proti převržení. Krov nad presbytářem měl asi stejný sklon jako nad trojlodím.

Městský archivář dr. Josef Nuhliček sice uvádí na str. 37, nedávno vydaného sborníku o obnoveném svatojakubském chrámu, že podle nejstaršího známého vyobrazení tohoto t. zv. Vysokého kostela v iniciále T iluminovaného kutnohorského kancionálu z počátku XVI. století, měla střecha tvar stanový se zvonící, převyšující hlavní věž. Takovou střechu má však na Willenbergově kresbě z roku 1602 chrám Matky Boží na Náměti; rozdíl stáří obou vyobrazení je sice téměř 100 let, avšak o takové rekonstrukci střechy průběhem XVI. století není nic známo. Obrázek v iniciále nelze ostatně pokládati za dokumentární, byť vyznačoval chrám dvouvěžový s věžemi asi takovými, jaké spatřujeme u Willenbergova svatého Jakuba.

Velmi pozoruhodná je také rozmanitost ukončení vnějších chrámových opěr, jaké nenalzáme u jiného našeho kostela z téže doby a můžeme se jen nesnadno smířiti s myšlenkou, že jde vesměs o původní formy stejného stáří.

Opěry na severní straně trojlodí, kromě věže, jsou zakončeny obyčejnou, prostou kosinou, zabíhající do zdi a mající dole nor-

mální žlábkovou římsičku (obr. 2). Opěry jižní strany končí však sedlovitou stříškou kamennou s průčelním štítkem (obr. 5).

U presbytáře se střídají opěry, ukončené kosinou, do níž se ale protíná průčelní štítek, což bylo v XIV. století obvyklé (presbytář Týnského chrámu v Praze, plzeňský chrám sv. Bartoloměje, sedlecký klášterní kostel a j.), s opěrami vyvedenými svisle až k okapu, kolem nichž se vodorovně oblamuje hlavní římsa stavby (obr. 2). Tím vzniká tvarová nesouměrnost stavby k ose chrámu, jak patrně v osovém pohledu na presbytář od východu. Věříme-li ve spolehlivost Willenbergovu i v takových podrobnostech, dospěli bychom k závěru, že střídavé prodloužení opěr presbytáře svisle až k okapu je dílem pozdějším, obdobou tvarové a kompoziční dekadence, s jakou se setkáváme až v gotice nejpozdnější a také ovšem u pseudogotických novotvarů. Světlejší zabarvení ukončujících vrstev u opěr, prodloužených až k okapu, rovněž nabádá k úvahám o možnosti jejich pozdější nástavby. Nemáme však dokladů o tom, jak a kdy by k tomu bylo mohlo dojít. Vypělá, ba u nás tehdy spíše ještě raná gotika takových obměn neznala, nýbrž obvykle dbala přísné zákonitosti v opakování stejných forem.

Různost poměrně jednoduchého zakončení opěr při severní a jižní boční lodi (viz obr. 2, 5, 6), které je pravděpodobně téhož stáří, lze vysvětlit nedostatkem podrobného projektu v době původní stavby, což umožňovalo individuální improvizace kamenických mistrů, kteří pracovali na té či oné straně.

Opěry při celém západním průčelí a také na jižní straně jižní věže jsou takové jako při severní boční lodi; mají tedy nahoře jen obyčejnou kosinu (obr. 4). Naproti tomu právě obě opěry na severní straně severní věže, z nichž jedna při podsekutém nároží šikmo vybočuje ze zdi k severovýchodu a je tedy neúčinná, mají kosinu s průčelním štítkem tak jako opěry presbytáře (obr. 3). To jsou obměny zcela náhodné, které nelze vysvětlit růzností stáří. Pestrost a možno říci i nedůsledná

přeházenost forem je tu zvláště nápadná.

Nadezdívky podélných stran i vnitřních arkád trojlodí mají nad klenbami v podkroví viditelné otvory, kapsy po nějakých příčných trámech, které do nich byly zapuštěny na způsob stropních trámů. Šlo-li o nějaké pomocné zařízení při stavbě nebo o původní konstrukci krovu, nemohl autor zjistiti při zběžném vyšetření.

Z uvedeného je zjevné, že byl již vykonán veliký kus práce na záchranu svatojakubského chrámu, a to velmi dobře. Obr. 1, k němuž použito snímku z archivu státního památkového úřadu, dává nám nahlédnouti do krásného obnoveného gotického interiéru chrámového trojlodí. Poznáváme však také, že zdaleka není ještě vše skončeno, a že je především zapotřebí podrobného výzkumu částí a konstrukcí ještě neobnovených. Nutno si přáti, aby k tomu byly uvolněny všechny částky, které byly již dříve opatřeny sbírkami a další aby byly povoleny z veřejných peněz.

Plně pozornosti zaslouží pěkná knížka, objasňující vznik i vývoj této chrámové stavby, jakož i právě dokončenou obnovu. Vydal ji arciděkanství úřad v Kutné Hoře svým nákladem a uspořádáním konservátora Josefa Vepřky. Tento sborník je rozdělen na dvě části; do první části o stavebním vývoji napsali příspěvky konservátor Josef Vepřek, městští archiváři PhDr. Josef Nuhlíček a Jan Fiala, PhDr. Zdeněk Wirth, dr. Ladislav Vachulka a Jaroslav Červený, do druhé části o obnově přispěli svými články arciděkan Jan Ev. Kohel, dr. ing. Josef Šebek, JUDr. Gustav Svěrák a ing. Jaromír Dajbých. Jde vesměs o povolané autority, iniciátory a přímé účastníky díla obnovy. Sborník, nadepsaný: Obnovený kostel sv. Jakuba v Kutné Hoře, má 152 stran textu a 16 pěkných celostránkových vyobrazení, umožňujících nahlédnouti do podrobnosti záchranných i obnovovacích prací a seznati cenné objevy nástěnných maleb z konce XV. století na různých místech chrámu. Orientaci čtenářovu výborně usnadňují výsledky měření půdorysu vnitřku chrámu a příčného řezu z r. 1930 od F. X. Margolda, otiskované v téměř sborníku.

Různé zprávy

K soutěži na Staroměstskou radnici z roku 1936.

Nedávno skončila opět jedna soutěž na budovu Staroměstské radnice, soustředující tentokrát devadesát tři návrhy. Tento počet soutěžících návrhů je zájímavý důkazem nejen popularity daného úkolu, ale i toho, že čeští architekti považují svoji účast za vrcholnou otázku své čti.

Tato soutěž byla pořadím pátá. První soutěže se konaly na počátku tohoto století (1901, 1904, 1909), pak následovala soutěž v roce 1938. I mezi soutěžemi přicházeli jednotliví čeští výtvarníci s návrhy, takže sledování projektů soutěžních i mimosoutěžních dává jasný a plynulý obraz, jak se architekti v jednotlivých údobích na řešení dívali. Přes to, že žádný z projektů nedosáhl cíle, nesmírná práce věnovaná všemi projektanty nevynazdla naprázdno a naopak vykonala úlohu nejvyšší zásluhy. Ukázala totiž dnes již nesporné, že neexistuje samostatný problém radniční budovy, nýbrž že máme jen problém Staroměstského náměstí a jeho okolí a že jednou částí tohoto problému je řešení radniční budovy. Staroměstské náměstí, které, až na škody způsobené bezhlavou asanací v posledních letech minulého století, jeví se v celém rozsahu na severní straně náměstí od nároží Pařížské třídy až k domu Pavlanskému, zůstalo až do revoluce dosti dobře zachováno. Dává nám prostor, v jehož nezměněných zdech odehrávaly se významné děje českého politického a kulturního života. Není pochyby, že je přáním každého dobrého Čecha, aby tyto zdi byly povždy zachovány. A tak spočívá úkol dnešního architekta v tom, aby zachoval nyníější náměstí nejen pokud se týká půdorysu, ale i pokud se týká vzácně vyrovnané výšky hlavních fází starých domů a aby západní náměstí doplnil radniční budovou, která by se bez násilí spojovala s historickými budovami okolí. Prostě žádáme velký architektonický celek, uzavřený architektonické dílo, jaké vytvořil na př. arch. Hypsman svým řešením prostoru pod Emaus, nebo jaké se tvoří v Kinglově Vítězném náměstí v Dejvicích. Zatím co ve zmíněných dvou případech měli oba tvůrci volnou ruku, je práce na projektu radniční budovy vázána slohovostí samotného náměstí a i jeho historií, takže úkol, vytvořit ze Staroměstského náměstí a radniční budovy uzavřený celek, je mnohem obtížnější.

Dnešní přirozené citění, aby totiž radniční budova splývala nenásilně se svým historickým okolím, nebylo přirozené v první polovině minulého století a ještě na začátku tohoto století, kdy se problém radniční budovy řešil. V dobách, kdy původní radniční budovy při západní straně byly zbořeny, aby postoupily své místo nové budově projektované arch. Petrem Nobilem, vládly dva směry. Řešili budovy buď jen se stránky užitečnosti, nebo napodobovat staré slohy. Oba tyto směry, které se buď vůbec neohlížely, nebo jen zcela povrchně po sousedství projektovaných budov a tím méně měly cit šetrnosti historických památek, napáchaly mnoho škod. Nobile se rozhodl pro budovu s gotickým náterem, který měl odpovídati starým radničním částem. Neohlízel se ani na výškové a prostorové poměry okolí a svým projektem vytvořil budovu zcela neúměrnou prostoru náměstí a svým slohem odporující citění nejširších vrstev národa. Tento odpor byl tak silný, že původní projekt, alespoň v části budovy obrácené do náměstí, musel být přepracován Sprengerem a Bergmannem a dopadl tak, jak jsme jej znávali

až do dob květnové revoluce. Původní Nobileho fasáda byla patrná jen na severní straně, obrácené ke kostelu sv. Mikuláše, a objevila se v celé své nevkusnosti teprve po zbourání domu čp. 936, lépe známého jako domů Krenova. Nobile nebyl při projektu ničím vázán a musíme být vlastně vděční osudu, že jeho projekt nezasáhl také staré radniční domy na jižní straně radničního bloku.

Na počátku tohoto století stoupil již pocit odpovědnosti ke starým památkám, a tak ve vypsaných soutěžích byly tyto domy již dány pod ochranu. Teprve předválečná soutěž v roce 1938 zahrnuje pod památkovou ochranu domy radničního bloku, ležící na Malém náměstí, jež původem a základy spadají až do dob románských.

Soutěžní projekty z prvních let našeho století neprojevovaly přílišnou přbnožnost v řešení radniční budovy. Řešily ji jako samostatný celek bez ohledu na prostor náměstí a jeho tři velké dominanty, totiž radniční věž, Týnský chrám a kostel sv. Mikuláše. Většinou zachovávaly původní přbce Nobile-Sprengerovo, nasazující na ně gotisující štíty, dosahující naimnoze téměř výšky radniční věže a rozšiřující budovu směrem ke kostelu sv. Mikuláše přstavbami v gotickém nebo renesančním slohu. Teprve projekty architektů Engla, Hübchmanna a Petřika z r. 1909 upouštějí od slobových napodobenin, řeší budovu ve slohu současné doby a vnášejí tak do řešení moderní přbnožnost. Konečně jsou to první projekty, které cití potřebu pojmuti do řešení i prostor odkrytý zbouráním Krenova domu tím, že hranici radniční budovy posunuly do těsného sousedství Mikulášského chrámu. Z téže doby pochází i projekt architekta Janáka, který uzavírá západní a severní stranu náměstí v jeden celek a vstup do Pařížské třídy otevírá velkým obloukem.

Soutěž z roku 1938 nepřinesla celkem nové prvky. Objevila se řada náměstí, které prodlužovaly Nobileho budovu do prostoru Krenova domu zcela hladkou přstavbou se třemi pásy velkých oken. Jest nasnadě, že v prostředí Staroměstského náměstí a před barokním chrámem sv. Mikuláše by budova řešená ve slohu jednotlivých Batových obchodních paláců byla nevhodná. I tato soutěž ukázala, že řešit v dnešní době radniční budovu se zachováním Nobileho středního dílu, jest úkol těžko zvládnutelný. Proto nebyli velkých škod způsobených požárem Staroměstské radnice zejména ve věži, gotickém arkýři kaple a v městském archivu, které jsou nejhezčí, protože nenahraditelné, nemuseli bychem vyhořeli Nobileho budovy nijak litovali. Byla neúměrně prostoru náměstí a její pseudogotika se nepřijemně odrážela od původních gotických částí radnice.

O dějinných radnice a náměstí a o výše zmíněných soutěžích napsal arch. B. Hypsman obsažný spis »Sto let Staroměstského rynku a radnice« (vydalo pražské nakladatelství V. Poláčka roku 1946 v Praze). Vykládá dějiny radnice a náměstí a jejich souvislost s problémy dnešní doby a probírá zevrubně snahy o vyřešení prostoru náměstí tak, jak se odrážely v jednotlivých soutěžích.

Prvním úkolem celkové řešení daného soutěží právě skončenou musí být definitivní vypracování prostoru Staroměstského náměstí. Jde o to vyřešit jej jak po stránce půdorysné a výškové, tak i po stránce komunikační.

Půdorysný tvar náměstí zůstal veceku zachován až na severozápadní kout, kde původní středověká uzavřenost byla porušena při asanaci zbouráním Krenova domu. Zbourání zmíněného domu mělo

kromě nepřirozeného otevření náměstí ještě dvoji následek. Odhalení nevкусně Nobilého fasády na severní straně radnice a odhalení Dientzenhoferova chrámu sv. Mikuláše. Po vyhoření radniční budovy zbývají tudíž jen dva problémy. Otevřené náměstí a odhalený chrám. Dientzenhofer řešil chrám vzhledem ke stavební situaci, jaká byla v jeho době, totiž vzhledem k malému náměstíčku, které se otvíralo za Krenovým domem. Tam bylo také průčelí kostela obráceno. Další nezvratnou skutečností jest, že barokní kostel žádá, jako barokní stavby vůbec, klidné prostředí. Tento žádoucí klid byl odbouráním Krenova domu a komunikačním ruchem, jícím Kaprovou ulicí, zcela porušen. Dále jest třeba uvažovati, zda jest vhodné, aby tento chrám, který byl svými poměry vytvářen pro malý odstup diváka, byl nyní zclněn do velkého prostoru Staroměstského náměstí. Problém jest tedy v tom, zda se má restaurovati původní uzavřenost náměstí a původní prostorová dispozice pro barokní chrám, či má-li chrám zůstat odhalen, jak ho známe od zbourání Krenova domu.

Pokud výzkového řešení se týká, zaujme každého vzácná vyrovnanost výšky hlavních říms starých domů. Tato by měla býti zachována i pro radniční budovu, aby nebyla porušena rovnováha výšek.

Řešení komunikační úpravy náměstí jest úkol nesmírně obtížný. Nejen náměstí samo, ale i síť ulic kolem něho odpovídá poměrům doby, ve které se tvořilo a která vyžadovala náměstí uzavřené a přístupné jen úzkými uličkami. Bez radikálního zásahu, jakým byla asanace Josefova, před jehož opakovaním chrání naše město dobrý jeho genius, nevytvoří se již druhá Pařížská třída, která je vlastně jedinou, nynějšímu ruchu vyhovující komunikací náměstí. Kromě severní strany je moderní dopravě náměstí takřka hermeticky uzavřeno.

Pokud radniční budovy se týká, bude kromě rozměrového řešení, které je ostatně dáno prostorem náměstí, nejdůležitější volba sluhu, v němž bude postavena. Nelze dnes zajisté hájiti směry, který by chtěl radnici stavěti ve sluhu minula. Gotisující budova Nobilého je výrazným případem a současně dokladem, že čistý dobový sluh může vytvořiti jen doba — nikoliv epigonství. Tedy sluh doby naší. Ale i tu je třeba nejvyšší opatrnosti. Balšánkův Obecní dům vedle Prašné brány byl v letech 1905 až 1911 stavěn také sluhem doby a přece se stal snad ještě více odstrašující než Nobilého radnice. Nepřejeme si, aby se jednou cizinci chodili divati na radnici a pronášeli svůj úsudek o ni tak štvárně, jako to čini o Obecním domě, stojícím v sousedství gotické Prašné brány a empírového Hyberského kostela, tedy v prostředí stejně slohovém, jako budoucí radniční budova.

Z 93 doslých projektů se jeden týkal jen řešení komunikací a 6 nevyhovovalo soutěžním podmínkám, neboť porušovalo objekty památkové chráněné.

Rozpoznáváme převážně snahu přidržeti se starého podorysu náměstí. Asi 80% návrhů dodržuje původní podorys, zbytek jej přetváří. Toto přetváření spočívá zejména v posouvání severní stěny náměstí ještě dále na sever, aby se na takto získaném místě obdržela plocha pro komunikace, nebo v zarovnávání tak, aby se získala fronta kolmá k průčelí radniční budovy. Jen asi v 3% návrhů pozorujeme zásadní změnu v podorysu náměstí. Arch. Koreček vede severní stěnu náměstí v oblouku severně od kostela sv. Mikuláše, takže jej zcela izoluje a náměstí otvírá i na jih od kostela směrem západním. Projekt architekta Záběhlického izoluje věž a radniční domy přes Minutu až k Zelené zábě a na místě dnešní budovy

vytváří náměstí, v jehož středu — asi dnešním dvorem radnice — stavi nízkou samostatnou budovu radnice.

Výrazným bodem různého pojetí je kout náměstí a kostelem sv. Mikuláše. Asi 70% projektů kryje kostel a jen zbytek jej nechává odhalený tak, jak je dnes. U většiny projektů jde o to, vytvořiti před průčelím chrámu malé klidné náměstíčko, v němž by v pohledu architektura chrámu vynikla. Toho dosahují mnozí projektanti vybudováním křídla, vybihajícího před chrám — je to prostě napodobení hmoty Krenova domu — jiní tím, že připojují k severnímu konci radniční budovy loggie nebo celé souvislé budovy, vedené obloukem nebo ostrým rohem a spojující se se severní stranou náměstí v jednotný celek, slohově namnoze řešený stejně jako budova radnice. Při těchto řešeních jsou provedeny oblouky nebo podchody pro komunikaci s ulicí Pařížskou, zatím co komunikace z ulice Kaprovy jest většinou vedena na východ do ulice Josefovské, nebo na jih přes Malé náměstí. Klid náměstíčka vytvořeného před chrámem sv. Mikuláše nemá býti zřejmý rušen. Při této nejednotnosti architektonického řešení lze těžko rozumněti závěru poroty, který vyzněl v ten smysl, že Mikulášský kostel do náměstí by mohl zůstat částečně odhalený. Závěr ten je odůvodňován tím, že chrám tvoří cílový pohled náměstí při pohledu z Celetné a Železné ulice.

Severní strana náměstí je řešena různě. Je zajímavé, že jen asi 16% projektů se snaží této straně dáti ráz stitových domů, jaké tam původně stály, a tak udržeti náměstí ve stejném řádu zastřešení. Ostatní tvoří tuto stranu až k domu Pavlanskému zcela moderně, po př. s plochou střechou. U jednoho z projektů objevuje se docela i nová a otevřená ulice, ústící na náměstí v těsném západním sousedství Pavlanského domu. Tato omýlná dispozice vznikla patrně jen tím, že autor kladl zřejmý velkou váhu na to, zvládnouti Staroměstské náměstí komunikačně.

I nevhodnost umístění Husova pomníku má v soutěži svůj odraz. Lze říci, že při značném počtu projektů, řešících severní stranu náměstí moderně, jeví se pomník nemožný. Projektanti u vědomí, že by většina občanstva nedala souhlas s přemístěním pomníku, ponechali pomník pomítkem, anebo se rozhodli pro více či méně energický zásah. Dva nebo tři z projektantů pomník z náměstí odstraňují vůbec, tři projekty posouvají pomník před vyústění Dlouhé třídy a dva před Týnskou školu. Pět návrhů jej posouvá ve směru jeho osy. Je to jistě značný počet výtvarníků, kteří nemohou dáti svůj umělecký souhlas k dnešní situaci pomníku. Něktěry z soutěžících chybí zřejmě protiváha, kterou pomník měl v Mariánském sloupu. Ti pak situují místo zbořeného sloupu různé symbolické sloupy jako náhradu za sloup původní.

Vlastní radniční budovu řešila převážná většina soutěžících ve sluhu dnešní doby. Jsou to řešení klidná, směřující zřejmě k tomu, aby se budova radnice dobře snesla se svým okolím. Jen asi deset projektů počítá s použitím slohových prvků starých sluhů. Návrh arch. Barše stavi na poměrně nízkou budovu šit v oblouku prudce se zdvihající, v němž jsou románské prvky. Tento návrh má více smysl symbolický, neboť má zobrazovati sepiatě a do výše zdvižené ruce. Arch. Hypšman zachovává Nobilého průčelí až do výše prvního patra i s balkonem, neboť balkon považuje za historicky cenný a ujímá se obtížného úkolu spojit gotické prvky spodku s hladkou stěnou radniční budovy. Arch. Mannsbarth, Krejcar

a Tůma zachovávají každý po svém Nobileho průčelí. Arch. Cafourek navrhuje radnici s vysokým gotisujícím štítem, který však svou předimenzovanou výškou ohrožuje samotnou radniční věž. Arch. Beneš nasazuje na římsu radniční budovy renesanční štíty, arch. Petras má arkýře s gotickými oblouky. Arch. Sury má budovu s gotickým podloubím. Zcela samostatně vyhlíží návrh arch. Štursy. Ponechává dnešní průčelní zeď Nobileho budovy jen jako kulisu a za ní buduje vlastní radnici jako mrakodrap. Diváme se na toto řešení jako na pietní, nechtějící se loučiti s vžitým průčelím, svědkem to i květnového pozdvižení lidu; jinak myšlenku mrakodrapu, který by při pohledu s hradčanské rampy zakryl patrně i Týnské věže a který ničí historické dominanty náměstí, považujeme jen za zajímavou studii.

Asi v deseti případech projevuje se snaha po, řekli bychom, imposantním řešení, bez ohledu na střízlivé a klidné prostředí náměstí. Objevují se monumentální rampy, přístupné širokými schodišti, vysoká sloupoví před radnicí, mohutné balkony v průčelí, otevřená schodiště do radnice a pod. Arch. O. Novotný posunuje vlastní budovu do pozadí a dosahuje pomocí bočních křídel jakéhosi čestného dvora; leč toto řešení porušuje úplně historický půdorys náměstí.

Jen asi osm ze soutěžících návrhů doporučuje radniční budovu úplně hladkou se skleněnými průběžnými okenními pásy, což je důkazem, že tento utilitaristický způsob stavby považuje většina architektů za nežádoucí.

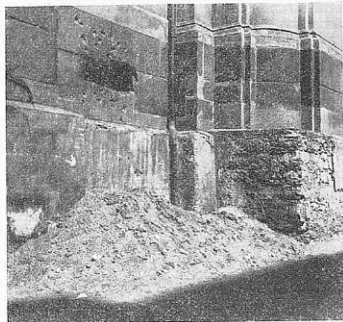
Pokud komunikací se týká, ukázala soutěž, že jedinou cestou, řešící komunikační obtíže Starého Města, je Staroměstské náměstí pro velkou komunikaci prostě vyřadit. Nemluví pro to jen vážnost a starobylost prostředí, ale hlavně středověký způsob zastavění Starého Města, znemožňující utváření moderních komunikačních cest. Proto také ty projekty, které se snažily Staroměstské náměstí komunikačně zapojit, dopadly nejhůře. Zajímavé jest, že projektanti nebrali vcelku v úvahu dispoziční podzemní dráhy. Severojižní linka této dráhy, označená jako »A«, přichází totiž z tunelu pod Vltavou v ose Kaprovy ulice k radnici, kde je projektována stanice a odtud vede jižním směrem na Můstek.

Nejsnáze se řešila východozápadní komunikace vedená z Dlouhé třídy podél sv. Salvatora, Josefsovy nebo Jáchymovskou ulicí k Mánesovu mostu. Tohoto řešení použilo asi 35% z vystavených projektů. Vyžaduje sice velké zásahy do asanované čtvrti, ale ani to mnohým soutěžícím nestačilo a asi 12 projektů počítá s více nebo méně úplným zbořením asanované čtvrti a přebudováním. Je to opět jen důkaz bezhlavé asanace a nemožného tehdy trasování nových ulic. Komunikace severojižní, jak se ukázalo, je zcela neřešitelná. Pokud vůbec byla projektována s ohledem na skutečnou dopravu, byla provedena podtunelováním. Ing. Fischer řeší ji tunelem, jdoucím od Čechova mostu pod celým Starým Městem a vyústujícím u pavilonu Myslbeka Na příkopě. Arch. Štěpánek a Soukup projektují tunel, jdoucí z Pařížské třídy ke Stavovskému divadlu. Podobná řešení podávají arch. Kalous a Schneiberg-Hora.

Celkem působí nová soutěž dojmem roztrfštěnosti. Zdá se, že problém vybudování Staroměstského náměstí a radnice dospěje k reálnějšímu řešení, až budou soutěžícím dány přesnější директивы. Umělecky snad dala tato bohatě obslaná soutěž základ k takovým direktivám a technicky, zejména komunikačně, je, myslíme, zodpověděla úplně.

Ludvík Prisching

Péče o památky národního odboje v Praze 1947.

Po vzoru středoasijských národů, Židé prokazují úctu svým mrtvým tím, že kladou oblázky na jejich hrob. Soudíme-li podle počtu oblázků na připojeném vyobrazení z dubna t. r., jak velkou a jak středoasijskou úctu máme my k mstě, které se stalo — byť dočasně — hrobem největšímu hrdinství této války, které Praha zažila. Krypta bývalého kostela sv. Karla Boromejského v Reslově ulici, kde padli v boji vítězové nad Heydrichem, dostala tak pod své zjizvené okno skutečnou skládku — dva roky po našem osvobození a pět let po jejich smrti. Po jiné pozornosti není zde nejmenších stop. Náorné tu vidíme, že náš poměr k památkám se nezmenšuje s jejich věkem, ani nevzrůstá s jejich významem. Jan Mannsbarth.

Ruská architektura v minulosti a přítomnosti.

O tom nás informuje knížka, kterou napsal D. Arkin, dopisující člen Akademie architektury SSSR (Russkaja architektura v prošlom i nastojaščem), kterou přeložila Vilma Hlaváčková. První vydání překlada vyšlo v listopadu 1946 v nakladatelství »Orbis«; má 53 stran.

Tato stručná příručka obsahuje nejen přehled historického vývoje i jeho principů a nynějšího stavu ruské architektury, ale též autenticky podané hlavní ideje, kterými se řídí její vývoj. S památkářského stanoviska jsou důležité zejména výklady o obnově měst starých a stavbě měst nových, kterým je věnována zvláštní kapitola. Autor v ní uvádí, že jedno z nehlavnějších poučení, plynoucích ze zkušeností moderní stavby měst, může být vyjádřeno takto: Život nestřípí abstraktních schemat, město je živý organismus a je mu cizí jakákoliv nivelisace. Úkolem architekta je, aby nezabívil město jeho svérázem, ale aby napomáhal k organickému vývoji individuálních rysů a přírodních zvláštností toho města. Proto v nových pracích sovětských architektů má význačné místo pečlivé studium místní přírody, dějinné tradice města a jeho kulturních i životních zvyklostí. Architekt urbanista snaží se sice racionálně uspořádat městské čtvrti, ale zachovat přitom ráz okolní krajiny. Rekonstrukce starých měst, zasahující radikálně do struktury města, všimá si jeho historické výstavby a snaží se užít nejvýhodnějších stránek tohoto historického dědictví a rozvinout je. Povinností architekta je, aby co nejpozorněji šetřil individuální povahy každého města a přivedl k rozkvětu jeho samostatlé stránky, nikoliv, aby je potlačoval.

Děje se tak ve smyslu tvůrčích idejí sovětských

architektů, podle kterých většina souhlasí se zá-
sadou, že úkolem jejich je *nikoliv podrobovat
architekturu technice, ale ovládat všechny tech-
nické prostředky* tak, aby vznikla opravdu hod-
notná architektonická díla, a že *architektonické
dílo nemůže být vyčerpáno pouhou »funkcí«
stavby*. V tom se sovětská architektura řídí příkazy
Leninovými, že kultura nové společnosti dědí
všechno vynikající a hodnotné, co bylo vytvořeno
v historii lidstva a musí to kriticky zpracovat.

Za tím účelem kromě vědeckého zpracování
praktických problémů obírají se četné vědecké
ústavy v čele s Akademii architektury zkoumáním
historicko-theoretických problémů architektury.
Zvláštní pozornost se věnuje studiu významných
památek ruské architektury od XI. do XIX. stol.,
pozoruhodných památek národního stavitelství
ostatních svazových republik, o nichž Akademie
vydala četné monografie dědictví klasiků světové
architektury, jejichž theoretické práce byly vy-
dány v nových překladech s obšírnými výklady.

V závěru příručky ukazuje autor, kterak se
přistupuje k praktické obnově měst, zničených za
války. Mimo jiné uvádí příklad obnovy města
Novgorodu, jednoho z nejstarších ruských měst
v severozápadním Rusku, téměř úplně zničeného
Němci. Město bylo jedním z největších ohnísek
staré ruské kultury. Bylo snad možno obnovit
toto město a nechat jeho staletých architekto-
nických tradic? Takový postup při obnově Novo-
gorodu by byl zajisté chybný. Ale neméně chybné
by bylo přetvořit toto velice městské středisko toliko
v městské muzeum, naplněné vybranými staro-
dávnými památkami. Projekt obnovy vychází
z nezbytnosti zachovat historický ráz města,
uchovat a obnovit jeho velké architektonické hod-
noty a zároveň umožnit růst nových městských
čtvrtí. Plánuje restauraci celého komplexu novo-
gorodského Kremle. Tento starý architektonický
soubor se přetváří v jakousi uměleckou rezervaci.
Bude obklopen okruhem zeleného pásma. Nový
střed města je však přímo spojen s jeho starým
jádro, s Kremlím. Toto sousedství jakoby sym-
bolizovalo základní myšlenku obnovy Novgorodu:
organické spojení a podřízení architektonických
tradic s novými myšlenkami moderního stave-
telsví měst.

Také rozsah obnovovacích prací na vesnicích
je ohromný. Stará ruská chalupa ustupuje při-
tom novým typům vesnického obydlí s lepšími
zdravotními podmínkami. Přesto se uchovávají a
rozvíjejí kladné prvky lidových staveb. Tak u
velmi častých dřevěných staveb byly tradice
vypracovány mnohé velmi racionální konstruktivní
prvky určitých normálních typů i rozměrů. Za-
chovávají se nejcennější z těchto lidových tradic,
přechází moderní architektura na vsi k novým
typům obytného domu. Totéž platí o hospodářských
stavbách a o úpravě usedlostí.

Sovětská architekti a stavitelé si nezapírají ne-
snáze, které jsou v cestě obnovy. Vědí, že je lze
překonat jen s pomocí nejpokrokovějších zkuše-
ností nynějších, i nejlepší tradice minulosti.

Vítáme spis Arkinův jako poučení o nynějších
otázkách obnovy a výstavby starých ruských měst.
Poznáváme v tom cestu, po které jsme se ubírali
také my, třebaže jsme prošli jiným vývojem,
který nám neuložil ani takových zkušeností, ani
úkolů. Jan Mannsbarth.

O seminářskou zahradu.

Když byla vystavěna Baxova mateřská škola,
uznala nakonec celá veřejnost, že je to omyl,
který se nesmí opakovat. Dnes však podivná
manie znovu nás zachvátila, a není zelené plochy,

na kterou by se někdo nevrhal s bezmeznou chti-
vostí. Snad pro tu zelenou barvu, či se hlad po
půdě přestěhoval do Prahy, když se venku stala
půda namnoze kletbou a přítěží. A tak došlo na
vzduch všemu, co bylo řečeno při mistřině šetření,
k náhodnému a překvapujícímu usnesení rady
ONV z 18. dubna t. r., aby budova, jestli stála
právě na jedinečném vyhlídkovém místě přímo za
kostelem P. Marie Vítězné, které od dána inspi-
rovalo naše buditele, výtvarníky pak již od času
Hollarových. V tisku bylo pádně vyvráceno snad
záměrné, snad nevědomé historisující smýšlenky
o původu řečeného chrámu, ačkoli má každý vědět,
že jde o stavbu předbělohorskou, a že ani ta
vítězná P. Marie není bělohorská, patera Dominika
a Jesu Maria, nýbrž lepantská (1571), stojící za
půlměsíc. Ovšem ani výlet do oboru bakteriologie
nemohl dopadnout šťastněji a heslo, že pro dítě
není ničeho škoda, stává se jen jalovou, nevzdě-
lanou frází, jde-li o zabránění obecného kulturního
statiku, pro děti v jejich nejen zcela nepotřebného,
ale škodlivého (krásná vyhlídka k severu). Proto
je na všech kulturních institucích, aby rozhodují-
cím způsobem uplatnily svou váhu k zrušení
uvedeného usnesení. A. J.

Výstavní pavilon.

S uléhčením bylo přijato rozhodnutí, pro nás
samozřejmě, že výstavní pavilon nebudě na úpatí
Petřina k Újezdu a že je tak snad nyní zařehnáno
nebezpečí choutek po zastavování i této zelené
plochy a rozlézáni různých staveb a stavebček
kousek po kousku a ještě k tomu bezplánovitě až
třeba někým nahoru k rozhledně. Že se takové
nebezpečí hned v zápalu provalilo o kousek dále
k severu, v zahradě seminářské, je ovšem novým
důkazem rozvětvené manie po zastavování sadů.
Umístění výstavy na bývalém valdejském
území při Kláruvě, především přímo v jízdně,
bylo lze proto uvítati, ovšem za podmínky, že
jízdně bude jen očištěna a obnovena, že zeď
kolem nynějšího obecního dvora s oběma branami,
což je součástí jízdně a jako ona dilem Zacha-
riáše de Bossi z r. 1634, bude beze změny zacho-
vána a dvůr od nynějších hospodářských přístaveb
očistěn. Pro účely výstavy bylo by pak možno
svoliti jen k nízkým lehkým výstavním galeriím
kolem zdí uvnitř, které by zeď nepřevyšovaly a
nezasahovaly ani svou hmotou ani barvou rušivě
do hradečanského panoramatu v pohledu s které-
koliv strany. Je zapotřebí ostrážitosti všech po-
volaných, aby v této věci bylo včas zamezeno
jakémukoliv překvapení. A. J.

Obelisk na třetím hradečanském nádvoří.

Pomníkovou akci ožil znovu zájem o monolit.
V tisku i v rozhovorech uznává se všeobecně po-
třeba dáti obelisku nějaké určení, život, vhodný
výtvarným vyjádřením velké myšlenky, aby pro
veřejnost nezůstával jen pouhým exponátem
z oboru petrografie. Prof. Matějček toho chce
dosáhnouti štursovým geniem vítězství, kterého
umísťuje na vrchol. Prof. Engel to však posuzuje
velmi kriticky a hledá východisko v pokusu o sou-
těž sochařů i architektů na memorii padlých
legionářů. Nynější situování obelisku nepokládá
ovšem nikdo za ideální a proto máme návrhy na
jeho přemístění, či lépe posunutí tak, aby se ne-
promítal a zádného místa na nynější pozadí chrá-
mové a také, aby byl získán lepší odstup. Jsou tu
ovšem překážky zásadní i finanční. Na odstranění
monolitu z III. nádvoří nebo z hradu nelze však
pomyšlet. A. J.

Z klubu Za starou Prahu

Zpráva o první poválečné valné hromadě.

Toto významné zasedání, které bylo konáno dne 24. března 1946 v sále bývalé malostranské radnice, zahájil a řídil předseda klubu, ing. arch. Jan Almer. Uvítal přítomných 44 členů a několik hostů stručným proslavem a odůvodněním, proč nemohly být konány pravidelné výroční valné schůze od posledního shromáždění ze dne 29. září 1943.

Nato vzpomněl padlých v boji za osvobození, popravených, umučených a zesnulých členů klubu, jejichž památku utílili přítomní hluboce dojatí, stojíce za dvouminutového ticha. Jsou to ztráty v poměru k počtu členů za poměrně krátké období tří let výjimečně těžké:

Ing. arch. *Jindřich Freinwald* padl v boji za svobodu Prahy v Praze-Pankráci, ing. arch. *Aleš Hübschmann* zastřelen Němci za květnové revoluce v Praze-Ořechovce, dr. *Pavel Kropáček* zahynul v koncentračním táboře, akademický malíř *Ladislav Lakomý* usmrčen v koncentračním táboře v Mauthausenu dne 13. července 1942, PhDr. *František Páta*, rada osvětové služby a bibliotékař Národního muzea, popraven 27. června 1942, spisovatel *Vince Schwarz* popraven rovněž.

Zesnulí členové výboru: PhDr. *Karel Guth*, ředitel Národního muzea, čestný člen a dlouholetý předseda klubu, dr. *Ješek Hofman*, bývalý přednost památkového úřadu v Bratislavě, ing. arch. *Rudolf Hrabě*, vynikající pracovník ve službě pražské obce, ing. arch. *Karel Pecánek*, vrchní rada státního památkového úřadu v Praze, PhDr. *Josef Šusta*, univerzitní profesor a věhlasný historik.

Konečně nás opustili tyto členové: JUDr. *K. V. Adámek*, *Frant. Bernreiter*, vládní rada v. v., ing. arch. *Pavel Čermák*, odb. předn. v. v., *Boh. Fiála* z Luže, arch. *Joža Gočár*, profesor akademie výtvarných umění, *Karel Choura*, ing. *Josef Radlec*, nakladatel *Jan Laichter*, ing. *Hubert Nadimayer*, ing. *Lad. Matyáš*, prof. *Karel Mrtík*, akad. malíř *Láďa Novák*, JUDr. *Vil. Pospíšil*, ředitel *Karel Primus*, *Božena Šrbová*, ing. *Karel Šiška*, ing. arch. *Viktorín Šulc*, ing. *Ant. Schüch*, prof. arch. *Frant. Vahala*, redaktor *Václav Vítin*, *Marie Wachsmannová*.

Také oni jsou namnoze přímými či nepřímými obětmi nepřátelské perzekuce; jizvy po kruté době nesou pak i jiní, kteří zůstali dosud na živu. Nesmírná daň, kterou tím naše nečetná kulturní organizace přinesla osvobození národa ukazuje, že je kdykoli ochotna bojovat za svou vlast a její kulturní statky nejen zbraněmi ducha, ale — je-li zapotřebí — dává i sázku vše i život, a to mezi nejpřednějšími.

Poté byl za všeobecného, nadšeného potlesku k návrhu výboru jednomyslně zvolen *pau president* dr. *Edvard Beneš* čestným členem klubu za starou Prahu u věčném ocenění jeho činnosti podnětné snahy o zachování staré Prahy a usneseno, zpravit jej o tom s prosbou, aby přijal tuto nejvyšší počtu, kterou může klub udělit.

Od čtení zápisu o poslední valné hromadě bylo jednomyslným usnesením upuštěno, protože je vyložena příslušná zpráva.

Podrobnou jednatelskou zprávu, která podala dokonalý obraz o intenzivní činnosti klubu k ochraně našeho národního památkového a uměleckého pokladu i v době útisku, přednesl dr. *Em. Poche*. Byla jednomyslně schválena a je otištěna v č. 8. XXII. ročníku našeho časopisu.

Rovněž byla bez poznámek všemi přítomnými schválena pokladní zpráva, kterou podal ing. *Mír. Rixy*, jakož i zpráva revisorů účtů, a na jejich návrh uděleno výboru absolutorium. I tyto zprávy, jakož i zpráva pokladníková o stavu knihovny ke konci r. 1945, jsou otištěny ve *Věstníku*, a to v č. 9. téhož ročníku.

Volba nového výboru byla vykonána aklamací en bloc podle návrhu dosavadního výboru, když bylo zjištěno, že ani jediný člen nehlasoval proti tomu. Zvoleni byli: předsedou dr. *Em. Poche*, náměstek ředitele Uměleckoprůmyslového muzea, prvním náměstkem ing. arch. *Jan Almer*, vrchní technický rada v. v., druhým náměstkem ing. *Jan Mannsbarth*, jednatelem z členů nového výboru ing. *Adolf Janoušek*, ministerský rada v. v., který pak pověřen též uspořádáním archivu, pokladníkem s pověřením také funkcí knihovnickou ing. *Miroslav Rixy*, vrchní odborový rada v. v., jeho zástupcem v době nepřítomnosti v Praze zvolen pak domácí radou první místopředseda ing. arch. *Almer*. Dalšími členy výboru zvoleni: Dr. *Vladislav Denkstein*, vrchní muzejní komisař, Dr. *Jan Emler*, generální bibliotekář v. v., *Rudolf Hlubinka*, mag. ústř. rada v. v., arch. *Bohumil Hyppman*, dr. *Jirina Joachimová-Volečková* (pověřena podle potřeby součinností při uspořádání archivu), *Emil Kodýtek*, učitel (pověřen pořádkem vycházek), ing. dr. arch. *Bohumír Kozák*, ing. arch. *Viktor Kotrba*, vrchní komisař státního památkového úřadu, ing. arch. *Alois Kubíček*, vrchní odborový rada, docent ing. dr. *Václav Menci*, vrchní komisař ministerstva školství a osvěty, ing. *Dobroslava Menclová*, *Cyrl Merhaut*, vládní rada v. v., ing. arch. *Jaroslav Pavelka*, JUDr. *Ladislav Pinkas*, advokát, dr. *Em. Sedláčková-Charvátová*, ing. arch. *Ed. Svatoň*, mag. tech. úředník, ing. arch. *M. Tryzna*, docent ing. dr. arch. *Jaroslav Vaněček*, vrchní technický rada, ing. arch. *Otař Vondráček*, vrchní techn. rada v. v., (redaktor *Věstníku Za starou Prahu*), dr. *Zdeněk Wirth*, odborový přednost v. v.,

Když se nový předseda ujal své funkce, vyslechli přítomní s neobyčejným zájmem proslav prof. ing. arch. *Pavla Janáka* o černinském paláci a jeho obnově, za kterou vděčíme jedině iniciativě, vzácnému pozorování a nejdůležitější podpoře pana presidenta dr. *Edvarda Beneše*.

Kromě toho pronesl odborový přednost dr. *Zdeněk Wirth* skvělou a tehdy nad jiné aktuální přednášku o vzniku, stavebním vývoji i částečném nynějším zániku Staroměstské radnice, jakož i o úkolech budoucí její obnovy a výstavby. Protože tehdy byla právě rozepsána projektová soutěž, poskytla přednáška neocenitelné poučení i programová směrnice oněm přítomným, kteří se připravovali na účast v soutěži.

Obě přednášky byly odměněny potleskem vděčnosti a krásné zasedání v přátelském, svobodném ovzduší zakončil předseda vřelým poděkováním přednášejícím i účastníkům a krátkým doslovem.

Ad. Janoušek.

In memoriam dr. Karla Gutha.

Mezi ztrátami, které postihly členstvo klubu Za starou Prahu v době světové války je jistě na prvním místě úmrtí dr. *Karla Gutha*, doc. Kar. university a bývalého ředitele historickoarcheologických sbírek Národního muzea v Praze. Zemřel nečekaně po krátké chorobě dne 30. října 1944. Odchod tohoto vědeckého pracovníka a jednoho

z našich nejvýznačnějších památkářů má ráz skoro tragický, neboť zesnulý odešel s tohoto světa předčasně, nenaplniv úkolů, které na něho ještě čekaly, půl druhého měsíce poté, co se dožil životního jubilea šedesáti let. Zejména historická archeologie česká a věda uměleckohistorická jsou jeho úmrtím zle postiženy, neboť sotva budou kdy podrobně zveřejněny výsledky jeho archeologických výkopů a bádání na pražském hradě, Vyšehradě a v klášteře Ostrovském u Davle. Ale i klubu Za starou Prahu dotkla se jeho smrt hluboce, neboť Guth byl z jeho nejstarších členů a zároveň z členů nejbojovnějších a nejzásadovějších. Zde nalezl nejširší uplatnění jak svých odborných vědomostí, tak svého přímočarého postoje k ideám ochrany památek. Po léta měl v Klubu hlas téměř rozhodující a jeho názor po více než tři desetiletí upevňoval váhu i linii klubovní činnosti. Byl proto v uznání svého poměru ke klubu i svých zásluh o něj několikrát zvolen jeho předsedou a nedlouho před svou smrtí dokonce i jeho čestným členem. Guth nebyl z těch památkářů, jejichž poměr k památkám byl dán jen ideální zálibou v minulosti nebo obdivem nad hmotným odkazem předků. Byl sice rodem Pražan, který ve svém mládí prožil zhoubu, kterou projevy domnělé pokřokovosti způsobily ve stavebním bohatství jeho rodného města a jistě vzbudilo toto počínání reakci v jeho myslí, zajímající se o českou minulost, avšak jeho vztah k myšlence

ochrany památek byl vždy věčný a vědecký. Již jako historickému a uměleckohistorickému badateli, školenému v historických seminářích Karlovy university a u prof. Chytila, šlo zásadně o to, aby byly zachovány ve své celistvosti doklady zaniklého života a tato zásada se upevnila ještě jeho životním povoláním. Postuláty ochrany památek se u něho znásobily, když se stal úředníkem zemského památkového úřadu a poté, r. 1917, úředníkem Národního musea v Praze. Stálý styk s památkami, postupně rozšiřovaný dalšími úkoly podnikání a vedení archeologických výkopů, jichž se ujímal a které přispěly podstatně k rozšíření vědomostí o naši nejstarší minulost, zhušťovaly a prohlubovaly jeho citění památkářské. V praxi ochránářské stál Guth na stanovisku analytické metody konservační, odpovídající jeho pevnému názoru vědeckého pracovníka a jeho pracovní metodě. Svůj postoj k ochraně památek formuloval Guth přímo i nepřímo v příspěvcích do klubovního věstníku. Z nich promlouvá i a trvalo jeho důsledné a přímočaré stanovisko památkářské, stanovisko, které často bylo v přímém rozporu s veřejným míněním, ale které přitom budilo pro svou pevnost a nekompromisnost úctu i u četných jeho odpůrců. Klub Za starou Prahu je Guthovi zavázán mnohým za jeho nesmlouvavou věrnost základním ideálům svého programu, která leckdy zde upevňovala váhavě i bezradně a jeho památka zůstane v historii klubu proto vždy živá a příkladná. E. P.

Pražské paláce, napsal Alois Kubiček, vydalo Pražské nakladatelství V. Poláčka 1946. Pěkně vypracovaná kniha v polopleténé vazbě, formátu 210 × 148 mm, o 231 stranách se 108 celostránkovými vyobrazeními, reprodukcemi fotografií různého původu, uvádí 54 nejvýznamnějších pražských palácových staveb: 6 na Starém Městě, 10 na Novém Městě, 26 na Malé Straně a 12 na Hradčanech. Chronologické seřazení látky a úprava obsahu s obrazy vždy na pravé straně s číslováním a stručným popisem na levé protější straně pod čarou, umožňuje rychlou a dokonalou orientaci v rozsáhlé materiálu časového rozpětí osmi století, totiž od II. čtvrti XII. století (románský hrad pražský) až do r. 1891 (novobaroční palác Matěje Valtery ve Vršbílské ulici č. 108). Výstižný historikoumlecký rozbor díla tolika výtvarníků domácích i cizích, z cizinců hlavně u nás naturalizovaných Italů, vyčerpává v mezích omezeného rozsahu knihy látku, kterou si autor zvolil; text provází obrazy vždy na levé straně nad čarou. Taková úprava dává nám v knize nejen vitaného průvodce a příručku, ale i cennou pomůcku k odbornému studiu. Značné univerzální zaměření také usnadňuje její proniknutí do všech vrstev a ovšem též do ciziny. Anglické vydání, které již vyšlo, a francouzské, které se připravuje, nalezneme jistě mnohé dychtivé zájemce a vykoná velký kus propagační práce pro naše hlavní město i pro naši republiku. Šťastně volená materie, dávající odborníkům nejlepší z nejlepších a vyhovující zálibám širokého okruhu přátel staré Prahy, vhodný výběr, který zachycuje důležité úseky kulturní práce minulých generací, podstatnou část stavebního uměleckého odkazu, přesvědčivé a názorné ukazují v čem dosud ještě záleží krásna naší metropole a co je nutno střetiti před nevědomostí, nástrahami a spekulací. Je to i vhodný protějšek k Poláčkovým edicím o Praze již zmíněné, memento, které zesiluje jejich varovný hlas. Abecední seznam vyobrazení, rejstřík umělců i stavebníků, seznam pramenů i literatury uzavírá pěknou publikaci. V dnešní době nelze knize nic vytýkat. Jsme však přesvědčeni, že časem vyjde nové rozšířené vydání, které bude mnohdy uspokojiti i nejnáročnější bibliofily jak co do výběru obrazů, tak i zejména co do reprodukční techniky.

Adolf Janoušek.

Staré jihočeské chalupy, napsal Ing. dr. Jaroslav Špiřhanzl-Duriš. II. vydání 1945, Vesmír, Praha. (Početně cenou české akademie věd a umění z fondu Hlaváčkových 1942.) Autor s velikou láskou a plní zachycuje pohledy na staré dřevěné stavby z Tábořska. Jeho kresby ukazují se zde dokumentárnějšími než fotografie. Chce především zachovat upomínku na stavby, které podléhají neúprosné zkáze. Snaží se však dát i příklad pro řešení úloh; tomu by bylo prospělo, kdyby byla kniha bohatší na plánový materiál. Takový rozsah práce by ovšem byl nad síly jednotlivce, které mohou stačit pouze na zachycení celkového dojmu, »ducha« svého předmětu, jak odpovídá i autorovu theoretickému pojetí, které přejímá romantický naturalismus názoru na obydlí jakožto výsledek zeměpisných podmínek. Jan Mannsbarth.

Ceněk Chyský: »Tisíc let stavitelského umění v českých zemích.« Nakl. V. Petr, Praha, 1946 v ceně Kčs 95,—. V žalostném nedostatku literatury, zabývající se tímto tematem snaží se Chyský kniha částečně vyplnit citelnou mezeru.

Chyský je vždy dobrým pozorovatelem, aby pohotově zasáhl všude kde úrodné pole je opuštěno, a to se mu i tentokrát podařilo. Nenáročné, zhuštěné a se zkušeností dokonalého popularizátora přibližuje náš stavební vývoj od rotundy sv. Longina až po vršovický Gočárovův kostel právě té široké naší veřejnosti, která vše zná jen ze slibných rozběrů různých autorů a nakladatelů na velká díla, která, bohužel, nebyla doplněna. Oč bychom byli dále, nebyli ku př. osudového přerušení stencových »Pokladů Čech« jež mohly být vydány v nějakých deseti svazcích. Znali bychom dokonaleji svou vlast a měli bychom i ofotografováno vše s tím autorem, i Chyský dnes ještě zapasi. Je na příklad třeba více veřejnost seznámovati i s naším územím, na němž naši nepřátelé hospodářili jako na své vyhrazené doméně. Fotografie je kapitolou pro sebe, nemá zastárnout. Nebyli kdysi výpravy Ilka a Paula za barokem v Čechách, nebylo by dosud ani úseku z bohatství čekajícího na zpopularisování. Přejeme Chyskému, aby neumdlával v práci tak potřebné. Alois Kubiček.

Zdeněk Kalista — Vojtěch Kubašta — Klementinum MDCCCXLV. Praha, Aventinum. Publikace je bohužel exklusivní a svou cenou nepřístupná většině milovníků staré Prahy. Plní však úkol krásné knihy u všech, kteří si rádi oživi staré doby přečtením historických vzpomínek vztažených ke krásné monumentální budově a vnikají tak do tajemné minulosti staré Prahy. Slovo knihy vede čtenáře dvánovými prostředím a zastaví jej až u vzniku této »staré bašty«, sídla duchovního a kulturního vládce světa, mocného řádu Tovaryšstva Ježíšova. Slavná jména tvůrců mohutné kamenné budovy, Lurago — Orsi — Kaňka, problesknou řádkami vyprávění. Na stránkách knihy je také vylíčen duchovní život celého věku. Kniha vypráví o slavné tradici české vědecké práce v Klementinu, kterou nesli: Bohuslav Balbin, Jan Tanner, Jan Kořínek a později Fr. Půbitchek, Ignác Cornova a Josef Dobrovský. Kolem perem kreslených Klementinských emblémů probíhají pečlivě sázené řádky tisku. Hlavním výtvarným dílem knihy je pět prvotních listů barevných litografií Vojtěcha Kubašty. Ukazují Klementinum v několika pohledech v různých ročních dobách a v různých náladách; rytmické práce Křižovnické ulice s logii kostela sv. Salvatora, Klementinské věže nad červenými střechami v letním oslunění, historický sál staré knihovny v rozptýleném světle opoledního slunce, podzimní náladu červeného listu na dvorní fasádě, zmlklou fontánu v kvadratuře, čtenáři již opouštěné, a večerní zasazený pohled na Kaňkovo přičelí do Mariánského náměstí. Spojení knihy a grafických listů je šťastné, obsah vědecký i umělecký cenný.

Ladislav Machoň.

Sto let Staroměstského rynku a radnice, napsal Bohumil Hypšman, vydalo Pražské nakladatelství V. Poláčka 1946. Pěkně vypracovaná kniha má 78 stran s 44 vyobrazeními, dokumenty jak skutečného stavu z různých dob uplynulého století, tak i úsilí o vybudování a rozšíření radnice za posledních 45 let. Rozvržení celé mnohotvárné materie do pěti hlavních částí usnadňuje čtenáři orientaci i studium. Mají tato záhlaví: I. století Staroměstského rynku, II. Staroměstský rynek, III. Pohroma Staroměstské radnice (historické studie o radnici s tragickým vylíčením zániku

městského archivu v květnu r. 1945 od V. Vojtěšky), IV. Zákonitost díla a ochrana památky, V. Soutěže na Staroměstském radnici. Následuje pak zpráva arch. B. Hübschmanna k současnějšímu návrhu z r. 1909, dále stať o návrzích, vzniklých po soutěži z r. 1938, zpráva k jeho návrhu z roku 1939, zpráva k projektu Fr. Šrámka, objednanému plánovací komisí (napsal Fr. Šrámek) a konečně Hypsmanův návrh na úpravu Staroměstského náměstí z let 1943—45. Kratičké doslov uzavírá tento soubor a seznamuje nás s původním jeho určením k orientaci účastníků nedávne poslední soutěže. Důmyslné, ale též výstižné byla v tak malé knížce textové i obrazové zvládnuta a vyčerpána látka, která by mohla vyplnit mnoho svazků. Umožnil to zejména vhodný a bohatý výběr reprodukcí fotografií, kreseb a plánů s textovým doprovodem pod obrazy nebo vedle nich. Obal knihy je ozdoben Kohlovou rytinou, znázorňující skupinu radničních a sousedních budov z r. 1787. Obraz je reprodukován ještě jednou na str. 9 na rozdíl od některých jiných publikací, u nichž nejencinnější ilustrace bývá někdy jen na obalu, který je vydán poškozen. Kohlova rytina je nejzajímavější vyobrazení radnice před 160 lety v pojetí sice dokumentárním, ale při tom v podání malířském. Na ní vidíme nejzajímavější, jak jsme nazvali s poklady, které se ať již náhodou či konservativností předků dočkaly doby od nás jen málo vzdálené, přezívše i josefinský utilitarismus a racionalismus. A v této nedávne době všemožného školení, odbornictví a reglementování bylo vědomě zněno téměř vše, co pěkného vidíme na tomto půvabném obraze: radniční sálavá budova k náměstí a se sousedními domy, krásná renesanční kašna, starý, i v barokním přetvoření cenný dům Křenovský, skvěle situovaný Mariánský sloup; pokázená věž, odbourány malebné přístavky před ní a před arkýřem a j. Mrtvé nelze ovšem kritizovat ani v umění; a přece tato evokace dnes již neuvěřitelné minulosti mimoděk nám klade vyčítavou otázku, proč se takřka nikdo nezadíval hlouběji na tento obraz nebo na předjosefinské rytiny s úmyslem, hledat v nich inspiraci pro nové dílo. Aby si radniční věž zachovala své existenci oprávnění a nestala se také ona jen dočasným historicko-uměleckým exponátem, přílepem rozmáchlé novostavby, musí se zase státi organickou součástí nějakého většího útvaru o takové hmotě, takovém členění a takovém rozdělení oken, které by navazovalo na kapli asi tak, jako stará sálavá stavba před josefinskou nástavbou a přestavbou. Pripojení novostavby k takovému útvaru bylo by lze zvládnouti výtvarně snadněji a pro náměstí méně nebezpečné než připojení k pouhé věži. To jsou vstupní myšlenky při rozevření knihy a pak již jen listujeme v té části, která ovšem nemůže opomenouti vývoj od r. 1839 až do konce století, t. j. od přípravy Nobile-Sprenger-Bergmannovy novostavby až k asanačnímu ničení, abychom se tím více pohroužili do podmiček i výsledků soutěží z roku 1901, 1904, 1909, 1938 a do samostatných myšlenek pozdějších navrhovatelů. Autor knihy má v tom podíl vesměs vynikající a na jeho projektech od r. 1909 do r. 1945 lze studovati vývoj otázky všeobecné, i vývoj autorova pojetí celého nesnadného problému. Zpráva k jeho projektu z r. 1909 nepostrádá přesvědčivosti a je zajímavě konfrontovatelná tento projekt s pozdějšími. Divíme se však dnes, jak mohl dostati první cenu Wiehlovův návrh z r. 1909 a jak tedy nebezpečné blízko byl možnosti realizování: kroutíme hlavou nad tím, jak měla Vejřchova, Balšánková a Koullova čtvrtá novogotika z r. 1901 zdokonaliti třetí gotiku

radniční i nad podobným Cechnerovým pokusem z r. 1904. Upoutá nás však projekt Janáček z r. 1909, který chtěl řešiti hrubě porušené strany náměstí, uzavíraje ulici Kaprovou i přílom Mikulášské třídy a přetvářeje nároží severní strany náměstí. Správně ustupuje s průčelím nové radnice k lici věže a do průčelí arkýřové kaple vysunuje jen mohutné přízemní loubí, které obijmá celý kout náměstí. Ač 36 let staré, je to řešení velmi zralé, což potvrzuje i výsledek loňské soutěže. Jasně členění, výšková ukázněnost a pevné linie příznivě kontrastují s tehdy ještě módní architekturou neklidných rozechvělých obrysů. Vsaň i Hübschmannův tehdejší projekt přináší nové cenné myšlenky a zajímavé, nenásilně krytí obou komunikací, sbíhajících se nešťastně v tomto koutě náměstí kolmo na sebe. Soutěž z r. 1938, zachovávající starý corpus Nobiliův, nemohla ovšem vyznít tak průbojně. Někteří se snažili o jakési harmonické připojení, jiní prostě přistavují ultramoderní utilitární hrany se skleněnými pásy, situované podél či kolmo. Šrámkova studie z r. 1943 radikálně koriguje západní a severní strany náměstí v půdorysu, které zcela uzavírá a Mikulášský kostel úplně obklopuje radničním blokem. Nevalný úspěch tolika soutěží, tolika úsilí a tolika namnoze dobrých myšlenek lze přičítati značnému měrou nedokonalé přípravě popisů soutěží; nebyla dosti rozpoznána potřeba vyřešení náměstí jako úkolu hlavního a řešení radniční budovy jako jeho součásti. Autor publikace, arch. Hypsman, svým pracem v soutěžích i mimo ně a nyní také touto svou knížkou nejvíce přispěl k ujasnění problému ve všech závislostech, k správnému vážení a oceňování hodnot, úkolů i výsledků výtvarné architektonické práce, k informování odborníků i veřejnosti. Knížka se tak stává nepostradatelnou pomůckou a vodítkem všem dalším pracovníkům na též úkolu. Neocenitelná pro praktického architekta i pro památkáře je Hypsmanova rekonstrukce všech stran náměstí podle stavu z počátku druhé poloviny minulého století. Přestavěný Hainzův dům sice již porušuje svou střechou a požáří zdi charakter jižní strany, ale vidíme ještě starý dům na místě nynějšího Storchova, vikýřové štíty na nynějším domě Šmolkové a celou starou severní stranu i s Křenovským domem v rozvinutém nárysu přesné dokumentární ceny. Nyní pak nedočkavě hledíme vstříc vydání dalšího dílu o loňské největší radniční soutěži. Adolf Janoušek.

Malostranská kronika, č. 1—2, roč. I; vydal Klub přátel Malé Strany redakcí Cyrila Merhouta. Již svým prvním číslem, který vyšel 1. V. ve vzorné úpravě, zasáhla příspěvků nejlepších znalců a obránců Malé Strany různé téměř do všech aktuálních malostranských otázek (velkorysý plán na ozdravení a obnovu, ochrana Seminářské a Vrtbovské zahrady a j.) Svůj samostatný zájem na řešení Staroměstské radnice dovedli malostranští náležetci uplatnit několika lapidárními větami a obsah zpestřit obrázky ze starého malostranského života. Vitáme vřele tohoto spojení v obranné vzácných kulturních statků národních a přejeme mu plný úspěch na cestě, kterou si vytyčil v předmluvě. Redakce.

Pohledy ze staré Prahy, napsal Frant. Mathey, vydal Klub českých turistů r. 1946. Nevelká, brožovaná, ale obsažná knížka o 177 stranách, ilustrovaná 13 kresbami Emila Kabáta, motivy z dnešní staré Prahy, s obálkou od Libuše Richtrové, vyšla ve 3300 výtiscích. V 87 státcích, částečně samostatných, částečně látkou navzájem souvislých, dává nám nahlédnouti do staré Prahy,

nikoli však jako památkového objektu stavebního, nýbrž do její živé náplně, společenského a kulturního života. Jsou to většinou osobní vzpomínky z autorova mládí z doby asi tak před 50 lety a jde tedy o starou Prahu jen relativně, totiž v dosahu jedné generace, o zážitky, na nichž mohli mít účast mnozí dosud žijící členové. Začíná to po krátkém úvodu koňskými dostihy na Královské louce na Smíchově se vzpomínkou na vyprávění autorova otce o roku 1848. V mnohých stálích, roztroušených po celé knize, defilují před námi populární tehdy hvězdy arén, divadel a zpěvních síní čili šantánů, vedle dobře nám známých starých herců a sólistů z Národního divadla, především ovšem Jindřicha Mošny, a mnohými zábavnými historkami, nakupenými ve vzpomínkách, Procházíme s autorem pivovarskými přejedy s vůni velikých laciných pochoutek a budící žízeň, k jejímuž hašení jsou hned vedle připraveny šenkovny, různé malované rytířské síně i akademie nesmrtelných, míjeme stoly misiních nobilitů i bujné mládeže, setkáváme se s Arbesem, Olívou, Kaminským, Kronbauerem, Ostenem, Nečáskem, Nejedlým, Štroffem, Ulmanem, Bubeníčkem, Láďou Novákem, autorem výzdoby u Fleků, s Hergeslem a j. Nevynecháme ovšem ani »Stoleté« kavárny. Autor nezapomíná deštivých výletů »Hlaholu« ani počátků i konců pražské kofky, která navzdor všem poškodbám dovedla dopravit za rok 1891, t. j. v roce Jubilejní výstavy, na 9 milionů lidí. Pak vypravuje o počátcích elektrických drah r. 1891 a o jejich rozvoji, až se r. 1911 objevil motorový vůz trati č. 5 na Pohoděci. Mnoho stran vyplňují vzrušující katastrofy, zejména povodeň r. 1890 a zřícení Karlova mostu, požár Odkolkova mlýna a výbuch parníku Frant. Josefa r. 1898, i různé sensace vedlejší, jako vystoupení provozovce Blondina na štanici a příjezd slavného cirkusu Barum Bailey. Intimní vzpomínky ze života dědečků a babiček, veselé příběhy z ulice, nedělní výlety, lidové tancírny a pouti, nebo populární, byť nepřesný popis velkých paláců Valdštejnského a Clam-Gallasovského a pak zase užitékově zařízení, jako vodárny, obchodní domy, drožkáři a fiakristi, to vše se míhá jako v kaleidoskopu v pestré směsici, která nepotřebuje systematicky a chronologie. Kniha poskytuje mnohé osvěžené, pamětníkům pak oživuje vzpomínky na t. zv. staré zlaté časy. Vítali bychom však obrázkový doprovod z tehdejšího prostředí, s portréty či spíše s vtipnými karikaturami místo indiferentních záberů z dnešní Prahy. Adolf Janoušek.

Staré Bubny, napsala Vilma Melsnerová, vydalo Dělnické nakladatelství v Praze 1946. Brožované vydání normalizovaného knižního formátu má 253 stran a obálku od Jiřih Krejčího. Spisovatelka

přijala Včelíčkovu hesi, kterou uvedl svou publikaci o pražském Františku, totiž, že by měl každý spisovatel alespoň jednou dát své pero do služeb oné čtvrti, v které žil, aby tak přispěl k uchování panoramatu celé Prahy. To jí přivedlo k napsání 17 vzpomínek na svou rodnou pražskou čtvrť, zvanou dříve Bubna, později Bubny. Autorka vhodně věnila do svého vyprávování též stát historickou, z níž se dovídá čtenář, že Bubny jsou osadou velmi starou; již r. 1088 kníže Vratislav, pozdější král, daroval 6 bubenských usedlostí výšehradské kapitule. Později byly majetkem pražských purkrabí, za nichž bubenští měli značné svobody; psal-li o nich purkrabský písař, že jsou na práci a placení líní, nesouhlasil s tím ani on, ani pozdější generace. Že však byli paličali, potvrzuje jiný písař ještě roku 1787. Roku 1884 splynuly Bubny s Holešovicemi v VII. část Prahy. Vackova historie starých Buben asi do roku 1620 a Bukovského rukopis historie Holešovic shořely, bohužel, s archívem hlavního města Prahy v květnu 1945. K Bubnům patřila t. zv. švédská čtvrť na Ovčíchách, která dožívala ještě r. 1922 a kde také autorka prožila své mládí. V Bubnech byl panský dvůr s renesanční, dosud stojící bránou, při něm panská zahrada s altány a cemitážemi, které pamatovaly Albrechta z Valdštejna. Tam vznikalo od poloviny XIX. století tovární město, v němž později začíná dělnické hnutí s mnohými stávkami a boji. Byla to čtvrť plavců i lovečnických dělníků; spisovatelka nám vypravuje příběhy právě z tohoto prostředí, radostné i tragické osudy mnohých svých známých. Bubny měly své hrdinu a oběti práce i bojů, měly své živelní pobrmy a epidemie: tuberkulóza kosila v chudých nezdřavých obydlích přemnohé mladé dělníky i dělnice, nešťovice tu strašně řádily v letech 1871, 1874 a 1899. Měly blízký poměr ke všemu, co se dělo na protějšku štanic; v vnitřní Prahou je sblížil až visutý most, vystavěný r. 1871. Mnozí z těch, o nichž čteme, tragicky odešli, jiní, méně četní, se vysunuli svou prací a přízní osudu. Kniha je však také protkána intimními vztahy k nečetným bubenským památkám. S láskou i pletou píše autorka o starobylém kostelíku sv. Klimenta. Budi nový zájem o zbytek již k zániku odsouzeného dvora s pěknou branou za nynější úrazovkou; ještě se krčí pod nábrežním náspem. Také staré Bubny jsou památnou pražskou čtvrtí a zaniklý život jejích obyvatel je tedy i náplní staré Prahy. Péče o památky v pražských předměstích byla a je dosud zanedbávána. Čím je jich méně, tím jsou nám však dražší a jsme proto autorce povinni za její knihu i za způsob, kterým dovedla přiblížit to, co ještě zbylo ze starých Buben, zájmu nejširší veřejnosti. Ad. Janoušek.

Novinová sazba povolena výn. ředitelství pošt v Praze z 2. IV. 1947, č. j. 1A-Gre-2372-OB.

Obsah č. 10: Adolf Janoušek: Opětne otevření t. zv. Vysokého kostela sv. Jakuba v Kutné Hoře. — Různé zprávy: K soutěži na Staroměstskou radnici z r. 1946, Ludvík Frisching. — Péče o památky národního odboje v Praze Jan Mannsbarth. — Ruská architektura, Jan Mannsbarth. — O Seminářskou zahradu, A. J. — Výstavní pavilon, A. J. — Obelisk na III. hradním nádvoří, A. J. — Z klubu: Zpráva o valné hromadě 1946, A. J. — † Dr. K. Guth. — Z literatury.

Redakci pověřen poč. č. 9. až na další: Ing. Adolf Janoušek, Praha-Střešovice čp. 683, Clam-Martiničova 15. — *Redakční rada:* E. Hlubinka, B. Iljpsman, Ad. Janoušek, Jan Mannsbarth, C. Merhout, E. Poche, Z. Wirth. — *Otiiskování článků dovoleno s uvedením pramene.* — *Vydává klub za starou Prahu, Praha III, Mostecká 56.* — *Tiskem: Grafie, dělnické knihtiskárny v Praze II, Myslíkova 15.* — *Vychází měsíčně kromě prázdnin.* — *Dohledací pastovný úřad, Praha 25.*

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XXII

1939 — 1947

REDIGOVAL

ING. O. VONDRÁČEK (č. 1—8)

ING. AD. JANOUSEK (č. 9—10)

Za součinnosti redakční rady, v níž zasedali:

pro č. 1-7: A. Čarek, J. Čarek, R. Hlubinka, Zd. Wirth, J. Vepřek,

pro č. 8: R. Hlubinka, Ad. Janoušek, Jan Mannsbarth, Cyr. Merhout, E. Poche, Zd. Wirth,

pro č. 9-10: R. Hlubinka, B. Hypšman, Jan Mannsbarth, Cyr. Merhout, E. Poche, Zd. Wirth

V PRAZE 1947

GYDÁVÁ KLUB ZA STAROU PRAHU

TISKEM GRAFIE V PRAZE

OB SAH:

Abecední rejstřík autorů:

	Str.		Str.
Čarek Alois: Zpráva pokladní za rok 1938	31	Menci Václav: Překotné bourání větších do- movních skupin	42
Čermák F.: Působení a význam prof. dr. A. Engla na vysoké škole architektury	22	Menclová Dobroslava: Zdeněk Wirth jako učitel	9
Denkstein Vladimír: Zpráva o činnosti klubu »Za staré Budějovice« za r. 1937 a 1938	37	— Výstava »Tvář Prahy«	39
Emler Jan: Zdeněk Wirth a Stará Praha	4	Mikušková A.: K urbanistické činnosti prof. dr. Engla	19
— Arne Novák a hnutí »Za starou Prahu«	25	Miniberger Josef: Topoly v Praze	24
— Po šesti letech znovu na stráž	65	— Nicov	72
Hlubinka Rudolf: Fiala Karel	31	Muk Jan: Péče o památky Jindřichova Hradce v letech 1938—1945	94
— Překotné bourání větších domovních skupin	42	Pavolka V.: K nové soutěži na druhou budovu Národního muzea	13
— Naléhavé opravy v hradčanském panora- mau	68	Pacánek Karel: Wirth — profesor	11
— Hvězdář Tyge Brahe	87	Pibi: Za Braunerův dům	26
Hofman Jan: Regulace Podolí pod Vyšehradem	33	Páche Em.: K šedesátinám Dr. Zdeňka Wirtha	1
— O konservaci stromů	43	— Z činnosti Klubu za starou Prahu v období roku 1938	30
— Kysela František	53	— Přehled činnosti Klubu za starou Prahu od června 1939	39
Hypošman Boh.: Praha sama výstavou	84	— Výroční zpráva klubovní činnosti za r. 1939	55
— Lic Prahy — pobřežní zastavení	85	— Jednatelská zpráva Klubu za starou Prahu za léta 1943 až 1946	76
— Staroměstský rynek	93	— In memoriam Dr. Karla Gutha	109
— Obnova starobylé části radnice je bez pro- jektanta	93	Prisching Ludvík: Výstava »Pražský hrad ve středověku«	67
— Zbořit předčasně trosky radnice?	94	— K soutěži na Staroměstskou radnici z r. 1946	104
Janoušek Adolf: Malostranská pobřežní komu- níkace	81	Red.: Ing. arch. Jiří Štíbrál	31
— Nutnost úpravy východní strany Malostran- ského náměstí	88	Rixy Miroslav: Zpráva pokladní za rok 1939	57
— Opětně otevření t. zv. Vysokého kostela sv. Jakuba v Kutné Hoře	97	— Zpráva pokladní za léta 1940—1945	92
— O Seminářskou zahradu	107	— Zpráva knihovnicka ke konci roku 1945	92
— Výstavní pavilon	107	Sedláčková Ema: Prof. Dr. Engel — učitel — památkář	20
— Obelisk na třetím hradním nádvoří	107	— Propagace historického umění	54
— Zpráva o první poválečné volné hromadě	108	Stefan Oldřich: Šedesát let architekta Dr. Ant. Engla	17
J-n: Jak se v Praze staví	36	Sebek Josef: Ochrana dřevěných památek v kostelích	14
Kubíček Alois: Wirth — voják	12	Vepřek Josef: O hřbitov u chrámu Matky Boží na Náměstí v Kutné Hoře	49
Lifka Bohumír: Za Františkem Táborským	43	— Zpráva odboru Klubu za starou Prahu v Kut- né Hoře o činnosti za rok 1939	58
Lorenc V.: Působení a význam prof. Dr. Engla na vysoké škole architektury	22	Volný J.: Krupková výstava fotografií ze staré Prahy	32
Mannsbarth Jan: Za Braunerův dům	28	Wirth Zdeněk: Připsání díla »Stará Praha« Klubu za starou Prahu	45
— Chráněná dům čp. 412 na Menším městě Pražském	29		
— Vyústění podloubí v domě čp. 194-I	69		
— Bývalá radnice v Havlíčkově Brodě	93		
— Městská hradba v Havlíčkově Brodě	93		
— Úcta k nejpamátnějšímu místu našeho odboje	107		
— Ruská architektura v minulosti a přítomnosti	107		

Seznam vyobrazení:

Podobizna Dr. Zdeněk Wirtha	1	Nevhodně vysázená řada topolů před býv. vojenskou nemocnicí na Karlově náměstí	24
Dr. Zdeněk Wirth, Dr. A. Zákavec a akad. malíř K. Vlk na Kosti	5	Situace Braunerova domu a regulace jeho okolí	26, 27
Z domu svatavitského: prof. Frant. Kysela — Dr. Zdeněk Wirth	10	Situace domu čp. 412 na Malé Straně	29
Dr. Wirth v kresbě Dr. Desideria	11	Podolské okolí Vyšehradu, pohledy, regulační návrhy a platné řešení	33, 34, 35
Soška z farního kostela v Borovanech	14	Jak se vyvinula úroveň přízemku domů č. 8 a 9 na podolském nábřeží	36
Podobizna Dr. Ant. Engla	17		

Pohledy na vybourané strany Ovocného trhu a bývalého Josefského náměstí	41	Kostel v Nicově	72 až 75
Pohledy na zbořeníště domů Ottova naklada- telsví a domu »U Šálků« na Karlově nám.	42	Pohledy na vých. stranu Malostranského nám. v různých dobách a návrh na úpravu	90, 91
Ukázka nároží třídy La Cannebière a St. Ferréal v Marseille	42	Radnice a městské hradby v Havlíčkově Brodě	93
Kanservace lípy v Klokočově	44	Chrám sv. Jakuba v Kutné Hoře, intérieur, 4 kresby vnějšku a půdorys	97, 99, 101
Náhrobky ze hřbitova u Matky Boží na Ná- městí v Kutné Hoře	49	Pohled na okna chrámu v Resslově ulici, kterým byli zastřeleni mstitelé na Heydrichovi	106
Kostel Matky Boží na Náměstí v Kutné Hoře	50	Podobizna Dr. Karla Gutha	109
Navržená sadová úprava náměstí u Matky Boží v Kutné Hoře a pohled ze hřbitova	51	Další náhrobky z téhož hřbitova	52, 53
		Návrhy na vyústění podlažbí v domě čp. 194-I na Křižovnickém náměstí	70, 71